

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Diplomová práce

Michal Vašíček

Laština Óndry Łysohorského jako mikrojazyk

Morfologická analýza

The Lachian of Óndra Łysohorsky as a Microlanguage

Morphological Analysis

Vedoucí práce:

Praha 2011

Prof. PhDr. Jiří Marvan, Ph.D.

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu práce panu prof. Marvanovi za to, že mě seznámil s poezií Óndry Łysohorského a literární laštinou a že mi byl trpělivým vůdcem v mé snaze o uchopení nejhlubinnější struktury tohoto jazyka. Jeho originální vhled do vnitřní povahy jazykových jevů mi byl vždy inspirací. Děkuji též panu dr. Jiráskovi za ochotnou a obětavou pomoc při vytváření lašského korpusu. Poděkovat bych chtěl také svým rodičům, kteří mi během psaní práce poskytovali duševní i materiální podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. dubna 2011

Michal Vašíček

Bibliografický záznam

VAŠÍČEK, M.: *Laština Óndry Łysohorského jako mikrojazyk: morfologická analýza*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra jihoslovanských a balkanistických studií, 2011. 182 s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jiří Marvan, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce „Laština Óndry Łysohorského jako mikrojazyk“ pojednává o literární laštině, mikrojazyce, vytvořeném na základě hornoostravických lašských nářečí básníkem Óndrou Łysohorským (vl. jm. Ervin Goj). Tento jazyk měl být pokusem o vytvoření nového spisovného jazyka pro mluvčí lašských dialektů, širší veřejností však přijat nebyl a až na krátké období na konci 30. let 20. st. v něm psal básně pouze Ó. Łysohorsky. Jedná se tedy spíše o unikátní básnický idiolekt. Jazyk poezie Łysohorského nebyl ještě podrobně probádán, zcela chybí soustavnější gramatické popisy. Cílem této práce je podat popis morfologického systému tohoto jedinečného jazykového fenoménu. Za tímto účelem byl vytvořen lašský jazykový korpus, který obsahuje převážnou většinu lašských básnických textů Ó. Łysohorského. Korpus umožnil detailnější zpracování jazykového materiálu, díky němu bylo možné pokusit se o gramatické roztřídění a zařazení veškeré slovní zásoby literární laštiny. U každého paradigmatického typu je v práci uveden výčet všech slov, u kterých lze zjistit, že tvoří tvary podle daného deklinačního či konjugačního typu. Kromě samotného morfologického popisu se práce snaží definovat vztah morfologie literární laštiny k její nářečnímu základu – hornoostravickému okrajovému úseku východní skupiny lašských nářečí. Přílohou práce je heslář představující téměř úplnou slovní zásobu lašského básnického mikrojazyka; každá lexikální jednotka je v něm opatřena základní gramatickou charakteristikou.

Annotation

Diploma thesis „The Lachian of Óndra Łysohorsky as a Microlanguage” deals with literary lachian, a microlanguage, created by the poet Óndra Łysohorsky (own name Ervin Goj) and based on the upper Ostravice dialects. This language should be an attempt to create a new standard language for speakers of lachian dialects. However, the broader public did not accept it and with the exception of a short period at the end of the 30th years of the 20th century Óndra Łysohorsky was the only person, who wrote poems in lachian. It is therefore rather unique poetic idiolect. The language of Łysohorsky’s poetry has not yet

been explored in detail, systematic grammatical descriptions are completely lacking. The aim of this thesis is to provide a description of the morphology of this unique linguistic phenomenon. For this purpose it was created the lachian language corpus, which contains the vast majority of lachian poetic texts. A language corpus allows a more detailed elaboration of the language material, therefore it was possible to try to sort grammatically all the vocabulary of literary lachian. Each of the paradigmatic types is followed by the list of all the words (which we can determine) inflected according to this declination or conjugation model. Besides the morphological description the thesis tries to define the relationship of the morphology of the literary lachian to its dialectal basis – the dialects located on the upper reaches of the river Ostravice, which are the periphery section of the east group of the lachian dialect area. Glossary representing almost complete vocabulary of the poetic lachian microlanguage is attached. Each lexical unit is equipped with the basic grammatical characteristics.

Klíčová slova

Óndra Łysohorsky, literární laština, mikrojęzyky, morfologie, dialektologie

Keywords

Óndra Łysohorsky, literary lachian, microlanguages, morphology, dialectology

Obsah

OBSAH.....	6
ÚVOD.....	11
1. DOSAVADNÍ LITERATURA O LITERÁRNÍ LAŠTINĚ Ó. LYSOHORSKÉHO	14
2. PRAMENY PRO ZJIŠTĚNÍ STAVU MORFOLOGICKÉHO SYSTÉMU V HORNOOSTRAVICKÉM NÁŘEČÍ	19
3. ZÁKLADNÍ FONETICKÉ CHARAKTERISTIKY LAŠTINY A JEJICH HISTORICKÉ A NÁŘEČNÍ POZADÍ.....	22
3.1 PŘEHLED HLÁSKOVÉHO VÝVOJE HORNOOSTRAVICKÉHO NÁŘEČÍ	22
3.2 VÝVOJ LAŠSKÉHO HLÁSKOSLOVÍ MEZI ČEŠTINOU A POLŠTINOU	25
4. DEKLINACE SUBSTANTIV	27
4.1 OBECNÉ POZNÁMKY KE KLASIFIKACI MASKULIN.....	27
4.2 OBECNÉ POZNÁMKY KE KLASIFIKACI FEMININ	29
4.3 OBECNÉ POZNÁMKY KE KLASIFIKACI NEUTER	31
4.4 DEKLINACE MASKULIN.....	32
4.4.1 Vzor m ¹ : <i>pan</i>	40
4.4.2 Vzor m ² : <i>stróm</i>	42
4.4.3 Vzor m ³ : <i>kraj</i>	47
4.4.4 Vzor m ⁴ : <i>poeta</i>	49
4.5 DEKLINACE FEMININ	50
4.5.1 Vzor f ¹ : <i>roba</i>	53
4.5.2 Vzor f ² : <i>duša</i>	58
4.5.3 Vzor f ³ : <i>piaśc</i>	60
4.5.4 Vzor f ⁴ : <i>kośc</i>	62
4.6 DEKLINACE NEUTER	64
4.6.1 Vzor n ¹ : <i>słowo</i>	66
4.6.2 Vzor n ² : <i>pole</i>	68
4.6.3 Vzor n ³ : <i>dźéwča</i>	69
4.6.4 Vzor n ⁴ : <i>storoči</i>	70
5. DEKLINACE ADJEKTIV.....	73
5.1 ADJEKTIVA TVRDÁ	73
5.2 ADJEKTIVA POSESIVNÍ.....	76
5.3 ADJEKTIVA MĚKKÁ	78
5.4 STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV	80
5.4.1 Pravidelné tvoření komparativu a superlativu	80
5.4.2 Nepravidelné tvary komparativu a superlativu	82
6. DEKLINACE ZÁJMEN	83
6.1 ZÁJMENA OSOBNÍ	83
6.1.1 a) bezrodá	83

6.1.2 b) rodová	85
6.2 ZÁJMENA PŘIVLASTŇOVACÍ	87
6.3 ZÁJMENA UKAZOVACÍ	91
6.4 ZÁJMENA TÁZACÍ A VZTAŽNÁ	92
6.5 ZÁJMENA NEURČITÁ	94
6.6 ZÁJMENA ZÁPORNÁ	95
7. DEKLINACE ČÍSLOVEK	96
7.1 ČÍSLOVKY ZÁKLADNÍ	96
7.2 ČÍSLOVKY ŘADOVÉ	100
7.3 ČÍSLOVKY DRUHOVÉ	100
8. SLOVESNÝ SYSTÉM V LAŠTINĚ	102
8.1 SLOVESNÉ TVARY URČITÉ	102
8.1.1 Prézens – typy přítomných koncovek sloves	102
8.1.2 Präteritum	103
8.1.3 Futurum	107
8.1.4 Imperativ	108
8.1.5 Kondicionál	110
8.2 SLOVESNÉ TVARY NEURČITÉ	112
8.2.1 Infinitiv	112
8.2.2 Participium präterita aktiva	112
8.2.3 Participium präterita pasiva	112
8.2.4 Přechodník přítomný	114
8.2.5 Přechodník minulý	114
8.3 SLOVESNÉ TŘÍDY A KONJUGAČNÍ TYPY V LAŠTINĚ	115
8.3.1 Systematizace lašských sloves	115
8.3.2 Porovnání systému verba v literární laštině a v češtině	117
8.4 JEDNOTLIVÉ TŘÍDY A KONJUGAČNÍ TYPY LAŠSKÝCH SLOVES	118
8.4.1 I. třída (vzory <i>neše, može, tře, bere, piše, lóme</i>)	118
8.4.2 II. třída (vzory <i>tohňe, hyňe</i>)	131
8.4.3 III. třída (vzory <i>kryje, daruje</i>)	136
8.4.4 IV. třída (vzory <i>mhuwi, hledži</i>)	142
8.4.5 V. třída (vzor <i>spjéwo</i>)	154
8.4.6 Nepravidelná (atematická) slovesa	161
9. VZTAH MORFOLOGICKÉHO SYSTÉMU LITERÁRNÍ LAŠTINY K HORNOOSTRAVICKÉMU NÁŘEČÍ	168
9.1 DOSA VADNÍ LITERATURA O VZTAHU MORFOLOGIE LITERÁRNÍ LAŠTINY K JEJÍMU NÁŘEČNÍMU ZÁKLADU	168
9.2 ROZDÍLY V DEKLINACI SUBSTANTIV	171
9.3 ROZDÍLY V DEKLINACI ADJEKTIV	172
9.4 ROZDÍLY V DEKLINACI ZÁJMEN	173
9.5 ROZDÍLY V DEKLINACI ČÍSLOVEK	174

9.6 ROZDÍLY V KONJUGACI SLOVES	175
9.7 SHRnutí.....	176
ZÁVĚR.....	177
LITERATURA	180
SEZNAM PŘÍLOH.....	183

Seznam použitých zkratk a symbolů

Deklinační typy substantiv

m¹ – maskulinum, typ *pan*
m² – maskulinum, typ *stróm*
m³ – maskulinum, typ *kraj*
m⁴ – maskulinum, typ *poeta*
f¹ – femininum, typ *roba*
f² – femininum, typ *duša*
f³ – femininum, typ *piaśc*
f⁴ – femininum, typ *kośc*
n¹ – neutrum, typ *słowo*
n² – neutrum, typ *pole*
n³ – neutrum, typ *dźewča*
n⁴ – neutrum, typ *storoči*

Slovesné třídy a konjugační typy

I.a – typ *ńeše*
I.b – typ *može*
I.c – typ *tře*
I.d – typ *bere*
I.e – typ *piše*
I.f – typ *łóme*
II.a – typ *tohńe*
II.b – typ *hyńe*
III.a – typ *kryje*
III.b – typ *daruje*
IV.a – typ *mhuwi*
IV.b – typ *hledži*
V. – typ *spjéwo*

Ostatní zkratky

sg. – singulár
pl. – plurál
N., nom. – nominativ
G., gen. – genitiv
D., dat. – dativ
A., ak. – akuzativ
V., vok. – vokativ
L., lok. – lokál
I., instr. – instrumentál
živ. – životný

neživ. – neživotný

ind. – indikativ

imp. – imperativ

ptc. – participium

prét. – préteritum

akt. – aktivum

pas. – pasivum

pf – perfektivum

ipf – imperfektivum

adj – adjektivum

pron – zájmeno

num – číslovka

adv – příslovce

prep – předložka

part – částice

interj – citoslovce

v. – viz

* – první stupeň aproximace (označujeme tak tvary, které nejsou v literární laštině doloženy, avšak na materiálu korpusu je lze bez problému rekonstruovat)

** – druhý stupeň aproximace (označujeme tak tvary chybějící v korpusu, jejichž podobu bychom bez pomoci dialektologické literatury nemohli na základě korpusových dat bezpečně rekonstruovat)

// - dvojitým lomítkem označujeme vyčerpávající výčet tvarů určité gramatické kategorie vyskytujících se v lašském korpusu

Úvod

V této práci se pokusíme představit morfologický systém literární laštiny, tedy idiolektu, v němž psal své verše originální básník z Frýdku Ondra Łysohorsky (vlastním jménem Ervín Goj, 1905-89). Sám básník své rodné nářečí považoval za samostatný jazyk odlišný od češtiny i polštiny, ba dokonce obyvatele bývalého rakouského Slezska a přilehlých oblastí považoval za zvláštní lašský národ; pojem Lach mu tedy není jen etnografickým pojmenováním regionální úrovně, ale označením národní příslušnosti. Z čistě lingvistického hlediska je třeba konstatovat, že jazyk Łysohorského je založen na nářečí přechodného charakteru česko-polského s českými výsledky nejstarších hláskových změn odlišujících češtinu a polštinu, což dokládá, že toto nářečí vzešlo ze staročeštiny a až v pozdější době došlo k jeho integraci se sousedními polskými dialekty. Konkrétně se jedná o hornoostravické nářečí, jež je okrajovým dialektem východní (ostravské) podskupiny lašských nářečí. Naprostá většina mluvčích tohoto nářečí si však zachovala české (resp. moravské) národní povědomí a orientaci na spisovnou češtinu potvrdila svou příslušnost k českému národnímu jazyku (např. pro Běliče byla orientace na spisovný jazyk rozhodujícím kritériem při vymezení hranice mezi dvěma sousedícími příbuznými jazyky).

Óndra Łysohorsky se však vlivem historických okolností a jistě i osobního založení neidentifikoval ani s českým ani s polským národem, nýbrž vytvořil vlastní národní program a pokusil se o vytvoření samostatného spisovného lašského jazyka. Tato snaha však u obyvatel československé části Slezska nenalezla žádnou výraznější odezvu. K vytvoření lašského národa nedošlo a básnický jazyk Łysohorského zůstal jazykem jednoho autora. Je otázkou, zda ho můžeme považovat za mikro jazyk, když neobsluhuje a nikdy neobsluhoval komunikaci zvláštního etnika. Sám Duličenko, zakladatel nauky o slovanských spisovných mikro jazycích, jej mezi mikro jazyky zařazuje, ačkoli i v této kategorii ho považuje za značně samostatný a unikátní fenomén. Ať již jazyk Łysohorského nazveme jakkoli, přikláníme se k tomu, aby byl považován za samostatný literární jazyk a nikoli za pouhé užití nářečí v literatuře¹, ačkoli zůstal v podstatě jazykem jednoho autora, básnickým idiolektem.

¹ Užívání nářečí v literatuře má úplně jiné funkce – nejčastěji jde o humoristický text, kde má užití nářečí za cíl zdůraznit lidový ráz a posílit humorný účinek vyprávění, nebo v přímé řeči literárních postav především z venkovského prostředí, kde užití dialektu či alespoň některých nářečních prvků zvyšuje věrohodnost dialogů.

Jazyk lašských veršů k sobě poutal pozornost lingvistů zvláště v posledních dvaceti letech. Přesto hlavní úkoly filologie v této oblasti podle našeho mínění ještě nebyly vykonány. Badatelé, kteří se laštinou Łysohorského zabývali, se většinou soustředili spíše na její vymezení jako jazykového fenoménu (zejména A. Duličenko), zařazení do kulturních a historických souvislostí (zejména K. Hannan), případně na její zhodnocení z hlediska lingvoekologie (J. Marvan, G. Balowska). Poměrně dosti pozornosti bylo věnováno i slovní zásobě (G. Balowska). Popisem a rozbořením gramatiky literární laštiny se však badatelé zabývali jen zřídka. Touto prací chceme přispět k zaplnění jisté mezery, která ve výzkumu tohoto zajímavého jazykového útvaru existuje.

Cílem této práce je především popis morfologické stavby literární laštiny Óndry Łysohorského. Chtěli bychom se pokusit o popis co nejpodrobnější, nakolik to jazykový materiál, který po sobě básník zanechal, umožňuje. K tomuto účelu jsme ve spolupráci s doktorem Karlem Jiráskem ze Slovanského ústavu AV ČR vytvořili lašský jazykový korpus; jedná se o korpusové zpracování básnickových sebraných spisů, které vydali v roce 1988 v Německu Jiří Marvan a Pavel Gan.² Do korpusu byly pojaty kromě poezie i lašské texty prozaické tvořící přílohu knihy (jedná se o doslovy k prvnímu a druhému vydání sbírky *Spivajuco piaść*, dodatek o výslovnosti v laštině ze sbírky *Aj laške řéky płynu do moŕa* a dva osobní dopisy Łysohorského – básníku Petru Bezručovi z 8. 12. 1932 a jednomu z editorů knihy Jiřímu Marvanovi z 24. 1. 1985). Kvantitativně však prozaické texty představují jen malý zlomek materiálu lašského korpusu, proto data z něho získaná můžeme považovat za reprezentativní pro básnický jazyk Łysohorského.³

Textový korpus samozřejmě poskytuje mnohem větší možnosti zpracování jazykového materiálu. Usnadňuje práci při hledání tvarů jednotlivých slov a umožňuje efektivněji pracovat se slovní zásobou. V této práci se s pomocí korpusu pokusíme zařadit všechny lexikální jednotky, vyskytující se v básnické tvorbě Ó. Łysohorského, k jednotlivým slovním druhům a slova ohebná k jednotlivým deklinačním a konjugačním typům. Avšak jedná se pochopitelně o korpus zcela jiné kategorie, než jsou korpusy velkých spisovných jazyků, jako je např. *Český národní korpus*. Užíváme-li tedy termínu textový či jazykový korpus, máme na mysli způsob zpracování jazykového materiálu, nikoli jeho objem. Náš korpus obsahuje přes 70 000 textových slov, jedná se tedy o jistý

² ÓNDRA ŁYSOORSKY: *Laško poezija, 1931-1997*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan. Köln – Wien 1988

³ Ze „standardní laštiny“ Łysohorského gramaticky i lexikálně poměrně silně vybočuje jen dopis Petru Bezručovi, viz o tom podrobněji v poznámce k prezentním tvarům slovesa *być*.

mikro jazykový „mikrokorporus“, což klade značná omezení na jeho využití, oproti korpusům tradičním. Pro řadu operací, např. pro určování typických slovních spojení, vazeb a frazeologismů pomocí kolokací a většinou pro jakékoliv porovnání kvantitativních výsledků není pochopitelně dostatečně reprezentativní. Uvědomme si však, že slouží zcela jiným účelům. Umožňuje detailnější lingvistický popis básnického idiolektu a většinu textů (alespoň drtivou většinu textů poetických) tímto idiolektem napsanou skutečně obsahuje. Jsme přesvědčeni, že cennou službu by korpus mohl poskytnout i pro literárněvědné studie o poezii Łysohorského.

Myšlenka sestavit lašskou gramatiku pomocí korpusového zpracování vznikla již dříve. Jejím autorem je Alexandr Duličenko, jeden z předních badatelů, kteří se již několik desetiletí zabývají lašskou tvorbou Łysohorského. V článku *Úvahy o lašském literárním jazyce* upozornil Duličenko na potřebu zpracovat a roztřídit jazykový materiál literární laštiny a navrhl vytvoření lašské gramatiky a slovníku. Projektu se chtěl ujmout sám, avšak nedostalo se mu potřebné finanční podpory (viz o tom podrobněji v kapitole 1.).

Tato práce byla zamýšlena jako první krok k oběma úkolům a za cíl si vytkla zatím jen zpracování úkolů dílčích – popis morfologie pro budoucí gramatiku a sestavení hesláře s minimálními gramatickými charakteristikami jako základu pro budoucí lašský slovník.

Dalším cílem této práce je zjistit, nakolik literární laština odpovídá po morfologické stránce dosavadním popisům hornoostravického nářečí v dostupných dialektologických příručkách, zejména v Lorišově monografii. Tímto způsobem budeme moci poodhalit proces geneze spisovné laštiny, tj. přetváření nářeční základy v literární básnický jazyk. Skutečnost, že literární laština plně odpovídá své nářeční bázi po stránce fonetické, lze zjistit poměrně snadno. Avšak zodpovědět otázku, nakolik se shoduje nářeční systém morfologie se systémem používaným Ó. Łysohorským, nebylo v plné míře možné, dokud neexistoval žádný podrobnější morfologický popis.

Předkládaná morfologie literární laštiny a lašský heslář jsou tedy prvními pokusy zachytit v úplné podobě část gramatické struktury a slovní zásobu tohoto jedinečného jazykového fenoménu, zároveň se jedná o přípravné kroky k sestavení lašské gramatiky a lašského slovníku, jak navrhoval již v roce 1995 A. Duličenko.

1. Dosavadní literatura o literární laštině Ó. Łysohorského

Literární laština Óndry Łysohorského nevyvolala takový zájem badatelů, jaký by si podle našeho mínění zasloužila. Zatímco mezi literárními vědci měly verše Łysohorského značný ohlas (v bouřlivých diskusích, které vyvolaly, zaznívala jak chvála, tak zdrcující kritika) a z literárněvědného hlediska byla básníková tvorba dosti podrobně analyzována⁴, lingvistický aspekt lašských básní byl zkoumán jen poměrně vzácně. Mezi nejvýznamnější badatele, kteří se laštinou Łysohorského dlouhodobě zabývali a zabývají, patří zejména zakladatel nauky o slovanských spisovných mikrojazycích Alexandr Duličenko, český slavista, baltista a ekolingvista Jiří Marvan (vedoucí této práce), dále nedávno zesnulý americký jazykovědec slezsko-polského původu Kevin Hannan, a polská badatelka Grażyna Balowska. Všichni tito lingvisté se většinou soustředili především na vymezení laštiny jako jazykového fenoménu, její zařazení do kulturních a historických souvislostí a zhodnocení jejího celkového přínosu.

A. Duličenko v několika příspěvcích ke kolokviím, jež byla pořádána k výročí narození Óndry Łysohorského v letech 1990, 1995 a 2005, charakterizoval laštinu jako unikátní jazykový fenomén a snažil se co nejpřesněji vymezit její status. Zejména si kladl otázku, zda je možno považovat řeč, ve které tvořil téměř výhradně pouze jeden autor, za samostatný spisovný jazyk. Vyslovuje přesvědčení, že laština mezi spisovné jazyky skutečně patří, ačkoli nesplňuje prakticky žádné požadavky, kterými je obvykle v jazykovědě termín spisovný jazyk definován. Podle Duličenka se jedná o zcela unikátní případ, kdy jeden autor sám stvořil celou literaturu a samostatný spisovný jazyk. Duličenko také položil otázku vztahu nářečního základu (hornoostarvického nářečí) k Łysohorského laštině a vztahu laštiny k sousedním spisovným jazykům. Sám uvádí schéma, podle něhož jsou „komponenty“ spisovné laštiny vedle nářeční báze i spisovná čeština, spisovná polština a vlastní jazyková tvorba (языкотворчество) Łysohorského.⁵ V článku *Úvahy o lašském literárním jazyce* upozorňuje Duličenko na potřebu podrobného jazykovědného rozboru literární laštiny: „...tento fenomén, poznamenaný již nánosem historie, je natolik

⁴ Máme na mysli zejména disertační práci Pavla Gana *Óndra Łysohorsky – básník* obhájenou na filosofické fakultě MU v Brně v roce 1957

⁵ DULIČENKO, A. D.: Fenomen Ondry Łysogorskogo: Odin čelovek – odin jazyk. In: *Umělecký a lidský odkaz básníka Óndry Łysohorského. Kolokvium uskutečněné ve dnech 13. a 14. září 1990 u příležitosti nedožitých 85. narozenin básníka*. Red. K. Bogar. Frýdek-Místek 1992

unikátní, že si zaslouží být analyzován a systematizován.“⁶ Dále oznamuje svůj záměr vytvořit gramatiku a slovník lašského literárního jazyka. Zpracování gramatiky údajně projednával přímo s autorem: „Jak v dopisech, tak při setkání projevil Ó. Łysohorský živý zájem o otázku gramatiky, kterou on sám nestihl napsat. Zemřel s nadějí, že gramatika literárního jazyka, který on vytvořil, bude někdy napsána a vydána...“⁷

Dále navrhuje konkrétní kroky, jak mají být gramatika a slovník vytvářeny, zvláště zdůrazňuje nutnost zpracování lašských textů pomocí počítače: „Bude nutno provést jejich zpracování pomocí počítače tak, aby byly určeny, identifikovány a systematizovány absolutně všechny elementy a tvary, které tvoří jakoukoli gramatiku.“⁸ Budoucí lašský slovník si Duličenko představuje takto: „Je nutno sebrat a systematizovat celou lašskou lexiku. Každé slovo ve slovníku musí být uvedeno ve všech variantách, které se vyskytují v textech Ó. Łysohorského, musí zde být uvedeny minimální gramatické znaky, vysvětlení významu slova jiném /jiných/ jazyce a uveden příklad z textu.“

Dále vyzdvihuje tři teoretické otázky spojené s laštinou, kterým by se měla věda zabývat: 1) geneze lašského literárního jazyka, 2) otázka rozvoje lašského literárního jazyka a také funkčnost jeho forem, 3) místo literární laštiny v kontextu jiné literárně-jazykové tvorby.

Za velmi podnětné a průkopnické považujeme zejména následující rozpracování první otázky – proces vytváření spisovného jazyka z nářečního základu: „je nutno prozkoumat, jak se z nářečí přejímaly gramatické formy a slova, jaký tvar se pro ně utvářel atd., jaké se přejímaly z jiných jazyků prvky proto, aby se zaplnily gramatické a lexikální mezery, konečně co sám básník vytvořil ve svém jazykovém díle a zavedl jako literární normu.“⁹

Dále na několika ukázkách z konspektu Lorišovy monografie pořízeného Łysohorským Duličenko demonstruje, jak básník pracoval s dialektologickou literaturou, jak její materiál třídil a obohacoval. Tento rukopisný materiál je nezvratným svědectvím, že Łysohorsky při vytváření svého básnického jazyka postupoval velmi promyšleně, studoval odbornou literaturu a pečlivě si vybíral konkrétní jazykové prostředky.

⁶DULIČENKO, A. D.: Úvahy o lašském literárním jazyce. In: *Óndra Łysohorsky. 1905 – 1989. Kolokvium uskutečněné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka*. Red. K. Janásová. Frýdek-Místek 1996, s. 48

⁷ Tamtéž

⁸ Tamtéž, s. 48-49

⁹ Tamtéž, s. 49-50

Duličenko také nastiňuje otázku, zda se literární laština v průběhu let, kdy v ní Łysohorsky tvořil básně, nějak vyvíjela: „...evoluční procesy v literární laštině je možno pozorovat. (...) Když srovnáme jazyk jeho textů třicátých let a následujících desetiletí, můžeme často pozorovat změny v graficko-fonetickém tvaru slova, v gramatických tvarech (např. změny tvarů pádů apod.), ve způsobu tvorby slov apod.“¹⁰ Co se týče grafické podoby slov, má Duličenko nepochybně pravdu, pokud však jde o jevy morfologické, naše pozorování tuto tezi příliš nepotvrzují, naopak se zdá, že se jedná o případy zcela výjimečné. K jistým proměnám jazyka Łysohorského v jiných jazykových rovinách v průběhu let však nepochybně došlo a bylo by proto třeba jednotlivé vývojové fáze laštiny podrobněji prozkoumat.

V závěru svého příspěvku Duličenko poukazuje na možnost vydat svou osobní korespondenci s Łysohorským a rozšířit tak materiál určený k výzkumu.

Další významnou badatelkou, která se již řadu let věnuje jazyku lašských básní Óndry Łysohorského, je Grażyna Balowska. Velkou část svých studií a článků o laštině vydala v nedávné době monograficky.¹¹ Balowska se věnuje především lexiku a sémantice laštiny, avšak v několika člancích se zabývala i vymezením místa laštiny mezi ostatními mikrojazyky a jejím zhodnocením z pohledu lingvoekologie.¹² Fonetikou a morfologií literární laštiny se zabývala v článku „*Ляшский литературный язык на фоне чешского языкового пространства. Проблемы фонетики и морфологии*“.¹³ Zatímco vztahem hláskového systému literární laštiny k jejímu nářečnímu základu a ostatním západoslovanským jazykům se zabývali i výše zmínění badatelé, je Balowska první, kdo se vyslovuje ke vztahu morfologie tohoto básnického jazyka k morfologii hornoostravického nářečí a spisovné i nespisovné češtiny a polštiny, a to v době, kdy žádný tvaroslovný popis literární laštiny neexistoval. Přínos tohoto článku pro osvětlení geneze spisovné laštiny se pokusíme kriticky zhodnotit v kapitole 9.

Dalším badatelem účastnícím se pravidelně kolokvií o Óndrovi Łysohorském je

¹⁰ Tamtéž, s. 52

¹¹ BALOWSKA, G.: *Lašské dílo Óndry Łysohorského. Kapitoly z lexika*. Acta Slavica et Baltica. Praha 2008

¹² Začátek a konec „lašského jazyka“. In: BALOWSKA, G.: *Lašské dílo Óndry Łysohorského. Kapitoly z lexika*. Acta Slavica et Baltica. Praha 2008; BALOWSKA, G.: Spisovná laština Óndry Łysohorského. In: *Integrace v jazycích – jazyky v integraci*. M. Krčmová a kol. Praha 2010

¹³ In: *Путь к родному слову. Сборник научных статей к 60-летию профессора Р. И. Кубряшовой*, ред. Е. В. Брыкина – В. И. Супрун. Волгоград 2006, с. 106-121. Citováno podle BALOWSKA, G.: *Lašské dílo Óndry Łysohorského. Kapitoly z lexika*. Acta Slavica et Baltica. Praha 2008, s. 33-46.

Kevin Hannan, který se po celý život zabýval jazykem, historií a národnostní identitou obyvatel Slezska a sousedních regionů. Jazykové problematice Łysohorského díla věnoval příspěvek *K lingvistickému přehodnocení Łysohorského literární laštiny*.¹⁴ Článek je především obhajobou básníkovy práva psát v rodném nářečí, nebo přesněji vytvářet si vlastní básnický jazyk na základě nářečí. Početnou dřívější kritiku básníka označuje za politicky motivovanou. Dále porovnává třináct fonetických a dva morfologické rysy lašských nářečí se spisovnou češtinou, slovenštinou a polštinou a dochází k tomuto závěru: „fonologický systém laštiny má stejně blízko k polštině jako k češtině a slovenštině.“¹⁵ Hannan zdůrazňuje přechodový charakter lašských nářečí, ten podle něj spolu s oslabenou funkcí spisovné češtiny v této oblasti vedl básníka ke hledání literární varianty bližší tamnímu běžnému hovorovému jazyku. Nepřijetí jeho pokusu o vytvoření nového spisovného jazyka širšími vrstvami obyvatel přičítá Hannan rychle se měnící politické a sociální situaci v regionu, která vedla k prosazení spisovné (a obecné) češtiny a nivelizaci původních dialektů.¹⁶ Na závěr Hannan shrnuje své stanovisko: „...neexistuje čistě jazykový důvod, proč hovorová lašská nářečí v minulosti nebo v budoucnu by nemohla sloužit jako východisko pro nový literární jazyk.“¹⁷

Mezi přední badatele zabývající se již několik desetiletí tvorbou Ó. Łysohorského patří Jiří Marvan, jenž spolu s P. Ganem vydal v Německu ještě za života básníka téměř veškerou jeho lašskou tvorbu v jednom svazku s názvem *Laško poezyja. 1931 – 1977*.¹⁸ V knize „spjéwaju skoro wšecke laške wérše“, jak píše v úvodu sám Łysohorsky, kromě toho je doplněna ukázkami použití laštiny v próze z doslovů Łysohorského k dřívějším sbírkám a z osobní korespondence s P. Bezručem a J. Marvanem. Marvan ve vydávání a popularizaci lašské poezie pokračuje až do současnosti, jak o tom svědčí výbor lašských básní s českými překlady Z. Bergrové *Poručénstwo / Odkaz*, a zejména nedávno vydaná sbírka *Bard swójého ludu / Euro-lašsky poeta Óndra Łysohorsky* (se souběžným

¹⁴ HANNAN, K.: K lingvistickému přehodnocení Łysohorského literární laštiny. In: *Óndra Łysohorsky. 1905 – 1989. Kolokvium uskutečněné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka*, Red. K. Janásová. Frýdek-Místek 1996

¹⁵ Tamtéž, s. 42

¹⁶ Tamtéž, s. 44

¹⁷ Tamtéž, s. 45

¹⁸ ÓNDRA ŁYSOHORSKY: *Laško poezyja, 1931-1977*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan. Köln – Wien 1988. Vydání sebraných spisů básníka se také stalo zdrojem našeho lašského korpusu, který je tak v podstatě touto knihou převedenou do korpusové podoby.

anglickým nadpisem *A Euro-Lachian poet / The bard of his people Óndra Łysohorsky*), s paralelními českými překlady Z. Bergrové a J. Marvana a anglickými překlady E. Oserse, který provedl selekci všech 35 básní.¹⁹ Obě sbírky Marvan opatřil úvodními statěmi, v nichž vysoce oceňuje jazykotvorný počín Ó. Łysohorského z ekolingvistického hlediska. Básník podle něj svou snahou o zachování rodné řeči a vytvoření její spisovné podoby předběhl svou dobu a prokázal svůj celoevropský význam. Poselství Łysohorského a jeho lašské tvorby může být podle Marvana doceněno až dnes, kdy je rozvoj regionálních jazyků prosazován na evropské úrovni.²⁰

¹⁹ Knihu vydal Moravskoslezský kraj, Ostrava 2009

²⁰ MARVAN, J.: *Bard swojego ludu / Euro-lašsky poeta Óndra Łysohorsky* (s paralelním anglickým nadpisem *A Euro-Lachian poet / The bard of his people Óndra Łysohorsky*). Ostrava 2009, s. 10

2. Prameny pro zjištění stavu morfologického systému v hornostravickém nářečí

Tato práce přináší i základní porovnání představeného morfologického systému literární laštiny s jejím nářečním základem – hornostravickým okrajovým úsekem východní podskupiny lašských (slezských) nářečí. Jako hlavní prameny pro poznání morfologie tohoto nářečí mi slouží jednak dialektologické práce z 19. stol. – Bartošova *Dialektologie moravská*²¹ a zejména pak Lorišův *Rozbor podřečí hornostravského ve Slezsku*, který se detailně věnuje zkoumanému úseku lašských nářečí, jednak stěžejní dílo české dialektologie připravované během celé druhé poloviny 20. stol. *Český jazykový atlas* (dále ČJA), kartograficky zpracovávající nářeční diferenciaci celého území českého národního jazyka, konkrétně jeho IV. díl věnovaný morfologii. Základní gramatické jevy byly srovnávány i s údaji, které přináší práce B. Havránka *Nářečí česká*, první dílo zpracovávající uceleně české dialekty a přinášející rozdělení a vymezení nářečních skupin, jaké jen s malými korekcemi zůstalo platné až dodnes. Zvláště pak bylo použito fundamentální monografie J. Běliče *Nástin české dialektologie*, která komplexně a dosti podrobně popisuje znaky českých nářečí a je také doplněna bohatou mapovou přílohou.²²

F. Bartoš v první dílu své *Dialektologie moravské* pojednává v části věnované lašským nářečím poměrně stručně, avšak hutně o jejich morfologii v kapitolách Skloňování a Časování.²³ Představuje základní substantivní paradigmata (u maskulin *chlop*, *nuž*, *obraz*, *hošć*, u feminin *ryba*, *duša*, *košć*, u neuter *okno*, *polo* (*e*), *psani*, *hřib'a*, zvláště uvádí pl. slov *oči*, *uši*; třídí je však z pohledu historického podle kmenů), dále paradigmata adjektiv²⁴, většiny zájmen a číslovek *tři* a *štyry*. Slovesná paradigmata udává ve třech fonetických podobách (typických pro všechny tři podskupiny lašských nářečí – jižní, východní a západní), uvádí vždy formy indikativu přítomného, imperativu, infinitivu a obou participií od sloves *klašć*, *plešć*, *pašć*, *vlec*, *p'ać* (*pnu*), *třeć/třić*, *bić*, *padnuć*, *uměć*, *młaćić*,

²¹ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886

²² Běličovu terminologii (v mnoha případech navazující na starší tradici) používá česká dialektologie dodnes; vycházíme z ní i v naší práci.

²³ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 111-134

²⁴ Zde však uvádí tvary nejčastěji pouze v jedné fonetické podobě (která je typická pro jižní skupinu lašských nářečí), některé koncovky mohou tak být značně vzdáleny od stavu v nářečí hornostravickém (srov. např. na s. 121 nom. sg. měkkých adjektiv – (*ryb*)-i, (*ryb'*)-a, (*ryb*)-ě, proti hornostravickému -i, -o, -i)

*volać, łumać, brać, krać/kroć, hroć/hřeć, kupować, wędzeć, jeść, być, iść, chćeć, męć.*²⁵

J. Loriš ve své monografii o hornoostravickém (dříve hornoostravském) nářečí podává bohatý morfologický materiál.²⁶ Neomezuje se pouze na přehled vzorů, nýbrž doplňuje je bohatým materiálem a komentáři, upozorňuje vždy na „jednotlivosti“, tj. výjimky, případy odlišné od pravidelných paradigmat. U substantiv uvádí paradigmata těchto slov: *chłop, dub, orač, meč, město* (zvlášť pl. slov *oči* a *uši*), *moře, znamyni, ryba, słuha, duša, bača, pani, kość, tykev, kamyń, dźiń, nebo, kuřa*. Jak vidíme, jeho třídění substantiv je opět poplatné přístupu historickému. Následují adjektiva (vzory *dobry* a *pěši*), zájmena a číslovky. U sloves Loriš uvádí tytéž tvary a až na drobné výjimky i tytéž vzory co Bartoš, u některých vzorů udává i podstatné jméno slovesné, naopak často chybí imperativ. Důležité však je, že k většině vzorů uvádí často i desítky příkladů sloves, která se podle daného vzoru časují, a zvlášť upozorňuje na jednotlivá slovesa, u nichž dochází k fonetickým alternacím, nebo na tvary nepravidelné. Kromě toho se řadu informací morfologických dozvídáme i v první kapitole knihy věnované fonetice. Lorišův všestranný rozbor sledovaného nářečí obsahuje i poměrně rozsáhlé ukázky nářečních textů a, podobně jako zmíněná práce Bartošova, stručný diferenční slovník.

Velmi cenné jsou pro naše srovnání informace *Českého jazykového atlasu*, který zachycuje stav našich nářečí v jejich posledním vývojovém stadiu. Terénní výzkum jazykového materiálu pro atlas byl prováděn v letech 1964-1972 od informátorů ve věku 65-75 let a starších²⁷, tedy od lidí generace Łysohorského a o něco starších. Z lokalit, které mapuje ČJA, k hornoostravickým nářečím patří body 823-829, tj. obce Stará Bělá, Staříč, Sedliště, Vojkovice, Janovice, Morávka a Staré Hamry (všechny v okrese Frýdek-Místek, zřejmě sem ne zcela patří St. Bělá, v atlase jsou uvedené lokality označeny jako úsek „ostravický“). V morfologii dialektů těchto obcí nacházíme rozdíly jen poměrně zřídka.

Na základě všech uvedených zdrojů si lze vytvořit dosti přesnou představu o morfologickém systému nářečí, jež se stalo základem pro básnický jazyk Łysohorského. Zmíněná odborná literatura tedy skýtá velmi dobré zázemí pro srovnání morfologie literární laštiny a její nářeční báze. Pochopitelně ani tyto zdroje nemohou poskytnout informace zcela vyčerpávající, uvádět tvary všech slov se všemi zvláštnostmi. Doufáme tedy, že materiál představený v této práci, ač to není jejím hlavním cílem, by mohl alespoň

²⁵ Tamtéž, s. 122-133. Slovesa uvádíme v infinitivu pouze ve fonetické podobě východní podskupiny lašských nářečí.

²⁶ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 37-69

²⁷ *Český jazykový atlas 4*. Praha 2002, s. 13

zčásti doplnit dosavadní údaje dialektologické, jakkoli musíme mít stále na mysli, že v případě Łysohorského laštiny se nejedná o prosté zachycení nářečí, nýbrž o jazyk vědomě zpracovaný pro literární účely.

3. Základní fonetické charakteristiky laštiny a jejich historické a nářeční pozadí

3.1 Přehled hláskového vývoje hornoostravického nářečí

Zde uvádíme přehled nejvýznamnějších hláskových změn v češtině a v polštině a jejich odraz na území hornoostravického nářečí (pokud možno v chronologickém pořádku). U některých změn udáváme též rozsah dané izoglosy.

1. Skupina **tort*, **tolt* má ve sledovaném nářečí reflex český, tedy *trat*, *tlat* (*krava*, *hlava*), kol. roku 800.
2. Polské dispalatalizce *ě > a*, *e > o* (*siano*, *wiara*, *ciotka*, *lodowy*) nebyly na lašském území provedeny, je zde *s'ino*, *vira*, *ledovy*, 9. stol.
3. Praslovanské nosovky *ǫ*, *ę* se na rozdíl od polštiny denazalizovaly: *ǫ > u*; *ę > 'a* (*ruka*, *maso*, *vz'ac'*), 10. stol.
4. Rozložení kvantity je bližší polštině a slovenštině, tato izoglosa však zahrnuje celé území Moravy (na místě starého akutu nevznikla délka, naopak větší rozsah tu mělo náhradní dloužení)²⁸: *skala*, *vrana* (gen. pl. *vrun*), *hlod* (< *hlád*, gen sg. *hladu*), *buj* (gen. sg. *boja*), *bjih* (gen. sg. *bjehu*).
5. Staročeská přehláska *'a (ä) > 'e* lašské území nezasáhla (stejně jako všechna východomoravská nářečí): *duša*, *pras'a*, *s'oc'* (< **s'áti* < **sejati*).
6. České depalatalizace *t'et > tet*, *t'e > te* lašské území téměř nezasáhly: *n'ebudz'ec'e*, *dz'ac'el* (podobně neproběhly depalatalizace na Valašsku).
7. Česká změna *g > h* z přelomu 12. a 13. stol. byla ještě na lašském území provedena.
8. Asibilace *d', t' > d', c'* (*dž*, *č*) ze 13. stol. byla provedena shodně s češtinou i polštinou, na rozdíl od češtiny se však udržela (chybí pouze v jižním, moravském úseku lašských nářečí; v západním, opavském úseku splynulo *c' s č*).
9. Zachovala se kmitavá výslovnost *ř*, které v polštině splynulo s *ż* a *sz*.
10. Nebyla provedena česká přehláska *'u > i* ze druhé poloviny 14. stol. shodně s většinou moravských nářečí.
11. Na rozdíl od češtiny se zachovala měkkost *s'*, *z'* před *ě*, *i*, *u*: *s'ino*, *z'ima*, *s'ila* avšak nikoli před *e*: *zym'a*, *zelyny*. Často bývá též zdůrazňována

²⁸ Podobný stav náhradního dloužení je též v jihozápadních českých nářečích

- skutečnost, že na rozdíl od polštiny si lašské *s'* a *z'* podržely charakter ostrých sykavek (pouze ve východní, ostravské skupině, v jižní části lašských nářečí splynuly se *s*, *z*, v západním úseku s *š*, *ž*).
12. K měkkostní asimilaci *s*, *z* > *s'*, *z'* dochází oproti polštině pouze před *c'* (< *t'*), před retnicemi nikoli: *spjev*, *smich* (pol. *śpiew*, *śmiech*), ale *s'c'ina*.
 13. Zánik měkkostní korelace retnic, měkkost se tak jako v češtině rozložila nebo zanikla, *B' > B / B+j*: *beru*, *bježec'*, *vjadnuć*.
 14. Měkkost *č*, *š*, *ž* se na rozdíl od polštiny zachovala: *či*, *ši*, *ži* x *czy*, *szy*, *ży*.
 15. Typickým archaismem je zachování *y* jako fonému odlišného od *i* (v češtině obě hlásky splývají v *i* během 15. a 16. stol., v laštině ne na celé území – v západní, opavské skupině se rozlišuje jen úzká a široká výslovnost *i*).
 16. Zachovala se opozice *l – ł*, kde příznakovým členem je *ł*, jež si však na rozdíl od polštiny ponechalo jazykovou artikulaci (nikoli labiální): *mhla* (v *mhle*), *hlava* (v některých okrajových úsecích se vyskytuje i obalované *ũ*)
 17. **Zkrácení všech dlouhých vokálů** proběhlo shodně s vývojem polským v 15. – 16. stol. (podle Lamprechta až v 16.-17. stol.).
 18. Úžení (pochýlení) *á > o*, *'é > i* (u Łysohorského graficky *é*), *ó > u* (graficky *ó*); změna *á > o* je omezena na oblast hornoostravického okrajového úseku), změna *'é > i* zřejmě nesouvisí s českou přehláskou *é > í*, neboť laština je od ní územně oddělena českými nářečími bez této změny, naopak je tu paralela se změnou nářečně polskou.
 19. Slabikotvorné likvidy *r*, *l* se vyslovují s průvodním vokálem *-y*: *dyržec'*, *tyrpjec'* (Łysohorsky píše *déržec'*, *térpéc'*) oproti českému *držet*, *trpět* i pol. *dzierżać*, *cierpieć*.
 20. Vokály *o*, *e* před *m*, *n* přešly v *u*, *i* (*y*), tedy: *om*, *on* > *um*, *un*; *em*, *en* > *im* (*ym*), *in* (*yn*). V grafice Łysohorského *óm*, *ón*, *ém*, *én*: *stróm*, *zohón*, *darémně*, *jedén*. V *u* se změnilo též *o* vzniklé z dlouhého *á*, tedy *áN* > *oN* > *uN*: např. *sóm*, *nóm*. Tato izoglosa zahrnuje pouze nářečí hornoostravické a část sousedních polských nářečí slezských.
 21. Česká změna *y > ej*, *ú > ou* do oblasti východomoravských nářečí nepronikla.
 22. **Paroxytonický slovní přízvuk** (někdy považovaný za pračeský archaismus, avšak jistě podpořen stavem v polštině) zasahuje dokonce až do severní části valašských nářečí.

	Hlásková změna	Laština	Čeština	Poština	dobu (stol.)
1.	<i>*tort, *tołt > trať, tlat × trot, tlot</i>	<i>krawa, hława</i>	<i>kráva, hlava</i>	<i>krowa, głowa</i>	8. – 9.
2.	<i>ě > a, e > o</i>	<i>śéno, wjéra, ledowy</i>	<i>seno, víra, ledový</i>	<i>siano, wiara, lodowy</i>	8. – 9.
3.	<i>ǫ > u, ę > 'a, ę, e</i>	<i>ruka, maso, pět</i>	<i>ruka, maso, pět</i>	<i>ręka, mięso, pięć</i>	10.
4.	distribuce kvantity vokálů (praslovanský akut, náhradní dloužení)	<i>skala, wrana</i> (G. pl. <i>wróń</i>), <i>hlod</i> (< <i>hlád</i> , G. sg. <i>hladu</i>), <i>bój</i> (G. sg. <i>boja</i>), <i>bjéh</i> (G. sg. <i>běhu</i>)	<i>skála, vrána</i> (G. pl. <i>skal, vran</i>), <i>hlad, boj, běh</i>	<i>skala, wrona, głód</i> (G. sg. <i>głodu</i>), <i>bój</i> (G. sg. <i>boju</i>)	9. – 10.
5.	<i>a (ä) > 'e</i>	<i>duša, praša, śóc</i> (< <i>*s'āti < *sējati</i>)	<i>duše, prase, sít</i>	<i>dusza, prosię, siać</i>	12.
6.	<i>t'et > tet, t'e > te</i>	<i>dźaćeł, ŋebudžeće</i>	<i>datel, nebudete</i>	<i>dzięciął, nie będziecie</i>	12. – 13.
7.	<i>g > h</i>	<i>noha</i>	<i>noha</i>	<i>noga</i>	12. – 13.
8.	<i>d', t' > d'', c' (dž, č)</i>	<i>džěň, džecko, džěwča, džiw</i>	<i>den, děcko, děvče, div</i>	<i>dzień, dziecko, dziewczę, dziw</i>	13.
9.	<i>r' > ř (> [ž, š])</i>	<i>řeka</i>	<i>řeka</i>	<i>rzeka [žeka]</i>	13.
10.	<i>'u > i</i>	<i>cudzy, slub</i>	<i>cizí, slib</i>	<i>cudzy, ślub</i>	14.
11.	<i>s', z' před e, ě, i, ɔ</i>	<i>śéno, žima, śila × zelény, zémia</i>	<i>seno, zima, síla, zelený, země</i>	<i>siano, zima, siła, zielony, ziemia</i>	14.
12.	<i>s', z' před měkkým konsonantem</i>	<i>ścéna × spěw, smjéch, sněh, slub</i>	<i>stěna, zpěv, smích, sněh, slib</i>	<i>ściana, śpiew, śmiech, śnieg, ślub</i>	
13.	<i>B' > B+j, B</i>	<i>piaść, wiadnuć</i>	<i>pěst, vadnout</i>	<i>pięść, wiadnąć</i>	14.
14.	<i>či, ži, ši > čy, žy, šy</i>	<i>čisty, žić, široky</i>	<i>čistý, žít, široký</i>	<i>czysty, żyć, szybki</i>	14 – 15.
15.	<i>i, y > i</i>	<i>my, mlyn</i>	<i>my [mi], mlýn [mli:n]</i>	<i>my, młyn</i>	15. – 16.
16.	<i>l', l > l</i>	<i>les, młady</i>	<i>les, mladý</i>	<i>las, młody</i>	15. – 16.
17.	<i>Ā > A (ztráta kvantity vokálů)</i>	<i>doć, ŋěśc, žić, być, stół</i>	<i>dát, nést, žít, být, stůl,</i>	<i>dać, nieść, żyć, być, stół</i>	15. – 16.
18.	<i>á > o, 'é > i, ó > u</i>	<i>trowa, mléko, wóz</i>	<i>tráva, mléko, vůz</i>	<i>trawa, mleko, wóz</i>	15 – 16.
19.	<i>r, l > yr, yl (ér, él)</i>	<i>térpěć, pélny</i>	<i>trpět, plný</i>	<i>cierpieć, pełny</i>	
20.	<i>y > ej, ú > ou × y > y, ú > u</i>	<i>być, sud, dluhy</i>	<i>bejt, soud, dlouhej</i>	<i>być, sąd, długi</i>	15. – 16.
21.	<i>om, on > um, un; em, en > in (ym), in (yn)</i>	<i>stróm [strum], ón[un], tén [tyn] ścéna [s'c'ina]</i>	<i>strom, on, ten, stěna</i>	<i>dom, on, ten, ściana</i>	17. – 18.
22.	přízvuk	paroxytonický	iniciální	paroxytonický	

Tab. 1

V tabulce 1 jsou příklady pro laštinu čerpány z lašského korpusu, literární laština po fonetické a fonologické stránce plně odpovídá hornoostravickému nářečí (pouze tam, kde

je potřeba, používáme i fonetický přepis). Chronologii jednotlivých změn uvádíme podle Lamprechta a Rosponda.²⁹

3.2 Vývoj lašského hláskosloví mezi češtinou a polštinou

Jak je vidět z tab. 1, lašská nářečí se vyvíjela na pomezí češtiny a polštiny, přičemž je patrné, že nejstarší změny provedla shodně s češtinou (jediným prastarým rozdílem je tu odlišné rozložení kvantity, tato izoglosa však zahrnuje celou Moravu) a až později se v ní projevují vývojové tendence polské.

Počátky odchylování od češtiny spadají na přelom 12. a 13. stol. neprovedením některých závažných změn českých (přehláska 'a > e, depalatalizace – viz tab. 1 body 5., 6.). Bělič a Kopečný zdůrazňovali skutečnost, že právě v této době byla oblast dnešních lašských nářečí oddělena od ostatního českého jazykového území klínem německé kolonizace a tím značně izolována od dalšího českého vývoje.³⁰

Další historickou událostí, která významně ovlivnila jazykový vývoj v této oblasti, pak bylo připojení Slezska k českému státu v 1. pol. 14. stol., které posílilo vzájemný kontakt s územím jazykově polským. Tento vliv byl oboustranný (a dále na oba útvary působila ještě spisovná čeština), ve slezských nářečích polských se odrazil zejména na úrovni lexika (řada lexikálních izoglos společných s češtinou odlišuje značnou část Horního Slezska od zbytku polských nářečí)³¹. Tyto okolnosti pak vedly k tomu, že do lašských nářečí nepronikaly další změny české, avšak jsou provedeny mnohé inovace polské (některé obecně polské – 17., 18., některé nářečně slezské – 21.).

Nejvýznamnější změnou je zkrácení všech dlouhých vokálů, které v polštině probíhalo v 15. stol. a jímž se ruší nejcharakterističtější rys českého vokalizmu – opozice krátkých a dlouhých samohlásek. V hornoostravickém nářečí jako východním okrajovém úseku lašského území došlo shodně s polštinou k úžení (pochýlení) dlouhých samohlásek

²⁹ LAMPRECHT, A.: *Praslovanština*. Brno 1987; LAMPRECHT A., ŠLOSAR, D., BAUER, J.: *Historický vývoj češtiny: hláskosloví, tvarosloví, skladba*. Praha 1977; ROSPOND, S.: *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1973

³⁰ BĚLIČ, J.: *Nástin české dialektologie*, Praha 1972, s. 322; KOPEČNÝ, F.: Nové rozdělení jazyků slovanských a v souvislosti s ním problém nářečí lašských. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955

³¹ BĚLIČ, J.: *Nástin české dialektologie*, Praha 1972, mapa č. 3; NITSCH, K.: *Dialekty języka polskiego*. Wrocław – Kraków 1957

á, é a ó, čímž došlo (snad o něco později) k jejich splynutí s *o*, *i* (*y*), *u*. Ve shodě s některými slezskými dialekty polštiny tu dále proběhlo tzv. zatemnění vokálů *o* a *e* před nosovým konsonantem (bod 21.) Oporou o stav v polštině lze jistě také vysvětlit zachování většího rozsahu opozice tvrdých a měkkých konsonantů než v češtině (body 6., 8. a 16.).

Po provedení všech těchto změn se v laštině vytvořil tento vokální systém:

i	y	u
e	o	
a		

Konsonantický systém spisovné laštiny (a tedy i hornoostravického nářečí) bychom mohli popsat takto (zvýrazněny jsou páry zachovávající měkkostní korelaci):

p	t	k	s	ś	ś
b	d	g	z	ź	ź
f	ch	c	ć		
v	h	dz	dź		

l l r r m n
ń

Někteří polští vědci (např. K. Dejna) zdůrazňovali, že nejen vokální, ale i konsonantický systém lašských nářečí se mnohem více shoduje s polským.³² Není to zcela pravda, neboť měkkostní korelace, která byla Dejnovi hlavním argumentem, se tu nezachovala v takovém rozsahu jako v polštině – polština má ve svém konsonantickém systému jedenáct párů, pro něž je tato opozice relevantní, čeština má pouze tři páry, laština jich má šest (protože zrušila tuto opozici u labiál). Z toho vyplývá, že lašská nářečí v tomto ohledu zůstala zhruba na půli cesty mezi polštinou a češtinou.

Během svého historického vývoje tedy lašská nářečí částečně ztrácela svůj původně český charakter, avšak k plnému začlenění mezi polské dialekty nedošlo. Právě tento přechodný charakter mateřského jazyka umožnil Óndrovi Łysohorskému, aby své rodné nářečí chápal jako samostatný slovanský jazyk, jenž zde za jiných historických okolností snad skutečně mohl vzniknout.

³² DEJNA, K.: Z zagadnień polsko-czeskiego pogranicza językowego. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955

4. Deklinace substantiv

4.1 Obecné poznámky ke klasifikaci maskulin

Sg.	m ¹	m ²	m ³	m ⁴
N.	<i>pan-0</i>	<i>stróm-0</i>	<i>kraj-0</i>	<i>poet-a</i>
G.	<i>pan-a</i>	<i>stróm-a, (-u)</i>	<i>kraj-a</i> (<i>pláč-u</i>)	<i>poet-y</i>
D.	<i>pan-u, -owi</i>	<i>stróm-u (-ě)</i>	<i>kraj-u</i>	<i>poet-owi</i>
A.	<i>pan-a</i>	<i>stróm-0</i>	<i>kraj-0</i>	<i>poet-u</i>
V.	<i>pan-e</i> (<i>robotnik-u, hawjér-u</i>)	<i>stróm-e</i> (<i>břehu</i>)	<i>kraj-u</i>	<i>poet-o</i>
L.	<i>pan-u, -owi</i> (<i>chłopě?</i>)	<i>stróm-ě (-u)</i> (<i>břeh-u</i>)	<i>kraj-u</i>	<i>poet-owi</i>
I.	<i>pan-ém</i>	<i>stróm-ém</i>	<i>kraj-ém</i>	<i>poet-u</i> (<i>twórc-ém</i>)
Pl.				
N.	<i>pan-i, -owe</i> (<i>robotnic-y, hawjér-y</i>)	<i>stróm -y</i>	<i>kraj -e</i>	<i>poeć-i, poet-owe*</i> (<i>twórc-y</i>)
G.	<i>pan-ów</i>	<i>stróm-ów</i>	<i>kraj-ów</i> (<i>topol-i</i>)	<i>poet-ów</i>
D.	<i>pan-óm</i>	<i>stróm-óm</i>	<i>kraj-óm</i>	<i>poet-óm</i>
A.	<i>pan-ów</i>	<i>stróm-y</i>	<i>kraj-e</i>	<i>poet-ów</i>
V.	<i>pan-i, -owe</i> (<i>robotnic-y, hawjér-y</i>)	<i>stróm-y</i>	<i>kraj-e</i>	<i>poeć-i, poet-owe*</i> (<i>twórc-y</i>)
L.	<i>pan-ach</i>	<i>stróm-ach</i>	<i>kraj-ach</i>	<i>poet-ach</i>
I.	<i>pan-ami</i>	<i>stróm-ami</i>	<i>kraj-ami</i>	<i>poet-ami</i>

Tab. 2

Lašská maskulina můžeme rozdělit do čtyř základních deklinačních typů, kterým přiřazujeme tyto vzory – *pan*, *stróm*, *kraj* a *poeta*³³.

Vzor *pan* (s podtypy *robotnik* a *hawjér*) představuje všechna životná maskulina zakončená na souhlásku (bez rozdílu měkkosti či tvrdosti). Charakteristická je pro něj zejména koncovka *-a* v ak. sg. a dále koncovky *-owi* v dat. a lok. sg., *-i* (které měkkí a vyvolává alternace souhlásek) vedle *-owe* v nom. a vok. pl. a *-ów* v ak. pl. Tyto koncovky vyjadřují životnost, typ *pan* je sdílí (až na *-a* v ak. sg.) ještě s typem *poeta*. Všechny ostatní koncovky pak sdílí buď s některými dalšími typy maskulin (např. *-e* ve vok. pl. s typem

³³ Výběr konkrétního slova jako vzoru nepovažujeme za věc natolik významnou, abychom pro ni vypracovávali a striktně aplikovali určitou metodu. Obecně jsme se řídili hlavně těmito hledisky: kde to bylo možné, ponechali jsme vzor obvyklý i ve spisovné češtině, často však slovo v laštině zcela chybí (např. *stroj*, *žena*, *stavení*), patří k jinému deklinačnímu typu (*píseň* × *pěšňa*), nebo neodpovídá jiným požadavkům. Zejména byl kladen důraz na to, aby slovo bylo doloženo maximálním počtem tvarů, tvořilo běžně sg. i pl., nevykazovalo žádnou nepravidelnost a pokud možno, aby v něm ani nedocházelo k hláskovým alternacím.

stróm), se všemi maskuliny (např. *-ów* v gen. pl.), nebo se všemi substantivy vůbec (plurálové koncovky *-óm*, *-ach*, *-ami*). Podtypy *robotnik* a *hawjér* vyčleňujeme jednak proto, že tvoří vok. sg. pomocí koncovky *-u* oproti pravidelnému *-e*, jednak kvůli pozmeněné koncovce nom. pl., kde objevuje poziční varianta morfěmu *-i*, totiž *-y*. Oba podtypy se mezi sebou rozlišují pouze přítomností či nepřítomností souhláskové alternace, k podtypu *robotnik* patří všechna maskulina tohoto vzoru zakončená na zadopatrovou souhlásku, přičemž v plurálu dochází ke střídání *k – c*, *h – z* a **ch – š*: *robotnik – robotnicy*, *druh – druzy*, *Čech – Češi*. K podtypu *hawjér* patří maskulina tohoto vzoru zakončená na *ř* a *c*, po nichž nemůže v nom. a vok. pl. následovat *-i* a přechází tedy v *-y*. Ve vokativu maskulin zakončených na *-ř* je *-u*, od maskulin na *-c* bohužel není vokativ doložen.

Maskulina neživotná se dále dělí podle měkkosti či tvrdosti koncové souhlásky na deklinační typy *stróm* a *kraj*. Na rozdíl od životných maskulin vystupuje u neživotných v ak. sg. i pl. tvar nominativu. Koncovky obou neživotných typů se od sebe liší zejména v nom., ak. a vok. pl., kde tvrdý vzor (*stróm*) charakterizuje koncovka *-y*, měkký vzor (*kraj*) pak *-e*. Odlišný je i vok. sg., kde tvrdý typ má zpravidla *-e* (*stróm-e*), měkký typ vždy *-u* (*kraj-u*), avšak maskulina zakončená na veláru či laryngálu (a dubletně i na *r*) mají koncovku *-u* jako typ měkký. Obdobnou situaci nacházíme v lok. sg., s tím rozdílem, že tvrdý typ (nezakončený na *h*, *ch*, *k*, *g*) tu má dubletně *-ě/-u*.

Při porovnání se stavem ve spisovné češtině lze konstatovat, že zde došlo k zániku měkkého typu životných maskulin jako samostatné deklinace (v češtině vzor *muž*), neboli že maskulina vzoru *muž* splynula se vzorem *pán*. To je dáno jednak fonetickým vývojem vokalismu (absencí přehlásek *'a > e*, *'u > i*), jednak vyrovnáním koncovek v ak. pl. – původní **pan-y × *tkoč-e* bylo sjednoceno proniknutím koncovky *-ów* z gen. sg. – *pan-ów*, *tkoč-ów*:

drabów hubio a welmožnych panów
matka widzi swojich synów
wšaj druhów móm

kaj ruka wěčne pro cudzynców robi
Ščasni lude buntýřów obchodžo.
Přotelów mi odhónaju?

Jedinou výjimkou jsou zaznamenané akuzativní tvary *rodźiće* a *rodźiçi* (viz podrobněji 4.4, ak. pl.).

A konečně jako samostatný deklinační typ vyčleňujeme maskulina zakončená v nom. sg. na *-a*. Tento typ dílem převzal koncovky od vzoru *pan* pro zdůraznění

životnosti, jak bylo zmíněno výše, dilem pak zachovává koncovky tvrdých feminin (vzor *roba*), a to: -y v gen. sg., -u v ak. a instr. sg. Podtyp *twórca* vydělujeme kvůli odlišné koncovce v instr. sg (*poet-u* × *twórc-ém*) a též pro realizaci morfému *i* jako *y* v nom. a vok. sg. (*poec-i* × *twórc-y*), avšak o samostatném paradigmatu jako u českého vzoru *soudce* mluvit nelze.

4.2 Obecné poznámky ke klasifikaci feminin

Sg.	f ¹	f ²	f ³	f ⁴
N.	<i>rob-a</i>	<i>duš-a</i>	<i>piaść-0</i>	<i>kość-0</i>
G.	<i>rob-y</i>	<i>duš-e</i>	<i>piaść-e</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
D.	<i>rob-ě</i>	<i>duš-i</i> <i>ulic-y</i>	<i>piaść-i</i> <i>twař-y</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
A.	<i>rob-u</i>	<i>duš-u</i>	<i>piaść-0</i>	<i>kość-0</i>
V.	<i>rob-o</i>	<i>duš-o</i>	<i>piaść-i*</i> <i>twař-y*</i>	<i>kość-i*</i> <i>noc-y*</i>
L.	<i>rob-ě</i>	<i>duš-i</i> <i>ulic-y</i>	<i>piaść-i</i> <i>twař-y</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
I.	<i>rob-u</i>	<i>duš-u</i>	<i>piaść-u</i>	<i>kość-u</i>
Pl.				
N.	<i>rob-y</i>	<i>duš-e</i>	<i>piaść-e</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
G.	<i>rob-0</i>	<i>duš-i ulic-0</i>	<i>piaść-i</i> <i>twař-y</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
D.	<i>rob-óm</i>	<i>duš-óm</i>	<i>piaść-óm</i>	<i>kość-óm</i>
A.	<i>rob-y</i>	<i>duš-e</i>	<i>piaść-e</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
V.	<i>rob-y</i>	<i>duš-e</i>	<i>piaść-e</i>	<i>kość-i</i> <i>noc-y</i>
L.	<i>rob-ach</i>	<i>duš-ach</i>	<i>piaść-ach</i>	<i>kość-ach</i>
I.	<i>rob-ami</i>	<i>duš-ami</i>	<i>piaść-ami</i>	<i>kość-ami</i>

Tab. 3

Lašská feminina dělíme do čtyř základních deklinačních typů – *roba*, *duša*, *piaść*, *kość*. První dva vzory (tvrdý – *roba* a měkký – *duša*) jsou sice v nom. sg. shodně zakončeny na -a, avšak jinak jsou obě paradigmata dosti výrazně odlišena. Shodné koncovky mají ještě v ak. (-u), vok.(-o) a instr. sg. (-u). Vokativní -o převzal měkký typ od tvrdého, ak. a instr. sg. obou typů má homonymní koncovku následkem ztráty kvantity vokálů (-u, -ú > u). V plurálu se shodují jen koncovky, které zobecněly u všech lašských substantiv bez rozdílu rodu (-óm, -ach, -ami). V nom., ak. a vok. pl. proti sobě stojí koncovky -y a -e, liší se i gen. pl., který je u tvrdého typu bezkoncovkový, neboli má nulovou koncovku, u měkkého typu je koncovka -i převzatá od typu *kość* (historických -i-

kmenů).

U měkkého typu rozeznáváme ještě podtyp *ulica*, kam patří slova se ztvrdlými *c* a *ř* v kořeni, jejichž vlivem se v dat. a lok. sg. objevuje koncovka *-i* ve své tvrdé poziční podobě *-y*. Slova s *c* v kořeni mají ještě v gen. pl. nulovou koncovku shodně s typem *roba* (*rob-0*, *ulic-0* × *duš-i*).

Deklinační typy *piaść* a *kość* jsou oba měkké a v nom. sg. mají oba nulovou koncovku. Jinak je však paradigma vzoru *piaść* bližší paradigmatu *duše*, shoduje se s ním ve všech pádech kromě nom. a ak. sg. (a zřejmě i vok. sg., který není doložen), kde jsou tvary podle vzoru *kość* (blízkost obou paradigmat způsobuje, že několik slov mezi vzory *duše* a *piaść* kolísá, např. *zémia* / *zém*). U vzoru *piaść* vyčleňujeme ještě podtyp *twař* se ztvrdlou koncovou souhláskou, která způsobuje výskyt alomorfu *-y* na místě *-i* (koncovka pro dat. a lok. sg. a gen. pl.). Obdobně u vzoru *kość* rozeznáváme podtyp *noc*.

Vzor *kość* si poměrně dobře zachoval původní *-i*-kmenové paradigma, *-i* (u podtypu *noc* *-y*) je koncovkou gen., dat., vok., lok. sg. a nom., gen., ak., vok. pl. Instr. sg. má koncovku *-u* jako všechna feminina, do dat., lok. a instr. pl. pronikly analogií koncovky ostatních feminin, které zobecněly v celé substantivní deklinaci.

Loriš ještě vyděluje jako samostatnou skupinu feminina zakončená v nom sg. na *-ev* a v gen. sg. na *-e/-ě* (pozůstatek *-bv* kmenů). Vyčleňuje tak vzor *tykev*, podle kterého se skloňují slova *brstev*, *břitev*, *bukev*, *cyrkev*, *drucev*, *hužev*, *kunev*, *kurotev*, *krev*, *krokev*, *mrkev*, *orstev*, *punev*, *plutev*, *rakev*, *obyrv*.³⁴ Takováto klasifikace feminin je založena na historickém přístupu, ze synchronního hlediska se nám zdá adekvátnější rozdělení shodné s novočeským, tedy na čtyři základní typy, ačkoli vzor *piaść* (stejně jako český vzor *píseň*) bychom mohli hodnotit jako podtyp vzoru *duša* / *riže* (odlišuje se jen nulovou koncovkou v přímých pádech singuláru). Loriš slova *hospodyň*, *kudźil*, *kuchyň*, *obec*, *peleś*, *pośćil*, *puść*, *škraň*, *skryś*, *suś*, *straż*, *zym* řadí ke vzoru *duše*.³⁵

Z Lorišových *-bv* kmenů (někdy zřejmě jen domnělých) máme v literární laštině doložena slova *krew*, *obérw**, *ostérwia**, *mérkwa**, která přešla k různým deklinačním typům. Slovo *krew* se skloňuje podle vzoru *piaść* a v nepřímých pádech má tvary jednoslabičné i dvojslabičné: *kwě* / *kérwě*, *kwi* / *kérwi*, *kwiu* / *kérwiu*.

³⁴ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 44

³⁵ Tamtéž, s. 42

4.3 Obecné poznámky ke klasifikaci neuter

Sg.	n ¹	n ²	n ³	n ⁴
N.	<i>słow-o</i>	<i>pol-e</i>	<i>dźéwč-a</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
G.	<i>słow-a</i>	<i>pol-a</i>	<i>dźéwč-ac-a</i>	<i>storoč-o</i>
D.	<i>słow-u</i>	<i>pol-u</i>	<i>dźéwč-ac-u*</i>	<i>storoč-u</i>
A.	<i>słow-o</i>	<i>pol-e</i>	<i>dźéwč-a</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
V.	<i>słow-o</i>	<i>pol-e</i>	<i>dźéwč-a</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
L.	<i>słow-ě, -u</i>	<i>pol-u</i>	<i>dźéwč-ac-u*</i>	<i>storoč-u</i>
I.	<i>słow-ém</i>	<i>pol-ém</i>	<i>dźéwč-ac-im*</i>	<i>storoč-im</i> (<i>powětr-ym</i>)
Pl.				
N.	<i>słow-a</i>	<i>pol-a</i>	<i>dźéwč-at-a</i>	<i>storoč-a</i>
G.	<i>slów-0</i>	<i>pol-i</i> (<i>moř-y</i>)	<i>dźéwč-ot-0*</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
D.	<i>słow-óm</i>	<i>pol-óm</i>	<i>dźéwč-at-óm*</i>	<i>storoč-óm</i>
A.	<i>słow-a</i>	<i>pol-a</i>	<i>dźéwč-at-a</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
V.	<i>słow-a</i>	<i>pol-a</i>	<i>dźéwč-at-a</i>	<i>storoč-i</i> (<i>powětr-y</i>)
L.	<i>słow-ach</i>	<i>pol-ach</i>	<i>dźéwč-at-ach*</i>	<i>storoč-ach</i>
I.	<i>słow-ami</i>	<i>pol-ami</i>	<i>dźéwč-at-ami*</i>	<i>storoč-ami</i>

Tab. 4

Již podle zakončení nom. sg. můžeme lašská neutra rozdělit na čtyři hlavní deklinační typy: *słowo* s koncovkou *-o*, *pole* (s podtypem *moře*) s koncovkou *-e*, *dźéwča* s koncovkou *-a* a typ *storoči* s koncovkou *-i*, respektive *-y* (podtyp *powětr-y*).

Koncovky prvních dvou vzorů pro gen., dat., lok. a instr. sg. (*-a*, *-u*, *-ě/-e/-u*, *-ém*) se v podstatě shodují s flexemi maskulin (se vzory *pan*, *stróm* a *kraj*), neboť vycházejí historicky ze stejné (*-o*-kmenové či *-io*-kmenové) deklinace. Tato původní kmenová koncovka zůstala zachována právě jen u neuter vzoru *słowo* v nom., ak. a vok. sg. Tvrdý i měkký vzor jsou si bližší než v češtině v důsledku zachování staršího stavu vokalizmu (neproběhly zde staročeské přehlásky *'a > e*, *'u > i*). V pl. se oba typy liší jen koncovkou gen. – *slów-0* × *pol-i*.

Tato koncovka se objevuje v poziční variantě u neuter s kmenem zakončeným na *ř*, z tohoto důvodu vyčleňujeme u typu *pole* podtyp *moře*. Neutra s kmenem zakončeným na *c* přešla k tvrdému vzoru, por. nom. sg. *sérco*, gen. pl. *sérc*.

Typ *dźéwča* je v korpusu zastoupen jen velmi skromně, máme doklady pouze na nom. sg., jenž má koncovku *-a*, a ak. pl. s koncovkou *-at-a*. Obě doložené koncovky však

svědčí o tom, že tento vzor, historicky se vztahující k *-nt*-kmenům, se i v laštině zachoval jako samostatný deklinační typ. Na základě dokladu na rozšíření kmene o *t*-ový prvek v plurálu, rekonstruuje rozšířené tvary i pro nepřímé pády singuláru, přesný tvar uvádíme pak podle údajů dialektologie.

Vzor *storoči* má mnohem pestřejší sadu koncovek než obdobný vzor český (*stavení*). Koncovka nom., ak. a vok. sg. tu vznikla úžením původního dlouhého *-é*, Łysohorsky se zde tedy dopustil nedůslednosti psaním *-i*, dle zásad jím sestaveného pravopisu by totiž měl psát **storočé*. V gen. sg. je koncovka *-o*, vzniklá pravidelným fonetickým vývojem z dlouhého *-á*.

Dat. sg. zachovává původní *-u*, které však proniklo zcela i do lok. sg. Koncovka instr. sg. *-im* se od téže koncovky ostatních neuter liší pouze graficky, při důsledném dodržení zvolených pravopisných pravidel bychom měli **storoč-ém*. Do nom., ak. a vok. pl. tohoto deklinačního typu proniklo *-a* podle analogie s ostatními neutry, dle pravidelného hláskového vývoje by vznikla koncovka shodná s gen. sg., tedy *-o*.

V dat., lok., a instr. pl. všech typů neuter proběhla unifikace koncovek na *-óm*, *-ach*, *-ami* stejně jako u všech ostatních substantivních deklinačních typů.

Rozdělení neuter do deklinačních typů se v laštině v podstatě shoduje se stavem v češtině, avšak příslušnost jednotlivých slov k určitému typu se může lišit. Na rozdíl od češtiny (ale i od polštiny) například podstatná jména *slónco*, *serco* a *lico*, *wesno* (Loriš uvádí ještě *vejco*, *kopytco*, *kolco* a *nebo*)³⁶ přešla ke vzoru *slowo* (město), u Łysohorského nacházíme jak podoby *nebe* tak i *nebo*.

4.4 Deklinace maskulin

Nom. sg. V nom. sg. končí většina maskulin konsonantem a má nulovou koncovku. Pouze typ *poeta* s podtypem *twórca* (*sudca*) je zakončen na *-a* (na rozdíl od spisovné češtiny sem patří i slova *idyjota* a *patryjota*).

Podobně jako ve spisovné češtině a polštině má v nom. sg. řada slov vsuvné *e* (za sudý jer), které v ostatních pádech mizí: *synek*, gen. sg. *synka* aj. Oproti češtině i polštině má však laština analogií vsuvné *e* i ve slovech *brater*, *powicher*, *wéter* (gen. sg. *bratra*, *powichra*, *wětru*), vkládá se i v přejatých slovech do souhláskových skupin zakončených

³⁶ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 4

na *r*: *cylinder*, *masaker*, *septémber*, do hesláře proto rekonstruuujeme v těchto případech vždy tvar s vkladným *e*, pokud není nom. sg. doložen: **kufer*, **šlager*, **trychter*, **wander*.

Následkem jiných historických poměrů prosodických (odlišného rozložení kvantity samohlásek způsobeného větším rozsahem tzv. náhradního dloužení) měla v lašských nářečích mnohá maskulina v nom. sg. (a u neživotných též v ak. sg.) na kmeni délku, která se v ostatních pádech zkracovala (přesněji řečeno se zde nikdy nerozvinula), do současného stavu se pak tato délka promítá změnou kvality kmenové samohlásky (po jejím pochýlení a následném zkrácení): *á* se změnilo v *o*, před *m*, *n* pak v *u* (graficky *ó*), *é* (jen po měkké souhlásce) se změnilo v *i* (graficky zůstává *é*) a *ó* přešlo v *u* (graficky zůstává *ó*). Např. *hlod* (gen. sg. *hladu*), *hlos* (ak. pl. *hlasy*), *hod* (nom. pl. *hadži*), *chlod* (lok. sg. *chladu*), *klos* (nom. pl. *klasy*), *mroz* (gen. sg. *mrazu*); *bój* (gen. sg. *boja*), *hrób/hrob* (nom. pl. *hroby*), *noród* (vok. sg. *norode*), *obzór* (instr. pl. *obzorami*), *ostrów* (gen. sg. *ostrowa*), *róh* (nom. pl. *rohy*), *schód* (nom. pl. *schody*); *bjéh* (lok. sg. *běhu*), *léd* (gen. sg. *ledu*), *objéd* (lok. sg. *obědže*), *suśéd* (gen. sg. *suśeda*), *sňéh* (gen. sg. *sňeha*), *usmjéw* (gen. sg. *usměwu*), avšak důsledně jen *spěw*.

Loriš uvádí tyto příklady (ponecháváme jeho transkripci): *barun*, *čechmun*, *furmun* (*oN/áN > óN > uN*); *hod*, *hlod*, *košovrot*, *mroz*, *nakoz*, *povol*, *provoz*, *řetoz*, *roz*, *žlob* (*á > ó > o*); *b'ih*, *břih*, *hniv*, *chlib*, *jid*, *lid*, *noclih*, *ob'id*, *ośiv*, *ožih*, *pohlid*, *pohřib*, *suśid*, *suśik*, *vřid* (*é > í > i*); *zpusub*, *pozur* (*ó > ú > u*).³⁷

V češtině se následky náhradního dloužení projevují u menšího počtu slov: *vůz*, gen. *vozu*, *stůl*, gen. *stolu*, *mráz*, gen. *mrazu* aj. Bližší než v češtině je situace v polštině, ke střídání tu však dochází pouze mezi *u* (graf. *ó*) a *o* – např. *mróz*, gen. *mrozu*, *glód*, gen. *glodu*. I zde však někdy docházelo k vyrovnání kmenové samohlásky podle ostatních pádů: *głos*, gen. *głosu* ap.

Gen. sg. má koncovky *-u* a *-a* jako ve spisovné češtině i polštině, distribuce obou koncovek u jednotlivých slov se však liší. Stejně tak jako v obou uvedených spisovných jazycích se u jmen životných vyskytuje jen koncovka *-a*, u jmen neživotných pak *-u* i *-a* (a to jak u měkkého, tak u tvrdého vzoru, na rozdíl od češtiny, kde u vzoru *stroj* může být pouze *e < 'a*). V češtině je pro neživotná maskulina tvrdého typu základní koncovka *-u* (vzor *hrad*, podle vzoru *les* se skloňuje jen omezená skupina slov), v polštině je situace

³⁷ Tamtéž, s. 37

podobná, ale koncovka *-a* má ve srovnání s češtinou o něco větší frekvenci³⁸. V laštině má koncovka *-a* větší rozsah nejen oproti češtině, ale vyskytuje se dokonce častěji než v polštině: *źbónka, wěka, ořecha*. Koncovku *-a* můžeme chápat jako základní, koncovka *-u* je pak charakteristická zejména pro abstrakta a slova látková (nepočítatelná).

Doklady na *-a*: *břeha, buka, buta dwora, ćežora, chleba, jawora, owsa, swěta, ščita, wětra* atd.; jen zcela výjimečně je *-a* zaznamenáno u abstrakt *ež do swěta skóna*.

Doklady na *-u*: abstrakta: *cytu, času, dechu, dymu, gładu, hñewu, ludu, osudu, smjěchu, smutku, šumu, zapadu, zočatku* atd.

Slova látková: *hrachu, ledu, mechu* × *hedbowa*

U několika slov jsou v gen. sg. paralelně doloženy obě koncovky, avšak často se jedná o případy, kde jedna koncovka výrazně dominuje, nebo lze mluvit o konkrétnějším a abstraktnějším významu jednoho slova (por. *hrób čni wedle hroba* × *mój głos był przydusény jak głos z hrobu* = „ze záhrobí“):

-a/-u: *sñeha / sñehu* (4:1), *wedle hroba / z hrobu, kroka / kroku, kwěta / kwětu, s lista / uprostřed listu* (obojí list papíru), *usměwa / usměwu, wěka / wěku* (48:1).

Výjimečně se *-u* vyskytuje i u konkrét: *kole kěrku, s prahu, do rowazu*.

Koncovka *-u* je doložena i u několika slov měkké deklinace (*kraj*), kde opět slouží k sémantickému odlišení abstrakt a slov látkových (avšak nepříliš důsledně): *čaju, kuřu, plaču* × *biča, meča* (ale i *dešča, ocela*...)

V podstatě stejnou situaci dokládají pro hornoostravické nářečí i údaje dialektologické. Loriš uvádí tyto příklady: *boloka, duba, hruma, jawora, vředa, struma, smřeka, kusa, mosta, patyka* (*patyk* = kyj, klacek), *kuta* aj., u některých slov uvádí obě koncovky: *sklepa* (vedle *sklepu*), *provaza* (vedle *provazu*), *voza* (i *vozu*), *wětra* (i *wětru*). Koncovka *-u* podle Loriše charakterizuje především abstrakta: *gładu, razu, pozoru, zpusobu, řezu, rozumu, znaku, zřaku*, uvádí ji však pro další slova: *brodu, hradu, ledu, pisku, sadu, břudu, liku, prahu, pasu, maku, korabu, hrachu, šatu, tabachu*.³⁹

Dat. sg. životných maskulin (vzor *pan, poeta*) má dubletní koncovku *-owi* nebo *-u*, přičemž *-owi* jednoznačně převládá: *k bratrowi, druhowi, kamaradowi, p̃rotelowi, ujcowi, wojokowi; poetowi, tatowi* atd., u vlastních jmen se může opakovat: *Borisowi Pasternakowi, Romainowi Rollandowi*. Koncovku *-u* v korpusu zaznamenáváme jen

³⁸ *Gramatyka współczesnego języka polskiego: składnia – morfologia – fonologia. Morfologia*, pod red. R.

Gregorczykowej, R. Laskowskiego, H. Wróbla. Warszawa 1984, s. 253

³⁹ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 38

zřídka: *k Bohu* (vedle *bohowi*), *čłowėku* (vedle *čłowėkowi*), *k mistru Husu*. U všech neživotných maskulin (vzory *stróm*, *kraj*) je pouze *-u*: *břehu*, *dworu*, *proči gładu*, *hrobu*, *k obzoru*, *spěwu*, *swětu*, *k zapadu...*; *boju*, *maršu*, *k plaču*, *k tancu* atd. Laština se zde tedy shoduje více s češtinou, neboť v polštině je koncovka *-owi* i u řady maskulin neživotných (*językowi*, *wpływowi* apod.)

Máme také jediný doklad na koncovku *-ě*: *na pėrsach matky přybodnutej k strómě*, která sem mohla proniknout z lok. sg. (svědčilo by to o tendenci ke splynutí dat. a lok. sg., avšak tento směr expanze koncovky je naprosto ojedinělý, ve slovanských jazycích je naopak zcela běžné šíření dativní koncovky do lok. sg.), ale možná je tu *-ě* jen kvůli rýmu (...šumně / ... k strómě /).

Loriš uvádí příklady variantnosti u životných (*chłopu* i *chłopowi*, *čłowėku* i *čłowėkowi*, *byku* i *bykowi*) a poznamenává, že vlastní jména mají jen koncovku *-ovi*: *Janowi*, *Marćinowi* atd.⁴⁰

Ak. sg. má u životných maskulin koncovku genitivu (*-a*): *jak bratra za ruku će beru*, *pro hawjěra*, u neživotných je koncovka shodná s nominativem (*-0*): *moš taky stróm*, *jakyś zasadził*; *joch w сэrcu nošil lašsky kraj*. Vzor *poeta* zde má koncovku *-u*: *gazdu*, *poetu*, *starostu*.

Loriš uvádí několik případů, kdy může do ak. neživotných jmen pronikat genitivní koncovka (podobně jako v obecné češtině): *našel sym hřiba*, *nasadzili zme hrachu choć na šćedroka* (= na Štědrý den), *přinisli šće mi vitoka?*, *mum na noze boloka*, *taćinek maju patyka velky*, *šćali zme javora*, *buka*, *duba*, *smęreka*.⁴¹ Naopak nulová koncovka v ak. životných se podle svědectví Loriše dochovala ve spojeních: *na svaty Jun*, *ve svaty Duch*.⁴²

U Łysohorského se podobné doklady nevyskytují, básník zřejmě počítával koncovku *-a* v ak. sg. neživotných maskulin jako stylisticky sniženou, a proto ji v jazyce svých veršů nepoužil.

Vok. sg. maskulin se tvoří pomocí koncovek *-e* a *-u*. Maskulina se zakončením na souhlásku etymologicky tvrdou (typy *pan*, *stróm*) s výjimkou *h*, *ch*, *k*, **g* mají koncovku *-e* obdobně jako v češtině i polštině, avšak na rozdíl od polštiny toto *-e* nikdy neměkčí předcházející souhlásku⁴³: *blozne*, *dube*, *labyrinte*, *kaštane*, *norode*, *ostrowe*, *stróme*; Po

⁴⁰ Tamtéž, s. 38

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

⁴³ To je dokladem, že v koncovkách probíhají fonetické změny často odlišně, koncovky se mnohdy nepodřizují pravidelným fonetickým procesům. Ve vokativu bychom očekávali měkčení konsonantu před *-e*,

zadopatrovém či hrtanovém konsonantu (podtyp *robotnik*) a u všech maskulin končících souhláskou etymologicky měkkou (*ž, š, č, ř, c, j, dž, ć, ń, l* – celý vzor *kraj* a u vzoru *pan* podvzor *hawjér* – v češtině jim odpovídají vzory *muž* a *stroj*) je ve vokativu koncovka *-u*: *druhu, kělichu, robotniku, stařičku, wojoku, žebroku; buntýřu, kraju, přotělu, rajů, spuszcę*. Podle Loriše tvoří výjimku slova s příponou *-ec*, která mají koncovku *-e*, přičemž *c* se mění v *č*: *chłapce* (avšak *ujec*, vok. *ujcu*).⁴⁴ V lašském korpusu bohužel není od těchto slov žádný vokativ zaznamenan. Kolísání nacházíme u maskulin končících na *r*: *duj powichře / powichru, duj; drahy majstře*. Po koncovém *-l* máme doložen jediný vokativ: *ańełu, -u* je zde buď analogií podle maskulin končících na *l*, nebo se jedná o pozdější záměnu *l* za *ł*.

U osobních jmen a jmen zdrobnělých může podle Loriše stát ve funkci vokativu nominativ: *synek, co tam robiš? jako še ci paše, Janiček?* Nom. následuje také po oslovení *pane* (jako v obecné češtině): *pane dochtur*. U Łysohorského nom. ve funkci vok. v sg. není doložen.

Lok. sg. životných maskulin má dubletní koncovku *-owi* a *-u*: *po człowiekowi / po człowieku*.

U neživotných maskulin s tvrdým zakončením kořene (vzor *stróm*) převládá koncovka *-e* (po retnicích *-ě*): *na dubě, w dómě, w dymě, w hrobě, w rozumě, o strómě* atd. Tato koncovka způsobuje u tvrdých souhlásek na konci kmene měkčení, jsou-li členy měkkostní korelace, tj. k měkčení dochází u všech souhlásek, které mají svůj palatální protějšek (*d – dž, t – ć, n – ń, ł – l, r – ř, s – ś, z – ź*):

t – ć: swět – w swěće, żywot – w żywoće (k tomu asimilací *st – ść: most – na mośće*)

d – dž: noród – w norodze, zapad – pŕy zapadze,

n – ń: klin – w klińe,

s – ś: les – w leśe, nos – w nośe

z – ź: wóz – na woże

ł – l: stół – na stole,

r – ř: bazar – na bazaře, mur – w muře, powicher – w powichře,*

Koncovka *-e/-ě* je tu o něco běžnější než ve spisovné češtině, avšak paralelně sem poměrně hojně proniká původem dativní *-u*, kolísání je časté zejména po koncovém *r*: *w*

neboť tu neproběhla hlavní pračeská depalatalizace (čes. *nebudete*, laš. *ńebudzeće*). Zánik měkčení tu má funkci distinktivní, odlišuje vokativ od lokálu, por. *stróme* × *strómě*, *labyrynte* × *w labyrynće* apod.

⁴⁴ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 39

hladu/o hladze, w ćežoru, w dźělu, na dwoře / dworu, przy chlebě / chlebu, w chladu, na obzoře/obzoru, we snu, w šumě/šumu, we wětru / wětrze, na jaworu, przy spěwu / spěwě. Po velárách a laryngále následuje pak koncovka *-u* pravidelně, střídání *k – c, h (g) – z, ch – š* bylo tedy v lok. sg. odstraněno: *w běhu, na břehu, przy kroku, w kruhu, przy potoku* atd.

U neživotných maskulin s koncovou souhláskou etymologicky měkkou (vzor *kraj*) se vyskytuje pouze koncovka *-u*: *w boju, po dešču, przy měsícu, na kopcu, na ołtořu, w raju* atd., u tohoto typu tedy došlo k úplnému splynutí dat. a lok. sg.

Od slov typu *poeta* máme dva doklady na koncovku *-owi* a jednu na měkkící *-e*: *o gazdowi, o Łojze Dybowi*.

Instr. sg. všech maskulin zakončených v nom. sg. na konsonant (typy *pan, stróm, kraj*) má koncovku *-ém*. Jak je patrné z grafiky Łysohorského, jedná se o tutěž koncovku, která se však po tvrdých souhláskách (včetně *c* a *ř*) změnila v *-ym*: *swětém, wékém, s šumém, ćežorém, po měkkých v -im: krajém, mečem, ćeňém*.

Maskulina zakončená na *-a* (vzor *poeta*) tvoří instr. sg. pomocí koncovky *-u*: *meč, skutu mu poetu; kohoš je ostatnim sluhu?* Výjimku představují slova zakončená na *-ca* (podtyp *twórcu*), která mají koncovku ostatních maskulin, tedy *-ém*: *stražcém, twórcém, zachrancém*.

Nom. pl. životných maskulin (typ *pan*) má koncovky *-i*, (po *c* a *ř* zastoupené alomorfem *-y*) a *-owe*: *bohowe, panowe / pani, předkowe / předcy, chlopi, přoteli, pši, sušedzi, cudzyncy* atd. Před *-i* se měkkí kořenová souhláska, dochází tedy ke střídání všech párů souhlásek tvořících měkkostní korelaci a navíc u slov tohoto typu zakončených na veláru či laryngálu dochází ke změně této kořenové souhlásky:

t – ć: adwokat – adwokaći, kret – kreći, magnat* – magnaci, poeta – poeci*

d – dź: hod – hadzi, sušéd – sušedzi, žid – židzi

n – ŋ: barón – baróni, cygón – cygóni, pan – pani, partyzan* – partyzani*

s – ś: pes – pši

*z – ź**

*ł – ł**

r – ř: brater – bratři, egzekutor – egzekutoři, dyrektor – dyrektorzy, ober*- obři*

k – c: Polok – Polocy, robotnik – robotnicy, śedlok – śedlocy

h – z: druh – druzy, sudruh – sudruzy*

ch – š: Čech – Češi

**g – z*

Oba typy koncovek jsou zastoupeny i u deklinačního typu *poeta* s podtypem

twórca: poeci, wódcowe/wódcy, sudcowe, radowe, sluhowe.

I u životných maskulin se v nom. pl. objevuje koncovka -y bez změny kořenové souhlásky (tj. v podstatě tvar přejatý z ak. pl. vyrovnáním podle vzoru *stróm*), mají ji některá jména zvířat: *škobróńky*, ale i *škobróńcy* („skřiváci“), *janičky* („svatojánské mušky“), *břydke ščury* („ohavní potkani“), *cudze orły*, popř. -e u slov s měkkou kmenovou souhláskou: *dwa motyle*, ale vždy jen *dwa hołubi* *ńespokojni*, *paucy*, *pśi*, *wtocy*. Jedná se zde o výraznou tendenci k vytvoření gramatické kategorie **personality** (osobovosti), která je typická pro polštinu. Na podobném stupni rozvoje je kategorie personality ve slovenštině.

Neživotná maskulina rozlišují koncovku nom. pl. vždy podle zakončení kmene, pokud je tvrdé (vzor *stróm*), mají koncovku -y: *ćeżory*, *časy*, *duby*, *dźéły*, *hroby*, *swěty*, *własy*, pokud měkké (*kraj*), mají koncovku -e: *dešče*, *hotele*, *křence*, *křýže*, *pece*, *plaméne*, *roje*, *tance*, *topole*. Slovo *džén* má pl. *dni* (v nom., gen., ak. a vok.). Podle vzoru *kraj*, tedy jako maskulina neživotná (v pl. přesněji neosobová), se skloňuje i pl. *kóne*: *cudze kóne*, *hybke kóne*, *paradne kóne*, *spocéne kóne*.

Gen. pl. maskulin má obvykle koncovku -ów: *buntów*, *horników*, *klasów*, *robotników*, *obrazów*, *własów*, *kwětów*, *plodów*, *snów*; *bojów*, *céńów*, *krajów*, pouze měké typy (*kraj*) mohou mít vedle -ów rovněž původní koncovku -i (po ř -y): *céni* (i *céńów*), *dni*, *kobzoli*, *korali*, *kořeni* (i *kořéńów*), *krómpoči*, *ohni*, *pni* (i *pńów*), *piliřy*; patří sem i tvar *kóni*.

Dat. pl. nejen všech maskulin, ale substantiv všech rodů má jednotnou koncovku -óm (proběhlo zde vyrovnání plurálových koncovek jako v polštině, kde je pro všechna substantiva koncovka dat. pl. -om, k čemuž výrazně přispěly fonetické změny *om/ám* > *um*). Na tomto místě uvádíme pouze příklady pro maskulina: *hawjéróm*, *chałupnikóm*, *panóm*, *robotnikóm*; *k céńóm*, *ku kopcóm*, *ohńóm*, *plaméńóm*; *kolegóm*, *poetóm*...

Ak. pl. Životná maskulina (zejména osobová) mají v ak. pl. tvar gen. pl.:

drabów hubio a welmožnych *panów*

matka widzi swoich synów

Robotników nahnali do akuratnych *špalirów*

wšaj *druhów móm*

ze Ślónska *cudzynców* żéńémy wén;

Ščasni lude *buntýřów* obchodžo.

Widzim *władařów* deptać po ludskości

Nóm starodownych *kralów* przedstawuju.

Přotelów mi odhónaju?

U neživotných maskulin se koncovka ak. pl. shoduje s koncovkou nom. pl.: *śćecléni wétrów oblómało **strómy**, přes dluhucne **wěky**; hodzoće **kaméńe**, hodzo **ćéńe**, gdo nepřebijoł **dni**...*

Jen v jednom případě je v ak. pl. použit tvar nominativní i u maskulina životného:

Rodźiće ñechóm ci a sny o maju.

Stejně tak netypický je doklad u stejného lexému s koncovkou *-i*, která sem pronikla z gen. sg. neživotných měkkých maskulin (kde je variantní spolu s *-ów*):

Rodźiçi moich widźiš wsaj

Je to snad způsobeno poněkud samostatným postavením lexému *rodźiće*, který tvoří singulár jen vzácně (v korpusu nezaznamenán), v prvním případě možná interferencí z češtiny.

Maskulina označující zvířata, tedy životná neosobová, kolísají mezi oběma typy (tedy mezi vzorem *pan* na jedné straně a vzory *stróm*, *kraj* na straně druhé). Z dokladů v lašském korpusu je zřejmé, že si zde konkurují kategorie životnosti a kategorie personality:

*Kějch w leće **sérnców** widźeł na Prašiwej,*

*Aj **wtoków** wyhnoł wěk naš z ćichych hńézd*

*Kěj wesném přywitaju lašske hory polednich **wtoków***

×

*muśi zřéc ... dźiwne **krety***

Vok. pl. všech substantiv je shodný s nom. pl. Zde uvádíme několik příkladů pro maskulina:

*Klekómy, **dřeworubi**, k waším nohóm...*

*Wy, **robotnicy**, śće su naši pani...*

*Jake, **wojocy**, was čekaju ñewěsty?*

*O hory, o **lesy**, o łuky.*

Lok. pl. nejen všech maskulin, ale vůbec všech substantiv bez rozdílu rodu se tvoří pomocí koncovky *-ach* (opět jev spojující laštinu s polštinou): *w **strómach**, w **dómach**, na **ostrowach**, na **břehach**, w **kruhach**, w **kaméńach**, w **plaméńach**, o **zradcach**.*

Instr. pl. nejen všech maskulin, ale vůbec všech substantiv bez rozdílu rodu má koncovku *-ami* podle feminin (jako v polštině): *bratrami, předkami, robotnikami, hawjéřami; břehami, časami, krokami, mostami, rokami, smrekami; kijami, kořeňami, pňami, topolami, wéršami; poetami, sudcami*

4.4.1 Vzor m¹: *pan*

Sg.

- N. *pan-0* | *bložen, brater, druh, hod, chłop, sušéd, syn, žebro,k, ženich*
 G. *pan-a* | *druha, syna, sušéda, otroka, proroka, žebroka*
 D. *pan-u*, -owi** | *bohovi, k bratrowi, druhowi, wojokowi, člověku/člověkowi*
 A. *pan-a** | *bratra, egzekutora, chachara, chłopa*
 V. *pan-e ** | *blozne, pijónyre, agóne*
 (robotnik-u) | *buntyřu, druhu, stařýčku, wojoku, žebroku*
 L. *pan-u*, -owi** | *po každym člověkowi*
 I. *pan-ém* | *křesćaném, pohaném, s borokém, před člověkým*

Pl.

- N. *pan-i, -owe* | *hadži, chlopi, přoteli, sušédži; bohove, předkove, synowe*
 (robotnic-y) | *druzy, dyrektorzy, hawjéřy, potomcy, šedlocy, žebrocy*
 G. *pan-ów* | *buntyřów, druhów, předków, robotników, otroków, synów*
 D. *pan-óm* | *borokóm, bratróm, hawjéřóm, předkóm, wojokóm*
 A. *pan-ów* | *buntyřów, druhów, kralów, synów, wojoków, ženichów*
 V. *pan-i*, -owe** | *dřeworubi*
 (robotnic-y) | *chałupnicy, wojocy, krasnoarmějcy, rybioři*
 L. *pan-ach** | *w husytach, po hawjéřach, o koscach, w otrokach*
 I. *pan-ami** | *bratrami, cyklopami, hawjéřami, předkami, robotnikami*

Podle vzoru *pan* se skloňují všechna životná maskulina, zde uvádíme seznam všech slov tohoto deklinálního typu doložených v lašském korpusu:

<i>adwokat</i>	<i>buržuj</i>	<i>drak</i>
<i>ahaswer</i>	<i>buřýč</i>	<i>druh</i>
<i>aňel</i>	<i>byk</i>	<i>dřeworub</i>
<i>apoštoł</i>	<i>byrgr</i>	<i>dřewořez (-éz)</i>
<i>architekt</i>	<i>byrokrat</i>	<i>duch</i>
<i>barbar</i>	<i>cudzyńec</i>	<i>dyrektor</i>
<i>bard</i>	<i>cyklop</i>	<i>džabel</i>
<i>barón</i>	<i>čarodžej</i>	<i>džacel</i>
<i>bložen</i>	<i>čert</i>	<i>džobel</i>
<i>bóh</i>	<i>čitatel</i>	<i>egzekutor</i>
<i>bómbardyrowščik</i>	<i>člowěk</i>	<i>ekspert</i>
<i>borok</i>	<i>darébok</i>	<i>émigrant</i>
<i>brater</i>	<i>doktor (-ór)</i>	<i>filolog</i>
<i>buntyř</i>	<i>drab</i>	<i>filozof</i>

<i>financ</i>	<i>matroz</i>	<i>stařyk</i>
<i>franktyrer</i>	<i>mnich</i>	<i>stoloř</i>
<i>gigant</i>	<i>motyl (m³)</i>	<i>sudruh</i>
<i>góndolijer</i>	<i>motylek</i>	<i>sultan</i>
<i>gorol</i>	<i>mrawěňec</i>	<i>sušéd</i>
<i>gosudar</i>	<i>muezzyn</i>	<i>swědek</i>
<i>grof</i>	<i>muzulman</i>	<i>syn</i>
<i>hamerok</i>	<i>nakładatel</i>	<i>synek</i>
<i>hawjěř</i>	<i>nodénik</i>	<i>šedlok</i>
<i>hod</i>	<i>nošitel</i>	<i>škobrónek (-wr-) (m²)</i>
<i>hoľub</i>	<i>něpřotel</i>	<i>šofer</i>
<i>hornik</i>	<i>občan</i>	<i>špijón</i>
<i>hošć</i>	<i>ob(e)r</i>	<i>študént</i>
<i>hrač</i>	<i>oficyr</i>	<i>štwaňec</i>
<i>husar</i>	<i>oreľ (m²)</i>	<i>šwadrón</i>
<i>hwězdopławatel</i>	<i>otec</i>	<i>tkoč</i>
<i>chachar</i>	<i>otrok</i>	<i>typograf</i>
<i>chaľupnik</i>	<i>pan</i>	<i>učitel</i>
<i>chľop</i>	<i>papagaj</i>	<i>uhľokop</i>
<i>chrobok</i>	<i>partyzan</i>	<i>ujec</i>
<i>chřobok</i>	<i>pastyř</i>	<i>wandrownik</i>
<i>imperator</i>	<i>pauk</i>	<i>wéľk (m²)</i>
<i>inžényr</i>	<i>pes</i>	<i>wezyr</i>
<i>janiček (m²)</i>	<i>pěwec</i>	<i>wirtuoz</i>
<i>kamarad</i>	<i>pijerot</i>	<i>władař</i>
<i>kamelot</i>	<i>pijónyr</i>	<i>wnuk</i>
<i>kat</i>	<i>podnikatel</i>	<i>wojok</i>
<i>kluk</i>	<i>pohan</i>	<i>wtoček</i>
<i>kňez (-é-)</i>	<i>policajt</i>	<i>wtok</i>
<i>kohut</i>	<i>portyr</i>	<i>wybojowatel</i>
<i>kóndukter</i>	<i>poseľ</i>	<i>wyhnaňec</i>
<i>kóniček</i>	<i>poslaňec</i>	<i>wyhybkoř</i>
<i>kopidoľ</i>	<i>potómek</i>	<i>wykořyšćowatel</i>
<i>košec</i>	<i>profesor</i>	<i>wykupitel</i>
<i>kowol</i>	<i>prorok</i>	<i>wyslaňec</i>
<i>koworobotnik</i>	<i>předstawitel</i>	<i>wywérhelec</i>
<i>kral</i>	<i>přotel</i>	<i>zahradnik</i>
<i>krasnoarmějec</i>	<i>psaňec</i>	<i>zbyjéatel</i>
<i>kret</i>	<i>putnik</i>	<i>zednik</i>
<i>křešćan</i>	<i>robotnik</i>	<i>zlatokop</i>
<i>lew</i>	<i>rybioř</i>	<i>žandarm</i>
<i>ľži-prorok</i>	<i>ryćér</i>	<i>žebrok</i>
<i>magnat</i>	<i>řečník</i>	<i>žénich</i>
<i>majstr</i>	<i>sérňec (m³)</i>	<i>žid</i>
<i>maľochaľupnik</i>	<i>slawik</i>	<i>žiwitel</i>
<i>maršaľ</i>	<i>stařyček</i>	

4.4.2 Vzor m²: *stróm*

Sg.

N.	<i>stróm-0</i>	/ <i>bjéh, břéh, čezór, čas, dech, hlad, hrób, jawór, owes, włos</i>
G.	<i>stróm-a</i>	/ <i>břeha, dwora, čezora, jawora, owsa, skóna, ščita, stra</i>
	<i>-u*</i>	/ <i>času, dechu, dymu, hladu, smutku, šumu, zapadu</i>
	<i>-a / -u</i>	/ <i>wedle hroba / z hrobu, usměwa / usměwu, wěka / wěku</i>
D.	<i>stróm-u*</i>	/ <i>břehu, dworu, proci hladu, hrobu, k obzoru, swětu, k zapadu</i> × <i>k strómě!</i>
A.	<i>stróm-0</i>	/ <i>čezór, podzim</i>
V.	<i>stróm-e</i>	/ <i>dube, kaštane, ostrowe, norode, swěte, ščebote</i>
	<i>-u*</i>	/ <i>křoku, maku, turónku, žebřýčku</i>
	<i>-e/-u</i>	/ <i>duj, powichře / powichru, duj</i>
L.	<i>stróm-ě</i>	/ <i>na bazaře, na dubě, w dymě, w hrobě, w muře, w powichře,</i> <i>swěće, w šachore, na woze, przy zapadze</i>
	<i>-u*</i>	/ <i>čezoru, dzélu, w chladu, na jaworu</i>
	<i>-ě/-u</i>	/ <i>w hladu / o hladze, na dwore / dworu, przy chlebě / chlebu,</i> <i>na obzoře / obzoru, w šumě / šumu, we wětru / wětre</i>
	<i>(břeh-u)</i>	/ <i>w běhu, w kruhu, dechu, przy potoku</i>
I.	<i>stróm-ém</i>	/ <i>břehém, čezorém, podzimém, hladém, zokóném</i>

Pl.

N.	<i>stróm -y</i>	/ <i>čezory, časy, duby, dzéły, hroby, swěty, włosy, zawody</i>
G.	<i>stróm-ów</i>	/ <i>břehów, časów, dzélów, stawów, włosów, zokónów</i>
D.	<i>stróm-óm*</i>	/ <i>břehóm, dubóm, obzoróm, wérchóm, wozóm, zokónóm</i>
A.	<i>stróm-y</i>	/ <i>břehy, duby, dzéły, swěty, zuby</i>
V.	<i>stróm-y</i>	/ <i>lesy</i>
L.	<i>stróm-ach</i>	/ <i>na břehách, w lesach, w spěwach, o włosach, na wozach</i>
I.	<i>stróm-ami</i>	/ <i>břehami, časami, dómami, krokami, mostami, obzorami</i>

Vzor *strom* je nejhojněji zastoupeným deklinačním typem, máme přes 700 dokladů:

<i>aerodróm</i>	<i>akord</i>	<i>archiw</i>
<i>aeroplan</i>	<i>alarm</i>	<i>aryk</i>
<i>aerostat</i>	<i>altan</i>	<i>asfalt</i>
<i>agat</i>	<i>aoryst</i>	<i>atóm</i>
<i>akcént</i>	<i>argumént</i>	<i>autoportret</i>

<i>bajónet</i>	<i>dokaz</i>	<i>gracht</i>
<i>baldachyn</i>	<i>dokumént</i>	<i>granik</i>
<i>balkón</i>	<i>dól</i>	<i>granit</i>
<i>bałwan</i>	<i>dóm</i>	<i>grejcar</i>
<i>bant</i>	<i>doprowód</i>	<i>gwelb</i>
<i>bar</i>	<i>dosłów</i>	<i>gwelbek</i>
<i>bazalt</i>	<i>drap</i>	<i>gwer</i>
<i>bazar</i>	<i>drót</i>	<i>harešt</i>
<i>bek</i>	<i>dub</i>	<i>harwas</i>
<i>bénzyn</i>	<i>duwał</i>	<i>hedbów</i>
<i>betón</i>	<i>dwór</i>	<i>hérb</i>
<i>bjéh</i>	<i>dyjalekt</i>	<i>hérkot</i>
<i>blisk (blésk)</i>	<i>dynamant</i>	<i>hérňek</i>
<i>blok</i>	<i>dym</i>	<i>hlod</i>
<i>blud</i>	<i>dynamit</i>	<i>hłos</i>
<i>bojownik</i>	<i>dywan</i>	<i>hñew</i>
<i>bok</i>	<i>dźél</i>	<i>hok</i>
<i>bor (bór)?</i>	<i>dźiw</i>	<i>hón</i>
<i>břéh</i>	<i>džóboček</i>	<i>hónor</i>
<i>břuch</i>	<i>džóbok</i>	<i>horyzánt</i>
<i>břynk</i>	<i>egzamén</i>	<i>hrad</i>
<i>bubén</i>	<i>ekwator</i>	<i>hrach</i>
<i>bufet</i>	<i>émbyrjón</i>	<i>hranečnik</i>
<i>buk</i>	<i>emirat</i>	<i>hrób</i>
<i>bulwar</i>	<i>éncyjan</i>	<i>hróm</i>
<i>bunt</i>	<i>eón</i>	<i>hrozén</i>
<i>but</i>	<i>epilog</i>	<i>hřbet</i>
<i>buteček</i>	<i>etažer</i>	<i>hřebének</i>
<i>bzdór</i>	<i>fakt</i>	<i>hřebik</i>
<i>celek</i>	<i>faktor</i>	<i>hřéch (vedle hřych)</i>
<i>cep</i>	<i>fantóm</i>	<i>hřmot</i>
<i>cmer</i>	<i>férk</i>	<i>hřyb</i>
<i>cyklón</i>	<i>férkot</i>	<i>huf</i>
<i>cylinder</i>	<i>fěrtuch</i>	<i>huk</i>
<i>cymbał</i>	<i>filigran</i>	<i>hunt</i>
<i>cyprys</i>	<i>film</i>	<i>hurkot</i>
<i>cyrkus</i>	<i>fjord</i>	<i>hwizd</i>
<i>cyt</i>	<i>folklor</i>	<i>chaos</i>
<i>ćežór</i>	<i>folwark</i>	<i>chléb</i>
<i>émok</i>	<i>fragment</i>	<i>chlod</i>
<i>čagan</i>	<i>frak</i>	<i>chlodek</i>
<i>čas</i>	<i>fundamént</i>	<i>chód</i>
<i>čin</i>	<i>funt</i>	<i>chodnik</i>
<i>člón, člun</i>	<i>fus</i>	<i>chór (chor)?</i>
<i>čuch</i>	<i>galóp</i>	<i>chorał</i>
<i>dar</i>	<i>gaz</i>	<i>chram</i>
<i>daw</i>	<i>gich</i>	<i>chwat</i>
<i>dech</i>	<i>glón</i>	<i>chwošt</i>
<i>despotyzmus</i>	<i>golf</i>	<i>instynkt</i>
<i>duh</i>	<i>góng</i>	<i>interes</i>

<i>interwał</i>	<i>kór</i>	<i>listopad</i>
<i>janiček (m¹)</i>	<i>korab</i>	<i>los</i>
<i>jas</i>	<i>korydor</i>	<i>lud</i>
<i>jawór</i>	<i>kosteł</i>	<i>lóm</i>
<i>jazyk</i>	<i>kotelek</i>	<i>łup</i>
<i>jéd</i>	<i>kožuch</i>	<i>tyk</i>
<i>jermak</i>	<i>krab</i>	<i>magazyn</i>
<i>juh</i>	<i>krajiček</i>	<i>majak</i>
<i>kabot</i>	<i>krajobraz</i>	<i>majetek</i>
<i>kaftan</i>	<i>krater</i>	<i>mak</i>
<i>kaktus</i>	<i>krok</i>	<i>manifest</i>
<i>kalejidoskop</i>	<i>krokus</i>	<i>manuskrypt</i>
<i>kanafas</i>	<i>krów</i>	<i>maras</i>
<i>kanal</i>	<i>kruh</i>	<i>margaryn</i>
<i>kancyjónal</i>	<i>kružek</i>	<i>masaker</i>
<i>kanón</i>	<i>kryminał</i>	<i>mat</i>
<i>kant</i>	<i>kryształ</i>	<i>maz</i>
<i>kapitał</i>	<i>kryt</i>	<i>med</i>
<i>karabin</i>	<i>křapot</i>	<i>megafón</i>
<i>karmin</i>	<i>křest</i>	<i>mech</i>
<i>karnewal (-ł) (m³)</i>	<i>křok</i>	<i>měch</i>
<i>karniz</i>	<i>křyb</i>	<i>melón</i>
<i>kaštan</i>	<i>křyk</i>	<i>messerschmidt</i>
<i>katafalk</i>	<i>křyšťal</i>	<i>meteor</i>
<i>kaz</i>	<i>křyžiček</i>	<i>metr</i>
<i>kělich</i>	<i>kufer</i>	<i>mig</i>
<i>kérchów</i>	<i>kuferek</i>	<i>mikrofón</i>
<i>kérk</i>	<i>kulomet</i>	<i>mikyhok</i>
<i>kilometr</i>	<i>kus</i>	<i>milijón num,</i>
<i>kilowat</i>	<i>kusek</i>	<i>minar</i>
<i>kilof</i>	<i>kut</i>	<i>minaret</i>
<i>kiosek</i>	<i>kutek</i>	<i>mjér</i>
<i>klawir</i>	<i>kwak</i>	<i>młyn</i>
<i>klin</i>	<i>kwap</i>	<i>mónolog</i>
<i>kluček</i>	<i>kwas</i>	<i>mor</i>
<i>kłam</i>	<i>kwět</i>	<i>most</i>
<i>kłobuk</i>	<i>kwětopłod</i>	<i>mostek</i>
<i>kłos</i>	<i>kwik</i>	<i>motor</i>
<i>kłosek</i>	<i>kwit</i>	<i>motyw</i>
<i>koks</i>	<i>labyrynt</i>	<i>mozoł</i>
<i>kól</i>	<i>laub</i>	<i>mózg</i>
<i>kómin</i>	<i>léd</i>	<i>mrak</i>
<i>kómpas</i>	<i>legijón</i>	<i>mramor</i>
<i>kóntinént</i>	<i>lék</i>	<i>mraz, mroz, mróz</i>
<i>kóntrast</i>	<i>lén</i>	<i>mur</i>
<i>kóntyńént</i>	<i>les</i>	<i>nadpis</i>
<i>kónzónant</i>	<i>let</i>	<i>narod (v. noród)</i>
<i>kónzulat</i>	<i>lift</i>	<i>nerw</i>
<i>kónzum</i>	<i>list</i>	<i>nocléh</i>
<i>kopeček</i>	<i>listek</i>	<i>noród</i>

<i>nořék</i>	<i>pawiljón</i>	<i>potok</i>
<i>nos</i>	<i>pazur</i>	<i>pował</i>
<i>nyt</i>	<i>pecén</i>	<i>powicher</i>
<i>nytek</i>	<i>pergamént</i>	<i>pozdraw</i>
<i>ńedostatek</i>	<i>perón</i>	<i>pożodawek</i>
<i>ńeduch</i>	<i>pěron</i>	<i>prah</i>
<i>objéd</i>	<i>pérścének</i>	<i>prach</i>
<i>obelisk</i>	<i>pérst</i>	<i>prask</i>
<i>objekt</i>	<i>pérsteček</i>	<i>program</i>
<i>oblak</i>	<i>pištak</i>	<i>proletaryjat</i>
<i>obluk</i>	<i>pjések</i>	<i>prolog</i>
<i>obraz</i>	<i>plagat</i>	<i>propeler</i>
<i>obrozek</i>	<i>plan</i>	<i>prostor</i>
<i>obrys</i>	<i>platan</i>	<i>prostředek</i>
<i>obzór</i>	<i>plebiscyt</i>	<i>protokoł</i>
<i>ocas</i>	<i>pleweł</i>	<i>prowoz</i>
<i>ocean</i>	<i>plód (-ó-)</i>	<i>prożektor</i>
<i>ocet</i>	<i>plot</i>	<i>pruh</i>
<i>očistec</i>	<i>pluh</i>	<i>prut</i>
<i>odpadek</i>	<i>pluk</i>	<i>prutek</i>
<i>odpór</i>	<i>pñok</i>	<i>přeblick</i>
<i>odstup</i>	<i>počatek</i>	<i>předek</i>
<i>odzyw</i>	<i>podnik</i>	<i>přehléd</i>
<i>ohének</i>	<i>podšinek</i>	<i>přechód</i>
<i>okamih</i>	<i>podzim</i>	<i>překlad (-o-)?</i>
<i>okap</i>	<i>pohléd (-e-)?</i>	<i>přelóm</i>
<i>okean</i>	<i>pohřeb (-e-)?</i>	<i>přepis</i>
<i>oktob(e)r</i>	<i>pohyb</i>	<i>přerod</i>
<i>opak</i>	<i>pochód</i>	<i>přeryw</i>
<i>opis</i>	<i>pojém</i>	<i>přewrot</i>
<i>oreł (m¹)</i>	<i>pokos</i>	<i>přychód</i>
<i>orkan</i>	<i>pokrok</i>	<i>přykaz (-o-)?</i>
<i>ornamént</i>	<i>pól , num</i>	<i>přykład</i>
<i>oryginał</i>	<i>pólkruh</i>	<i>přypad</i>
<i>ořech</i>	<i>połokruh</i>	<i>přypływ</i>
<i>ostatek</i>	<i>póměr</i>	<i>přystaw</i>
<i>ostrów</i>	<i>pómnik</i>	<i>přystup</i>
<i>osud</i>	<i>póndželek</i>	<i>psalm</i>
<i>ośew</i>	<i>popel</i>	<i>puk</i>
<i>otwor</i>	<i>poplach</i>	<i>pult</i>
<i>owes</i>	<i>porcelan</i>	<i>pulz</i>
<i>pad</i>	<i>poród</i>	<i>punkt</i>
<i>pahnost</i>	<i>portal</i>	<i>pupének</i>
<i>pakt</i>	<i>portret</i>	<i>pysk</i>
<i>palimpsest</i>	<i>pořodek</i>	<i>ratuz</i>
<i>papjér</i>	<i>postój</i>	<i>rešpekt</i>
<i>parfum</i>	<i>post</i>	<i>rew</i>
<i>park</i>	<i>pot</i>	<i>rewek</i>
<i>parlamént</i>	<i>potek</i>	<i>rewir</i>
<i>pas</i>	<i>potoček</i>	<i>rezultat</i>

<i>róh</i>	<i>slub</i>	<i>ščur</i> (m ¹)
<i>rok</i>	<i>slamnik</i>	<i>šifóner</i>
<i>róm</i> (vedle <i>rum</i>)	<i>slech</i>	<i>šiling</i>
<i>róst</i>	<i>słoh</i>	<i>škérch</i>
<i>roz</i> (<i>raz?</i>)	<i>slónečník</i>	<i>škobrónek</i> (- <i>wrón-</i>)
<i>rozblisk</i>	<i>sluch</i>	(m ¹)
<i>rozdźel</i>	<i>slup</i>	<i>škrych</i>
<i>rozhléd</i>	<i>smjéch</i>	<i>škřyt</i>
<i>rozkaz</i>	<i>smrad</i>	<i>šlager</i>
<i>rozkwět</i>	<i>smrek</i>	<i>šolek</i>
<i>rozryw</i>	<i>smutek</i>	<i>špas</i>
<i>rozswět</i>	<i>smyseł</i>	<i>špunt</i>
<i>rozum</i>	<i>snop</i>	<i>šrómot</i>
<i>rub</i>	<i>sňéh</i>	<i>šróm</i>
<i>ručnik</i>	<i>sónet</i>	<i>šrub</i>
<i>ruch</i>	<i>sóng</i>	<i>šrubek</i>
<i>rukopis</i>	<i>spanek</i>	<i>štandart</i>
<i>rukow</i>	<i>spěw</i> (<i>spjéw</i>)	<i>štat</i>
<i>rum</i> (v. <i>róm</i>)	<i>splaw</i>	<i>štrajk</i>
<i>rybnik</i>	<i>spod¹</i>	<i>štwereček</i>
<i>rym</i>	<i>spósób</i>	<i>šum</i>
<i>rynek</i>	<i>sprudnik</i>	<i>šwih</i>
<i>rys</i>	<i>staw¹</i>	<i>šwihónek</i>
<i>řbet</i>	<i>staw²</i>	<i>tabor</i>
<i>řetoz</i>	<i>stoh</i> (-ó-)?	<i>tac</i>
<i>řetozek</i>	<i>stól</i>	<i>tajfun</i>
<i>řew</i>	<i>stolek</i>	<i>takt</i>
<i>řez</i>	<i>stón</i>	<i>tank</i>
<i>řodek</i>	<i>stónek</i>	<i>teatr</i>
<i>sabat</i>	<i>stožar</i>	<i>tekst</i>
<i>sad</i>	<i>strach</i>	<i>telegraf</i>
<i>sakramént</i>	<i>stróm</i>	<i>telegram</i>
<i>salut</i>	<i>strómek</i>	<i>térh</i>
<i>samowar</i>	<i>struk</i>	<i>térn</i>
<i>sarkofag</i>	<i>strup</i>	<i>teror</i>
<i>sbor</i>	<i>strýběrňok</i>	<i>testamént</i>
<i>sén</i>	<i>stuk</i>	<i>text</i> (viz <i>tekst</i>)
<i>septémber</i>	<i>styd</i>	<i>tok</i>
<i>sérp</i>	<i>sud</i>	<i>tóm</i>
<i>serwet</i>	<i>swał</i>	<i>tón</i>
<i>sewer</i>	<i>swět</i>	<i>topor</i>
<i>shón</i>	<i>swětadźel</i>	<i>tost</i>
<i>schód</i>	<i>swjéčník</i>	<i>traktor</i>
<i>schrón</i>	<i>swjét</i>	<i>transport</i>
<i>sklep</i>	<i>syr</i>	<i>trest</i>
<i>skłón</i>	<i>šachor</i>	<i>trezor</i> (-ó-)?
<i>skok</i>	<i>šarlat</i>	<i>trón</i>
<i>skón</i>	<i>ščebot</i>	<i>trotuar</i>
<i>skrut</i>	<i>ščeteček</i>	<i>truc</i>
<i>skřyp</i>	<i>ščit</i>	<i>trychter</i>

<i>tryjumf</i>	<i>wóz</i>	<i>zmar</i>
<i>třask</i>	<i>wózek</i>	<i>zmyseł</i>
<i>tulipan</i>	<i>wrak</i>	<i>znak</i>
<i>tur?</i>	<i>wrób</i>	<i>zočatek</i>
<i>turónek</i>	<i>wrub</i>	<i>zohón</i>
<i>twar</i>	<i>wřed</i>	<i>zokład</i>
<i>twor (-ó-)?</i>	<i>wulkan</i>	<i>zokón</i>
<i>typ</i>	<i>wychód</i>	<i>zokrut</i>
<i>udar</i>	<i>wykryk</i>	<i>zómek</i>
<i>umjérajiček</i>	<i>wymoł</i>	<i>zopał</i>
<i>uragan</i>	<i>wyraz</i>	<i>zormutek</i>
<i>uřad</i>	<i>wyřyd</i>	<i>zorobek</i>
<i>usmjéw</i>	<i>wysk</i>	<i>zozrak</i>
<i>utéržónek</i>	<i>wyskot</i>	<i>zrod</i>
<i>uzeł</i>	<i>wysledek</i>	<i>zřak</i>
<i>uzlik</i>	<i>wysměch</i>	<i>zub</i>
<i>wagón</i>	<i>wysmjéw</i>	<i>zwón</i>
<i>wał</i>	<i>wzduch</i>	<i>zwóneček</i>
<i>wander</i>	<i>wzor (wzór ?)</i>	<i>zwónek</i>
<i>wečer</i>	<i>začatek</i>	<i>zwrat</i>
<i>wěk</i>	<i>zakład</i>	<i>zwuk</i>
<i>welkokapitał</i>	<i>zakop</i>	<i>zwyk</i>
<i>wélk (m[†])</i>	<i>zapad</i>	<i>zygnał</i>
<i>wérch</i>	<i>zapach</i>	<i>zysk</i>
<i>werk</i>	<i>zarodek</i>	<i>žahudek</i>
<i>wéršek</i>	<i>zastup</i>	<i>žahud</i>
<i>wéter</i>	<i>zawod</i>	<i>žbón</i>
<i>wchód</i>	<i>zbójnik</i>	<i>žbóneček</i>
<i>widnokruh</i>	<i>zbytek</i>	<i>žbónek</i>
<i>wicher</i>	<i>zhłéd</i>	<i>žebryček</i>
<i>winohrad</i>	<i>zhłowek (-wka)?</i>	<i>žebřyňok</i>
<i>wir</i>	<i>zhón</i>	<i>žiwot</i>
<i>włak</i>	<i>zhyd</i>	<i>žlob</i>
<i>włos</i>	<i>zlatołóm</i>	<i>žurnał</i>
<i>wodopad</i>	<i>zločin</i>	
<i>wól</i>	<i>złowěk</i>	

4.4.3 Vzor m³: kraj

Sg.

N.	kraj-0	/ bič, bój, dešč, křyž, měšic, pec, plamén, raj
G.	kraj-a (pláč-u)	/ biča, boja, dešča, gruňa, kaméňa, měsica, ohňa, plaméňa / čaju, kuřu, trucu
D.	kraj-u	/ k boju, ku maršu, k pláču, k tancu
A.	kraj-0	/ w bój, ból, křyž, pro meč
V.	kraj-u	/ raju, spušču

L.	kraj-u	/ w boju, po dešču, pŕy mĕšicu, na kopcu, na oltoŕu, w raju
I.	kraj-ém	/ bičém, bojém, s bolém, deščém, kŕyžém, mečém, s plačém

Pl.

N.	kraj -e	/ dešče, hotele, kŕěnce, kŕyže, pece, płaméne, roje, topole
G.	kraj-ów (topol-i)	/ bojów, kŕěnców, kaméńów, peców, rojów, słojów, wéršów ćéni (i ćéńów), dni, kobzoli, koral, koŕěni (i koŕěńów), krómpoči, ohni, pni (i pńów), keŕy, piliŕy //
D.	kraj-óm	/ cylóm, k ćéńóm, ku kopcóm, ohńóm, płaméńóm
A.	kraj-e	/ kalamaŕe, kónoŕe, wérše
V.	kraj-e*	
L.	kraj-ach	/ w bojach, płaméńach, kónoŕach
I.	kraj-ami	/ kijami, koŕěńami, płaméńami, pńami, topolami, wéršami

Mĕkký neživotný typ maskulin je v korpusu zastoupen těmito slovy:

akwarel	karnowal	mĕšic
alkohol	kawołec	metrostroj
apryl	keŕ	model
autóomobil	kij	motyl (m ¹)
bicykl	kluč	nóż
bič	kobzol	ńepokój
bój	kónopioč	ocel
ból	kónoŕ	odćéń
cyl	kón	ohéń
ćéń	kónec	olěj
čaj	kopec	oltoŕ
dešč	koral	ortel
detajl	koŕěń	pakel
egzémplaŕ	koš	palac
fałš	kraj	parazol
flec	krajic	pec
gruń	kŕěćinėc	pěń
hérńec	krómpoč	petrolěj
hnój	kŕěńec	pchoč
hotel	kŕyž	piliŕ (-jěŕ)
hřeběń	kupec	plač
hurhaj	kupel	płaméń
jačměń	kuŕ	plašč
jul	łokeć ?	pokój
kaméń	łži-pastyŕ	pol
karabač	maj	praméń
karbol	marš	prestyz
karnewal (-l) (m ²)	meč	profil

<i>przedaj</i>	<i>słoj (-ó-)?</i>	<i>tydźeń</i>
<i>przedwoj</i>	<i>spušč</i>	<i>uhel</i>
<i>przyboj</i>	<i>stołpec</i>	<i>ul</i>
<i>pupéń</i>	<i>stupéń</i>	<i>werónal</i>
<i>raj</i>	<i>suchoř</i>	<i>wérš</i>
<i>rodziče (pl tant.?)</i>	<i>symbol</i>	<i>wjéńec</i>
<i>rój</i>	<i>šinol</i>	<i>wokal</i>
<i>rozwoj</i>	<i>šalmaj</i>	<i>zastoj</i>
<i>ruž</i>	<i>špital</i>	<i>zol</i>
<i>řéméń</i>	<i>štémpel</i>	<i>zwěryńec</i>
<i>salaš</i>	<i>tańec</i>	<i>žizéń</i>
<i>sandal</i>	<i>topol</i>	<i>žol</i>
<i>sérńec (m¹)</i>	<i>tunel</i>	

4.4.4 Vzor m⁴: poeta

Sg.

N.	<i>poet-a</i>	/ idyjota, patryjota, słuha, sudca, tata, władca, wynalezca
G.	<i>poet-y</i>	/ prolety
D.	<i>poet-owi</i>	/ tatowi
A.	<i>poet-u</i>	/ gazdu, pro pamfletystu, starostu
V.	<i>poet-o*</i>	/ stražco
L.	<i>poet-owi*</i>	/ o gazdowi, o Lojże Dybowi
I.	<i>poet-u</i>	/ słuhu
	<i>(twórc-ém)</i>	/ stražcém, zachrancém

Pl.

N.	<i>poeć- i, poet-owe*</i>	/ policyści, radowe, słuhowe
	<i>(twórc-y, -owe*)</i>	/ wódcy / wódcowe, sudcowe
G.	<i>poet-ów</i>	/ husytów, impresyjónistów, słuhow, władców
D.	<i>poet-óm</i>	/ kolegóm, policystóm
A.	<i>poet-ów</i>	
V.	<i>poeć-i*, poet-owe*</i>	
	<i>(twórc-y)</i>	
L.	<i>poet-ach</i>	/ w husytach, o zradcach
I.	<i>poet-ami</i>	/ sudcami

Vzor poeta je v našem materiálu zastoupen těmito slovy:

<i>gazda</i>	<i>idyjota</i>	<i>kaleka</i>
<i>husyta</i>	<i>impresyjónista</i>	<i>kapitalista</i>

kolega
krónista
pamfletysta
patryjota
poeta
policysta
proleta

rada
shuha
starosta
stražca
sudca
tata
twórca

władca
wódca
wynalezca
zachranca
zradca

4.5 Deklinace feminin

Nom. sg. Podle nominativu sg. se dají všechna feminina rozdělit do dvou skupin – první má koncovku *-a*: deklinační typy *roba*, *duša*, druhá má nulovou koncovku (u jmen zakončených na souhlásku): deklinační typy *piasć*, *kość*. Koncová souhláska feminin druhé skupiny je vždy měkká (nebo etymologicky měkká – u podtypů *twař*, *noc*); výjimku tvoří slova zakončená na labiálu (protože labiály si samostatnou měkkost neudržely), kde se měkkost projevuje až v dalších pádech: *kérw* – *kérwě* / *kwě*, *zém* – *zémě*.

Gen. sg. feminin první skupiny (s koncovkou *-a*) má dva druhy koncovek podle měkkosti či tvrdosti souhlásky, kterou je zakončen kořen. Při tvrdém zakončení kořene (typ *roba*) nacházíme koncovku *-y*: *hory*, *hliny*, *hrózy*, *robby*, *mamy*, *mhly*, *prawdy*, *žimy* atd.; při (etymologicky) měkkém zakončení kořene (typ *duša*, s podtypem *ulica*) se v gen. sg. objevuje vždy koncovka *-e* (po labiálách *-ě*): *čase*, *duše*, *kože*, *róže*, *ryše*, *ulice*, *wóne*, *zémě*...

Feminina druhé skupiny (se zakončením na souhlásku) mají v gen. sg. buď koncovku *-e/-ě* (vzor *piasć*): *z dlaňe*, *jeséne*, *kérwě*, *noruče*, *owoce*, *pašce*, *twaře*, *do zbróne* atd., nebo koncovku *-i/-y* (vzor *kość* s podtypem *noc*): *do dali*, *lubości*, *bez lutości*, *odpowědzi*, *z paměci*, *řeči*, *do věčności*, *nocy*, *wěcy*.

Dat. sg. V dativu sg. mají feminina typu *roba* (s koncovým *-a* a tvrdým zakončením kmene) koncovku *-e* / *-ě*: *mamě*, *mluwě*, *robě* atd., přičemž dochází ke střídání koncové souhlásky (*h* (*g*) – *z*, *ch* – *š*, *k* – *c*, *r* – *ř*, *d* – *dž*, *t* – *ć*, *n* – *ń*, *l* – *l*, *s* – *ś*, *z* – *ź*):

t – *ć*: *cesta* – *ceśce*, *šlechta** – *šlechće*, *tuhota** – *tuhoće*

d – *dž*: *hruda* – *hrudže*, *prawda* – *prawdže*, *swoboda* – *swobodže*, *uroda* – *urodže*

n – *ń*: *brana* – *brańe*, *hłybina* – *hłybińe*, *wélna* – *wéłńe*

s – *ś*: *kosa* – *kośe*, *rosa* – *rośe*

z – *ź**

l – *l*: *skała* – *skale*

r – ř: *hora – hoře, kultura – kultuře, wjéra – wjéře*

k – c: *ruka – ruce, řeka – řéce*

h – z (ż): *kniha – knize, obloha – obloze, Praha – Praze (ale k přysáze)*

ch – ś*

g – ż*

Všechny ostatní deklinační typy – *duša, piasć, kość* mají -i, které se po c a ř mění v -y (podtypy *twař, noc*): *duši, k pēsni, k studni, proci wóli; k přepaści, tważy, owocy; k buducności, k ludskości, k radości, k wěčności, nocy, wěcy...*

Ak. sg. všech feminin s koncovkou -a v nominativu singuláru (*roba, duša*) má koncovku -u: *lipu, prawdu, robu, ruku, urodu, wodu, żimu; čašu, dušu, pēsnu, róžu, studńu, wólu, wóńu, zémiu...*

Tvar ak. sg. feminin zakončených na konsonant je shodný s nom. sg.: *krew, piasć, hahuź, mysel, noruč, owoc, paść, zbróń; buducność, kożyć, odpowiedź, noc, řeč, tajność, złość.*

Vok. sg. všech feminin s koncovkou -a v nom. sg. (typ *roba, duša*) se tvoří pomocí koncovky -o: *dżeucho, hrudo, matko, ruko, trowo, zahrado; pēsno, róžo, studńo, wólo, wóńo, zémio*

U feminin zakončených na souhlásku rekonstruujeme koncovku vok. sg. jako *-i (-y), ačkoli máme doložen tvar vokativu *jablóńo* a tvar nominativu *jabłoń* (3×). Předpokládáme, že forma *jablóńo* je od paralelního nedoloženého nom. sg. *jablóńa**.

Loriš uvádí u vzoru *kost* pro tento pád v závorce tvar *kości*.

Lok. sg. feminin typu *roba* má koncovku -e (-ě), např: *o robě, w ćmě, w Ostrawě*. Tato koncovka změkčuje předcházející tvrdou souhlásku a dochází k následujícím alternacím:

t – ć: *čistota – w čistoće* (spodobou měkkosti i **st – ść:** *cesta – na ceśće*)

d – dź: *hruda – w hrudze, prawda – o prawdze, woda – we wodze* (spodobou i **zd – źdź:** *brozda – w broźdze, hwězda – o hwėźdze*)

n – ŋ: *hlina – w hlińe*

s – ś: *rosa – w rośe, terasa* – na teraśe*

z – ź: *faza – w faże, hróza – w hróże, Olza – na Olze, waza – we waże*

ł – l: *mhła – w mhle, skała – na skale, truhła – w truhle*

r – ř: *hra – w hře, mjéra – w mjėře, pokora – w pokoře*

k – c: *buřka – po buřce, kropka – w kropce, ruka – w ruce*

h – z (ż): *mělha – w mėlze/w mėlze*

ch – š: *džeucha – pry džeuse, pycha* – w pyše, ulicha – w uliše*

g – z*

Zvláštním případem jsou slova s *dz* (< **d+j*) v kořeni. V lašském korpusu jsou doložena slova *hradza*, *medza* a *schódza*. Obvykle se skloňují náležitě podle vzoru *duše*, avšak v lok. sg. se vyskytuje i měkkící *-e* od typu *roba*, které vyvolává jinak nedoloženou alternaci **dz – dź**: *medza – na medže* (ale *z térnistej uzkej medze* – podle vzoru *duša*), *schódza – w (robotnickej) schódže* – podle vzoru *roba* (ale *w prostředku dluhej schódže* – podle vzoru *duša*).

Všechny měkké typy feminin (vzory *duša*, *piaśc*, *kośc*) mají v lok. sg. koncovku *-i*, pouze slova se souhláskami *c* a *ř* v zakončení kmene (podtypy *ulica*, *twař* a *noc*) mají poziční variantu *-y*: *w duši, o róži, we wóni, w zémi; w knižnicy, na ulicy; na dłani, na hałuži, w jeśeni, o łodzi, w myśli, po owocy, w tważy; w buducności, w dali, o lubości, w pamięci, w řeči, o wężności, po nocy*.

Instr. sg. všech feminin bez výjimky se tvoří pomocí koncovky *-u*: *cestu, matku, ruku, trowu, pod unawu, wélnu, nad wodu; čašu, wońu, wólu, zémiu; pod dlańu, jeśeńu, kérwiu / kwiu, lžu, owocu, nad přepaścu, se zbrońu; nocu, radoścu, řeću, smérću, upřymnoścu, uzkoścu, wężności, zowiścu...*

Nom. pl. Obecně se dá říci, že v nom. pl. feminin vystupuje shodný tvar jako v gen. sg. Typ *roba* má tedy v nom. pl. koncovku *-y*, typy *duša* a *piaśc* mají koncovku *-e*, typ *kośc* má koncovku *-i*, která se u podtypu *noc* mění na *-y*: *hory, hwězdy, luki, mhy, roby, wélny, wrany; čaše, linije, owce, pśeńe, róże, zémě; łodze, dlańe, hałuże, mysle, noruče, tważe; huśi, kości, myśi, tajności, nocy, wěcy...*

Gen. pl. tvrdých feminin (typ *roba*) má nulovou koncovku: *bran, izb, kraw, ruk*, při kumulaci více konsonantů často dochází ke vsunutí vkladného vokálu *-e*: *sester, isker, plachet, śachet* (avšak *kart*), nebo ke změně kmenové samohlásky *o* na *ó* (následek historické kvantity, často ve shodě s polštinou): *hór, nóh, sów, stodół, wdów, wrón*. U některých slov je doložen tvar s alternací *i* bez ní: *wod / wód*. Nulová koncovka se objevuje pravidelně také u měkkých feminin s kmenem zakončeným na *c* (podtyp *ulica*): *borowic, dřewianic, hranic, plachetnic, polic, pranic, smolnic, ulic, winic*.

Všechny ostatní měkké deklinační typy – *duša*, *piaśc* a *kośc* mají v gen. pl. koncovku *-i* (které se pozičně mění v *-y* po *c* a *ř* – podtypy *twař* a *noc*): *duśi, mřezi, pśeńi, wezi; łodzi, dłani, hałuźi, myśli, piaści; huśi, kości, nowości*.

Dat. pl. nejen všech feminin, ale všech substantiv vůbec má unifikovanou

koncovku *-óm*: *cestóm, hwězdóm, k nohóm, palmóm, sosnóm, šachtóm, wélnóm, śćénóm; pěśnóm; myslóm; ńesprawodliwośćóm*. Zatímco u prvních tří deklinálních typů můžeme tuto koncovku vysvětlit fonetickým vývojem (*-ám > -om > -um*), do typu *kość* musela proniknout analogií podle ostatních substantiv.

Ak. pl. všech feminin se shoduje s nom. pl.: *mamy, ruky; košule, pěśně, pustyńe, róże, střeśńe; w dłańe, w pře paśce, łódze, přes hałuże, paśce, kości, wěcy...*

Vok. pl. všech feminin se rovněž shoduje s nom. pl.: *hory, łuky, řěky, wrany...*

Lok. pl. nejen všech feminin, ale i všech substantiv vůbec má unifikovanou koncovku *-ach* jako polština: *iskrach, hałdach, skalach, sosnach, šachtach, wélnach, żyłach; w duśach, chwilach, hranicach, pěśnach, różach; w dłańach, w hałużach, w pře paścach; boleścach, odpowědźach, tajnoścach, térpkoścach, po nocach, wěcach*.

U vzoru *kość* (historicky *-i*-kmen) je tato koncovka opět nepůvodní a pronikla sem analogií.

Inst. pl. nejen všech feminin, ale vůbec všech substantiv bez rozdílu rodu se vyznačuje jednotnou koncovkou *-ami* jako polština (k ostatním typům tato koncovka pronikla právě od feminin stejně jako *-ach* pro lok. pl): *branami, horami, hwězdami, rybami, sélzami, šachtami, wodami; alejami, hranicami, mřeżami, pěśnami, zémiami; hałużami, łódźami, pře paścami; buducnoścami, nocami*.

Nebyly zde zjištěny žádné výjimky ani pro párové lidské orgány (máme doložen tvar *rukami*), ani zvláštní tvary pro vzor *kość*.

4.5.1 Vzor f¹: *roba*

Sg.

N.	rob-a	/ balada, hora, iskra, izba, pěśnička, skała, śiła, tużba
G.	rob-y	/ hory, hliny, hrózy, mamy, mhły, prawdy, żimy
D.	rob-ě	/ mamě, koše, k mhuwě, k prawdze, ruce, wjěře, k řěce, skale
A.	rob-u	/ kozu, prawdu, ruku, urodu, wodu, żimu
V.	rob-o	/ hrudo, matko, perło, ruko, throwo, zahrado
L.	rob-ě	/ w komoře, na podłaze, o prawdze, w roše, po řěce, w tużbě, w skale
I.	rob-u	/ ruku, throwu, pod unawu, wélnu, nad wodu

Pl.

N.	rob-y	/ hory, hwězdy, mamy, mhły, wélny, wrany
G.	rob-0	/ bran, hlin, hór, kos, nóh, sów, wéln, wdów, wod/wód, wrón
D.	rob-óm*	/ cestóm, hwéždóm, k nohóm, palmóm, sosnóm, šachtóm
A.	rob-y	/ mamy
V.	rob-y*	/ hory, luky, řéky, wrany
L.	rob-ach	/ iskrach, skalach, sosnach, šachtach, wélnach, žilach
I.	rob-ami*	/ branami, horami, hwéždami, rukami, rybami, sélzami

Podle vzoru *roba* se v laštině skloňuje největší část (v korpusu téměř 700) feminin, po vzoru *stróm* je druhým nejčetnějším deklinačním typem substantiv celkově:

<i>abeceda</i>	<i>budowa</i>	<i>dalka</i>
<i>akwarelka</i>	<i>buńka</i>	<i>dama</i>
<i>anónymita</i>	<i>burza</i>	<i>debata</i>
<i>anténa</i>	<i>buřka</i>	<i>desatka</i>
<i>apatyka</i>	<i>bystřyna</i>	<i>deska</i>
<i>arb(a)</i>	<i>celina</i>	<i>dewadesatka</i>
<i>architektura</i>	<i>céna</i>	<i>dlažba</i>
<i>armada</i>	<i>cera (cera-zém)</i>	<i>dlažka</i>
<i>baba</i>	<i>cerka</i>	<i>doła</i>
<i>bahénina</i>	<i>cesta</i>	<i>dobrota</i>
<i>balada</i>	<i>cnota</i>	<i>dolina</i>
<i>banka</i>	<i>cudzyňa</i>	<i>dómowina</i>
<i>bankowka</i>	<i>cudzynka</i>	<i>dówěra</i>
<i>barka</i>	<i>cwikla</i>	<i>dowka</i>
<i>barwa</i>	<i>cygara</i>	<i>družba</i>
<i>barykada</i>	<i>cygareta</i>	<i>družička</i>
<i>bawélňa</i>	<i>cyhła</i>	<i>družka</i>
<i>bečka</i>	<i>cycha</i>	<i>dřyna</i>
<i>bedrunka</i>	<i>cysterna</i>	<i>duha</i>
<i>beseda</i>	<i>cytara</i>	<i>duma</i>
<i>bezdénka</i>	<i>cytróna</i>	<i>dušičky</i>
<i>biblioteka</i>	<i>céplota</i>	<i>dynamika</i>
<i>bitwa</i>	<i>ćesnoba</i>	<i>dźedźina</i>
<i>bjéda</i>	<i>ćišina</i>	<i>dźedźinka</i>
<i>bojka</i>	<i>ćma</i>	<i>džeucha</i>
<i>bóma</i>	<i>čaproka</i>	<i>džeuška</i>
<i>bómba</i>	<i>čawa</i>	<i>džewucha</i>
<i>brana</i>	<i>černota</i>	<i>dźiwota</i>
<i>branka</i>	<i>četyňa</i>	<i>džura</i>
<i>brozda</i>	<i>čistota</i>	<i>elektryka</i>
<i>březa</i>	<i>čopka</i>	<i>elektřyna</i>
<i>břežina</i>	<i>čopečka</i>	<i>epištoła</i>
<i>břoskwa</i>	<i>čupryňa</i>	<i>epocha</i>
<i>budka</i>	<i>dalawa</i>	<i>era</i>

eskadra
 estetyka
 etyka
 fabryka
 fajfka
 fałda
 fana
 fanfara
 fantastyka
 farba
 fara
 fata morgana
 faza
 ferećina
 figura
 firma
 flaška
 flinta
 folda
 forma
 fóntana
 fraza
 frónta
 fujara
 fura
 gitara
 glosa
 gořola
 gotyka
 granata
 grapa
 groteska
 guma
 halda
 hałuzka
 haňba
 handra
 hara
 harénda
 harfa
 harmónika
 helma
 herbata
 hérstka
 hlawa
 hlawička
 hlina
 hłoska
 hhuchota
 hlybina

hlybka
 hodžina
 hała
 hołota
 hora
 horda
 horéčka
 hościna
 hospoda
 hra
 hračka
 hradźba
 hradza
 hrana
 hrómada
 hróza
 hroźba
 hruda
 huba
 hudźba
 hufa
 humanita
 huśénka
 hustota
 huščawa
 hwězda
 hybina
 hyjéna
 hymna
 chajda
 chałupa
 chahupka
 charpa
 chata
 chatka
 chimera
 chmura
 chodźba
 chudoba
 chwilka
 chyba
 chytka
 idea (f²)
 iňawa
 inicyjatywa
 intryga
 iskerka
 iskra
 istota
 izba

izbečka
 jahoda
 jahřabina
 jama
 jednota
 jehla
 joščérka
 jotra
 kačéna
 kapitola
 kapka
 kapsa
 kara
 karawana
 karta
 kaskada
 kasa
 kasyrka
 katastrofa
 katedrala (f²)
 klétka
 kluka
 klatka
 kniha
 knižka
 knuta
 kocanka
 kočka
 kolébkka
 kómanda
 kómeta
 kómora
 kómuna
 kónčiny
 kónewka
 kónjunktura
 kóntura
 kopraćina
 koróna, koruna
 kosa
 kostečka
 kostka
 košulka
 koza
 krajina
 kralowna
 krapa
 krapka
 krasa
 krawa

<i>krejda</i>	<i>matka</i>	<i>ńémota</i>
<i>kropka</i>	<i>mdłoba</i>	<i>ńeswoboda</i>
<i>kryza</i>	<i>mečeta</i>	<i>ńeuroda</i>
<i>křywda</i>	<i>medresa</i>	<i>Ńewa</i>
<i>kulka</i>	<i>meduza</i>	<i>ńewěsta</i>
<i>kultura</i>	<i>medza (f²)</i>	<i>ńewjéra</i>
<i>kupa</i>	<i>mélha (v. mhła)</i>	<i>ńezhoda</i>
<i>kupka</i>	<i>mérkwa</i>	<i>oaza</i>
<i>kupoła</i>	<i>mértwola</i>	<i>obérw(ia) (f³)</i>
<i>kurwa</i>	<i>mérwa</i>	<i>obłoha</i>
<i>kwalita</i>	<i>metafora</i>	<i>obora</i>
<i>lalka</i>	<i>metła</i>	<i>obroda</i>
<i>lampa</i>	<i>meza (v. medza)</i>	<i>obruba</i>
<i>larwa</i>	<i>mhła</i>	<i>oda</i>
<i>laščina</i>	<i>milijarda num,</i>	<i>odezwa</i>
<i>lawa</i>	<i>minuta</i>	<i>odwaha</i>
<i>lawina</i>	<i>misa</i>	<i>odzwjéna</i>
<i>lećina</i>	<i>miska</i>	<i>ofěra</i>
<i>legénda</i>	<i>mitrajeza</i>	<i>ochrana</i>
<i>limónada</i>	<i>mizyna</i>	<i>okluka</i>
<i>lina</i>	<i>mjéra</i>	<i>olšina</i>
<i>lipa</i>	<i>mjézga (v. mizga)</i>	<i>omładźina</i>
<i>lokómotywa</i>	<i>młuwa</i>	<i>opora</i>
<i>luza</i>	<i>moda</i>	<i>oprata</i>
<i>łacnota</i>	<i>modła</i>	<i>opratka</i>
<i>łapa</i>	<i>modřawa</i>	<i>osa¹</i>
<i>łaštówka</i>	<i>mohyla</i>	<i>osa²</i>
<i>łata</i>	<i>mojička</i>	<i>oselka</i>
<i>łebka</i>	<i>mrakota</i>	<i>osława</i>
<i>łopata</i>	<i>msta</i>	<i>osoba</i>
<i>łotka</i>	<i>mucha</i>	<i>padolka !</i>
<i>łuka</i>	<i>muka</i>	<i>paleta</i>
<i>lza</i>	<i>mušorka</i>	<i>palma</i>
<i>maćeřónka</i>	<i>muza</i>	<i>pałuba</i>
<i>maćizna</i>	<i>muzyka</i>	<i>panika</i>
<i>madrasa</i>	<i>myślénka</i>	<i>panorama n (3×),</i>
<i>majolika</i>	<i>nadoba</i>	<i>f (1×)</i>
<i>malba</i>	<i>nafta</i>	<i>papryka</i>
<i>malina</i>	<i>nahota</i>	<i>para</i>
<i>malta</i>	<i>nahrada</i>	<i>parada</i>
<i>mama</i>	<i>naprawa</i>	<i>partyzanka</i>
<i>mansarda</i>	<i>narcysa</i>	<i>paučina</i>
<i>mapa</i>	<i>nauka</i>	<i>pěchota</i>
<i>margerytka</i>	<i>nicota</i>	<i>pélnota</i>
<i>marka</i>	<i>nitka</i>	<i>perelka</i>
<i>maryjóneta</i>	<i>noha</i>	<i>perła</i>
<i>masa</i>	<i>nosowka</i>	<i>perspektywa</i>
<i>maska</i>	<i>nóta</i>	<i>peřyna</i>
<i>mašina</i>	<i>nožka</i>	<i>pěsnička</i>
<i>mašlička</i>	<i>ńeha</i>	<i>pieta</i>

<i>pijaceta</i>	<i>pustota</i>	<i>sérna</i>
<i>pijówka</i>	<i>puščina</i>	<i>sestra</i>
<i>pika</i>	<i>putyka</i>	<i>schizma</i>
<i>pila</i>	<i>pycha</i>	<i>schódza (f²)</i>
<i>piwónka</i>	<i>pyramida</i>	<i>skala</i>
<i>pjéna</i>	<i>rada</i>	<i>skaza</i>
<i>planeta</i>	<i>radyjojeħla</i>	<i>skepsa</i>
<i>plénka</i>	<i>rafika</i>	<i>sklénka</i>
<i>plewa</i>	<i>raketa</i>	<i>skórka</i>
<i>plačka</i>	<i>rana</i>	<i>skuška</i>
<i>plachta</i>	<i>rasa</i>	<i>slepota</i>
<i>počecha</i>	<i>reforma</i>	<i>sliwa</i>
<i>podkowa</i>	<i>reklama</i>	<i>ślabika</i>
<i>podłaha</i>	<i>rewa</i>	<i>ślama</i>
<i>podoba</i>	<i>rezerwa</i>	<i>śława</i>
<i>podwalina</i>	<i>roba</i>	<i>ślužba</i>
<i>pohoda</i>	<i>robota</i>	<i>smoła</i>
<i>pokora</i>	<i>roleta</i>	<i>sopka</i>
<i>polana</i>	<i>rosa</i>	<i>sosna</i>
<i>polityka</i>	<i>rota</i>	<i>sowa</i>
<i>połščina</i>	<i>rownina</i>	<i>spasa</i>
<i>połóćma</i>	<i>rownowoha</i>	<i>spolénina</i>
<i>połowina</i>	<i>rozħuka</i>	<i>spoluhłoska</i>
<i>pómsta</i>	<i>rozħluwa</i>	<i>spóminka</i>
<i>pora¹</i>	<i>rubryka</i>	<i>sprawa</i>
<i>porada</i>	<i>ručička</i>	<i>staroba</i>
<i>poroba</i>	<i>ručka</i>	<i>stařénka</i>
<i>postawa</i>	<i>ruda</i>	<i>stařéna</i>
<i>potopa</i>	<i>rujina</i>	<i>statua !</i>
<i>potwora</i>	<i>ruka</i>	<i>stawba</i>
<i>pozlatka</i>	<i>rukawička</i>	<i>stodoła</i>
<i>prawda</i>	<i>ruleta</i>	<i>stopa</i>
<i>próba</i>	<i>runa</i>	<i>strana</i>
<i>prostota</i>	<i>ruščina</i>	<i>stranka</i>
<i>prošba</i>	<i>ryba</i>	<i>strofa</i>
<i>proznota</i>	<i>rybiorka</i>	<i>struna</i>
<i>prynceska</i>	<i>rybka</i>	<i>střecha</i>
<i>předstawa</i>	<i>ryna</i>	<i>střepina</i>
<i>předtucha</i>	<i>rza</i>	<i>sudźba</i>
<i>překop(a)</i>	<i>řada</i>	<i>sutana</i>
<i>přemjéna</i>	<i>řéka</i>	<i>sužba</i>
<i>přyčina</i>	<i>řeřucha</i>	<i>swadźba</i>
<i>přykopa</i>	<i>salwa</i>	<i>swastyka</i>
<i>přyłoha</i>	<i>samohłoska</i>	<i>swjéčka</i>
<i>přyprawa</i>	<i>samota</i>	<i>swoboda</i>
<i>přyroda</i>	<i>sběrka</i>	<i>sylhueta</i>
<i>přysada</i>	<i>scéna</i>	<i>synteza</i>
<i>přyšaha</i>	<i>sekira</i>	<i>sypka</i>
<i>puklina</i>	<i>selka</i>	<i>syréna</i>
<i>pustaćina</i>	<i>sélza</i>	<i>ścéna</i>

<i>šijačina</i>	<i>trómpeta</i>	<i>właha</i>
<i>šila</i>	<i>troška</i>	<i>woda</i>
<i>šira</i>	<i>trowa</i>	<i>wodžónka</i>
<i>širota</i>	<i>trowka</i>	<i>woha</i>
<i>šachta</i>	<i>tručina</i>	<i>wojna</i>
<i>šašina</i>	<i>truhla</i>	<i>woščina</i>
<i>šatka</i>	<i>trybuna</i>	<i>wrana</i>
<i>ščawa</i>	<i>trykolora</i>	<i>wřawa</i>
<i>ščerkotka</i>	<i>třečina</i>	<i>wšiwota</i>
<i>širka</i>	<i>třyska</i>	<i>wyhoda</i>
<i>škała</i>	<i>tuberkuloza</i>	<i>wysočina</i>
<i>škarpa</i>	<i>tuhota</i>	<i>wysota</i>
<i>škoda</i>	<i>turbina</i>	<i>wyspa</i>
<i>skoła</i>	<i>tužba</i>	<i>wystawa</i>
<i>škwérna</i>	<i>tworba</i>	<i>wyšina</i>
<i>škyra</i>	<i>tyka</i>	<i>wyšiwka</i>
<i>šlachta (v šlechta)</i>	<i>ulicka</i>	<i>wyška</i>
<i>šlechta</i>	<i>ulicha</i>	<i>zahrada</i>
<i>šlapa</i>	<i>unawa</i>	<i>zahuba</i>
<i>šňura</i>	<i>uniwerzyta</i>	<i>zatočina</i>
<i>šoferka</i>	<i>uroda</i>	<i>zdalawa</i>
<i>šołka</i>	<i>watra</i>	<i>zdechłina</i>
<i>špara</i>	<i>waza</i>	<i>zelénina</i>
<i>špička</i>	<i>wčela</i>	<i>zelina</i>
<i>špina</i>	<i>wdowa</i>	<i>zhoda</i>
<i>špirala</i>	<i>wěda</i>	<i>zmjéna</i>
<i>šrónowka</i>	<i>wélna</i>	<i>značka</i>
<i>štafeta</i>	<i>wérba</i>	<i>zokłuka</i>
<i>štatystyka</i>	<i>wérbina</i>	<i>zořa !/f2</i>
<i>štoła</i>	<i>wérstwa</i>	<i>zowračina</i>
<i>štreka</i>	<i>wéršina</i>	<i>zrada</i>
<i>šumnota</i>	<i>wéržawina</i>	<i>zwěřyna</i>
<i>šupa</i>	<i>wiadźba</i>	<i>žima</i>
<i>tajna</i>	<i>widžina</i>	<i>žebročka</i>
<i>taška</i>	<i>wina</i>	<i>žila</i>
<i>téma</i>	<i>witryna</i>	<i>žilka</i>
<i>terasa</i>	<i>wiza</i>	<i>žóltka</i>
<i>tesknota</i>	<i>wjéjačka</i>	<i>žula</i>
<i>točka</i>	<i>wjéra</i>	
<i>trewoga</i>	<i>włada</i>	

4.5.2 Vzor f²: duša

Sg.

N.	<i>duš-a</i>	/ čaša, koža, pėsňa, róža, střešňa, wóla, wóňa, zémia
G.	<i>duš-e</i>	/ čaše, kože, róže, řyšē, wóňe, zémě
D.	<i>duš-i</i>	/ k pėsni, k studni, proci wóli
	<i>(ulic-y*)</i>	/

A.	duš-u	/ <i>čašu, kožu, róžu, wónu, wólu</i>
V.	duš-o*	/ <i>pěšno, studňo, róžo, wólo, wóno, zémio</i>
L.	duš-i	/ <i>o róži, we wóni</i>
	(ulic-y)	/ <i>o wečeřy</i>
I.	duš-u	/ <i>čašu, wónu, wólu</i>

Pl.

N.	duš-e	/ <i>čaše, linije, owce, pěšne, róže</i>
G.	duš-i	/ <i>olši, róži</i>
	(ulic-0)	/ <i>bez tabul, owec</i>
D.	duš-óm*	/ <i>pěšným</i>
A.	duš-e	/ <i>košule, pěšně, róže, střešně</i>
V.	duš-e*	/
L.	duš-ach	/ <i>dyňach, hranicach, chwilach, pěšnach, różach</i>
I.	duš-ami*	/ <i>alejami, hranicami, mřežami, pěšami, zémiami</i>

Vzor *duša* je v korpusu představen zhruba dvěma stovkami feminin:

<i>agónija</i>	<i>dynastyja</i>	<i>hołubica</i>
<i>akadémija</i>	<i>džungla</i>	<i>hranica</i>
<i>akcyja</i>	<i>egzekucyja</i>	<i>hřmoćica</i>
<i>aleja</i>	<i>egzystencyja</i>	<i>chorubija</i>
<i>alchymija</i>	<i>eksploatacyja</i>	<i>chwila</i>
<i>antologija</i>	<i>elegija</i>	<i>idea f^l?</i>
<i>archeologija</i>	<i>émigracyja</i>	<i>iluzyja</i>
<i>asymilacyja</i>	<i>énergija</i>	<i>industryja</i>
<i>baterija</i>	<i>epopeja</i>	<i>inicyjala</i>
<i>bestyja</i>	<i>ewakuacyja</i>	<i>inkwizycyja</i>
<i>biblija</i>	<i>fantazyja</i>	<i>inštancyja</i>
<i>bohyňa</i>	<i>filologija</i>	<i>inteligencyja</i>
<i>borowica</i>	<i>filozofija</i>	<i>internacyjónala</i>
<i>buržoazyja</i>	<i>formulacyja</i>	<i>kafirňa</i>
<i>buřa</i>	<i>fujanica</i>	<i>kałuža</i>
<i>cela</i>	<i>fujawica</i>	<i>kamila</i>
<i>ćeplica</i>	<i>fyzijognómija</i>	<i>kancelaryja</i>
<i>čaša</i>	<i>galeryja</i>	<i>kapla</i>
<i>čepaňa</i>	<i>geča</i>	<i>kasarňa</i>
<i>dedykacyja</i>	<i>géneracyja</i>	<i>katedrala (vedle</i>
<i>démokracyja</i>	<i>germanizacyja</i>	<i>katedrala f^l)</i>
<i>dřewianica</i>	<i>góndola</i>	<i>katowňa</i>
<i>duča</i>	<i>harmónija</i>	<i>knižnica</i>
<i>duša</i>	<i>historyja</i>	<i>koksowňa</i>
<i>dyňa</i>	<i>hlupnica</i>	<i>kolónija</i>

<i>kolchoznica</i>	<i>obrazarňa</i>	<i>rola</i>
<i>kómedyja</i>	<i>okénica</i>	<i>róža</i>
<i>kómisyja</i>	<i>olša</i>	<i>rukawica</i>
<i>kónferéncyja</i>	<i>orgija</i>	<i>řyša</i>
<i>kopňa</i>	<i>ortografija</i>	<i>sadza</i>
<i>korešpóndéncyja</i>	<i>ostérwia</i>	<i>schódza (f¹)</i>
<i>korupcyja</i>	<i>owca</i>	<i>sliwowica</i>
<i>košula</i>	<i>palarňa</i>	<i>smolnica</i>
<i>kotwica</i>	<i>palica</i>	<i>střešňa</i>
<i>koža</i>	<i>partyja</i>	<i>studňa</i>
<i>kuchyňa</i>	<i>peryferyja</i>	<i>swatyňa</i>
<i>kuzňa</i>	<i>pěšňa</i>	<i>swjéca</i>
<i>legija</i>	<i>pistol(a) (f³)?</i>	<i>symfónija</i>
<i>leluja</i>	<i>plaž(a) (f³)?</i>	<i>sytuacyja</i>
<i>linija</i>	<i>pluskawica</i>	<i>šachownica</i>
<i>litanija</i>	<i>plachetnica</i>	<i>šandarmeryja</i>
<i>litera</i>	<i>plotňa</i>	<i>špekulacyja</i>
<i>magija</i>	<i>podbělica</i>	<i>špica</i>
<i>magnolija</i>	<i>poezyja</i>	<i>špula</i>
<i>marowňa</i>	<i>polica</i>	<i>štacyja</i>
<i>maryla</i>	<i>policyja</i>	<i>štampilija</i>
<i>materyja</i>	<i>polónizacyja</i>	<i>štolňa</i>
<i>medajla</i>	<i>połopustyňa</i>	<i>študyja</i>
<i>medza (f¹)</i>	<i>połowica</i>	<i>štwanica</i>
<i>melancholija</i>	<i>porcyja</i>	<i>tabula</i>
<i>melodyja</i>	<i>pozycyja</i>	<i>tańečnica</i>
<i>mila</i>	<i>pranica</i>	<i>téndéncyja</i>
<i>minca</i>	<i>procesyja</i>	<i>třaskawica</i>
<i>misyja</i>	<i>proklamacyja</i>	<i>ulica</i>
<i>mobilizacyja</i>	<i>propozycyja</i>	<i>waryjacyja</i>
<i>mónarchija</i>	<i>provincyja</i>	<i>wečeřa</i>
<i>mónštrancyja</i>	<i>prowokacyja</i>	<i>werzyja</i>
<i>mřeža</i>	<i>přehłybňa (-ěň?)</i>	<i>weža</i>
<i>mučednica</i>	<i>pustyňa</i>	<i>wichřyca</i>
<i>mušla</i>	<i>racyjónalizacyja</i>	<i>wila</i>
<i>mytologija</i>	<i>radypo-štacyja</i>	<i>winica</i>
<i>nadžeja</i>	<i>rapaňa</i>	<i>wizyja</i>
<i>nodžeja (v. nodžěj, f³)</i>	<i>recytacyja</i>	<i>wóla</i>
<i>nostalgija</i>	<i>rénesancyja</i>	<i>wóňa</i>
<i>ňedžela</i>	<i>rewolucyja</i>	<i>zdwichňa</i>
<i>ńémocnica</i>	<i>rezydéncyja</i>	<i>zémia</i>
	<i>robotnica</i>	<i>zořa</i>

4.5.3 Vzor f³: *piaść*

Sg.

N.	<i>piaść-0</i>	/ dlón, jablón, ješeň, krew, łódź, mysel, noruč, paść, twař
G.	<i>piaść-e</i>	/ z dlańe, ješeńe, noruče, owoce, paśće, twaře, do zbróńe

- D. *piaść-i** / *k přepaści*
(*twař-y*) / *k owocy*
- A. *piaść-0* / *hałuź, mysel, noruč, owoc, paść, zbróń*
- V. *piaść-i** / *jablóno?*
- L. *piaść-i* / *na dłani, na hałuži, w jeśeni, o łodzi, w myśli, w přepaści*
(*twař-y*)
- I. *piaść-u* / *pod ćepłu dlańu, jeśeńu, owocu, nad přepaścu, se zbróńu*

Pl.

- N. *piaść-e* / *dlańe, hałuże, łódze, mysle, noruče, twaře*
- G. *piaść-i* / *do dłani, hałuži, ćišice łodzi, myśli*
(*twař-y*) / *owocy*
- D. *piaść-óm** / *myslóm*
- A. *piaść-e* / *w dlańe, přes hałuże, łódze, paśće, w přepaśće*
- V. *piaść-e**
- L. *piaść-ach* / *w dlańach, hałużach, w přepaścach*
- I. *piaść-ami* / *hałużami, łódzami, přepaścami*

Vzor *piaść* je v korpusu zastoupen asi čtyřmi desítkami feminin, u mnohých slov však nemáme dostatek tvarů, abychom mohli bezpečně určit, zda se slovo skloňuje podle vzoru *piaść* či *kość* (pokud chybí nom. pl., přichází v úvahu i vzor *duša*):

<i>bróń f⁴?</i>	<i>nodźěj (vedle</i>	<i>skryś</i>
<i>dań</i>	<i>nodźeja f²)</i>	<i>skrań</i>
<i>dłóń (i dlań)</i>	<i>noruč</i>	<i>straż</i>
<i>hałuź</i>	<i>obérw(ia) f²?</i>	<i>śeń</i>
<i>hérść f⁴?</i>	<i>owoc</i>	<i>tramvaj</i>
<i>huć</i>	<i>partaj</i>	<i>twař</i>
<i>huść</i>	<i>pasaż</i>	<i>wyš(a)</i>
<i>chuć</i>	<i>paść</i>	<i>zbrań</i>
<i>jablóń</i>	<i>pélń f⁴?</i>	<i>zbróń</i>
<i>jeśeń</i>	<i>piaść</i>	<i>zeléń f⁴?</i>
<i>kolaj (1x kolej)</i>	<i>pistol(a) f²?</i>	<i>zém (vedle zémia</i>
<i>krew</i>	<i>plaz(a) f²?</i>	<i>f²)</i>
<i>křeć</i>	<i>powódź f⁴?</i>	<i>zóměć f⁴?</i>
<i>łódź</i>	<i>préhłybéń (-ńa)</i>	<i>zowrac f⁴?</i>
<i>młodeż, młódzeż</i>	<i>prępaść</i>	<i>żeń</i>
<i>mysel</i>	<i>puść</i>	

4.5.4 Vzor f⁴: kość**Sg.**

N.	kość-0	/ bělość, huś, odpověď, řeč, skutečnost
G.	kość-i* (<i>noc-y</i>)	/ do dali, bez lutości, odpovědzi, z pamięci, řeči, do wieczności / wěcy
D.	kość-i* (<i>noc-y</i>)	/ k buducności, k ludskości, k radości, k wieczności / wěcy
A.	kość-0*	/ pro buducność, kořysć, odpověď, řeč, tajność, złość
V.	kość-i* (<i>noc-y*</i>)	
L.	kość-i* (<i>noc-y</i>)	/ w buducności, w dali, w pamięci, w řeči, o wieczności / wěcy
I.	kość-u*	/ nocu, radościu, řeču, uprzymnościu, uzkościu, wiecznościu

Pl.

N.	kość-i (<i>noc-y</i>)	/ dziwoke huśi, myśi, tajności / wěcy
G.	kość-i (<i>noc-y</i>)	/ klin huśi, hory ludzkych kości / wěcy
D.	kość-óm*	/ niesprawodliwośóm
A.	kość-i (<i>noc-y</i>)	/ słyśi křapać kości / wěcy
V.	kość-i* (<i>noc-y</i>)	
L.	kość-ach*	/ boleścach, odpovědzach, tajnoścach, térpkoścach, wěcach
I.	kość-ami*	/ buducnoścami

Podle vzoru kość se z materiálu lašského korpusu skloňuje asi 40 slov neodvozených, dále přes 100 slov s velmi produktivním sufixem -ość:

<i>bělość</i>	<i>buducność</i>	<i>czerność</i>
<i>bezhraničność</i>	<i>bujność</i>	<i>część</i>
<i>bezradność</i>	<i>cełość</i>	<i>dal</i>
<i>bezrobotność</i>	<i>ćepłość</i>	<i>hébkość</i>
<i>bliskość</i>	<i>ćichość</i>	<i>hérdość</i>
<i>boleść</i>	<i>čerń</i>	<i>hérść (f³)</i>

<i>hlupość</i>	<i>oběć</i>	<i>strakatość</i>
<i>hojność</i>	<i>oddaność</i>	<i>strohość</i>
<i>hořkość</i>	<i>odpowědź (-wjédź)</i>	<i>střyběność</i>
<i>huś</i>	<i>oryginalność</i>	<i>střysliwość</i>
<i>hybkość</i>	<i>ostrość</i>	<i>subtelność</i>
<i>chćiwość</i>	<i>osudność</i>	<i>suchość</i>
<i>chłodność</i>	<i>paměć</i>	<i>surowość</i>
<i>jasność</i>	<i>panénskość</i>	<i>swatość</i>
<i>jednotność</i>	<i>pečeć (-ać)</i>	<i>swjěžość</i>
<i>kislawość</i>	<i>pélność</i>	<i>śčekłość</i>
<i>kisłość</i>	<i>pěln f³?</i>	<i>śiwość</i>
<i>kořyść</i>	<i>pestrość</i>	<i>šikowność</i>
<i>kość</i>	<i>plodność</i>	<i>šumność</i>
<i>krotkość</i>	<i>ploščadź</i>	<i>šwarność</i>
<i>krotkozrakość</i>	<i>podłość</i>	<i>tajność</i>
<i>kryształność</i>	<i>pólnoc</i>	<i>térpkość</i>
<i>lehkość</i>	<i>pómoc</i>	<i>teskność</i>
<i>lubość</i>	<i>poścel</i>	<i>tupość</i>
<i>ludskość</i>	<i>powinność</i>	<i>twořywość</i>
<i>lutość</i>	<i>powódź f³?</i>	<i>upřymność</i>
<i>lež</i>	<i>pratajność</i>	<i>urodność</i>
<i>maść</i>	<i>prawdźiwość</i>	<i>urwalość</i>
<i>mědź</i>	<i>prostoduchosć</i>	<i>uzkość</i>
<i>minulość</i>	<i>předzwěsć</i>	<i>wdzečność</i>
<i>mjęńawość</i>	<i>přepaść f³?</i>	<i>wěc</i>
<i>moc¹</i>	<i>přěsłość</i>	<i>wěčność</i>
<i>modrawość</i>	<i>přezračność</i>	<i>wědeckość</i>
<i>modrość</i>	<i>přyležitość</i>	<i>wělhkość</i>
<i>možność</i>	<i>přytómność</i>	<i>wěrnosć</i>
<i>mudrość</i>	<i>radość</i>	<i>wesňaność</i>
<i>myś</i>	<i>rež</i>	<i>wěšć</i>
<i>nebeskość</i>	<i>rownoprawność</i>	<i>wolność</i>
<i>nić</i>	<i>řeć</i>	<i>zahořkłość</i>
<i>noc</i>	<i>řež f³?</i>	<i>zdřalość</i>
<i>nowość</i>	<i>sérść f³?</i>	<i>zeléność</i>
<i>něčinnosć</i>	<i>skrómnosć</i>	<i>zérnitosć</i>
<i>někóńečność</i>	<i>skutečność</i>	<i>złość</i>
<i>ńeludskość</i>	<i>slawność</i>	<i>zodpowědność</i>
<i>ńémoc</i>	<i>slónečność</i>	<i>zóměć f³?</i>
<i>ńenowiść</i>	<i>smérc</i>	<i>zowiść</i>
<i>ńespokojność</i>	<i>sniwość</i>	<i>zowrac f³?</i>
<i>ńeustupność</i>	<i>sñeć</i>	<i>zwěř</i>
<i>ńewinność</i>	<i>sól</i>	<i>žiwotność</i>
<i>ńewyhnutność</i>	<i>společność</i>	<i>žólć f³?</i>
<i>ńezrownalość</i>	<i>sprawedliwość</i>	
<i>ńežność</i>	<i>starostliwość</i>	

4.6 Deklinace neuter

Nom. sg. Každý ze čtyř deklinačních typů má vlastní koncovku již v nom. sg. – typ *słowo* koncovku *-o*, např.: *jabko, leto, město, okno, serco, słonco, wesno*, typ *pole* s podtypem *moře* mají koncovkou *-e* *kafe, moře, nebe/nebo, poledně*, typ *dźewča* má koncovkou *-a* *dźewča, praša, zwjěra*, a typ *storoči* má koncovku *-i* respektive *-y* (podtyp *powětry*): *čekani, dotknući, hušči, choji, kaméni, křowi, lišći, ščešći, uhli, zboži, žiči, peřy, powětry*.

Rozdělení neuter do deklinačních typů se v laštině v podstatě shoduje se stavem v češtině, avšak příslušnost jednotlivých slov k určitému typu se může lišit. Na rozdíl od češtiny (ale i od polštiny) například podstatná jména *słonco, serco* a *lico, wesno* (Loriš uvádí ještě *vejco, kopytco, kolco* a *nebo*)⁴⁵ přešla ke vzoru *słowo* (*město*), u Łysohorského nacházíme jak podoby *nebe* (48, 692) tak i *nebo* (520, 540, 765).

Gen. sg. neuter typů *słowo* a *pole* má shodně koncovku *-a*: *čela, ohniska, města, pekla, rana, serca, słonca, słowa, wesna; pola, mořa, neba, poledňa*. U typu *dźewča* předpokládáme rozšíření kmene o **-ac-* (žádné nepřímé pády neuter tohoto typu se v korpusu neobjevují): *dźewčaća***. Typ *storoči* má koncovku *-o*: *čekaňo, liščo, obilo, peřo, storočo, swědómio, ščešćo, uhlo, zdrawio, žičo*, která vznikla zcela pravidelně v důsledku změny *á > o*.

Dat. sg. naprosté většiny neuter se tvoří koncovkou *-u* (typy *słowo, pole* a *storoči*), pouze u typu *dźewča* lze předpokládat rozšíření na *-ac-u* (u Łysohorského nedoloženo): *jabku, k městu, k wesnu, k sercu, k słoncu; k mořu, k nebu, k poledňu; powětrů, k požehnaňu, k pasěňu, k dźekowaňu, k spaňu*.

Ak. sg. všech neuter se shoduje s nominativem sg.: *džecko, lico, přes okno, peklo, w zřodlo, přes moře, nebe; zboži, uhli, pytani* atd.

Vok. sg. všech neuter se shoduje s nominativem sg.: *serco, Polsko, dźewča*.

Lok. sg. neuter typu *słowo* má jednak koncovku *-e* (*-ě*), jednak *-u*. Před *-e* (*-ě*) dochází ke střídání kmenové souhlásky:

t – ě: *leto – w leće, zlato – w zlaće* (k tomu asimilací *st – šć*: *město – w měšće*)

*d – dź**

n – ň: *bahno – w bahňe, méno – w měňe, okno – na okňe, wino – přy wiňe*

⁴⁵ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 4

*s – ś***z – ź***l – ł: celo – na cele, pekło – w pekle, zrydło – w zrydle**r – ʀ: jodro – w jodře, pietro* – na piatře*

Koncovka *-u* sem pronikla z dat. sg.: *w dźectwu, na raménu, na nebu, po dnu*. Po zadopatrových a po *h* a *c* je vždy *-u*: *w oku, w jabku, w sércu, w słóncu*. U řady neuter máme doklady na obě koncovky u téhož slova, ve stejném významu a často i po též předložce, nedošlo tu tedy k žádné specializaci významu obou koncovek: *na cele / na celu, w pekle / po peklu, w zrodle / w zrodłu*.

Typy *pole* a *storoči* mají v lok. sg. vždy koncovku *-u*: *na polu, w mořu; po klekaņu, pry kopaņu, w křowiu, w liścu, w powětrju, na rozceścu, w skolu, po ščeścu, o uhlu, w zadumaņu, w žiću*.

Typ *dźewča* by měl mít opět rozšířený kmen **(-ac)-u* (u Łysohorského nedoloženo).

Instr. sg. neuter typu *słowo* a *moře* má koncovku *-ém*, která se po tvrdé souhlásce vyslovuje jako *-ym*, po měkké jako *-im*: *celém, ćichém, dzeckém, jabkém, za okném, městém, słóncém, wesném, poledněm*.

Pro typ *dźewča* rekonstruujeme zakončení *(-ac)-im***, typ *storoči* má v inst. sg. koncovku *-im*, resp. *-ym* (podtyp *powětrju*): *hwizdanim, obilim, poznanim, skolim, storočim, uhlím, zbožim, znaménim, žehnanim, peřym, powětrym*.

V nářečí tedy existuje pouze jedna koncovka *-im/-ym*, která se pouze pozičně mění podle tvrdosti či měkkosti předcházejícího konsonantu, Łysohorsky se však rozhodl obě koncovky graficky odlišit a zdůraznit tak jejich jiný historický původ.

Nom. pl. všech neuter má koncovku *-a*, pouze u vzoru *dźewča* dochází ještě k rozšíření kmene o *-at-* (to máme doloženo pro ak. pl.): *jabka, leta, lica, dzecka, města, stérniska, wesna, zérna; pola, mořa; ak. pl. bližnata; očekowaňa, storoča, znaméňa* atd.

Ke vzoru *storoči* přešla koncovku *-a* analogií podle ostatních neuter, protože podle pravidel hláskového vývoje by z původního dlouhého *-á* mělo vzniknout *-o* jako v gen. sg.

Slova *oko, ucho* mají v nom. pl. (a také v gen., ak. a hypoteticky i ve vok. pl.) tvar *oči, uši*. Slovo *nebo / nebe* má v pl. zcela pravidelný tvar, srov. *dwě modre neba*.

Gen. pl. neuter typu *słowo* má nulovou koncovku, přičemž obdobně jako v polštině může docházet ke střídání kmenové samohlásky (*o – ó*): *hńézd, měst, sérc, słónc, słów*. Při kumulaci několika souhlásek bývá vkládáno *-e*: *dzecek, jablek, zrydel*.

Typy *pole* a *storoči* mají v gen. pl. koncovku *-i*, která se po ř mění v *-y*: z *kwawych poli*, *dwanast mořy*, *ćišic pytani*, *kęła storoči*. Pro typ *dźéwča* rekonstruuje tvar **dźéwčot* s nulovou koncovkou a alternací *a – o* v rozšíření kmene.

Dat. pl. V dat. pl. všech neuter stejně jako u všech ostatních substantiv zobecněla koncovka *-óm*, (u vzoru *dźéwča* předpokládáme opět rozšíření na *(-at)-óm**:

Ak. pl. všech neuter se shoduje s nom. pl.: *hńézda*, *jodra*, *męsta*, *okna*, *słowa*, *swętła zęrna*, *zřydła*, *pola*, *storoča*. Pro vzor *dźéwča* máme doklad (*zrodziło*) *bliźnata*, který je zároveň důkazem (stejně jako např. *na dzecka hľadzieli*), že u neuter se rozlišení životnosti neprosadilo (zcela jistě se nejedná o genitivní tvar).

Vok. pl. V plurálu nemá vokativ vlastní tvary, u všech substantiv se ve vokativní funkci užívá tvarů nom. pl., proto bezpečně víme, že i vok. pl. neuter se shoduje s nom. pl., ačkoli dokladů je v korpusu velmi málo, např.: *Už mi nic nętreba*, *ęn učić še u tebe*, *dźéwča z hór*.

Lok. pl. V lok. pl. nejen všech neuter, ale celkově všech substantiv zobecněla (shodně s polštinou) koncovka *-ach* původem od ženského rodu: *w městach*, *mračnach*, *očach*, *pismach*, *sęrcach*, *zřydłach*; *w polach*, *mořach*; *w storočach*, *znamęnach*.

Inst. pl. nejen všech neuter, ale všech substantiv obecně má (opět shodně s polštinou) unifikovanou koncovku *-ami* podle ženského rodu: *za čelami*, *dzeckami*, *jodrami*, *sęrcami*, *skřydłami*; *polami*, *mořami*; *žićami*.

Na rozdíl od spisovných jazyků zde nenalézáme žádné pozůstatky duálových tvarů ani u párových částí lidského těla: *očami*.

4.6.1 Vzor n¹: *słowo*

Sg.

N.	<i>słow-o</i>	/ <i>jabko</i> , <i>leto</i> , <i>okno</i> , <i>sęrco</i> , <i>slńco</i> , <i>wesno</i>
G.	<i>słow-a</i>	/ <i>do čela</i> , <i>ohniska</i> , <i>męsta</i> , <i>pekła</i> , <i>rana</i> , <i>ze sęrca</i> , <i>slńca</i> , <i>wesna</i>
D.	<i>słow-u</i>	/ <i>jabku</i> , <i>k měst</i> , <i>k wesnu</i> , <i>k sęrcu</i> , <i>k slńcu</i>
A.	<i>słow-o</i>	/ <i>dzecko</i> , <i>lico</i> , <i>přes okno</i> , <i>pekło</i> , <i>w zřodło</i>
V.	<i>słow-o</i>	/
L.	<i>słow-ę</i>	/ <i>na piatře</i> , <i>na okně</i> , <i>w męsće</i> , <i>w zřydle</i>
	<i>-u</i>	/ <i>w sęrcu</i> , <i>w slńcu</i>
	<i>-ę/-u</i>	/ <i>w pekle</i> / <i>po pekłu</i> , <i>w zřodle</i> / <i>w zřodłu</i>
I.	<i>słow-ém</i>	/ <i>čelém</i> , <i>dzeckém</i> , <i>jabkém</i> , <i>za okněm</i> , <i>męstém</i> , <i>slńcém</i>

Pl.

N.	slow-a	/ jabka, leta, lica, dzecka, města, stérniska, wesna, zérna
G.	slów-0	/ dzecek, hńezd, jablek, měst, sérc, slónc, zrydel
D.	slow-óm	/ mračnóm, zrydlóm, žniwóm
A.	slow-a	/ hńezda, jodra, města, okna, pro skaliska, zérna, zrydla
V.	slow-a	
L.	slow-ach	/ sércach, krosnach, městach, mračnach, pismach, zrydlach
I.	slow-ami	/ za čelami, dzeckami, jodrami, očami, sércami, skrydlami

Podle vzoru *słowo* se v korpusu skloňuje asi 180 lexikálních jednotek, čímž se tento deklinací typ řadí kvantitou na druhé místo mezi neutry:

<i>aero</i>	<i>jarmo</i>	<i>méno</i>
<i>auto</i>	<i>jazero</i>	<i>město</i>
<i>bahno</i>	<i>jezero</i>	<i>metro</i>
<i>barok(o)?</i>	<i>jho</i>	<i>ministerstwo</i>
<i>blato</i>	<i>jodro</i>	<i>mjęsto</i>
<i>bohatstwo</i>	<i>kazyno</i>	<i>mléko</i>
<i>braterstwo (-tér-)</i>	<i>kilo</i>	<i>modro</i>
<i>břéméno</i>	<i>kladziwo</i>	<i>modrawo?</i>
<i>cło</i>	<i>klubko</i>	<i>molo</i>
<i>ćelo</i>	<i>kniżatstwo</i>	<i>moto, motto</i>
<i>ćepło</i>	<i>kolco</i>	<i>mračno</i>
<i>ćesto</i>	<i>koléno</i>	<i>mučédnictwo</i>
<i>ćicho</i>	<i>koło</i>	<i>mydło</i>
<i>čeličko</i>	<i>kónořysko</i>	<i>nazwisko</i>
<i>čelo</i>	<i>kónto</i>	<i>nebo (47×, v. nebe)</i>
<i>dno</i>	<i>kopyto</i>	<i>numéro</i>
<i>dobro</i>	<i>koryto</i>	<i>ńebebezpiečénstwo</i>
<i>dřewo</i>	<i>kořenisko</i>	<i>ńebo (2×, v. nebo, nebe)</i>
<i>dynamo</i>	<i>kowadło</i>	<i>ńekóńečno</i>
<i>dzecko</i>	<i>krosno</i>	<i>obličo</i>
<i>dżectwo</i>	<i>křešiwo</i>	<i>obywatelstwo</i>
<i>dżelo</i>	<i>krydło</i>	<i>odwesno</i>
<i>dżetstwo (-ctw-)</i>	<i>kupalisko</i>	<i>ohnisko</i>
<i>dżiwadło</i>	<i>kuřotko</i>	<i>okno</i>
<i>echo</i>	<i>kwjétko</i>	<i>oko (neprav.)</i>
<i>hejno</i>	<i>leto</i>	<i>ołowo</i>
<i>hėrdło</i>	<i>lico</i>	<i>opařysko</i>
<i>hesło</i>	<i>ludstwo</i>	<i>otroctwo</i>
<i>hńezdo</i>	<i>lóno</i>	<i>panstwo</i>
<i>horko</i>	<i>łożisko</i>	<i>pekło</i>
<i>horstwo</i>	<i>łożko</i>	<i>pero</i>
<i>hrozno</i>	<i>masło</i>	<i>piatro</i>
<i>chłopisko</i>	<i>maso</i>	<i>pijanstwo</i>
<i>jabko</i>	<i>materstwo</i>	

<i>pismo</i>	<i>skřydlo</i>	<i>ucho</i> (neprav.)
<i>piwo</i>	<i>slónco</i>	<i>usta</i> <i>pl tantum</i>
<i>plotno</i>	<i>slónečko</i>	<i>wajco</i>
<i>podobénstwo</i>	<i>slónko</i>	<i>wěčno</i>
<i>poručenstwo (-stwi)</i>	<i>sloweso</i>	<i>wélnisko</i>
<i>potómstwo</i>	<i>słowo</i>	<i>wesło</i>
<i>prawo</i>	<i>spolisko</i>	<i>wesno</i>
<i>procénto</i>	<i>stado</i>	<i>wino</i>
<i>proso</i>	<i>stakato, stakkato</i>	<i>wojsko</i>
<i>prowisło</i>	<i>stanowisko</i>	<i>wrata</i> (<i>pl tantum</i>)
<i>předwesno</i>	<i>stérnisko</i>	<i>wřydło</i>
<i>přestranstwo</i>	<i>strašidlo</i>	<i>wyćestwo</i>
<i>přezwisko</i>	<i>střewo</i>	<i>wyhnanstwo</i>
<i>přotelstwo</i>	<i>střybro</i>	<i>yo-yo</i>
<i>puto</i>	<i>sucho¹</i>	<i>zérno</i>
<i>radyjo</i>	<i>swětło</i>	<i>zérnko</i>
<i>raméno</i>	<i>šedžisko</i>	<i>zisto</i>
<i>rano</i>	<i>šéméno</i>	<i>zlato</i>
<i>robotnictwo</i>	<i>šito</i>	<i>zlo</i>
<i>rubisko</i>	<i>škelko</i>	<i>zófalstwo</i>
<i>rumowisko (róm-)</i>	<i>škło</i>	<i>zřodło</i>
<i>řečisko</i>	<i>šero</i>	<i>zřydło</i>
<i>sakraménto</i>	<i>šidelko</i>	<i>železo</i>
<i>sérco</i>	<i>šidlo</i>	<i>žito</i>
<i>schodžisko</i>	<i>škodstwo</i>	<i>žizmo</i>
<i>skalisko</i>	<i>teskno¹</i>	<i>žniwo</i>
<i>skřydelko</i>	<i>uběžisko</i>	

4.6.2 Vzor n²: *pole*

Sg.

N.	<i>pol-e</i>	/ <i>kafe, moře, nebe/nebo, poledně</i>
G.	<i>pol-a</i>	/ <i>neba, z mořa, poledňa</i>
D.	<i>pol-u</i>	/ <i>k nebu, k poledňu</i>
A.	<i>pol-e</i>	/ <i>přes moře, nebe/nebo</i>
V.	<i>pol-e</i>	
L.	<i>pol-u</i>	/ <i>na mořu, na nebu, w poledňu/w poledně</i>
I.	<i>pol-ém</i>	/ <i>před poledněm, mořém</i>

Pl.

N.	<i>pol-a</i>	/ <i>mořa</i>
G.	<i>pol-i</i>	
	<i>(moř-y)</i>	

- D. *pol-óm*
 A. *pol-a* / *mořa*
 V. *pol-a*
 L. *pol-ach* / *mořach*
 I. *pol-ami* / *mořami*

V korpusu je tento vzor představen velmi skromně – pouhými pěti slovy:

kafe
moře
nebe (14×, nebo 47×)
pole
poledně

Mohli bychom ho považovat za uzavřený systém, avšak pozornost na sebe obrací slovo *kafe*.

4.6.3 Vzor n³: *džéwča*

Sg.

- N. *džéwč-a* / *ćela, praša, zwjěra*
 G. *džéwč-ać-a***
 D. *džéwč-ać-u***
 A. *džéwč-a***
 V. *džéwč-a*
 L. *džéwč-ać-u***
 I. *džéwč-ać-im***

Pl.

- N. *džéwč-at-a**
 G. *džéwč-ot***
 D. *džéwč-at-óm**
 A. *džéwč-at-a** / *bližnata*
 V. *džéwč-at-a**
 L. *džéwč-at-ach**
 I. *džéwč-at-ami**

Deklinační typ *dźéwča* máme v literární laštině doložen jen několika málo slovy:

bližna
ćela
dźéwča
praśa
zwjéřa

4.6.4 Vzor n⁴: *storoči*

Sg.

N.	<i>storoč-i</i>	/ čekani, hušči, choji, kaméni, křowi, lišci, ščeści, uhli, žiči
	<i>(powětr-y)</i>	/ peřy
G.	<i>storoč-o</i>	/ byčo, čekaňo, liśco, obilo, peřo, ščeśco, uhlo, zdrowio, žičo
D.	<i>storoč-u*</i>	/ k dżekowaňu, k pasěňu, powětr-u, k pożeńnaňu, k spaňu
A.	<i>storoč-i*</i>	/ hłoskani, klekani, liści, očiscěni, spasěni, uhli, žiči
	<i>(powětr-y)</i>	
V.	<i>storoč-i*</i>	/ stwořěni
L.	<i>storoč-u</i>	/ o biću, w powětr-u, po ščeścu, w hušču, w křowiu, o uhlu
I.	<i>storoč-im</i>	/ hwizdanim, obilim, poznanim, skolim, šašim, uhlim, zbožim
	<i>(powětr-ym)</i>	/ peřym

Pl.

N.	<i>storoč-a</i>	/ očekowaňa, znaměňa
G.	<i>storoč-i (-y*)</i>	/ pytani
D.	<i>storoč-óm</i>	/ pokolěňóm
A.	<i>storoč-a</i>	/
V.	<i>storoč-a*</i>	/
L.	<i>storoč-ach</i>	/ znaměňach
I.	<i>storoč-ami*</i>	/ žićami

Deklinační typ *storoči* je ze všech neuter nejfrekventovanější, v korpusu je doloženo přes 260 neuter, která sem patří:

<i>badani</i>	<i>břynkani</i>	<i>časowani</i>
<i>bići</i>	<i>budźěni</i>	<i>čekani</i>
<i>blaňani</i>	<i>byći</i>	<i>čihani</i>
<i>bliskani</i>	<i>bzućěni</i>	<i>čitani</i>
<i>bómbardowani</i>	<i>cyćěni</i>	<i>darowani</i>
<i>bratérstwi</i>	<i>cygónstwi</i>	<i>doswědčěni</i>
<i>brusěni</i>	<i>ćišćroči</i>	<i>dotknući</i>

<i>dozdřowani</i>	<i>narodzení</i>	<i>porownani</i>
<i>dřymani</i>	<i>naruči</i>	<i>porozumjéni</i>
<i>dychani</i>	<i>nošili</i>	<i>poručénstwi</i>
<i>džekowani</i>	<i>ńebezpečí</i>	<i>(-stwo)</i>
<i>férkani</i>	<i>ńebyči</i>	<i>posłani</i>
<i>hahuži</i>	<i>ńenazdani</i>	<i>powětry</i>
<i>harowani</i>	<i>ńepoznani</i>	<i>powstani</i>
<i>hledani</i>	<i>ńerozhodnući</i>	<i>pozadži</i>
<i>hłoskani</i>	<i>ńeščešći</i>	<i>pozdrawéni</i>
<i>horani</i>	<i>obili</i>	<i>poznani</i>
<i>hrani</i>	<i>objimani</i>	<i>požehnani</i>
<i>hřmjéni</i>	<i>obličí</i>	<i>praskani</i>
<i>hučéni</i>	<i>oboči</i>	<i>proklači</i>
<i>hušči</i>	<i>océńéni</i>	<i>prorokowani</i>
<i>huštani</i>	<i>océńowani</i>	<i>proséni</i>
<i>hwizdani</i>	<i>očekowani</i>	<i>přebudzani</i>
<i>choji</i>	<i>očiscéni</i>	<i>předdwořy</i>
<i>chowani</i>	<i>odcudzení</i>	<i>předješení</i>
<i>chrošći</i>	<i>odkryči</i>	<i>předměšći</i>
<i>chwjéni</i>	<i>odkrywani</i>	<i>předwesňani</i>
<i>jehličí</i>	<i>odmitnući</i>	<i>překlači</i>
<i>kaméni</i>	<i>odnarodňowani</i>	<i>překlinani</i>
<i>kaménisko</i>	<i>odpočiwani</i>	<i>přemyšłani</i>
<i>kaménowani</i>	<i>odpuscéni</i>	<i>přestani</i>
<i>kérčéni</i>	<i>odstérkowani</i>	<i>přestrašení</i>
<i>klekani</i>	<i>odstupéni</i>	<i>přesvědčéni</i>
<i>klinkani</i>	<i>odškodnění</i>	<i>přetřéni</i>
<i>klupani</i>	<i>odumjérani</i>	<i>přystřeši</i>
<i>kłóši</i>	<i>odwodzowani</i>	<i>přywitani</i>
<i>kolébani</i>	<i>orani</i>	<i>pytani</i>
<i>kopani</i>	<i>padani</i>	<i>radowani</i>
<i>koséni</i>	<i>padnući</i>	<i>rańéni</i>
<i>kowani</i>	<i>panowani</i>	<i>rodzení</i>
<i>krupobiči</i>	<i>paséni</i>	<i>rozcešći</i>
<i>kružéni</i>	<i>pérskani</i>	<i>rozdowani</i>
<i>křowi</i>	<i>peřy</i>	<i>rozechwjéni</i>
<i>křyžowani</i>	<i>piči</i>	<i>rozhodowani</i>
<i>kwjéči</i>	<i>pisani</i>	<i>rozhrani</i>
<i>leknući</i>	<i>pleskani</i>	<i>rozkwjétani</i>
<i>lišći</i>	<i>podřeči</i>	<i>rozléhani</i>
<i>lubani</i>	<i>podstřeši</i>	<i>rozluščéni</i>
<i>mélčéni</i>	<i>podswěći</i>	<i>rozmyšłani</i>
<i>mihotani</i>	<i>podwědómi</i>	<i>rozšumjéni</i>
<i>mjęšani</i>	<i>podžekowani</i>	<i>rozwélńéni</i>
<i>murowani</i>	<i>podzémi</i>	<i>rozwidňani</i>
<i>mysléni</i>	<i>pochwoléni</i>	<i>rubani</i>
<i>myšléni</i>	<i>pojači</i>	<i>řykani</i>
<i>najdzéni</i>	<i>pokoléni</i>	<i>sebeurčowani</i>
<i>napnući</i>	<i>pómscéni</i>	<i>sebewědómi</i>
<i>napowjédani</i>	<i>pónořéni</i>	<i>sklepéni</i>

<i>skoli</i>	<i>térwani</i>	<i>wysłowéni</i>
<i>skumani</i>	<i>trómi</i>	<i>wyši wani</i>
<i>slutowani</i>	<i>třyskani</i>	<i>wywožani</i>
<i>smeći</i>	<i>tušení</i>	<i>wyznani</i>
<i>sňéni</i>	<i>twérdzéni</i>	<i>zác m jéni</i>
<i>spani</i>	<i>twoření</i>	<i>zadumani</i>
<i>spaséni</i>	<i>učískowani</i>	<i>zadychani</i>
<i>spélňani</i>	<i>udeření</i>	<i>zaférknući</i>
<i>spjéwani</i>	<i>uhli</i>	<i>zakołytani</i>
<i>spojéni</i>	<i>ukónčéni</i>	<i>zamysléni</i>
<i>spómjénani</i>	<i>umjéni</i>	<i>zapómjéni</i>
<i>stawéni</i>	<i>umjérani</i>	<i>zarazéni</i>
<i>stoći</i>	<i>usmjéřéni</i>	<i>zaspjéwani</i>
<i>storoči</i>	<i>utérpjéni</i>	<i>zastřeléni</i>
<i>stwořyni</i>	<i>uznani</i>	<i>zboži</i>
<i>swédómi</i>	<i>wandrowani</i>	<i>zbratréni</i>
<i>switani</i>	<i>wćelesnění</i>	<i>zdrawi</i>
<i>swjétani</i>	<i>wélňéni</i>	<i>zdřani</i>
<i>swodzani</i>	<i>wélnobići</i>	<i>zdwichani</i>
<i>sypani</i>	<i>wérzani</i>	<i>zémětráséni</i>
<i>ścekléni</i>	<i>wesłowani</i>	<i>zérni</i>
<i>śćelesnění</i>	<i>widzéni</i>	<i>zešilnění</i>
<i>ścmjéwani</i>	<i>witani</i>	<i>zhybani</i>
<i>šaši</i>	<i>wołani</i>	<i>znaméni</i>
<i>ščekani</i>	<i>wřeščenje</i>	<i>znašilnění</i>
<i>ščeśći</i>	<i>wstowani</i>	<i>zobrazéni</i>
<i>šeptani</i>	<i>wydani</i>	<i>zófani</i>
<i>škwérčenje</i>	<i>wyhnani</i>	<i>zwóńéni</i>
<i>špěhónstwi</i>	<i>wyhodzéni</i>	<i>žblónkani</i>
<i>šumjéni</i>	<i>wykořéńéni</i>	<i>žehnani</i>
<i>térni</i>	<i>wykupéni</i>	<i>žići</i>
<i>térpjéni</i>	<i>wyskani</i>	

5. Deklinace adjektiv

V laštině podobně jako v češtině existují dvě adjektivní deklinace – měkká a tvrdá. Měkkých adjektiv je však méně než v češtině, řada z nich přešla k tvrdé deklinaci. Kromě toho má laština ještě adjektiva přivlastňovací, jejich koncovky se však velmi sblížily s koncovkami tvrdých adjektiv – jmenný tvar se udržel jen v nom., ak. a vok. sg. mužského rodu (nulová koncovka místo -y), proto je vhodnější rozeznávat je jako podtyp deklinace tvrdé.

5.1 Adjektiva tvrdá

Singulár					Plurál	
sg.	m. živ.	m. neživ.	n.	f.	m. živ.	ostatní
N.	<i>now-y</i>		<i>now-e</i>	<i>now-o</i>	<i>now-i</i>	<i>now-e</i>
G.	<i>now-eho</i>			<i>now-ej</i>	<i>now-ych</i>	
D.	<i>now-ému</i>			<i>now-ej</i>	<i>now-ym</i>	
A.	<i>now-eho</i>	<i>now-y</i>	<i>now-e</i>	<i>nowu</i>	<i>now-ych</i>	<i>now-e</i>
V.	<i>now-y</i>		<i>now-e</i>	<i>now-o</i>	<i>now-i</i>	<i>now-e</i>
L.	<i>now-ym</i>			<i>now-ej</i>	<i>now-ych</i>	
I.	<i>now-ym</i>			<i>now-u</i>	<i>now-ymi</i>	

Tab. 5

Jak je vidět z tabulky, adjektiva mužského a středního rodu mají velmi podobné tvary, liší se jen v přímých pádech singuláru (jako v češtině a polštině). Adjektiva mužského rodu ještě rozlišují životnost a neživotnost – v sg. pouze v ak., v pl. ve všech přímých pádech (jako polština, čeština v pl. odlišuje jen nom. a vok.). V pl. jsou proti adjektivům rodu mužského životného postavena všechna ostatní.

Adjektiva rodu mužského mají v sg. jen čtyři tvary (oproti českým pěti) s koncovkami -y, -eho, -ému, -ym. To je způsobeno tím, že lok. a instr. v sg. tvarově splynuly, oba pády mají koncovku -ym. Rozšířila se tedy do lok. koncovka původně z instr., jak tomu bylo v sousední polštině. Mohli bychom namítnout, že v hornoostravickém nářečí se každé *e* před *m* měnilo v *i/y*, avšak koncovku mají i lašská nářečí, kde k této fonetické změně nedošlo. Všechny ostatní koncovky jsou etymologicky náležité.

Adjektiva ženského rodu mají v sg. jen tři tvary. Je to proto, že v sg. splynuly původně různé koncovky pro gen. na jedné straně a pro dat. a lok. na straně druhé (tak je to i ve spis. češtině a polštině, rozdíl je však zachován v řadě nářečí). Dále splynul ak. s instr. po zániku kvantity vokálů (-u, -ú > -u). Łysohorsky však pro gen., dat. a lok. sg. nepoužívá

(původně jen genitivní) koncovku *-e*, která je typická pro hornoo starvické nářečí, jak se o tom můžeme přesvědčit z dialektologické literatury, nýbrž vědomě zavedl koncovku *-ej*, údajně převzatou z nářečí opavských. Koncovka *-ej* (původně jen pro dat. a lok.) se skutečně vyskytuje ve všech třech pádech v západních nářečích lašského jazykového území a ve slezskopolských nářečích, stejně jako ve spisovné polštině, určitou roli tu jistě sehrála snaha odlišit se od spisovné češtiny. Dále můžeme uvést důvod vnitřní, tedy skutečnost, že koncovka *-e* je homonymní ještě s koncovkou přímých pádů singuláru adjektiv středního rodu a plurálu všech adjektiv kromě mužského rodu životného.

Tento případ je tedy jediným výrazným zásahem do morfologie rodného hornoo starvického nářečí, tj. zásahem, kdy básník skutečně odmítá koncovku tomuto nářečí vlastní a přijímá koncovku z nářečí jiných, ač příbuzných. Ve všech ostatních případech Łysohorsky pouze dával přednost jednomu z dubletních tvarů.

V pl. mají v nepřímých pádech všechny rody stejné tvary (s koncovkou *-ych* pro gen. a lok., *-ym* pro dat. a *-ymi* pro instr., v instr. může být pozičně po *k* i *-imi*). V přímých pádech jsou tvary dva (oproti spisovné češtině, kde jsou tvary tři, a obecné češtině, kde je tvar jeden), vytvořila se tu opozice adjektiv mužského rodu životného a všech ostatních. Situace je podobná jako v polštině, tam ovšem nerozhoduje životnost, ale personalita, která se v laštině teprve tvoří, jak jsme pojednali u substantiv. To dokládají adjektiva pojící se se substantivy označujícími zvířata, jež mají občas v pl. tvary neživotné, např.: *brydke ščury, spocéne kóne, cudze orły*.

Zvláštní plurálová koncovka pro adjektiva středního rodu zcela zanikla, jak je tomu v dialektech na celém českém jazykovém území.

V nom. a vok. pl. tvrdých adjektiv rodu mužského životného, dochází před *-i* ke všem typům střídání. Po *c*, *z* a *ř* se *-i* mění pozičně na *-y*:

t – ć: bohaty – my smy su bez krowa bohaći

*d – dź**

n – Ń: ščasny – ščasni lude

*s – ś**

*z – ź**

dz – dź: cudzy – cudži pani

ł – l: mały – my smy su mali

r – ř: stary – Na oči še stawiaju stařy drabi

k – c: blizky – jak blizcy śce su mi; daleky – dalecy rybiorzy

h – z: drahy – drazy druzy; druhy – Choć druzy tobě žići darowali...

*ch – š***g – z****Sg.**

- N. *now-y* / idže **nowy** džěń, bjěły kostel, krotky spěw, černy ćěń
 G. *now-eho* / **noweho** žiwota, z **rodneho** kraja,
 D. *now-ému* / k žiwotu **nowému**, porozumjěl **własnému** ludu, k morskému břehu,
 A. *now-eho** /
now-y / słyšim **nowy** krok, urodu ňesém w **nowy** džěń, w **osudny** kruh
 V. *now-y**
 L. *now-ym* / w zrodu wěčńe **nowym**, přy **suchym** chlebu
 I. *now-ym* / praměń špińo **nowym** jedém, pod zómkém **frydeckym**,

- N. *now-e* / nowe rano
 G. *now-eho* / **noweho** ludstwa, **cudzeho** neba
 D. *now-ému* / ku **nowému** ranu, k **wěčnému** nebu
 A. *now-e* / **nowe** kłoši na ostérwie słoži
 V. *now-e*
 L. *now-ym* / w **nowym** rozwidńańu, w **kwawym** slóńcu
 I. *now-ym* / s **nowym** zbožim, pod **modrym** nebém

- N. *now-o* / pěšńa **nowo**,
 G. *now-ej* / do **nowej** formy
 D. *now-ej* / k **nowej** skušce
 A. *now-u* / najść **nowu** cestu
 V. *now-o** /
 L. *now-ej* / w **nowej** síle
 I. *now-u* / zóstowo ... před **nowu** ruku,

Pl.

- N. *now-i / now-e* / **nowi** pani, **nowi** bratřý / **nowe** spěwy, **nowe** wélńy, **nowe** zřydla
 G. *now-ych* / **nowych** panów hłos, **nowych** časów, **nowych** síł,
 D. *now-ym* / broł **bohatym**, k **nowym** zřydłóm
 A. *now-ych*, now-e* / Pro **nowe** krosna chysto **nowe** špule

- V. *now-i**, *now-e**
 L. *now-ych* / *o nowych ludzach*
 I. *now-ymi* / *před nowymi włosami*

5.2 Adjektiva posesivní

Sg.			Pl.	
	rod mužský	rod střední	rod ženský	rod m. živ. ostatní
N.	<i>Óndrašów-0</i>	<i>Óndrašow-e</i>	<i>Óndrašow-o</i>	<i>Óndrašow-i</i> <i>Óndrašow-e</i>
G.	<i>Óndrašow-eho</i>		<i>Óndrašow-ej</i>	<i>Óndrašow-ych</i>
D.	<i>Óndrašow-ému</i>		<i>Óndrašow-ej</i>	<i>Óndrašow-ym</i>
A.	<i>Óndrašow-eho</i> , <i>Óndraš-ów-0</i>	<i>Óndrašow-e</i>	<i>Óndrašow-u</i>	<i>Óndrašow-ych</i> <i>Óndrašow-e</i>
V.	<i>Óndrašów-0</i>	<i>Óndrašow-e</i>	<i>Óndrašow-o</i>	<i>Óndrašow-i</i> <i>Óndrašow-e</i>
L.	<i>Óndrašow-ym</i>		<i>Óndrašow-ej</i>	<i>Óndrašow-ych</i>
I.	<i>Óndrašow-ym</i>		<i>Óndrašow-u</i>	<i>Óndrašow-ymi</i>

Tab. 6

Posesivní adjektiva se podobně jako ve spisovné češtině tvoří sufixy *-ów* od maskulin a *-in* od fēminin. Dokladů na ně máme v korpusu poměrně málo, přesto můžeme bez obtíží rekonstruovat celé jejich paradigma. Tvary jmenné se udržely jen v přímých pádech rodu mužského, rod ženský a střední mají již v nom. koncovky převzaté od tvrdých adjektiv.

Sg.

- N. *Óndrašów* / *Óndrašów bój, céň, duch, kraj, Puškinów céň, Dybów Lojza*
Óndrašow-e / *Janowe celo, hesło Benešowe*
Óndrašow-o / *Karlowo Huć, Wilsónowo myšlénka*
 G. *Óndrašow-eho**
*Óndrašow-ej**
 D. *Óndrašow-ému**
Óndrašow-ej / *robě Janowej*
 A. *Óndrašow-eho**, *Óndraš-ów**
*Óndrašow-e**
*Óndrašo-u**
 V. *Óndrašów**
*Óndrašow-e**
*Óndrašow-o**
 L. *Óndrašow-ym* / *w Catullowym sadze*

*Óndrašow-ej**

I. *Óndrašow-ym**

*Óndrašow-u**

Pl.

N. *Óndrašow-i*, -e**

G. *Óndrašow-ych* / *obrazów Rembrandtowych*

D. *Óndrašow-ym **

A. *Óndrašow-ych*, -e**

V. *Óndrašow-i*, -e**

L. *Óndrašow-ych**

I. *Óndrašow-ymi**

Sg.

N. *matčín*, matčín-e*, matčín-o / matčino ruka*

G. *matčín-eho, matčín-ej / matčineho klina, matčineho obličo, z matčinej huby*

D. *matčín-ému*, matčín-ej**

A. *matčín*, matčín-e*, matčín-u / ruku matčinu*

V. *matčín*, matčín-e*, matčín-o**

L. *matčín-ym*, matčín-ej**

I. *matčín-ym*, matčín-u**

Pl.

N. *matčín-i*, matčín-e**

G. *matčín-ych**

D. *matčín-ym* / *k matčinym pėrsóm*

A. *matčín-ych*, matči-ne**

V. *matčín-i*, matčín-e**

L. *matčín-ych* / *w dwóch robinyh rukach*

I. *matčín-ymi**

5.3 Adjektiva měkká

sg.	rod mužský živ. / neživ.	rod střední	rod ženský	pl. m. živ. / ostaní
N.	<i>ostatn-i</i>	<i>ostatn-i</i>	<i>ostatň-o</i>	<i>ostatn-i</i>
G.	<i>ostatn-iho</i>	<i>ostatn-iho*</i>	<i>ostatň-ěj</i>	<i>ostatn-ich</i>
D.	<i>ostatn-imu*</i>	<i>ostatn-imu*</i>	<i>ostatň-ěj*</i>	<i>ostatn-im</i>
A.	<i>ostatn-iho / ostatn-i</i>	<i>ostatn-i</i>	<i>ostatň-u</i>	<i>ostatn-ich / ostatn-i</i>
V.	<i>ostatn-i</i>	<i>ostatn-i*</i>	<i>ostatň-o</i>	<i>ostatn-i</i>
L.	<i>ostatn-im</i>	<i>ostatn-im</i>	<i>ostatň-ěj</i>	<i>ostatn-ich</i>
I.	<i>ostatn-im</i>	<i>ostatn-im*</i>	<i>ostatň-u</i>	<i>ostatn-imi</i>

Tab. 7

Měkká adjektiva se od tvrdých liší nejvíce v přímých pádech. V singuláru jsou tu místo tří tvarů jen tvary dva (avšak v češtině jen jeden), mužský a střední rod mají shodně koncovku *-i*, rod ženský má *-o*. Tyto koncovky odpovídají hláskovému vývoji v hornoostravickém nářečí. Ve tvaru pro střední rod by se při důsledném dodržení značně etymologického pravopisu, který Łysohorsky jinak užíval, mělo psát *-é* (**ostatně*). Při způsobu zápisu, jaký však básník v tomto případě zvolil, shoduje se zcela paradigma pro mužský a střední rod (odlišuje se jen ak. sg. rodu mužského životného).

V nepřímých pádech jsou koncovky podobné, místo *e*, *é*, a *y* je však všude *i*. O synkrezi pádů platí totéž, co jsme řekli u tvrdých adjektiv.

V pl. mají všechna měkká adjektiva stejné tvary, rozdíl mezi mužským rodem životným a zbytkem adjektiv se tu zachovává jen v ak.

Přídavná jména končící na *-c*, které ztverdlo, přešla k tvrdé deklinaci. Jsou to hlavně adjektiva deverbativní:

buducy swět, pro buduće časy, z horajuceho pekła, w zdřajucym leće, k padajucému lišču, do šumiacej wody.

Sg.

N. *ostatn-i* / *ostatni dym, škobrončī hłos*

G. *ostatn-iho* / *džěń ostatniho boja, jodro podžimniho plodu, od sewerniho kraja*

D. *ostatn-imu** /

A. *ostatn-iho* / *bróni ostatniho syna,*
ostatn-i / *w ostatni kutek, dopišu ostatni wérš, w letni džěń*

V. *ostatn-i* / *ostatni kamarade*

- L. *ostatn-im* / na *ostatnim* wéršku, przy *polnim* chodniku
- I. *ostatn-im* / kohoś je *ostatnim* słuhu?, s *wychodnim* powichrém
-
- N. *ostatn-i* / *ostatni* liści, *łaštówci* hńézdo, *škobronci* rano
- G. *ostatn-ih** / do *poledniho* modra, cyćim něhu skrydeł *poledniho* rana
- D. *ostatn-imu** / k *polednimu* letu, po *twórcimu* prawu (!)
- A. *ostatn-i* / *ostatni* jodro duši
- V. *ostatn-i* / *ostatni* kamarade
- L. *ostatn-im* / w *ostatnim* slóncu, o *wečernim* požehnańu
- I. *ostatn-im** / *wečernim* mračném še pustyna kryje, nad *rannim* městém,
ustolch *wranim* férkanim, wpijo *twórcim* okém
-
- N. *ostatń-o* / *ostatńo* wóla, *letńo* noc, *twórcó* ruka, *podźimńo* pėsńa
- G. *ostatń-ěj* / do *ostatńěj* strany, z *podźimńěj* trowy, z *Horńěj* Suchej
- D. *ostatń-ěj** / 0 (k *mojěj* gławě)
- A. *ostatń-u* / ošarpoj *ostatńu* hałuź, hérńe še na *podźimńu* oazu
- V. *ostatń-o* / *ostatńo* duho
- L. *ostatń-ěj* / po *ostatńěj* nocy, w *letńěj* nocy, we *wychodńěj* rośe
- I. *ostatń-u* / *ostatńu* kėrwu sėrca pišu, Idześ (...) dłuhu *podźimńu* aleju
-
- Pl.**
- N. *ostatn-i* / *ostatni* wtocy, *ostatni* charpy, *ostatni* słowa, *wělci* zuby
- G. *ostatn-ich* / list *ostatnich* roków, do *ostatnich* chatek
- D. *ostatn-im** / (k *nojstaršim* textóm)
- A. *ostatn-ich* / *ostatnich* mértwych wyńėsły
- ostatn-i* / řeka odnošo *ostatni* ledy, spjėwóm *ostatni* lašske spėwy,
přes *podźimni* wichřyce, naduwaju *lodni* płachty
- V. *ostatn-i**
- L. *ostatn-ich* / w *ostatnich* tydńach
- I. *ostatn-imi* / horaju *ostatnimi* płamėńami

Z celého počtu adjektiv vyskytujících se v lašské poezii, jichž je něco přes tisíc, připadá na měkká jen 5% (je jich přesně 50), u řady z nich existují navíc dubletně tvary

tvrdé:

<i>administratywni</i>	<i>liryckosocyalni</i>	<i>sewerowychodni</i>
<i>boži</i>	<i>łaštówci</i>	<i>slónečni</i>
<i>dalši</i>	<i>łodni</i>	<i>socyjalni</i>
<i>dosawadni</i>	<i>medzynorodni</i>	<i>solni</i>
<i>dyskretni</i>	<i>moderni</i>	<i>suśedni</i>
<i>dźeuši</i>	<i>moralni</i>	<i>štatni</i>
<i>dźobli</i>	<i>negatywni</i>	<i>twórci</i>
<i>hławni</i>	<i>nočni</i>	<i>wečerni</i>
<i>hutni</i>	<i>ostatni</i>	<i>wérchni</i>
<i>inači</i>	<i>podzimni</i>	<i>wesni</i>
<i>indiferéntni</i>	<i>pohranični</i>	<i>własni</i>
<i>inši</i>	<i>polni</i>	<i>wychodni</i>
<i>jarni</i>	<i>poledňozapadni</i>	<i>zapadni</i>
<i>južni</i>	<i>posledni</i>	<i>zejtrajši</i>
<i>krawi</i>	<i>ranni</i>	<i>złowěšči</i>
<i>křyžni</i>	<i>robotni</i>	<i>zimni</i>
<i>lesni</i>	<i>sewerni</i>	

Podle měkké adjektivní deklinace se dále skloňují komparativy a superlativy všech adjektiv.

5.4 Stupňování adjektiv

5.4.1 Pravidelné tvoření komparativu a superlativu

Komparativ se tvoří pomocí sufixů *-š-*, *-ejš-*, které se připínají buď přímo ke kořeni, nebo po odpojení koncového (původně sufixu) *-k-*, *-ok-*, pokud je o ně kořen rozšířen:

mlady – *mladši*, *slaby* – *slabši*; *hlyboky* – *hlybši*, *široky* – *širši*

Před pouhým *-š-* se předcházející konsonant obvykle neměkčí (nealternuje): *ćichši*, *drahši*, *dłuhši*, *nojsuchši*, ale *nojbohačšim* (asimilací?)

Před *-ejš-* k alternaci dochází:

t – *ć*: *strakaty* – *strakaćejšo*, *skryty* – *nojskryćejšu*, *napnuty* – *nojnapnućejšo*,
žółty – *žółćejšo*

d – *dź**

n – *ń*: *pélńy* – *pélńejši*, *šumńy* – *šumńejši*

l – *l*: *směły* – *smělejši*, *swětły* – *swětłejšich*, *dokónały* – *dokónalejšim*

r – *ř*: *ostry* – *nojostřejši*, *chytry* – *nojchytřejšu*

k – *č*: *lehky* – *lehčejšu*, *térpky* – *térpčejši*

h – ž****ch – š*******g – z****

Výjimečně se komparativ tvoří i pouhým změkčením nebo střídáním konsonantu v kořeni adjektiva: (*noj*)*lehči* (vedle: *lehčejšu*)

Koncovky mají komparativy a superlativy podle měkkých adjektiv (v nom. -i, -o, -i).

Superlativ se tvoří pomocí prefixu *noj-*, který se připojuje před tvar komparativu. V korpusu je superlativ doložen od více než padesáti adjektiv:

<i>nojbjédnějši, nojbjédnějšim</i>	<i>nojoškliwějši</i>
<i>nojbližši, nojbližšo, nojbližšim</i>	<i>nojpotupnějšich</i>
<i>nojbohačšim, nojbohatšěj</i>	<i>nojrušnějši</i>
<i>nojchudobnějši</i>	<i>nojskryčejšim</i>
<i>nojchytřejšu</i>	<i>nojskutečnejšo</i>
<i>nojčernějši, nojčernějšich</i>	<i>nojslabšu</i>
<i>nojčistši, nojčistšim</i>	<i>nojsmutnejšo</i>
<i>nojčezši</i>	<i>nojstarši, nojstaršich, nojstaršim</i>
<i>nojčichšého, nojčichšich,</i>	<i>nojstrakačejšu</i>
<i>nojčichšim, nojčichšu</i>	<i>nojstrašnejšo</i>
<i>nojćmawšěj, nojćmawšim</i>	<i>nojsubtelnějši, nojsubtelnějšich</i>
<i>nojdalnějšich</i>	<i>nojsuchši</i>
<i>nojdalši</i>	<i>nojširšim, nojširšo</i>
<i>nojdrahšěj</i>	<i>nojšumnějšého</i>
<i>nojhlawnějšich</i>	<i>nojtesknejši</i>
<i>nojhłybši, nojhłybšěj</i>	<i>nojtwérdšu</i>
<i>nojjasnějši</i>	<i>nojurwalši</i>
<i>nojkwawši</i>	<i>nojuzši / nojužši</i>
<i>nojłacnejšu</i>	<i>nojwěčšich, nojwěčšim</i>
<i>nojlehči</i>	<i>nojwyškolėnejšo</i>
<i>nojlepši, nojlepšo, nojlepšich</i>	<i>nojwyšši, nojwyššo, nojwyššėmu,</i>
<i>nojłudowějši</i>	<i>nojwyššěj, nojwyššu, nojwyššich,</i>
<i>nojménšěj, nojménšim, nojménšu</i>	<i>nojwyššimi</i>
<i>nojnapunčejšo</i>	<i>nojzapadlejšich</i>
<i>nojneščasnejšu</i>	<i>nojzdrawši</i>
<i>nojodważnejšich</i>	<i>nojžimnějši, nojžimnejšu</i>
<i>nojostřejši</i>	<i>nojznačnejši, nojznačnejšich</i>
<i>nojosudnějšich</i>	

5.4.2 Nepravidelné tvary komparativu a superlativu

Některá adjektiva mají supletivní nebo nepravidelné tvary komparativu a superlativu. V podstatě jsou to tatáž jako v češtině a polštině:

wysoky – wyżši

welky – wěčši

mały – ménši

dobry – lepši

zły – horši

6. Deklinace zájmen

V lašském korpusu jsou doložena tato zájmena:

osobní	ukazovací	tázací	neurčitá a vyme zovací	vztažná	přivlast- ňovací	záporná	zvratná
<i>jo</i>	<i>tén , ta, to</i>	<i>co</i>	<i>coši</i>	<i>co</i>	<i>mój</i>	<i>nic</i>	<i>sebe</i>
<i>my</i>		<i>gdo</i> (<i>kdo</i>)	<i>gdoši</i>	<i>gdo</i>	<i>twój</i>	<i>nigdo</i>	<i>še</i>
<i>ty</i>		<i>gdože</i>	<i>jakyś(i)</i>	<i>jaky</i>	<i>swój</i>	<i>žodén</i>	
<i>wy</i>		<i>jaky</i>	<i>kěryś(i)</i>	<i>kěry</i>	<i>naš</i>		
<i>ón, óna,</i> <i>*óno,</i> <i>óni, óny</i>		<i>kěry</i>	<i>každy</i>		<i>waš</i>		
		<i>či</i>	<i>*samy</i>		<i>jeho</i>		
		<i>(po)čému</i>	<i>sóm</i>		<i>jeji</i>		
		<i>kěla(že)</i> <i>num</i>	<i>wšecko</i>		<i>jejich</i>		
			<i>*wšečen</i>				

Tab. 8

6.1 Zájmena osobní

6.1.1 a) bezrodá

Tab.

N.	<i>jo</i>	<i>ty</i>	<i>my</i>	<i>wy</i>
G.	<i>mě</i>	<i>tebe, će</i>	<i>nas</i>	<i>was</i>
D.	<i>mi, mě</i>	<i>tobě, či</i>	<i>nóm</i>	<i>wóm</i>
A.	<i>mě</i>	<i>tebe (tebě), će</i>	<i>nas</i>	<i>was</i>
L.	<i>mě</i>	<i>tobě</i>	<i>nas</i>	<i>was</i>
I.	<i>mnu</i>	<i>tebu</i>	<i>nami</i>	<i>wami</i>

Tab. 9

Zájmeno 1. os. sg. *jo* má ve čtyřech pádech (gen., dat., ak., lok.) tvar *mě*, v dativu se však tento tvar vyskytuje pouze po předložce, v korpusu je doložen vždy jen s předložkou *k(u)*. Základním dativním tvarem je *mi*, které není enklitické, máme několik dokladů, kdy stojí na začátku věty. V instr. je etymologicky náležitá podoba *mnu*.

Zájmeno 2. os. sg. *ty* má v gen., dat. a ak. shodně se sousedními spisovnými jazyky vedle tvarů plných i tvary enklitické. Rovněž je tu zachována opozice gen. a ak. (*tebe, će*) proti dat. a lok. *tobě*, v dat. ještě *či*. Tvar *tobě* není však zřejmě původní, dialektologické

prameny uvádějí pro tuto část lašských nářečí tvar dat. a lok. *tebě*.⁴⁶ V instr. je tvar *tebu*, laština se zde tedy více blíží češtině než polštině, která má v kořeni *-o-* (*tobą*). Co se týče fonetické podoby jednotlivých tvarů, *tebe* v gen. a ak. a *tebu* v instr. nemohou být původní, v lašských nářečích, kde neproběhly staročeské depalatalizace, by totiž zůstala měkká souhláska. Jedná se zřejmě o vyrovnání pod vlivem nom., dat. a lok., kde je náležité *t-*, nebo o vliv češtiny.

Zájmena *my* a *wy* mají stejné koncovky, jež se v podstatě shodují s češtinou i polštinou. Zajímavé je, že délka se reflektovala jen v dativu (*nóm*, *wóm*).

- N. *jo* | *Jo košim – ňech druhy postawi ostérwui. Jo plaču nad wami. Jo stojim sóm.*
- G. *mě* | *Tym prostym spěwém wěky do mě šumio. A bije ze mě mizga další prut?*
- D. *mi* | *Mi ňezamrači swět ostrawsky mrak. Dej ruku mi. Šil mi ubywo.*
/*mě* | *přemluwio coś ku mě; MoŹne, Źeś přišel ku mě, ňeznómy ňepřotelu.*
- A. *mě* | *Mě polo kaŹdy dŹeń a w kaŹdym słowu. Moś rada mě? Leto na mě dycho.*
- L. *mě* | *Struna ludskości we mě zni. UŹ Źimnym pěrstém po mě šoho.*
- I. *mnu* | *rozmodřý se ňebo nade mnu; přede mnu stojíš; Pode mnu mhlá.*
-
- N. *ty* | *Ty dychoś powětrřym, zěmiu, zřydłami. Ty błoŹne! Gdoś je ty?*
- G. *tebe* | *Od tebe smy słyšeli mało słów. Kole tebe, kěla přešlo ludskych kroków!*
Tebe – kómu zabudŹe luto?
- će* | *ŇebudŹe će?*
- D. *tobě* | *Wroćim se ku tobě? Nojćichšu pěśńu skłodóm tobě. Aj tobě w Źilach krew wesna běŹi.*
- ći* | *co utkoł ći osud-tkač; Chceś, bych ći mluwil o swojej lubości?*
- A. *tebe (tebě)* | *Na tebe čekolch. Tén dŹeń wzoł mi wšecko, bo wzoł mi tebě.*
- će* | *Kaj cesta će zawedŹe? Gdo će wystruhoł, kělichu hruby? Tyś Źiçi je, bo wysnił će poeta.*
- L. *tobě* | *Dozdrówóm w tobě, słónco Turkeстана. Přy tobě dómach je;*
- I. *tebu* | *ŇepřestaŇeś kwjétnuć wěkami w mojej pěśni, tebu pijanej; stojim před tebu. Powicher tebu o zém chlaści*

⁴⁶ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 48; *Český jazykový atlas 4*. Praha 2002, mapa 232

- N. **my** | *My wjémy, co my chcém. My skały beskidske, my šachet émy.*
- G. **nas** | *U nas še éném spěwy rozléhały, Tyś přyšel do nas. Ćišic nas zhyňe – sto Ćišic zóstaňe.*
- D. **nóm** | *Nóm žiły wru. Co daju nóm pani za dłuhe študyje? welky džěń už idže k nóm*
- A. **nas** | *Nas rozbił na dwa džěły hróm. Co nas očekuje?*
- L. **nas** | *Kěj w nas tužba k slóncu zaspjéwo? Kdo wkroci hew po nas do ćicha?*
- I. **nami** | *Én před nami mury; Wšecy, co padli pro prawdu, su s nami*
-
- N. **wy** | *Wy šće k spěwu, aryky, mě rozespjéwały. Wy, kěry šće słyšeli moje pėsňe...*
- G. **was** | *Z oči was wšeckych młuwi matka moja, Hłod mjělch a přyšelch do was*
- D. **wóm** | *Mój spěw stérhuje cudze wóm košule, Zbohém wóm wšeckym, kěrych wedu k sławě.*
- A. **was** | *Kěj was zachytňe oko hłoskawe, was swětla hrawe, was céňe a barwy.*
- L. **was** | *co o was, hwězdy, wjém? Je na was, bratry, co z nas ukujeće*
- I. **wami** | *Joch s wami dwěsta roków žił; před wami spio chude lašske doliny*

6.1.2 b) rodová

	Sg.			Pl.	
	rod mužský	rod střední	rod ženský	r. m. ž.	ostatní
N.	<i>ón</i>	<i>*óno</i>	<i>óna</i>	<i>óni</i>	<i>óny</i>
G.	<i>jeho*, něho, ho</i>		<i>jěj, něj</i>	<i>ich, jich, nich</i>	
D.	<i>jému, němu, mu</i>		<i>jěj, něj</i>	<i>im, jim, nim</i>	
A.	<i>jeho*, něho, ho</i>		<i>ju, ňu</i>	<i>ich, jich</i>	
L.	<i>nim</i>		<i>ňěj</i>	<i>nich</i>	
I.	<i>nim</i>		<i>ňu</i>	<i>nimi</i>	

Tab. 10

Tvary osobních zájmen pro 3. os. mají podobné koncovky jako adjektiva, a to většinou měkká, ale tvar gen. a ak. mužského rodu a zejména nominativy *óni* (rod mužský životný) a *óny* (společný tvar pro rod mužský neživotný, ženský a střední) připomínají výrazně koncovky tvrdé adjektivní deklinace. Došlo zde obdobně jako u adjektiv k synkrezí lok. a instr. v mužském a středním rodě a ak. s instr. v rodě ženském. Tvar gen., dat. a lok. ženského rodu je zakončen na *-j* stejně jako obdobné pády adjektiv, opět platí, že to není koncovka původní, vycházející z hornoošarvického nářečí, nýbrž přejatá z nářečí opavských.

Stejně jako je tomu v češtině a polštině, následují po předložkách tvary rozšířené o *ň*-. V bezpředložkových spojení je v sg. na začátku *j*-, v pl. častěji jen *i*-, neboť v původním dialektu počáteční *j*- zaniká (v korpusu je četnost podoby *im* 25 proti *jim*, které je doloženo 9krát, tvar *ich* má četnost 53, *jich* jen 7).

Rod mužský a střední

- N. **ón, óno*** | *Ón do dala hledžěl. Najdže ón zapómjéni pry robě?*
- G. **jeho*, něho, ho*** | *A kole něho w sňehu krew. Bił do něho hróm.*
- D. **jému, němu, mu** | *Podować jému nesmjěš ruk. Na nebu rozjasnił se měsíc nowy. Hledziće k němu z podzimněj trowy. Kějs sэрco džeuchy biło, kejch k němu pryderžěl hlavu. Otwjéróm mu dweřy. Wém moje sэрco do dlani, je mu zima.*
- A. **jeho*, něho, ho** | *Barwy na něho čekaju a zdřaju. Šćélóm lóžko pro něho. Kaj je mój noród? Jo ho němóm... Žiçi je začénéne wesno a jo ho oswětluju.*
- L. **nim** | *Ćežko se rozléwo chłod měsica. W nim was widzim, nepřekojne lica...*
- I. **nim** | *Trenčinsky hrad a nad nim oblak bjěły; Storoči idže a jo s nim.*

Po předložce máme jeden doklad na tvar zkrácený, psaný dohromady s předložkou:

Ňetušil, co podleho naňho čiho

Rod ženský

- N. **óna** | *Tam óna sedži uplakano; Aj óna lipy lubila; óna, roba skrómnno*
- G. **jěj, něj** | *w swětłym usmjěrénu smérc dozdrówo. Dotkni se jěj]. Počému bych se jěj boł? kej wyčerpali z něj otrutu wodu; Na našim čelu kwitně krew. Z něj piju bjěły oreł, lew. Bez něj pusty je swět.*
- D. **jěj, něj** | *nahnu kopracinu k svojim ustóm a řeknu jěj s usmějém; K něj džeprém ze seweru přyskočili.*
- A. **ju, ňu** | *Jak lubilch ju, tu lipu staru. Kěj kosa z ruk padně, pozdwiħně ju druhy; Aj z malej swjéčky celo wěčność swjéći, kej rožnułs ju w hłybokej twořywości. ňebyłch zdřały pro ňu (smérc)*
- L. **něj** | *Zaš prydze noc a po něj rano; W něj spjéwo ceły horsky kraj (Ostrawica)*
- I. **ju*, ňu** | *Ėn maska zóstowo stejno a za ňu padze lišći podžimu; nawérchu rosňe subtelno trowa. Wěter s ňu lechce lico měsica.*

Pl.

- N. *óni, óny* | A *óni* leju jéd do našich ran. ...tu čekali už *óny*, ty stare, přestare ukrajinske wróny.
- G. *ich*, jich*, nich* | Učim še od *nich*. A kěla z *nich* wyhnanców!
- D. *im, jim, nim* | Kaj išć *im*? Na ludži dźiwóm še. Gdo *im* pómože? (słowo) w hěrde *jim* těrčeć zóstańe
- A. *ich, jich, nich* | My, milijardy tón, smy *ich* přytahowały. Chytaju *ich* (woły). Třy okna bez škla. Přes *nich* strómy zřu. Na Kolorku hěrbatu še flašky dźiwaju a list od sudu še dźiwo na *ňe*; kěj ón še pozře na *nich* (panów); Kolaje roztérhane. Gdo *jich* sprawi? Bolesław Chrobry w mhle swozuje pruty, no tupo rozwozuju *jich* knížata.
- L. *nich* | Wozy, sta, čísice a na *nich* wystrašene roby, džeći. Powětrý: moře wéln a jo prostředek w *nich*.
- I. *nimi* | możne, žeś medzy *nimi* był aj ty. Ęn masky wšaj. Za *nimi* bahénina.

6.2 Zájmena přivlastňovací

	Sg.			Pl.	
	r. m.	r. s.	r. ž.	r. m. ž.	ostatní
N.	<i>mój</i>	<i>moje</i>	<i>moja</i>	<i>moji</i>	<i>moje</i>
G.	<i>mojého</i>		<i>mojěj</i>	<i>mojich</i>	
D.	<i>mojému</i>		<i>mojěj</i>	<i>mojim</i>	
A.	<i>mojého, mój</i>	<i>moje</i>	<i>moju</i>	<i>mojich</i>	<i>moje</i>
L.	<i>mojim</i>		<i>mojěj</i>	<i>mojich</i>	
I.	<i>mojim</i>		<i>moju</i>	<i>mojimi</i>	

Tab. 11

Paradigma přivlastňovacích zájmen je představeno v tabulce zájmenem *mój*. Zájmena *mój, twój, swój* nemají na rozdíl od češtiny kontrahované tvary (*moja, mojého, mojému* atd.), pokud v lašských nářečích ke kontrakci v těchto tvarech došlo, byla zcela odstraněna. Koncovky nepřímých pádů splynuly v hornoostravickém nářečí s koncovkami měkkých adjektiv (typ *ostatní*), avšak Łysohorsky je v gen. a dat. mužského a středního rodu graficky odlišuje *mojého, mojému* × *ostatního, ostatnímu*. Zatímco v dativním tvaru se *e* před *m* v *i* (graficky *é*) mění zákonitě, do gen. tato změna pronikla analogií s ostatními pády, silně tu jistě působila i shoda s měkkými adjektivy. Koncovky nom. se více podobají ostatním zájmenům.

Rod mužský a střední

- N. **mój** | *Kaj noród **mój**? **mój** spěw, **mój** zřak, **mój** lud, **mój** hłos, **mój** plač*
moje | ***moje** sérco je lašsko zém, **moje** oko, **moje** pero, **moje** mjésto, žiči **moje***
- G. **mojého** | *kole **mojého** stoła, hłos **mojého** ňepokoja, balada **mojého** žičo*
- D. **mojému** | *Ty **mojému** kraju pro rozhléd dano; dej płodność **mojému** tworéńu.*
- A. **mojého***, **mój** | *Rožnuł **mój** swjéćnik. prowoz, kěry hłos **mój** škérci.*
moje | *wém **moje** sérco do dłani; **moje** méno psuju*
- L. **mojim** | *w **mojim** kraju, na **mojim** polu, w **mojim** sércu*
- I. **mojim** | *Wěk dwacaty je **mojim** losém. zhrožiš še nad bolém **mojim**; litery, pisane **mojim** perém*

Rod ženský

- N. **moja** | ***moja** harfa, **moja** radość, **moja** duša, **moja** mama, **moja** krew*
- G. **mojěj** | *moře **mojěj** kérwě, do **mojěj** dzeckej duše, hrózo **mojěj** dómowiny*
- D. **mojěj** | *blizcy šće **mojěj** duši su, k **mojěj** poezyji, k **mojěj** brańe; Poslucho pěsni **mojěj** každo skala.*
- A. **moju** | ***moju** dušu kaménuju, ścisko **moju** dlań, buřky rozwélńuju **moju** krew*
- L. **mojěj** | *w **mojěj** kérwi, w **mojěj** zémi, o **mojěj** ćmě, w **mojěj** pěsni*
- I. **moju** | *chceš **moju** robu być? s **moju** pěśńu, matka zapłaće nad **moju** krejdu
 ňewipisanu*

Pl.

- N. **moji/moje** | ***moji** wtocy, bratřy **moji**, **moji** čitateli, **moje** lašske wérše, **moje** sestry, **moje** nocy, **moje** rana, **moje** oči, **moje** skřydla*
- G. **mojich** | *spěwy **mojich** wtoków, zokón roków **mojich**, do **mojich** ruk, z **mojich** skřydel*
- D. **mojim** | *Kěj pěśńóm **mojim** hroži sńéh*
- A. **mojich/moje** | *Rodźiči **mojich** widźiš wšaj; storoči hrózy wedže **moje** kroky, duje w **moje** plachty, lud še w **moje** oči dźiwo*
- L. **mojich** | *w **mojich** spěwach, w **mojich** horach, w **mojich** słowach,*
- I. **mojimi** | ***mojimi** pěśńami twoje struny še pneu*

Stejně jako zájmeno *mój* se skloňují i zájmena *twój*, *swój*, *naš* a *waš*.

Rod mužský a střední

- N. *naš* | *naš prawy brater, naš štandard, naš popel, vaš křyk*
naše | *ćelo naše, naše storoči, Waše pismo*
- G. *našého* | *našého wěka, našého storočo, našého pola, do vašého ćéna*
- D. *našému* | *našému pŕotelowi, k vašému kraju*
- A. *našého*, naš* | *naš kraj rabuju, znóm vaš smjéch, słyšim vaš hłos*
naše | *gdo prawo mo na naše umjérani?*
- L. *našim* | *o našim zormutku, w našim storoču*
- I. *našim* | *našem méném, pŕed našim uhlím, s vašim licém bledym*

Rod ženský

- N. *naša* | *naša zém, wóňa waša, naša mało chwila, naša matka, naša izba*
- G. *našej* | *płodów naszej zémě, z kérwě naszej, do naszej budowy, ołowo vašej winy*
- D. *našej* | *usmjéwo še naszej lubośći*
- A. *našu* | *našu dušu pŕedowaju, hańba pro našu planetu, vašu krew*
- L. *našej* | *w naszej kérwi, na naszej zahradze, w naszej zémi*
- I. *našu* | *Našu wólu rozbulaty by še šachty, vašu kwiu moje spěwy še napélniły*

Pl.

- N. *naši / naše* | *předcy naši, naši bratŕy, naši pani; naše pénize, kaj su naše winy?*
- G. *našich* | *našich pŕedków pola, do našich dni, w očach našich dzeuch*
- D. *našim* | *pobrali našim pŕedkóm lesy, co noc skrywała našim zdŕakóm*
- A. *našich* / naše* | *o naše wozy, za naše matky, naše dzecka odcudzuju*
- L. *našich* | *w našich dušach, w našich sércach*
- I. *našimi* | *nad našimi hławami, gdo še zabywo našimi dzeckami?*

Posesivní zájmena pro 3. os. mají tvary odlišné od zájmen osobních (rozšířené o počáteční *je-*), čímž se laština shoduje s češtinou a liší od polštiny.

Zájmeno posesivní pro osobu mužského a středního rodu *jeho* je nesklonné.

Zájmeno posesivní přivlastňující osobě ženského rodu *jeji* má v mužském a středním rodě tvary podle měkkých adjektiv, v ženském rodě je jediný nesklonný tvar *jeji* (což je pravděpodobně v rozporu s nářečním základem):

	r. m. a s.	r. ž.	pl.
N.	<i>jeji</i>	<i>jeji</i>	<i>jeji</i>
G.	<i>jejiho</i>	<i>jeji*</i>	<i>jejich</i>
D.	<i>jejimu*</i>	<i>jeji*</i>	<i>jejim*</i>
A.	<i>jeji</i>	<i>jeji</i>	<i>jeji</i>
L.	<i>jejim*</i>	<i>jeji</i>	<i>jejich*</i>
I.	<i>jejim*</i>	<i>jeji*</i>	<i>jejimi*</i>

Tab. 12

Sg.

- N. *jeji* / *jeji* dech, *jeji* žiči, *jeji* ruka, *jeji* odpwědź
 G. *jejiho*, *jeji** / z *jejiho* klina, bojim še (...) *jejiho* zwodneho ména
 D. *jejimu**, *jeji**
 A. *jejiho**, *jeji* / něznóm *jeji* méno
 L. *jejim**, *jeji* / na *jeji* ruce
 I. *jejim**

Pl.

- N. *jeji* | *jeji* włosy, *jeji* plačky, *jeji* usta, *jeji* oči
 G. *jejich* | hybkość *jejich* swětłych kroków
 D. *jejim** |
 A. *jeji* | joch hladził *jeji* ruky, zahledželch w *jeji* oči
 L. *jejich** |
 I. *jejimi** |

Zájmeno posesivní pro více osob všech rodů má podobu *jejich* a je nesklonné:

Po městach panóm ech še nělubila. Jak psa mě **jejich** noha odhodžila.

Jak modre škło Beskidy še bliskaju. **Jejich** nebeskość něpatřy pekelnému kraju.

Už kružo wrany nad našimi hlławami (...) Zadušmy **jejich** čern winém čerwénym.

Twoje kwjětka su slónka, (...). Moje ruky ožily před **jejich** pélnotu.

6.3 Zájmena ukazovací

Tab.

	Sg.			Pl.	
	r. m.	r. s.	r. ž.	r. m. ž.	
N.	<i>tén</i>	<i>to</i>	<i>ta</i>	<i>ći</i>	<i>ty</i>
G.	<i>teho</i>	<i>teho</i>	<i>tej</i>	<i>tych</i>	
D.	<i>tému</i>	<i>tému</i>	<i>tej</i>	<i>tym</i>	
A.	<i>toho, tén</i>	<i>to</i>	<i>tu</i>	<i>tych</i>	<i>ty</i>
L.	<i>tym</i>	<i>tym</i>	<i>tej</i>	<i>tych</i>	
I.	<i>tym</i>	<i>tym</i>	<i>tu</i>	<i>tymi</i>	

Tab. 13

Zájmena ukazovací mají tvary vyrovnané podle tvrdé adjektivní deklinace, není tedy v laštině zvláštní deklinace zájmenná. Liší se vlastně jen koncovky nom. sg (ty jsou stejné jako u zájmen osobních *ón, óna, óno*), ostatní pády mají koncovky shodné s typem *nowy* – do gen. a dat. mužského a středního rodu proniklo *-e* (*teho, tému* podle *noweho, nowému*), do lok. a instr. proniklo shodně *-y*, čímž oba tvary splynuly. Gen., dat. a lok. ženského rodu je zakončen shodně na *-j*, které je autorem vědomě přejato ze západní skupiny lašských nářečí, v hornoošarvickém nářečí je ve všech pádech tvar *te*.

V množném čísle jsou rovněž koncovky tvrdých adjektiv *-ych, -ym, -ymi*. Nominativ pl. rozlišuje dva tvary – *ći* pro rod mužský životný a *ty* pro ostatní.

Rod mužský a střední

- N. *tén* / *Gdo padnuł w boju, **tén** żywy je; počému **tén** smutek...*
to / ***To** hrozne ćicho neba a rowniny. Ni, **to** ňebył sén.*
- G. *teho* / *Ňehledži hróza ći z **teho** ćežora...? Co še tyko **teho** Ruska*
- D. *tému* / *Gdo złato mo, **tému** služi ołowo. Wěryć **tému** obrazu fantazyje?*
- A. *teho, tén* / *Je térpčejši słowo pro **teho**, gdo rodnému kraju žije? Co w **tén** rudy kwět še wpilo?*
to / *Takech **to** widźel očami sérca...*
- L. *tym* / *Po **tym** mošće iść ňemožu. W **tym** samym slóncu zdřaly w swět Athény.*
- I. *tym* / ***Tym** prostym spěwém wěky do mě šumio. Co před **tym** spěwém wšecke su študyje?*

Rod ženský

- N. **ta** / *Kaj wčil je **ta** železno moc? **Ta** sama melodyja. **Ta** knižka, **ta** izba...*
- G. **tej** / *Jech pějwém **tej** zowratnej jednotności; Joch je z **tej** zémě bliském pohoranej.*
- D. **tej** / *k **tej** knize*
- A. **tu** / *Jak lubilch ju, **tu** lipu staru. ...coch widźěl w **tu** noc.*
- L. **tej** / *Co je nóm po **tej** lebo **tej** koruňe; w **tej** samej hodziňě*
- I. **tu** / *Co še stało s **tu** bubnujucu hwězdu w ohňu*

Pl.

- N. **ći/ty** / *Z braterstwa še **ći** bratry k nóm něbrali. Už patnast roków peru še **ći** pani... **ty** płody zdřajuce; **Ty** čawy; **Ty** černe oči w hrozne wěcy hledžo*
- G. **tych** / *z **tych** ślónskych hór a řék; Wyskani měst, **tych** małych škwérn němocnej zémě*
- D. **tym** / ***tym** předowali, kěry wjéce dali. ...kěry patry k **tym** nojstaršim textóm.*
- A. **tych/ty** / ***Tych** obrów wedže jedna cesta; pobiły by **tych** Guttmannów; w **ty** roky; přetěrpěć **ty** černe hodžiny; Zbjérolch **ty** kwjětka*
- L. **tych** / *w **tych** rokach, w **tych** dušach w **tych** bahnach*
- I. **tymi** / *Co su Awarów, co su Hunów bory před **tymi** wirtuozami złočina?*

6.4 Zájmena tázací a vztažná

N.	co	gdo / (kdo)
G.	čeho	koho
D.	čěmu*	kómu
A.	co	koho
L.	čim	kim*, kym*
I.	čim	kim, kym

Tab. 14

Tázací zájmena *gdo* a *co* mají tvary podobné spisovné češtině. Rozdíl je pouze v lok., který tak jako u adjektiv a většiny zájmen splynul s instr., jak máme doloženo u zájмене *co*. Od zájмене *gdo (kdo)* není v korpusu lok. doložen, avšak můžeme ho rekonstruovat podle instr., neboť shoda obou pádů je vysoce pravděpodobná. Pozornost si zaslouží variantnost *-i/-y-* v tomto tvaru, kterou lze vysvětlit jeho přízvukností či nepřívukností (jako střídání *Beskyd – Beskidy*, jak píše autor v doslovu ke své sbírce *Aj*

lašské řeky plynu do moře: „Po k še wysłowuje a piše mēkke i, kěj je pod akcéntém alebo před akcéntém: Beskidy, ruskimi, kij, kija – Beskidami, kijami, po akcénce še wysłowuje a piše twérde y: Beskyd, rusky“⁴⁷. Zcela v souladu s fonetickými zákonitostmi laštiny je tedy pod přízvukem -i- (*s kim*), a ve tvarech nepřízvučných (tedy po přízvučné předložce) -y- (před *kymś*). Této zásadě se však vymyká případ *s kymch*. Ne zcela důsledně je toto pravidlo dodržováno i v koncovkách tvrdých adjektiv, kde máme několik dokladů na přízvuchné y po k v koncovce instr. pl. (*k*)ymi (*lašskými, sypkými, měkkými* apod.), což je zřejmě způsobeno vlivem analogie s jinými adjektivy, nebo vlivem českého úzu. K pravopisným variantám patří zápis nom. tohoto zájmene – foneticky *gdo*, jehož četnost je mnohem vyšší – 154, a morfologicky *kdo*, jež je jen okrajové (četnost 7).

- N. **co** | *Co był twój żywot? Co žiči je? Co přyndže?*
- G. **čeho** | *Hvězdy su věčne a čeho še dočekały? Z čeho, poeci swěta, wrę praměň poezyje?*
- D. **čému*** | 0
- A. **co** | *Co żodoś, stwořeni, po čłowěku...? Co wtnuł do skały Michelangelo?*
- L. **čim** | *o čim my nic ňewjémy; Přy čim zednik w Beskidach, w Ostrawě mdlěl...*
- I. **čim** | *Čim hłybši boleść, tym je čichši słowo. Nad čim přemyśłoś, druhu mój, Li-tai-pe?*
- N. **gdo, kdo** | *Gdo zdwihne Twój ščit? Gdo wjé? Kdo rožnuł ich ...?*
- G. **koho** | *Osudně rosne, koho smutek zrodził.*
- D. **kómu** | *Co dały kómu? Tebe – kómu zabudže luto?*
- A. **koho** | *Koho hwizdanim woło? Pro koho dře? Gdo kajši na koho čeko?*
- L. **kim*, kym*** | 0
- I. **kim, kym** | *S kymch wšecko śedźel přy stole? před kymś to, piaść Bulharsko, změkła...? Co mhuwim a kaj a s kim?*

Tázací zájmena *jaky* a *kěry* mají koncovky podle tvrdých adjektiv. Zájmeno **čij(i)* má snad koncovky podle měkkých adjektiv, nemáme však dostatek dokladů, abychom to mohli potvrdit, v nom. pl. máme vedle sebe tvar *čiji* i *čije*:

⁴⁷ ÓNDRA ŁYSOHORSKY: *Laško poezyja, 1931-1997*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan. Köln – Wien 1988, s. 823

A kaj a čijo ruka wezme plod?

čiji usta se kějši nahnu, by wćisły pećeć na pismo zawřéte na wěky?

A čije ruky brušo zuby piły, by hřola ich twojého ohňa hra?

Kdo wkroči hew po nas do čicha? Čije kroky, oči, nodžeje?

6.5 Zájmena neurčitá

Zájmena neurčitá se tvoří od tázacích zájmen sufixem *-ši* nebo *-ś*:
coši / coś, čehoši, čimši, gdoši / gdoś, kohoši, jakyši, jakehoši, kěryši atd.

Zájmeno *wšecko* je doloženo jen ve tvaru sg. rodu středního a ženského a v pl.
Skloňuje se jako tvrdá adjektiva, liší se jen tvar nom. v sg.

Rod střední

N. *wšecko* | *wšecko* se hybe, *wšecko* zahyňe, *wšecko* kwjětne, *wšecko* śćichło

G. *wšeckeho* | ež budže *wšeckeho* na stole dość; do *wšeckeho* spěw mój wñeše

D. *wšeckému* | *wšeckému* rozuměć

A. *wšecko (-e)* | *wšecko* pobrali, *wšeckoch* odhodził, *wšেকে* ćepło

L. *wšeckym* | we *wšeckym* wěčnym, o *wšeckym* se do dyskutować

I. *wšeckym* | *wšecko* je zwozane s *wšeckym*

Rod ženský

N. *wšecko* | *wšecko* krew

G. *wšেকেj**

D. *wšেকেj**

A. *wšecku* | *wšecku* owoc na stół nañesli, dozdróty k žiću traći hrózu *wšecku*

L. *wšেকেj**

I. *wšecku**

Pl.

N. *wšecy* | *wšecy* lude, *wšecy* wtocy, *wšecy* tři susedzi

wšেকে | *wšেকে* wérše, *wšেকে* buřky, *wšেকে* kwjětka, *wšেকে* dzeći

G. *wšeckych* | do duše *wšeckych*, *wšeckych* časów, z *wšeckych* stran

D. *wšeckym* | kluč k *wšeckym* zokónóm, jak podžekować *wšeckym*

A. *wšeckych* | *wšeckych* śće nas nepřewróćili, pro *wšeckych* z was

<i>wšecke</i>	<i>wšecke dary, na wšecke strany, nad wšecke mořa</i>
L. <i>wšeckych</i>	<i>we wšeckych otrokach, po wšeckych krajinach</i>
I. <i>wšeckimi</i>	<i>s wšeckimi hwězdami, s wšeckimi matkami</i>

Máme také jeden doklad na podobu *wšechne*, pravděpodobně se jedná o vliv češtiny:

Gdo pėrskoł krew na wšechne naše listy?

6.6 Zájmena záporná

Záporná zájmena se tvoří prefixem *ni-*: *nigdo*, *nic*. Další tvary mají zcela pravidelné podle zájmen tázacích *gdo*, *co* s prefixem *ni-*.

Zápornou formou tázacích zájmen *jaky* a *kěry* je zájmeno *žodén*, které má pouze v nom. sg. mužského rodu tvar jmenný, jinak se skloňuje jako tvrdá adjektiva.

7. Deklinace číslovek

7.1 Číslovky základní

V lašském korpusu jsou základní číslovky poměrně dobře doloženy. Číslovky 1-10 jsou zastoupeny všechny, z druhé desítky máme jen polovinu tvarů (čtyři číslovky se sufixem *-nast*), desítky máme všechny kromě číslovky pro 90. Dále máme doloženy či můžeme rekonstruovat všechny řady až po miliardu.

<i>jedén</i>	<i>osémnast</i>	<i>dwěsta</i>
<i>dwa</i>	<i>dwacet</i>	<i>třysta</i>
<i>třý</i>	<i>jednawacet</i>	<i>štyrysta</i>
<i>štyry</i>	<i>pětadwacet</i>	<i>pět set</i>
<i>pět</i>	<i>třycet</i>	<i>sedém set</i>
<i>šest</i>	<i>šestatřycet</i>	<i>číšic</i>
<i>sedém</i>	<i>štyrycet</i>	<i>sto číšic (stačíšice)</i>
<i>osém</i>	<i>padesat</i>	<i>milijón</i>
<i>dewět</i>	<i>šesdesat</i>	<i>sto milijónów</i>
<i>deset</i>	<i>sedémdesat</i>	<i>milijarda</i>
<i>jedénast</i>	<i>osémdesat</i>	<i>deset miliard</i>
<i>dwanast</i>	<i>sto</i>	
<i>patnast</i>	<i>stosedém</i>	

1 – 10	11 – 20	desítky	stovky	vyšší
<i>jedén</i>	<i>jedénast</i> ⁴⁸	<i>deset</i>	<i>sto</i>	<i>číšic</i>
<i>dwa</i>	<i>dwanast</i>	<i>dwacet</i>	<i>dwěsta</i>	<i>milijón</i>
<i>třý</i>	<i>třynast</i> *	<i>třycet</i>	<i>třysta</i>	<i>milijarda</i>
<i>štyry</i>	<i>štérnast</i> *	<i>štyrycet</i>	<i>štyrysta</i>	
<i>pět</i>	<i>patnast</i>	<i>padesat</i>	<i>pět set</i>	
<i>šest</i>	<i>šestnast</i> *	<i>šesdesat</i>	<i>šest set</i> *	
<i>sedém</i>	<i>sedémnast</i> *	<i>sedémdesat</i>	<i>sedém set</i>	
<i>osém</i>	<i>osémnast</i>	<i>osémdesat</i>	<i>osém set</i> *	
<i>dewět</i>	<i>dewatenast</i> *	<i>dewadesat</i> *	<i>dewět set</i> *	
<i>deset</i>	<i>dwacet</i>	<i>(sto)</i>	<i>(číšic)</i>	

Tab. 15

Několik číslovek od 1 do 10 má tvary foneticky ovlivněné češtinou. V lašských nářečích, kde neproběhly staročeské depalatalizace a přehlásky by totiž vlastním fonetickým vývojem vznikly podoby číslovek **piać*, **šeść*, **sedém*, **dźewiać*, **džeśać*, namísto nich máme doloženy podoby *pět*, *šest*, *sedém*, *dewět*, *deset*. Obdobně jsou

⁴⁸ Loriš uvádí *jedynost*, *dwanost* atd. Viz LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 51

foneticky přizpůsobena označení pro desítky. Toto fonetické přiblížení tvarů číslovek spisovné češtině jistě není zásahem Łysohorského, nýbrž došlo k němu již dříve v samotném nářečí.⁴⁹

Je také dobře dokladováno, jak se číslovky skládají. U číslovek složených z desítek a jednotek jednotky vždy předcházejí, zatímco jsou tedy v češtině dva způsoby skládání, v laštině je doložen jen jeden: *jednadwacet*, *pětdwacet*, *šestatřycet*. Stejnou situaci dokládá J. Loriš.⁵⁰

Číslovka *jedén* se skloňuje jako tvrdé adjektivum:

	Sg.				Pl.	
	r. m. živ.	r. m. neživ.	r. s.	r. ž.	r. m. živ.	ostatní
N.	<i>jedén</i>		<i>jedno</i>	<i>jedna</i>	<i>jedni*</i>	<i>jedny</i>
G.	<i>jedneho</i>			<i>jednej</i>	<i>jednych</i>	
D.	<i>jednému</i>			<i>jednej</i>	<i>jednym*</i>	
A.	<i>jedneho</i>	<i>jedén</i>	<i>jedno</i>	<i>jednu</i>	<i>jednych</i>	<i>jedny</i>
L.	<i>jednym</i>			<i>jednej</i>	<i>jednych*</i>	
I.	<i>jednym</i>			<i>jednu</i>	<i>jednymi*</i>	

Tab. 16

- N. *jedén* | *jedén* kłos su cele žne, Čich je *én jedén* listek w żółtym roju?
jedno | wšecko *jedno* sérco stwożyło, to *jedno* nebo budže dycky nad nami
- G. *jedneho* | z jeho *jedneho* kusa wyfedruje černe bohatstwo, do *jedneho* stohły še sprudnika
- D. *jednému* | matka woło milijardy synów proći *jednému* wywérhelcu ludstwa
- A. *jedneho* | widźélch *jedneho* člověka, abych hnoł *jedneho* sušeda proći druhému
jedén | dérž s nami wěrňe *jedén* krok, je słyšeć *jedén* teskny stuk
jedno | naš ostatni dech zno *én jedno* słowo, *én jedno* wjém
- L. *jednym* | na *jednym* wože, w *jednym* ludskym kroku, w *jednym* ludkym sércu
- I. *jednym* | su *jednym* cylém spjaći, s *jednym* błozném, pod *jednym* okném
- N. *jedna* | *én jedna* wélna, *jedna* krew, *jedna* cesta, *jedna* roba, *jedna* piaść
- G. *jednej* | tóny *jednej* melodyje, džeći *jednej* matky-zémě, z *jednej* hory
- D. *jednej* | k *jednej* twořym druhu połowinu
- A. *jednu* | obhlédoj *jednu* knihu, w *jednu* prawdu, cełu Rus jak *jednu* piaść zřu

⁴⁹ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 51

⁵⁰ Tamtéž, s. 50

- L. *jednej* | na *jednej* šolce, na *jednej* łodzi, na *jednej* ceście
 I. *jednu* | Cele žiści je *jednu* smiercu objate, w nas wŕeckych pod *jednu* fanu

N. *jedni**

- jedny* | widzim przed sebu dwoje dweŕy: *jedny* wedu medzy błoznów, *jedny* żniwa
jedne | *jedne* oči mę przeżuwaju

- G. *jednych* | tancuješ od *jednych* ku druhym

D. *jednym**A. *jednych**, *jedny**L. *jednych**I. *jednymi**

Číslovky *dwa*, *oba*, *tř*y, *štyry* mají vlastní typ skloňování:

	r. m. ž.	r. m. neživ.	r. ž, r. s.	r. m. ž.	ostatní	r. m. ž.	ostatní
N.	dw-a, ob-a		dw-ě, ob-ě	tř-e	tř-y	štyr-e	štyr-y
G.	dw-óch, ob-óch			tř-ech		štyr-óch	
D.	dw-óm			třém* / třóm*		štyróm*	
A.	dw-óch*	dw-a		tř-ech	tř-y*	štyr-óch*	štyr-y*
L.	dw-óch, ob-óch			tř-ech/tř-óch		štyr-óch/štyr-ech	
I.	dw-óma			třéma* / třóma*		štyrma*	

Tab. 17

Číslovky *dwa* a *oba* mají v nom. dva tvary – *dwa*, *oba* pro rod mužský (bez rozdílu životnosti) a *dwě*, *obě* pro rod ženský a střední. Zůstal zde tedy obdobně jako v češtině zachován starší stav na rozdíl od polštiny, kde do středního rodu pronikl tvar mužský. Do gen. a lok. proniklo *-ch* od adjektiv a zájmen. Dat. je rovněž vyrovnán stejnou analogií. Instr. číslovek *dwa*, *oba*, *póra* (a snad i *tř*y, *štyry*) je jediným případem zachování duálových tvarů v laštině.

- N. *dwa* | *dwa* lude, *dwa* hawjěry, *dwa* bjéle mraky
dwě | *dwě* čaše, *dwě* połowice, *dwě* oči, *dwě* ćela, *dwě* dzeći
 G. *dwóch* | *dwóch* motylów hra, na medze *dwóch* narodów, s *dwóch* stran
 D. *dwóm* | *dwóm* borokóm
 A. *dwóch**, *dwa* | na *dwa* dżéły, łupoł ostatni *dwa* kobzole
dwě | swjéro *dwě* mocne piaśće, oddechnuć *dwě* minuty, křyčo *dwě* słowa
 L. *dwóch* | o *dwóch* koscach, w *dwóch* dñach, w *dwóch* robinyh rukach
 I. *dwóma* | nad nami *dwóma*, nad *dwóma* hrobami

Paradigma číslovek *třý* a *štyry* není tak dobře doloženo, avšak tvary, jež máme, dosvědčují, že zde došlo ke sblížení s číslovkou *dwa*. Obě číslovky navíc v nom. rozlišují tvar pro rod mužský životný a pro spojení s jinými substantivy, i když ne zcela důsledně, kolísání je hlavně ve spojení se substantivy označujícími zvířata (*štyre kóne* vedle *štyry kóne*, opět zde tedy narážíme na problematiku kategorie personality). V lok. máme doklad na tvary dubletní, můžeme je předpokládat i v gen., obdobně pro dativ rekonstruujeme tvar jak s vokálem -ó-, tak s -é-.

- N. *tře / třý* | *byli tře, tře policyści* × *třý susedzi, třý majaky, třý barwy, třý okna*
 G. *třech* | *od třech suśednich spisownych jazyków słowanskyh*
 D. *třém* / třóm**
 A. *třech, třý* | *Co chłopi wyhrabali a na mary kładli počichu? Mértwych třech. třý roky, napisoł dwě třý pėsne, zře třý černe štandarty*
 L. *třech/třóch* | *w poslednich třech mėsicach, w třóch stranach swėta*
 I. *třéma* / třóma**
- N. *štyre / štyry* | *štyre kóne* × *štyry kóne, štyry džėly, štyry šubénice, štyry oči*
 G. *štyróch* | *ze štyróch ćeł, ze štyróch stran, do štyróch bran*
 D. *štyróm**
 A. *štyróch*, štyry* | *štyry roky, štyry dni*
 L. *štyróch/štyrech* | *o štyróch kóńach, na štyrech kołach*
 I. *štyrma**

U číslovek od 5 do 99 máme doloženy jen dva tvary – základní v nom. a ak. a s koncovkou -i v nepřímých pádech, všechny doklady jsou však jen na tvary gen. a lok.:

z pęcí swėtadzėłów
ze sedmi kropek
spėw deśići milijard tón uhło
z padesaći hroznych ran
po šeśći źimach wesno spjėwo
na padesaći śachtach hłod horników.

Pro dat. a instr. uvádí J. Loriš tvary: *pēcum, s pēcuma, s desećuma, před dvacećuma rokami*.⁵¹

⁵¹ LORIŠ, J.: *Rozbor podřecí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 51

Číslovka *sto* se skloňuje pravidelně jako neutrum typu *słowo*. Číslovka pro 200 si nezachovala duálový tvar, máme tedy v laštině *dwęsta*. Číslovky *dwęsta*, *trzysta* a *styrzysta* píše Łysohorsky dohromady, od 500 výše zvlášť: *pět set* atd.

Číslovka *ćisic* se skloňuje jako maskulinum měkkého typu (vzor *kraj*). V gen. pl. má však po číslovce původní nulovou koncovku:

pět ćisic, šest ćisic, padesat ćisic, šesdesat ćisic, sto ćisic, trzysta ćisic.

Pokud gen. pl. nenásleduje po číslovce a neurčuje tedy přesný počet, může mít obě koncovky, které se (často dubletně) vyskytují u měkkého typu maskulin (-y, -ów):

Ćisicy hawjérów jech jedżiny křyk. Ćisicy robotników bez ruk jech jedżino piaśc. Ćisicy zakřyknutych duři jech jedżino pėsna. × na kónto ćisiców a ćisiców gładnych hawjérów

Číslovka *milijón* se skloňuje zcela pravidelně jako maskulina tvrdého typu (vzor *stróm*).

Číslovka *milijarda* se skloňuje pravidelně podle feminin tvrdého typu (vzor *roba*).

7.2 Číslovky řadové

V lašském korpusu jsou doloženy tyto řadové číslovky:

<i>pérwši</i>	<i>ósmý</i>	<i>štyryadwacaty</i>
<i>druhy</i>	<i>dewaty</i>	<i>osémadwacaty</i>
<i>třeći</i>	<i>desaty</i>	<i>trzycaty</i>
<i>štwérty</i>	<i>jedénasty</i>	<i>štyryaštyrycaty</i>
<i>šesty</i>	<i>dwanasty</i>	<i>osémdesaty</i>
<i>sedmy</i>	<i>dwacaty</i>	<i>ćisicery</i>

Číslovky řadové se skloňují jako adjektiva – *pérwši* a *třeći* jako adjektiva měkká, ostatní jako adjektiva tvrdá. Číslovky řadové odvozené od základních číslovek složených z desítek a jednotek zachovávají i stejné pořadí, tj. nejprve jednotky, pak desítky: *osémadwacaty*, *štyryaštyrycaty*.

7.3 Číslovky druhové

V lašském korpusu jsou zastoupeny tyto druhové číslovky:

<i>jednaky</i>	<i>troje</i>
<i>dwojaky</i>	<i>wjécero</i>
<i>dwoje</i>	<i>dwojmo</i>

Číslovky druhové mají v laštině o něco širší uplatnění než v češtině. Shodně s češtinou mohou vyjadřovat různý druh či jakost označovaného předmětu:

*Váh a Vltava- wélny su **dwoje**.*

Povinně se také používají ve funkci číslovek základních s pluralii tantum:

*A widzim przed sebu **dwoje** dweřy*

Často však mohou na rozdíl od češtiny stát na místě číslovek základních i ve spojení s jinými slovy, a to s jistým sémantickým rozdílem. Číslovka *dwoje* může např. vyjadřovat význam „dvojice, pár“, jako archaický český tvar *dvé*:

*No wěryć im, kaj żodnej prawdy nieni, że **dwoje** lži se w jednu prawdu zmjéni?*

*Sadz **dwoje** kwjétek moich do zahrady.*

*Kolaji **dwoje** je kérwiu zbabrane.*

*Kraw **dwoje** w poće sużowanych, po bokach **dwoje** dzecek uplakanych*

*Štyry oči widžo wjéc jak **dwoje**.*

Pokud není číslovka druhová spojena s žádným konkrétním substantivem, chápe se jako označení určitého počtu lidí:

***Dwoje** (název básně)*

*dzecko je płodém lubości **dwojich***

*Nojstrašnejšo samota je we **dwoje**.*

Podobnou funkci může mít číslovka *troje*:

***Troje** něznómych*

*A suśéd něbył jedén, było **troje**.*

Číslovky *dwoje* a *troje* se pravděpodobně skloňují podle měkké adjektivně-zájmenné deklinace, jak o tom svědčí doložený tvar gen. *dwojich*. Tvar *we dwoje* je ustrnulý, významově odpovídá českému „ve dvou“.

Daší lašské druhové číslovky fungují a skloňují se jako adjektiva či adverbia. Příklady užití dalších řadových číslovek z korpusu:

*Žiçi? Smérć? Ęn jedno w **dwojakej** podobě.*

*widzim Ostrawu **dwojmo** podkopanu: jak zém tak dušu.*

*Jazyk lašsky še sklodo z **wjécero** podřeçi*

Číslovky neurčité

Číslovky neurčité se k ostatním číslovkám řadí jen na základě sémantických kritérií, tvaroslovně je vhodnější řadit je k jiným slovním druhům.

8. Slovesný systém v laštině

8.1 Slovesné tvary určité

8.1.1 Prézens – typy přítomných koncovek sloves

Lašská slovesa mají podobně jako česká v přítomnu tři základní typy koncovek. Koncovkami prvního typu tvoří přítomní tvary slovesa prvních tří tříd (viz níže), koncovky druhého typu náležejí třídě IV. a koncovky třetího typu třídě V. U části sloves I. třídy (I.f) nacházíme hybridní (smíšenou) sadu koncovek, kterou můžeme ze synchronního hlediska považovat za samostatný čtvrtý typ.

číslo	osoba	I., II., III.	IV.	V.	I.f
sg.	1.	-u	-im	-óm	-óm
	2.	-eš	-iš	-oš	-eš
	3.	-e	-i	-o	-e
pl.	1.	-ém(y)	-imy	-ómy	-émy
	2.	-éce	-íce	-óce	-eće
	3.	-u	-o	-aju	-aju

Tab. 18

Koncovky prvního typu se vyvinuly pravidelným hláskovým vývojem ze staré češtiny.

Zakončení -š pro 2. os. sg., -m(y) v 1. os. pl. a -ce ve 2. os. sg. jsou společné pro všechny typy koncovek, liší se pouze zakončení přítomního kmene (-e, -i, -o). Původnost koncovky 1. os. pl. -my byla zpochybněna G. Balowskou, která ji považuje za přejatou z polštiny, podle dialektologických údajů (zejména ČJA) je však tato koncovka pro dané nářečí charakteristická, na části území dubletní s -me, nanejvýše tedy můžeme připustit, že snad i ve frýdeckém nářečí existovaly obě koncovky vedle sebe, avšak Łysohorsky důsledně ve všech svých textech užívá pouze podobu -my, čímž přibližuje svůj básnický jazyk polštině.

U koncovek druhého a třetího typu sehrála významnou roli i analogie s koncovkami sloves atematických, takto proniklo -m do 1. os. sg. sloves IV. a V. třídy.

Pozdějším vývojem došlo ještě ke zformování čtvrtého typu, který nazýváme hybridní nebo smíšený, neboť vznikl smíšením koncovek 1. a 3. typu (I. a V. třídy). U řady

sloves (dále je vyčleňujeme jako samostatný konjugační typ *lóme* v rámci I. třídy) došlo k ustálení koncovek 3. typu v 1. os. sg. a 3. os. pl. (*-óm, -aju*), zatímco ostatní osoby si ponechaly většinou koncovky 1. typu (*-eš, -e, -éme, -eće*). Takováto situace je v našem materiálu doložena u osmi základních (neprefigovaných) sloves, ačkoli stejným způsobem tvoří indikativ přítomtu s největší pravděpodobností řada dalších sloves, u nichž nám však chybí potřebné tvary.

Kompletní přítomní paradigma všech konjugačních typů uvádíme v kapitole 8.3.

8.1.2 Präteritum

V laštině existuje jen jeden minulý čas – präteritum. Präteritum se tvoří pomocí participia präterita aktiva a enklitických tvarů od přítomtu slovesa *być* (pohyblivých koncovek), které vyjadřují osobu.

	sg.	pl.
1.	<i>pisol-ch / ech, pisala /-lo-ch</i>	<i>pisali /-ly smy</i>
2.	<i>pisol-ś /śi, pisala/-lo-ś /śi</i>	<i>pisali /-ly śće</i>
3.	<i>pisol-0, pisala /-lo-0</i>	<i>pisali /-ly -0</i>

Łysohorsky psal v singuláru enklitické tvary dohromady s participiem (jen jejich kratší podoby *-ch* a *-ś*), ale v plurálu odděleně, vzniká tedy dojem, že v sg. má präteritum tvary jednoduché, v pl. pak tvary složené, avšak jedná se o pouhou ortografickou konvenci. Poněvadž jsou tyto formanty skutečně pohyblivé a přiklání se k předcházejícímu přízvuknému slovu (kterým může být i samotné přičestí, tím právě vzniká zdánlivě analytický tvar), považujeme präteritum za složený slovesný tvar.

Právě o toto velmi osobité, od češtiny odlišné, tvoření perfekta a zejména o pohyblivý morfém *-ch*, jež považoval za archaický, opíral Łysohorsky své tvrzení, že laština je samostatný jazyk. O původu enklitického morfému *-ch* jsme pojednali u přítomtu slovesa *być*. Připomeňme, že do präterita pronikl nejspíše od tvaru 1. os. kondicionálu *bych*, vycházejícího historicky z aoristu, a odtud následně i do přítomtu slovesa *być*.

Łysohorsky si příklonnost morfému *-ch* dobře uvědomoval a demonstroval ji na několika příkladech v doslovu k vydání sbírky své poezie *Aj laške réky płynu do mořa*, např.: *kějch pryšel* (č. když jsem přišel), *za oknémch słyšel* (č. za oknem jsem slyšel), *čitolch* (č. četl jsem), *wyrosnulch* (č. vyrostl jsem), *darémněch bludził* (č. nadarmo jsem bloudil), *coch ņewidźel* (č. co jsem neviděl) a další.⁵²

⁵² ÓNDRA ŁYSOORSKY: *Laško poezyja, 1931-1997*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan. Köln – Wien 1988, s. 824

Uved'me další příklady z lašského korpusu na tvary préterita od všech osob:

1. sg.

*Joch **bludził** wečer ulicami*

*Ze smutkuch **wyšel**, w smutkuch **žil***

*Wšeckoch **odhodził***

*Po městach panóm **ech se nelubila**.*

*Wčilch mocny je, boch **rozbił** nebe.*

*Hładowe kroky **ech zastawił**.*

*Za okném, kaj **ech se narodził**, kiwałaś mi, jak **ech odchodził**.*

*Čich **stračil** zémiu swoju?*

*s čistym sércém **ech wykročil***

*zboži **ech** do stodól **w**ez*

*Za synkach **snil** o twojim zdrawym zrodu, o toběch **snil**, jak **nabrolch** chłopskej śily*

Ustolch** w pisańu. Na tebech **se**, ruko, **zadžiwoł

*Moc ňeludskości **rozbiłch** w lašskym kraju.*

*Čłowěka **hledolch** wšaj a wjécej nic*

*Tela słónca **napilch se** z rana*

***Bylch** chudy pes a dweřy zawjérali.*

*W ćmach šachet **dozdřolch***

*Jak **lubilch** ju, tu lipu staru.*

***mjelch** ścisnute zuby, **térholch** rukami, **cyčilch** puta.*

***Doorolch** downe už wesňanu hlinu.*

V poezii Łysohorského se také jednou objevuje osobní morfém *sém* místo *-ch*, dalších osm příkladů je z dopisu Petru Bezručovi:

*Jo, zatracény syn Ostrawy, pro kořeň mjésta **ňémjél sé**m*

*Dluho **sém rozmyšłol** o wydańu wéršów*

*Wérše, kěre **sém Jim posłol***

*jak **sém už napisol** na začatku*

*jak **sém był** małym klukém*

*w Praze a w Paryże **sém jich mjél** dycky se sebu*

*ež do wesna teho roku **sém pisol** wérše w jazyku cudzym*

*Z manuskryptów Spjéw. P. **sém** filologicky **oprawił** a glosami **opatřyl** éném tén,*

kěry sém Jim poslot

Tato skutečnost svědčí o tom, že v rodném frýdeckém nářečí básníka existovaly obě varianty vedle sebe, avšak Łysohorsky se rozhodl použít pro svůj nově vytvářený spisovný jazyk pouze tvar unikátní, odlišný od češtiny i polštiny.

2. sg.

*Nastala noc, tyś **čekol** džěň.*

*Kěrehoś **wołol**, přyšel k nóm.*

*Moš taky stróm, jakyś **zasadžil**.*

*Ňewelaś **poznol** izby, lóžka, stola.*

*Kějś **našel** čas, žeś w rukach roby **snil**?*

*Boś **přyšel** ty, jech dóma w swojim dómě.*

*Tyś **přyšel** do nas, w hěrdlu pėlno spěwu.*

*Zkěls **přyšla**?*

*Roz **bylaś** matku płodnej wélny, wčil **šeś zwélnila** mohylami*

*Hroźiwy osud žičoś **nehloskala**.*

*Tyś **přemluwila**.*

*Čice, co tyś **přečitala**?*

*Slyšim, jak dech **ši zastawila** razém.*

*Ty Ňewjěś, co **ši přemjénila***

*Ty wěčne nowo, kaj **ši se zrodžila**?*

*Zkěl **přyšlo** **ši**, male stwořeni?*

*O slónco, co **tajilo** **ši** w hlybiňe?*

*Kluč **otočilaś** w skřypajucym zómku.*

***Tušiłaś** w mhlach, že w boju bez opory zaspjéwóm swětu*

*Én tebe zřu, aj mój krok **zastawilaś***

3.sg.

*Daleky chodnik mě **unawił**.*

*Płod **rozčerwěnoł** se na jahřabiňe.*

*Wtok w kwjétnucej zahradže **zaspjéwoł**.*

*Šak jedén **wzkřyšil** mě z hlybokej mdloby.*

*nigda **ňeodkwjétnul** čerwény mak*

*Gdo **padnul** w boju, tén žiwy je*

*Už orać **začnul** lašsky pluh.*

*buřka **zniščila** mi mladu žěň*
*Kołorka **zóstala** w budže proznej.*
*Źeznómo piasć **přymknula** še mi k hěrdlu*
*Wóna kwětów će **omamila**. Trućina płodów će **zahubila***
*Bez słowa její ruka **še zachwěla**.*
*W nojwěčšich **še** swědómi **přebudžilo**.*
***Zapadlo** slónco.*
*Moje oko **zabludžilo** do oči džeckych.*

1. pl.

*Od tebe **smy słyšeli** mało słów.*
*éném lašskej zémi **smy patřylu**.*
*My, milijardy tón, **smy ich přytahowaly**.*
*Slowénske a slónske pěsničky **smy pěli***
*Za co éném **smy předali** čelo naše*
*My džecka **smy** žodnych put **ńecycili***
*Źechali **smy** pola pod modrymi horami*
*My **smy podali** im zedřéte ruky.*
*Pro tebe mroz, hlod, krew **smy přetěrpěli**.*
*Kěj **smy** ho **našli**?*
***Brodžili** **smy** po nebeskym přeštrastwu*

V celém korpusu je jen jeden příklad na tvar *sme* místo *smy*, je to vůbec jediný případ, kdy je v 1. os. pl. sloves -e místo -y:

*My **sme** še w džectwu za ruky **děrželi***

2. pl.

*Jak **šće** na wysokym kónu pod horami nas **deptali***
*Stoły zeléne **šće** **pospřykrywali***
*Sto roków **šće** še w Beskidsku **tropili**.*
*Wy **zacěniły** **šće** mi druhe kwjěci*
*Poetach je, kěreho před dweřami jak psa **odkopli** **šće***
***Rozezwučely** **šće** še w kraj jak zwón.*
*Wy **šće** k spěwu, aryky, mě **rozespjěwały**.*
***Wywedły** **šće** mě z bolesnej samoty,*

*Zkěl, wrany, **śće přylećeły**?
podzémne skały a korěne, z kěrych **śće hořkość pily**,
Do kónca **šli śće** za swědómim swojim?*

3. pl.

*K panskému hěrdlu **přymkli** piaść.
otroków **narobili** a okowy im **přykuli**.
Štyrycet roków uhli **kopali**
Nóm pómnik swobody **postavili**.
Ńeslubowali cudzyncy nóm raj?
Tak za starych časów **prošili** předkowe.
Kajś na dwoře **rubali** twérde dřewo.
Wšecko nóm **rozbili**, slónco, wodu, wesno
Rozrosły korěne še w celej zahradze.
Džiwoke huši downe **odlećeły**.
Už iskry slónca ludźi **obudźily**.
Zešiwěly aj wěčne mlade Muzy*

8.1.3 Futurum

Futurum nedokonavých sloves je složené. Tvoří se pomocí tvarů futura pomocného slovesa *być* (*budu*, *budžeś*, *budže*, *budžémy*, *budžeće*, *budu*) a infinitivu. Na rozdíl od sousedních nářečí polských, není doložen ani jeden případ, kdy by ve funkci futura po tvaru slovesa *być* následovalo participium préterita aktiva, v této funkci je pouze infinitiv:

*Jak hwězda kėrwawo **budu** zémi **spjěwać**.
Nad krajém **kružiť budu** z wysočiny
Šak **śedžeć budu** za stolém s Villóném a s Li-tai-po.
Zaś **budu** śoć a **žnuć**, **kłaść** snop ku snopu.
budu **snić** o nowych ludźach
Ež **budu** zaś nad twojim hrobém **stoć**
Ty **budžeś še** **radować** z kwětopłodów
Wjém, že **budžeś mě** **čekać** w ćmě.
Spěw **budže še** **rozléhać** za mřežami.
Jak w mušli **budže** **šuměć** w tobě mój spěw o űehynucej ludskości.*

*Slónco **budže hodzać** s winohradu céńe liśco w kónińców koru.*

*wydérżimy aj żimne slónco, pŕy kěrym **budżemy** žići **budować** mocnymi rukami*

*Lude **budu chodźić** w mojih horach.*

*na śčasliwej řece **śe żródlić budu** kaśtanów swjéce.*

Futurum sloves dokonavých vyjadřuje jejich přítomná forma. U sloves pohybu se často futurum odlišuje od přítomny prefixem *po-*: *pójdu*, *poběži* apod.

O zvláštní dokonavé futurální formě slovesa *być* (*zabudže*) se zmiňujeme u tohoto slovesa.

8.1.4 Imperativ

Imperativ se tvoří od 2. os. sg a 1. a 2. os. pl. Ve 2. os. sg. má imperativ šest různých typů koncovek – *-0*, *-i* (*-y*), *-ij* (*-yj*), *-j*, *-uj*, *-oj*. Obecně se dá říci, že nulová koncovka je charakteristická pro slovesa I. a IV. třídy, *-i* pro II. třídu (typu a), *-ij* je vlastně obměnou koncovky *-i*, kam proniklo podobně jako v polštině koncové *-j* od III. a V. třídy, *-j* charakterizuje typ III.a a *-uj* typ III.b, III. třída má tedy v imperativu zakončení svého přítomného kmene, koncovka *-oj* se vyskytuje u celé V. třídy a často u sloves I. třídy s kmenem minulým na *-a* (I.d, e, f). Jednotlivá slovesa z různých tříd však mohou přebírat imperativní koncovky jiných typů, tak např. slovesa IV. třídy, která mají v kořeni skupinu konsonantů, přibírají v imperativu *-i*, slovesa typu I.c (*tře*) mají doloženy hned tři podoby imperativu: *-0*, *-y*, *-yj* apod. (viz tab. x). Tyto koncovky jsou i v plurálu, kde se k nim připojují ještě koncovky vyjadřující osobu shodné s indikativem přítomny – *-my* a *-će*.

	2. sg.	1. pl.	2. pl.
I.a, I.b, (I.c), I.d, I.e, I.f; II.b, IV.a, IV.b	<i>-0</i>	<i>-0-my</i>	<i>-0-će</i>
I. c, II.a, (IV.a, b)	<i>-i</i> (<i>-y</i>)	<i>-i(-y)-my</i>	<i>-i(-y)-će</i>
I. c, IV.a, IV.b	<i>-ij</i> (<i>-yj</i>)	<i>-ij-my</i>	<i>-ij-će</i>
III.a	<i>-j</i>	<i>-j-my</i>	<i>-j-će</i>
III.b	<i>-uj</i>	<i>-uj-my</i>	<i>-uj-će</i>
V., (I.d, I.e, I.f)	<i>-oj</i>	<i>-oj-my</i>	<i>-oj-će</i>

Tab. 19

-0

I.a: *kladźće*

I.b: *pómoźće, rozthuč*

I.c: *otewř*I. d, e, f: *ber, rozřež, žěň, napišće, žěńće*II.b: *zostań, stańmy še*IV a, b: *nakłóń, ponóř, włóž, zrób, něplaš; wypélńmy, wywožmy, zaduśmy; spolće, uspokojće, zasadźće, zwolće; dérž, leć, słyš; déržće, słyšće*

Ve tvrech imperativu s nulovou koncovkou dochází k některým alternacím:

1) vokalické – u IV. třídy, pokud je v kořeni -o-, střídá se v imperativu obvykle s -ó- (*zrobić – zrób*)2) konsonantické – u typu I.c se mění *h, k – ž, č* (*pómoħ-, *rozthuk-* – *pómožće, rozthuč*; místo etymologicky náležitých -z, -c, došlo tu tedy k vyrovnání podle kmene přítomního) a I.e *s – š, z – ž* (*napisać – napiš, rozřezali – rozřež*).**-i (y)**I.a: *dži*I.c: *otewřy, zřy, (zawřémy)*II.a: *dotkni še, řekni, wytohni; chytńimy; řekńiće*IV.: *pomyslimy*Příklady *chytńimy* a *řekńiće* svědčí o tom, že i v plurálu tohoto typu zobecněla koncovka od původu pouze singulárová (-i za původní *-ě).**-ij (-yj)**I.c: *otewřyj*II.b: *zmjérńij***-j**III.a: *bij, duj, nalěj, podkuj, přykryj, séj, ukuj, wlěj, žij; přeżijmy, ryjmy; pijće, wlějće***-uj**III.b: *bićuj, dokazuj, morduj, oddźeluj, opatruj; wybudujmy; dżekujće, hotujće, rozpamatujće še***-oj (-ej)**V.: *doj / dej, dychoj, klóńoj, něhledoj, něpytoj, něswjéroj, obhlédoj, počkoj,*

pręćitoj, pręćérhoj, rýkoj, spjéwoj, térhoj, wstowoj, wytérhoj, żehnoj; nabjérojće, nęwklodojće, nęzamykojće, stawiojće, wstowojće

I. d,e,f: *lubo j, ošarpoj, padojće, sšarpojće, (pręćitoj, nępytoj še)*

8.1.5 Kondicionál

Běžným typem kondicionálu je v laštině kondicionál přítomný. Kondicionál minulý je doložen jen jediným dokladem, v jeho funkci obvykle vystupuje kondicionál přítomný. Kondicionál přítomný se tvoří pomocí participia préterita aktiva a zvláštních tvarů slovesa być: *bych, byś, by, by smy, by śće, by*. Tvary plurálu píše Łysohorsky na rozdíl od tvarů singulárových (kromě *by śi*, které je v korpusu 2× vedle běžnějšího *byś*) zvlášť, což odpovídá schopnosti osobních morfémů *śi, smy* a *ście* oddělit se a stát v enklitickém postavení za jiným přízvukným slovem (viz příklady z korpusu níže). Započal zde tedy proces, kdy *by* se mění v částici signalizující podmínku a zbytek, který vyjadřuje jen osobu. V podstatě zde tedy máme obdobu enklitických osobních morfémů jako v prezentu slovesa *być* a v préteritu.

	sg.	pl.
1.	<i>pisol bych</i>	<i>pisali by smy</i>
2.	<i>pisol byś / by śi</i>	<i>pisali by śće (byśće)</i>
3.	<i>pisol by</i>	<i>pisali by-0</i>

Tab. 20

Kondicionálové tvary slovesa być mohou být také částí podmínkových spojek *jakby* a *kęby* a účelové spojky *aby* (tvary *bych, byś* atd. také mohou být samy o sobě účelovými spojkami). Pravopis plurálových tvarů je nedůsledný, kolísá psaní dohromady a zvlášť.

	sg.	pl.
1.	<i>abych, jakbych, kębych</i>	<i>abysmy, jakby smy*, kęby smy</i>
2.	<i>abyś, jakbyś*, kębyś</i>	<i>aby śće, jakby śće*, kęby śće*</i>
3.	<i>aby, jakby, kęby</i>	<i>aby, kęby</i>

Tab. 21

Kondicionál je v korpusu dobře doložen, pouze u 2. os. pl. je více dokladů z korespondence Łysohorského než z poezie:

1.sg

Chceś, bych ci młuwil o swojėj lubości?

O kębych płakać mólh jak dzecko

*Wroćim še, **bych** **ńestraćił** kraj.*

*A přeca **bych** **chćěl** zóstać, eż w słóncu otewřeš oči.*

*Rozwélnim še k mračnóm, **bych** w pušči **zrodził** oazu?*

*Počému **bych** **še** jěj **boł**?*

zhynul** **bych** w ńeopisanych mukach, **kěbych** do hłybin duše **še** **ńewnořył

*Nashuchóm wodže, **jakbych** **słyšél** řeč.*

*Swět skumóm, **abych** lepši **porozumjél** własnému ludu w ćěnu hór beskidskich.*

2. sg.

*Ńeswjéroj še w żeleznu piaść, **mohła** **byś** jarmo panske strąść.*

*Tak ležiś w truhle tu, jak **kěbyś** **snila***

*O **kěbyś** aj sérco mi okuć **móh**.*

***Wédźela** **byś**, co widzim w damě, **ńeusmjéwala** **byś** **še** na mě.*

***Byś** noc **rozswjéćił**, polil ši dźedżiny.*

*Stróm će zadržél, **abyś** w nim **poznol** sebe.*

***Wydéržel** **by** ši*

*je mi, **jakby** ši **zaplakala***

3.sg

*Móm Lašsku spjéwać, **by** w zahubu **padło**?*

*Co **mohła** **by** ta zémia wyfedrować ze swojej duše*

*Jak **by** **še** z hróz **ńezrodził** čłowěk nowy?*

*S wtokami lećeć **było** **by** jěj třeba.*

*swět **był** **by** černy bez twojich ust.*

*kwět **zaduśila** **by** pustyňa.*

1.pl.

*Našu wólu **dali** **by** **smy** ruky bratróm w cełym swěće*

*řekła, **by** **smy** **ućékli** na kraj swěta*

*Ale myslim, że budže lepši, **kěby** **smy** **zóstali** přy ortografiji starej*

2. pl.

*Iskra ńezhasně, choć **by** oceany celeho swěta **śće** do ohńa **włoli**.*

*Wy **by** **śće** **mohli** chyby, kěre tam su, naprawić.*

*Wy **byśće** **chćeli** zamjénic ńěkěre kónzónanty a wokale druhymi znakami.*

*Pišu o tym, **aby** **śće** **rozuměli**, počémuch hned ńeodpowédźél.*

3.pl

***Zóstali** **by**, **kěby** tu raj **ńéměli**?*

*Našu wólu **rozbulaly by še** śachty, hamry, banky,
Co moje oči **by widźely** bez twojich oči poźehnańo?
By spějw **dobili**, biju do čłowěka*

Kondicionál minulý je oproti přítomnému rozšířen ještě o tvar préterita pomocného slovesa być, máme zde tedy préteritum od być, préteritum významového slovesa a zvláštní kondicionálový tvar slovesa *być*. V celém korpusu máme jen jediný doklad:

*Za starych časów **byli by spoliłi** tu mału ňepozornu lašsku robu a **obwinili**, že paktuje s dźoblēm*

8.2 Slovesné tvary neurčité

8.2.1 Infinitiv

Infinitiv se tvoří příponou *-ć* od kmene infinitivního (minulého):

ŋeść, brać, pisać, trěć, tohnuć, hynuć, kryć, darować, mhuwić, hledzeć, spjéwać...

Jedinou výjimkou jsou slovesa typu *može/peče*, u kterých rekonstruujeme na základě fonetických zákonitostí infinitivní příponu *-c*, což potvrzují i dialektologické údaje:

*moc** (s odvozenými *pómoc**, *přemoc**, *wymoc**, *wzmoc še**, *zmoc**), *thuc** (s *rozthuc**), *ućeć**, *upéc**.

8.2.2 Participium préterita aktiva

Přičestí minulé činné se tvoří od kmene infinitivního (minulého) příponou *-ł*. Rod participií je vyjádřen třemi koncovkami v singuláru: *-(ł)-0*, *-(ł)-a*, *-(ł)-o*, v plurálu jsou jen dvě koncovky: *-(ł)i*, *-(ł)y*; *-(ł)y* je společná pro ženský i střední rod. Ve tvarech singuláru mužského rodu dochází u sloves, jejichž kmen je zakončen na *a* (vzory *brać*, *pisać*, *spjéwać*) nebo *e* (*é*) (vzory *trěć*, *hledzeć*) ke střídání *a/o* a *e/é*: *broł × brała*, *piśoł × piśała*, *spjéwoł × spjéwala*, *trėł × trėła*, *hledźėł × hledźėła*.

8.2.3 Participium préterita pasiva

Přičestí trpné se tvoří rovněž od kmene infinitivního (minulého) příponami *-n-* a *-t-*, za nimiž následují koncovky převzaté od tvrdých adjektiv.

Při srovnání se sousedními spisovnými jazyky zjistíme rozdíly v distribuci obou

sufixů. Využití přípony *-t-* je v porovnání se spisovnou češtinou širší, pomocí *-t-* pravidelně tvoří participium préterita pasiva slovesa typu *tře*:

ñepodepréty, odřéte, opřétych, otewřéty, rozewřéte, wymřéty, ale máme doloženy i dva tvary s příponou *-n-* *upřény, wydřéne*; pro slovesa II. třídy je to jediný možný způsob tvoření tohoto participia (por. české *tištěn* i *tisknut*), stejně jako pro slovesa III. třídy vzoru *kryje* (zde je u jednotlivých sloves sporadicky i *-l-* a *-n-*, většinou se však již jedná o participia adjektivizovaná):

padnutych, ścisnutu, wyrosnuto, zdwihnuty, zhasnuty, zwyknuty, zżułtnuty; zahynuty, przeklnuty, wklnuty; bitym, ñedopito, dozdróte, oblote, obuty, odkryty, okuty, otruty, podrytych, poplutym, rozesmioty, rozśote, spítej, ubići × opićy, rozehrany, zdřały

U ostatních typů sloves převládá přípona *-n-*:

ñesény, uwedzény, zmecény, upečény, zabrane, wyhnany, pisany, darowany, kaménowany, ménowany, roztancowanymi, schowany, wčarowany, oćadzéných, omamény, opuscéne, stracény, zrobény, zradzény, pretérpény, zadéržénym, zamyslény, spjéwany, čekany, pożeñnanym, przeklinanych, schowany, śłohany

Při tvoření příčestí trpného od sloves IV. třídy také dochází ke střídání (většinou ztvrdnutí) souhlásky či skupiny souhlásek, na niž je kořen zakončen:

dź – dz: odsudźić – odsudžény, oswobodźić – oswobodžéno, widźeć – ñewidžénym, zradźić – zradžény

ć – c: chyćić – chycény, przewroćić – przewrocény, straćić – stracény

ś – s: duśić – dusény, kośić – (s)kosénu, powěśili – powěśéne, rośi – (z)rosény

ść – sc: opuśćić – opuscény (analogií místo očekávaného **-šč-*)

Podobně se střídaly se svými tvrdými protějšky i původně měkké retnice, např. *p' – p: térpěć /tyrp'ec/ – (pre)térpény /tyrpyny/* (v lašských nářečích jsou však dialektology skupiny *bě, pě, vě, mě* interpretovány jako */bje/, /pje/, /vje/, /mje/*, ze synchronního hlediska se tedy jedná o zánik *-j-*).

Analogií s předchozími případy pronikla alternace i ke slovesům I. tř.:

d – dź – dz: uwed- – uwedže – uwedžény, zajdže – zajdžéne

t – ć – c: zmet- – zmeće – zmecény

st – ść – sc: zarost- – zarośće – zaroscéno

s – ś – s: ñes- – ñěše – (wy)ñeséne

z – ź – z: hryz- – hryże – (na)hryzéne

V I. třídě u sloves typu *može* dochází ke střídání *h – ž* a *k – c*:

h – z: přemoh- – přemožéne

k – c: upek- – upečény

Stejné střídání (ztvrdnutí měkkého konsonantu) nacházíme i u deverbativních substantiv (*koséni, proséni, narodzéni, oswobodzéni, widzéni, zarazéni, očiscéni, pomscénu, odpuscéno*).

8.2.4 Přechodník přítomný

V celém korpusu máme pouze dva doklady na přechodník přítomný – *térpiac* a *opjérajuc še*:

*...čitóm w twojich očach jak w očach ludži tesknotu žičo, kéro **térpiac** ňesudži.*

***Opjérajuc še** o dynastycko jurystycke arguménty, (...) wěry česko historyja (...) w swój dokaz, že česko koróna jedžiŋe mo prawo na lašske kraje.*

V těchto dvou příkladech máme dosvědčeny oba typy přechodníku přítomného, od kterého se dále tvoří řada slovesných adjektiv, která jsou v korpusu naopak poměrně frekventovaná.

První typ má příponu *-ac-*: *bliščacy* (gwelb), *bliščacych*, *šumiacym*, *bliščaco* (kosa), *dymiaco*, *térpiaco*, *bliščacej*, *šumiacej*, *dymiace* (kóminy)

Druhý typ má příponu *-(j)uc-*: *hładnucy*, *horajucy*, *karajucy*, *rosnucy*, *ňehynucy*, *oswjéžujucy*, *spjéwajucy*, *zdřajucy*, *čitajuco*, *rosnuco*, *rozkwjétajuco*, *wołajuco*, *kwjétnucej*, *stupajucej*, *wiadnuce* (korale, ruky), *kwjétnuce* (hałuže, kaštany), *zdřajuce* (leto, břoskwy), *w zapadajucym* (sluncu), *žółtnuce* (aleje)

Pádové koncovky jsou podle tvrdých adjektiv: *-acy*, *-aco*, *-ace*, *-(j)ucy*, *-(j)uco*, *-(j)uce* (nominativ).

8.2.5 Přechodník minulý

Tvary přechodníku minulého nejsou doloženy vůbec, máme jen dva doklady na přídavná jména slovesná, vytvořená od přechodníku minulého – *bludžiwši* a *zrodžiwši*:

*Kěj podžim přydže, moźne céŋe wtoków, **bludžiwši** letém w Lašsku po dolinach, padnu na swjéži hrób w pjésčanym kraju.*

*O kéby słowa w sebe wpiły z kérwě **zrodžiwšu** še nodžeju!*

Na základě uvedených údajů lze předpokládat, že v nářeční bázi literární laštiny se přechodníky vyskytovaly zcela sporadicky, což potvrzuje i příslušná dialektologická literatura.⁵³

⁵³ LORIŠ, J.: *Rozbor podřecí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 53

8.3 Slovesné třídy a konjugační typy v laštině

8.3.1 Systematizace lašských sloves

Podle zakončení přítomných tvarů 3. osoby sg. můžeme lašský systém verba rozdělit do pěti tříd:

I.: -e

II.: -ňe

III.: -je

IV.: -i

V.: -o

První tři třídy (všechny zakončené ve 3. os. sg. na -e, rozšířené ve II. třídě o -ň- a ve III. třídě o -j-) mají stejnou sadu koncovek: -u, -eš, -e, -ém(y), -eće, -u. Kolísání koncovek je jen v I. třídě u vzorů *bere*, *piše* a *lóme*, kam v různé míře pronikají koncovky V. třídy (nejhोjněji k typu *lóme*), a to kvůli shodnému zakončení kmene minulého (i infinitivního) u obou tříd (*br-a-la*, *pis-a-la*, *lóm-a-la* jako *spjéw-a-la*). IV. a V. třída mají podobné koncovky (u obou tříd je 1. os. sg. zakončena na -m), liší se však tematickým vokálem (-i/-y u IV. třídy nebo o/ó u V.) a koncovkou 3. os. sg. (-o × -aju), proto koncovky těchto tříd raději rozlišujeme jako dva zvláštní typy: koncovky IV. třídy -im, -iš, -i, -imy, -íce, -o a koncovky V. třídy -óm, -oš, -o, -ómy, -oće, -aju).

Podle zakončení kmene minulého lze lašská slovesa rozdělit do šesti tříd:

- 0 *ňes-0-la*, (*moh-0-la*, *kry-0-la*)

- nu- (-0-) *toh-nu-l* (*toh-0-la*), *hy-nu-la*

-i- (-y-) *młuw-i-la* (*twoř-y-la*)

-e- *hledž-e-la*, *tř-e-la*,

-a- *spjéw-a-la*, (*br-a-la*, *pis-a-la*, *obj-a-la*)

-owa- *dar-owa-la*

S přihlédnutím k dalším přítomným tvarům a k podobě kmene minulého vyčleňujeme v laštině tyto vzory:

I. třída: *ňeš-e*, *mož-e*, *tř-e*, *ber-e*, *piš-e*, *lóm-e*

II. třída: *toh-ňe*, *hy-ňe*

III. třída: *kry-je*, *daru-je*

IV. třída: *młuw-i* (*twoř-y*), *hledž-i*

V. třída: *spjéw-o*

V I. třídě rozlišujeme šest konjugačních typů, které můžeme rozdělit podle kmene

minulého do dvou (tří) skupin – na skupinu bez kmenotvorné přípony:

ňeše/ňes-la a *može/moh-la*,

a skupinu s kmenotvornou příponou, která je dvojí:

1) *-a* – *bere/br-a-la*, *piše/pis-a-la*, *lóme/lóm-a-la*

2) *-e* – *tře/trě-e-la*.

První skupina se liší tvary přítomnými (u typu *ňeše* se v 2. a 3. os. sg. a 1. a 2. os. pl. měkkí kmenová samohláska – *ňesu* – *ňešeš* × *možu* – *možeš*) a zakončením infinitivu – *(ś)ć* × **-c*. K typu *može* patří pouze slovesa se souhláskami *h*, *k* v kmeni minulém a *ž*, *č* v kmeni přítomném. Ve druhé skupině lze dále dělit podskupinu s kmenotvornou příponou *-a* na tři konjugační typy: *bere*, *piše*, *lóme*. Vzory *bere* a *piše* se od sebe liší přítomností či nepřítomností konsonantické alternace: vzor *bere* alternaci nemá (*brać*, *brala*, *bere*), zatímco u vzoru *piše* dochází k alternacím (*pisac*, *pisala*, *piše*). Vzor *lóme* se vyděluje na základě odlišných koncovek přítomtu (ovlivněných V. třídou – viz níže), řadíme sem slovesa s alternací i bez alternace (bylo by tedy možno rozeznávat ještě dva podtypy). Podskupina s kmenotvornou příponou *-e* v kmeni minulém je zastoupena jediným vzorem – *tře* (střídání kmenové souhlásky tu bylo tak jako v češtině zrušeno (*třu* – *třeš*, *třela*), naproti tomu je dochováno v polštině (*trę* – *trzesz*, *tarla*).

Druhá třída je zastoupena dvěma konjugačními typy – *tohňe* a *hyňe*. Oba typy se liší podobou kmene minulého, typ *hyňe* si ponechává vždy kmenotvornou příponu *-n(u)* (tato kmenotvorná přípona tu splynula s kořenem, *-n-* není chápáno jako přípona), typ *tohňe* ji v přičestí minulém vypouští u všech tvarů kromě v sg. rodu mužského a vzácně i v tomto tvaru (*toh/tohnuł*, *tohła*, *tohło*, *tohli*, *tohły* × *hynuł*, *hynula*, *hynuło*, *hynuli*, *hynuly*). Oba typy se dají rozeznat i v případě, že nemáme doloženy tvary minulé – u typu *tohňe* předchází kmenotvorné příponě *-n-* konsonant, u typu *hyňe* vždy vokál (odtud plyne rozdíl v imperativu, který má pak v sg. buď koncovku *-i* (*tohn-i*), či koncovku nulovou (*hyň-0*).

U III. třídy rozlišujeme dva konjugační typy: *kryje* a *kupuje*. Typ *kryje* nemá v kmeni minulém (ani infinitivním) žádnou kmenotvornou příponu (*kry-la*, *kry-ć*) typ *kupuje* je v kmeni minulém (i infinitivním) rozšířen o kmenotvornou příponu *-owa-:kup-owa-la*, *kup-owa-ć*.

Ve IV. třídě rozlišujeme dva základní typy podle kmenotvorné přípony kmene minulého a infinitivního – typ *mhuwi* má kmenotvornou příponu *-i* (*mhuw-i-la*, *mhuw-i-ć*), typ *hledzi* má *-e* (*hledź-e-la*, *hledź-e-ć*). U typu *mhuwi* rozeznáváme ještě podtyp *twořy*, jsou to slovesa s kmenovým *ř*, po kterém vystupuje poziční varianta koncovky *-i*, tedy *-y*.

Slovesa *uměć* a *rozuměć* patří ze synchronního hlediska do typu *hledzi*, ačkoli jsou od tohoto typu pravopisně odlišena (*umjé*), o tom, že přešla ke IV. třídě však nejlépe svědčí tvar 3. os. pl. (*umio*, *rozumio*).

V. třída je zastoupena jediným konjugačním typem *spjéwo*, kde v přítomnosti vystupuje tematický vokál *-o-* (v 1. os. sg i pl., tj. před *m*, v poziční variantě *ó*; obojí vývojem z **-á*), v kmeni minulém a infinitivním pak tematický vokál *-a* (*-o* je jen v příčestí minulém ve tvarech sg. mužského rodu): *spjéw-a-ć*, *spjéw-a-la* × *spjéw-o-l*.

8.3.2 Porovnání systému verba v literární laštině a v češtině

Rozdělení lašských sloves do jednotlivých konjugačních typů se v mnohém shoduje s českým. Přesto zde můžeme najít i řadu odlišností, mezi hlavní z nichž patří: neexistence zvláštního typu *sází*, v laštině tato slovesa kvůli nedostatku českých přehlásek zůstala v V. třídě; neexistence typu *začne*, v laštině se slovesa odvozená od **-čęti* plně integrovala do typu *tohńe*, mají tedy tvary *začnuć*, *začnuł*, *zaćła* atd., oproti češtině rozeznáváme v laštině ještě typ *łóme*, který má hybridní koncovky (částečně od I., částečně od V. třídy). V češtině sice také proběhl a dále pokračuje proces sbližování a vyrovnávání tvarů sloves I. třídy (vzorů *bere* a zejména *maže*) se slovesy V. třídy i přechod některých sloves původně V. třídy k třídě I. (např. *koupe*, *łáme*), avšak k vytvoření samostatného přechodného typu nedošlo, česká slovesa buď plně přešla od jedné třídy ke druhé, nebo si zachovávají paralelní tvary (z nichž obvykle jeden výrazně dominuje). V rodném nářečí básníka, jak usuzujeme na základě materiálu lašského korpusu, došlo k vytvoření samostatného konjugačního typu, který se vyznačuje smíšenou sadou koncovek, v 1. os. sg. a 3. os. pl. se ustálily koncovky V. třídy (*-óm*, *-aju*), zatímco v osobách ostatních, zejména v 3. os. sg., se pravidelně vyskytují koncovky I. třídy (*-eš*, *-e*, *émy*, *-eće*). Situace je podobně jako v češtině značně rozkolísaná a řada sloves má doloženy paralelní tvary. Mezi typy *bere*, *piše* – *łóme* – *spjéwo* je dále několik přechodových stadií, kdy slovesa I. třídy přibírají z V. třídy např. pouze koncovku 3. os. pl. *-aju* (tímto zřejmě celý proces začal, neboť v laštině po ztrátě kvantity vokálu bylo třeba rozlišit homonymní tvar 1. os. sg. a 3. os. pl. s koncovkou *-u*) nebo naopak slovesa původně V. třídy přibírají (dubletně či nedubletně) pouze *-e* ve 3. os. sg., zatímco ostatní osoby si ponechávají koncovky V. třídy.

8.4 Jednotlivé třídy a konjugační typy lašských sloves

8.4.1 I. třída (vzory *ňuje, může, tře, bere, píše, lóme*)

a) vzor: *ňuje*

Prézens:

sg.

1. <i>ňesu</i>	<i>hňetu, idu, kladu, wedu</i>
2. <i>ňuješ</i>	<i>idžeš, kladžeš, najdžeš</i>
3. <i>ňuje</i>	<i>hryze / hryže, idže, kladže, kradže, leze, pase še, pleće še, rošće, třeše še, wedže, zmeće</i>

pl.

1. <i>ňešemy</i>	<i>idžemy, pójdžemy, wežemy, (jedžemy) //</i>
2. <i>ňujeće</i>	<i>idžeće, najdžeće, wežeće //</i>
3. <i>ňesu</i>	<i>idu, pasu še, pletu še, třeasu še, wedu</i>

Imperativ: *ňěš!**, ňěšmy!**, ňěšće!**, dži, kladžće*

Participium préterita aktiva: *ňěs, (od)ňěsla, ňěslo*, (wy)ňěsli, (přy)ňěšly* | *kłod, kladla, kladli, kladly, krod, kradla, kradli, pasla, rosla, roslo, rosly, stros, wyróst, wed, wedla, wedlo, wedly, zmet*

Participium préterita pasiva: *ňesény* | *uwedžény, zmečény*

Substantivum verbale: *ňesění** | *najdzění, pasění, (zémě)třešení*

Infinitiv: *ňěšć* | *dojšć, doňěšć, išć, klašć, krašć, najšć, pašć še, přejšć, rošć, třešć še, wešć, wjišć*

Jak vyplývá z uvedených příkladů, nezachovalo se střídání tvrdého a měkkého konsonantu v přítentu (*ňesu* – *ňuješ*) u všech sloves: *hryze, leze, pase še, wežeće*. Zdá se, že zejména u sykavek tu dochází k vyrovnání podle 1. os. sg. a 3. os. pl., odkud proniká i do ostatních osob souhláska nezměkčená.

Přičestí minulé sloves typu *ňuje* a *může* ztratilo ve tvarech mužského rodu koncové *-l* a má tedy koncovku nulovou: *ňěs, mólh × ňěsla, mohla*. Oproti spisovné češtině (avšak ve shodě s řadou moravských nářečí a slovenštinou) byla u slovesa *ňěšć* délka kromě infinitivu i v přičestí minulém, která se reflektuje jako *i* (graficky *é*): *ňěšć, ňěs, ňěsla*. U některých sloves s původní krátkou samohláskou v infinitivu je délka v přičestí minulém jen v mužském rodě (kde z původního dlouhého *á* vzniklo *o*): *klašć, kladla × kłod; krašć, kradla × krod* (a snad i *třešć, *třešla × tros*).

Podle vzoru *ňeše (ňěść)* se časuje přes 50 sloves, z toho jen 15 neodvozených:

hňěść

hryźć: nahryźć

ić (neprav.): dojść, najść, obiść, odiść, přejść, přyjść, sejść še, wjiść, wyjść, wynajść, wzejść, zajść

kłaść

kraść: okraść, rozkraść, skraść

leźć (-é-): wyléźć

-meść: rozmeść, wymeść, zmeść

ňěść: doňěść, naňěść, odňěść, přěňěść, přyňěść, rozňěść, sňěść, wňěść, wyňěść, zňěść

paść še

pleść

-pruć: rozpruć

róść (vedle rosnuć, II.a): naróść, obróść, přeróść, rozróść še

třaść (še): strěaść .

weść: doweść, přyweść, uweść, wyweść, zaweść

weźć: přeweźć, odweźć, wyweźć, zaweźć

Podle vzoru *ňeše* se tvoří i přítomní tvary nepravidelného slovesa *jechać* a od něj odvozených sloves – *jedu, jedžeš* (vedle *jechaš*), minulé tvary jsou vždy podle V. třídy (*jechał*):

jechać (I./V.): odjechać, przyjechać, rozjechać še

b) vzor: ***može***

Prézens:

sg.

1. ***možu*** | *zmožu*

2. ***možeš*** |

3. ***može*** | *tłuče*

pl.

1. ***možém(y)**** | *prēmóžémy*

2. ***možeće***** | 0

3. ***možu*** | *tłuču, (ně)zmožu*

Imperativ: ***(pó)mož*!***, ***(pó)možmy*!***, ***(pó)možeće!*** | *rozthuć*

Participium präterita aktiva: **móh, mohla** | *ucékli, wzmóh*

Participium präterita pasiva: **(pře)možény** | *upečény*

Infinitiv: **moc**** | 0

Podle tohoto vzoru se časují slovesa, v jejichž zakončení kmene se střídá *h/ž*, nebo *k/č*, přičemž do všech osob přítomnosti tak jako v hovorové češtině proniklo *ž, č*: *možu, můžeš*. Vedle *može (moc)* se tak časuje několik dalších sloves zakončených v infinitivu na **-c*, které není doloženo, ale lze ho rekonstruovat a potvrzují ho dialektologické údaje:

moc: pómoc, přemoc, wymoc, wzmoc še, zmoc

thuc: rozthuc

-ćéc: ucéc

-péc: upéc

c) vzor: **tře**

Prézens:

sg.

1. **třu** | *mřu, otewřu, umřu, uzřu, setřu, zetřu, zřu*

2. **třeš*** | *otewřeš, přezřeš, zawřeš, zřeš*

3. **tře** | *dře, mře, wře, zawře, zře*

pl.

1. **třémy*** | *zřémy, uzřémy*

2. **třeće**** | 0

3. **třu*** | *dřu, mřu, otewřu, wřu, zřu*

Imperativ: ***třy(j)** | *otewř / otewřy / otewřyj, (ně)zřy, zawřémy?*

Participium präterita aktiva: **třěl, třela*** | *dřěl, dřely, mřely, opřěl, otewřěl, otewřelo, otewřely, wřěl, zřěl, zřela, zřeli*

Participium präterita pasiva: **(ze)třéty** | *ňepodepřéty, odřéte, opřétych, otewřéty, rozewřéte, wymřétym × upřény, wydřéne*

Substantivum verbale: **(pře)třéni** | *wymřeći*

Infinitiv: **třéc*** | *dřéc, mřéc, obezdřéc, otewřéc, zastřéc, zawřéc, zřéc //*

U sloves typu *tře* bylo střídání kmenové souhlásky v přítomnosti tak jako v češtině zrušeno, obdobně byl přítomným tvarům přiblížen i kmen minulý (*třu – třeš, třela*), starší stav je zachován dosud v polštině: *trę – trzesz, tarła*. Zajímavé je tvoření přičestí trpného,

kde je téměř výhradně *-t* (případy s *-n* jsou spíše deverbativní adjektiva), čímž se laština nejvíce blíží slovenštině (v polštině je vedle *-t* rovněž časté *-t*, avšak liší se podoba kmene minulého – *tarty*; v češtině si konkuruje starší *-l* s postupujícím *-n*).

Pozornost si zaslouží též imperativ, který může mít až tři různé tvary, jak je doloženo u slovesa *otewřéc*: tvar původní – *otewř-y*, tvar novější, kam proniklo tak jako v polštině koncové *-j* z III. třídy – *otewř-yj*, a u sloves víceslabičných rovněž imperativ s nulovou koncovkou podle ostatních typů I. třídy – *otewř-0*.

Podle vzoru *tře* se v literární laštině časují tato slovesa:

dřéc: *odřéc*, *wydřéc*, *zedřéc še* (od tohoto slovesa máme doloženy oba typy tvoření participia préterita pasiva – *zedřény* i *zedřyty*)

mřéc: *umřéc*, *wymřéc*

-přéc: *odepřéc*, *opřéc še*, *podepřéc*, *upřéc*

-střéc: *rozestřýc*, *zastřéc*

třéc: *setřéc*, *zetřéc*

-wřéc: *otewřéc*, *rozewřéc*, *zawřéc (še)*

wřéc

zřéc: *obezdřéc* (s vloženým *-d*), *pozřéc še*, *přezřéc*, *uzřéc*, *zazřéc*

d) vzor: ***ber***

Prézens:

sg.

1. ***beru***

2. ***berěš**** | *rweš*, *žěňěš*

3. ***ber*** | *pere*, *rwe*

pl.

1. ***berémy*** | *žěňémy*

2. ***berěce**** | 0

3. ***beru*** | *peru*, *rwu še*, *zwu*, *žeru*

Imperativ: ***ber***, ***bermy****, ***berce**** | *žěň*, *žěňće*

Participium préterita aktiva: ***broł***, ***brala****, ***brało****, ***brali***, ***brały*** | *hnoł*, *hnała*,
nazwoł, *proł*, *rwoł*, *rwali*, *zwało*

Participium préterita pasiva: ***brany**** | *wyhnany*, *zabrane*, *zažhrany*

Substantivum verbale: ***brani**** | *klupani*, *sypani*

Infinitiv: **brać** | *hnać, křapać, urwać*

Ke vzoru *bere (brać)* řadíme slovesa s kmenem minulým na *-a*, jež mají v přítomtu koncovky I. třídy a nedochází před nimi k žádným alternacím. Jsou to slovesa s *-r-* či labiálou v kmeni. Několik sloves má v přítomném kmeni *-e*, které v kmeni minulém a infinitivu mizí: *bere – brać, broł, pere – prać*, mele – mléł, (wy)żere – (ze)żhrali*.

Značná část sloves s labiálou v kmeni, podobně jako ve spisovné češtině, kolísá mezi první a pátou třídou (mezi vzory *bere* a *spjéwo*): *dřymać* (místo **dřémać*) *dřyme* i *dřymo*, *kapać* (doloženo *kape* a *kapaju*), *kolébać* (*še*) (*kolébe*, *kolébaju*), *křapać* (*křape*, *křapaju*), *sypać* (*sypeš*, *sype*, ale *sypaju*), *šarpać* (*šarpe*, ale *šarpaju*, imp. *sšarpojće*), *třepać* (*še*) (*třepe še* i *třepo še*, *třepaju še*), podrobněji viz tab. č. X. Imperativ a deverbativní adjektivum má u těchto sloves ve sledovaném korpusu vždy tvary podle V. třídy: *ošarpoj*, *dřymajucy* aj. Část těchto sloves zřejmě patří ke vzoru *łóme*, avšak pokud nemáme doložen tvar I. os. sg. můžeme jejich přesnější zařazení pouze předpokládat. Některá slovesa mají v přítomtu pravděpodobně jen jednu koncovku převzatou z V. třídy, a to *-aju* pro 3. pl. (to předpokládáme např. u sloves *ćpać*, *zařwać*, kde máme doloženy pouze tvary *ćpaju*, *zařwaju*), jednalo by se tedy o přechodový typ mezi vzory *bere* a *łóme*.

Slovesa, která mají (často dubletně) doloženy tvary podle vzoru *bere* (označujeme slovesa, u nichž máme doloženy i tvary podle V. třídy):

brać: *nabrać, pobrać, przebrać* *še*, *wybrać*, *zabrać*

drapać

dřymać (V.)

dźóbać (*dźubać*)

hnać (*še*) (2. sg. *żéńeš*): *nahnać, obehnać, odehnać* (*še*), *przehnać* *še*, *rozehnać*, *wehnać*, *whnać*, *wyhnać*, *zahnać*

-hrabać: *przehrabać*

hybać *še* (avšak odvozená *wyhybać*, *zhybać* *še* mají prézens podle V. třídy)

chlapać

kapać: *wykapać*

klupać : *zaklupać*

kolébać (*še*)

křapać : *rozkřapać, skřapać*

prać

rwać (*še*): *porwać, przerwać, rozerwać, urwać, wyrwać*

skřypać: *odskřypać*

*řwać (V.): zařwać**sypać (še) : zasypać**šarpać : ošarpać**škubać**třepać še (V.)**zwać: nazwać, odzwać še, ozwać še, pozwać**žhrać (s vloženým -h-): užhrać, wyžhrać, zažhrać še, zežhrać*

Patří sem i jedno sloveso, které nemá infinitiv a kmen minulý zakončený na -a:

mleć (nepr.)

Zde podáváme výčet sloves, u nichž v korpusu není tvar přítomného slovesa (nebo jen 3. pl. s koncovkou -aju, která, jak jsme uvedli, není směrodatná), přesto lze předpokládat, že patří k tomuto vzoru:

*ćpać (V.)**-dmuć: rozdmuć**chńapać**chropać**chybać (V.)**kupać**łupać**štwać*e) vzor: ***piše***

Přezens:

sg.

1. ***pišu*** |2. ***pišeš*** | *wożeš*3. ***piše*** | *depce, hélce, kołyce še, łże, oře, šepce, řeže, ukože, zwože*

pl.

1. ***pišém(y)*** | *ńedokožém, ukožémy*2. ***pišeće*** |3. ***pišu*** | *řežu (ale! zwozaju)*

Imperativ: ***piš****, ***pišmy****, ***(na)pišće*** | *rozřež*
 Participium präterita aktiva: ***pisol***, ***pisala*** | *řezaly, ukozol, ukozała, ukozało*
ukozały, swozolch, swozali
 Participium präterita pasiva: ***pisany*** | *obelhany, plakane, přeoranej, rozřezane*
 Substantivum verbale: ***pisani*** | *orani, padani, pytani*
 Infinitiv: ***pisać*** | *dokozać, orać, plakać, řezać, wymazać*

Podle vzoru *piše* (*pisać*) se časuje většina sloves, jež mají v kmeni sykavku, a část, jež mají v kmeni veláru, laryngálu či likvidu. Dochází ke střídání *s – š*, *z – ž*, *k – č*, *h – ž*, *r – ř* (**l – l*) a na rozdíl od češtiny se také často mění kmenové *t* v *c*, u slovesa *padać* *d* v *dz* a u slovesa *chlastać* *st* v *šč*:

s – š: *pisać – piše*
z – ž: *dokozać – dokožém, řezać – řeže, wozany – wože*
k – č: *plakać – plaču, plače*
h – ž: *lhali – lže*
r – ř: *orać – oře*
t – c: *létajucy – léce, pytać še – pyce še, šeptol – šepce*
d – dz: *padać – padze*
st – šč: *chlastać** – *chlašče*

Střídání *l – l* není doloženo, avšak předpokládáme ho u sloves odvozených od *-slać*; teoreticky by k němu mohlo docházet i u sloves *zyglać* a *żwichlać*, od nichž však nemáme doklady na tvary, na základě kterých bychom mohli určit jejich příslušnost k I. či V. třídě.

Zde uvádíme výčet sloves, u nichž existuje v korpusu alespoň jeden tvar, který dokládá jejich příslušnost ke vzoru *piše* (s výjimkou sloves, která jmenujeme u vzoru I. f):

deptać
dreptać
gélgotać
héltać
hérkotać
chlastać
-kołytać: zakołytać še
-kozać: dokozać, přykozać, ukozać (še)
létać (V.)
lechtać

*lhać: obelhać**orać (V.): doorać, přeorać, rozorać, zorać**pisać: dopisać, napisać, odpisać, podpisać, popisać, wpisać, wypisać, zapisać**plakać: przeplakać, rozplakać się, zaplakać**řezać: ořezać, rozřezać, wyřezać, zařezać się**-słać: odesłać, posłać**šamitać**šeptać: zašeptać**wozać: przywozać, rozwozać, swozać, zawozać, zwozać*

Slovesa, u nichž v korpusu není tvar přítomku doložen, avšak lze předpokládat, že patří ke vzoru *piše* (někdy máme doložen 3. pl. s koncovkou *-aju* V. třídy, tato koncovka však natolik zobecněla i u I. třídy, že nemůže být považována za důkaz příslušnosti ke třídě V.):

*karać**lizać: oblizać, wylizać**przyćesać**wykřesać**wymazać**wytesać*f) vzor: ***łóme***

Prézens:

sg.

1. ***łómóm*** | *horóm, chytóm, kopóm, lubóm, padóm, rubóm*2. ***łómeš**** | *horeš, chyceš /chytoš, klupeš, sypeš*3. ***łóme*** | *hélce, hore, chyce, kolébe, kope, léce, lube, oře, padze, rube, sype*

pl.

1. ***łómémy**** | *orómy (!)*2. ***łómeće*** | *łómeće × złómoće*3. ***łomaju*** | *héltaju, horaju, chytaju, kopaju, létaju, padaju, sypaju, šeptaju*Imperativ: ***łómoj**, *łómojmy**, *łómojće**** | *lubo, (ně)pytoj, padojće*Participium präterita aktiva: ***łómoł-ch, łómała*** | *horoł, horała, horało, luboł, rozrubali, wykopali, wylómały, wyruboł*

Participium præterita passiva: **łómany, łómano*, łómane** | *odrubany, ohorany, opadany, podkopane, zemany*

Substantivum verbale: **łómani*** | *dřymani, horani, kopani, lubani, rubani*

Infinitiv: **łómac** | *čítać, horać, kopać, lubać (še), padać, pływac, pytać še, rubać*

U tohoto konjugačního typu došlo k ustálení koncovek 3. typu (vlivem shody kmene minulého a infinitivního se slovesy V. třídy) v 1. os. sg. a 3. os. pl. (-óm, -aju), zatímco ostatní osoby si ponechaly většinou koncovky 1. typu (-eš, -e, -éme, -eće). Takováto situace je v našem materiálu doložena u sedmi základních sloves, pouze tato slovesa a (většinou) slovesa od nich odvozená prefigací můžeme k tomuto typu bezpečně zařadit:

horać: dohorać, ohorać, pohorać, rozhorać (še), wyhorać, zahorać, zhorać

chytać

kopać: podkopać, rozkopać, wykopać, zakopać

lubać (še)

łómac (še): obłómac, odlómac, rozłómac, wylómac, złómac (še) (V.)

padać (odvozené *zapadać* se časuje podle V. tř. – tvar *zapado* je doložen 9×)

rubac: odrubac, prerubac še, rozrubac, wyrubac, zrubac

Tvar 3. os. sg. podle I. třídy a zároveň 1. os. sg. s koncovkou -óm jsme zaznamenali také u následujících sloves, která však mají ve 3. sg. paralelně i tvary V. třídy, můžeme tedy říci, že tvoří prézens jak podle typu *łóme*, tak podle typu *spjéwo* (I.f/V.):

čítać (V.): přečítać (V.)

pływac (V.)

pytać (še) V.

V případě sloves *dřymac, třepac še* a *przywitać*, kde máme doklady na dubletní tvary 3. os. sg. (s -e i -o) a přitom chybí tvar 1. os. sg., není možné stanovit, zda tvoří celý prézens paralelně podle I. třídy (a patří tedy k typu I.d, resp. I.e), nebo zda mají v 1. sg a 3. pl. vždy jen podle V. třídy a patří tedy k typu I.f.

Obdobně zřejmě tvoří přítomní tvary řada dalších sloves, u nichž nám však chybí 1. os. sg., z důvodu značné variability u této skupiny sloves však nelze s jistotou tento tvar rekonstruovat, a proto nemůžeme rozhodnout, zda patří ke vzoru *łóme* či k jinému vzoru I. třídy (*bere* nebo *piše*). Pokud máme od těchto sloves doklady pouze na tvary minulé,

participia, imperativ či infinitiv, nemůžeme si být jisti ani tím, zda sloveso patří k I. či V. třídě.

K těmto slovesům zde proto představujeme obšírnější přehled materiálu. V následující tabulce uvádíme všechny přítomné tvary 90 sloves, u nichž máme doloženo (či předpokládáme) kolísání mezi I. (typy d, e, f) a V. třídou. Za každým tvarem je číslo vyjadřující frekvenci tohoto tvaru v korpusu, tučně jsou zvýrazněna slovesa, jež přiřazujeme k typu I.f:

Infinitiv	1. sg.	2. sg.	3. sg.	1. pl.	2. pl.	3. pl.
I. d, I.e (hypot. V.)						
<i>deptać</i>			<i>depce 1</i>			
<i>drapać</i>			<i>drape 1</i>			
<i>dreptać</i>			<i>drepcy 1</i>			
<i>dźóbać (-u-)</i>			<i>dźóbe 1</i>			
<i>gélgotać</i>			<i>gélgoce 1</i>			
<i>hérkotać</i>						<i>hérkocu 1</i>
<i>hybać še</i>			<i>hybe 3</i>			
<i>klupać</i>		<i>klupeš 1</i>	<i>klupe 1</i>			
<i>lehtać</i>			<i>lechce 1</i>			
<i>přeskumać</i>			<i>přeskume 1</i>			
<i>rozhorać še</i>			<i>rozhoře 5</i>			
<i>rozkrapać</i>			<i>rozkrape 1</i>			
<i>rozorać</i>			<i>rozoře 1</i>			
<i>řezać</i>			<i>řeže 8</i>			<i>řežu 1</i>
<i>řwać</i>			<i>řwe 1</i>			
<i>skřapać</i>			<i>skřape 1</i>			
<i>šamitać</i>			<i>šamice 2</i>			
<i>škubać</i>			<i>škube 1</i>			
<i>zahorać</i>			<i>zahore 3</i>			
<i>zaklupać Id</i>			<i>zaklupe 1</i>			
<i>zakołytać še</i>			<i>zakołyce 1</i>			

Infinitiv	1. sg.	2. sg.	3. sg.	1. pl.	2. pl.	3. pl.
<i>zařezać še</i>			<i>zařeže 1</i>			
I. / V. (ve 3. sg. jen I.)						
<i>dohorać</i>			<i>dohore 1</i>			
<i>héltać</i>			<i>hélce 3</i>			<i>héltaju 4</i>
<i>horać</i>	<i>horóm 5</i>	<i>horeš 1</i>	<i>hore 17</i>			<i>horaju 12</i>
<i>chytać</i>	<i>chytóm 2</i>	<i>chyceš / chytoš 1:1</i>	<i>chyce 4</i>			<i>chytaju 3</i>
<i>kapać</i>			<i>kape 2</i>			<i>kapaju 1</i>
<i>kolébać (še)</i>			<i>kolébe 6</i>			<i>kolébaju 3</i>
<i>kołytać še</i>			<i>kołyce 1</i>			<i>kołytaju 1</i>
<i>kopać</i>	<i>kopóm 1</i>		<i>kope 3</i>			<i>kopaju 2</i>
<i>křapać</i>			<i>křape 3</i>			<i>křapaju 2</i>
<i>létać</i>			<i>léce 2</i>			<i>létaju 11</i>
<i>lubać (še)</i>	<i>lubóm 1</i>		<i>lube 3</i>			<i>lubaju 1</i>
<i>łómać (še)</i>	<i>łómóm 3</i>		<i>łóme 1</i>		<i>łómeće 1</i>	<i>łómaju 3</i>
<i>orać</i>			<i>oře 2</i>	<i>orómy 1</i>		
<i>padać</i>	<i>padóm 1</i>		<i>padze 67</i>			<i>padaju 40</i>
<i>rubać</i>	<i>rubóm 1</i>		<i>rube 2</i>			
<i>sypać (še)</i>		<i>sypeš 1</i>	<i>sype 2</i>			<i>sypaju 1</i>
<i>šarpać</i>			<i>šarpe 2</i>			<i>šarpaju 5</i>
<i>šeptać</i>			<i>šepce 3</i>			<i>šeptaju 6</i>
<i>wykapać</i>			<i>wykape 1</i>			
<i>zašeptać</i>			<i>zašepce 1</i>			<i>zašeptaju 1</i>
<i>zwozać</i>			<i>zwože 1</i>			<i>zwozaju 2</i>
I. / V. v 3. sg.						
<i>čitać</i>	<i>čitóm 16</i>	<i>čitoš 2</i>	<i>čice / čito 3:5</i>			<i>čitaju 1</i>
<i>dřymać</i>			<i>dřyme / dřymo 1:1</i>			
<i>plywać</i>	<i>plywóm 1</i>		<i>plywe / plywo 4:2</i>			<i>plywaju 5</i>

Infinitiv	1. sg.	2. sg.	3. sg.	1. pl.	2. pl.	3. pl.
<i>přečitać</i>			<i>přečice / přečito 1:1</i>			
<i>přywitać</i>			<i>přywice / přywito 1:1</i>			<i>přywitaju 2</i>
<i>pytać (še)</i>	<i>pytóm 4</i>	<i>pytoš 10</i>	<i>pyce / (ně)pyto 1:2</i>		<i>pytoće 1</i>	<i>pytaju 2</i>
<i>třepać še</i>			<i>třepe / třepo 1:1</i>			<i>třepaju 3</i>
Dol. jen tvary V. tř. (hypot. I.)						
<i>cpać</i>						<i>cpaju 1</i>
<i>čerpać</i>			<i>čerpo 1</i>			
<i>dychać</i>	<i>dychóm 4</i>	<i>dychoš 2</i>	<i>dycho 25</i>			<i>dychaju 5</i>
<i>chybać</i>						<i>chybaju 2</i>
<i>chystać (še)</i>	<i>chystóm 1</i>	<i>chystoš 1</i>	<i>chysto 8</i>			<i>chystaju 2</i>
<i>kiwać</i>			<i>kiwo 3</i>			<i>kiwaju 1</i>
<i>lizać</i>						<i>lizaju 1</i>
<i>nažgorać</i>					<i>nažgoroće 1</i>	
<i>odskřypać</i>						<i>odskřypaju 1</i>
<i>pérskać</i>						<i>pérskaju 3</i>
<i>pómykać še</i>			<i>pómyko 1</i>			
<i>popraskać</i>			<i>poprasko 1</i>			
<i>porać</i>			<i>poro 1</i>			
<i>pospjéchać</i>			<i>pospjécho 5</i>			<i>pospjéchaju 1</i>
<i>praskać</i>						<i>praskaju 7</i>
<i>přypływać .</i>						<i>přypływaju 1</i>
<i>rozpérskać (še)</i>			<i>rozpérsko 1</i>			
<i>rozpraskać</i>						<i>rozpraskaju 1</i>
<i>skokać</i>	<i>skokóm 1</i>		<i>skoko 2</i>			

Infinitiv	1. sg.	2. sg.	3. sg.	1. pl.	2. pl.	3. pl.
<i>skumać</i>	<i>skumóm 1</i>					
<i>śekać</i>						<i>śekaju 1</i>
<i>witać</i>	<i>witóm 3</i>		<i>wito 3</i>			<i>witaju 1</i>
<i>wyćitać</i>		<i>wyćitoś 1</i>				
<i>zařwać</i>						<i>zařwaju! 1</i>
<i>zhorać</i>	<i>zhoróm 1</i>					
<i>zhybać še</i>			<i>zhybo 1</i>			<i>zhybaju 1</i>
<i>zlétać še</i>						<i>zlétaju 1</i>
<i>zlómać (še)</i>			<i>zlómo 1</i>		<i>(ńe)zlómoće 1</i>	
<i>zófać</i>			<i>zófo 1</i>			
<i>zorać</i>		<i>zoroś 1</i>				
<i>žebrać</i>					<i>žebroće 1</i>	
<i>žgorać</i>			<i>žgoro 1</i>			

Tab. 22

Z představeného materiálu vyplývá, že mezi sadou koncovek I. a V. třídy existují tři přechodná stadia, z nichž nejlépe je zastoupeno střední, které se podle našeho mínění ustálilo jako samostatný typ, který označujeme I.f a přiřazujeme mu vzor *lóme*:

	1. sg.	3. sg.	3. pl.
I.	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
I. + aju	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-aju</i>
I.f	<i>-óm</i>	<i>-e</i>	<i>-aju</i>
I.f/V.	<i>-óm</i>	<i>-e/-o</i>	<i>-aju</i>
V.	<i>-óm</i>	<i>-o</i>	<i>-aju</i>

Tab. 23

Analyzujeme-li údaje J. Loriše⁵⁴, který u vzoru *tesati* uvádí přes 90 sloves s tvary 1. a 2. nebo 3. os. sg. a 3. os. pl., zjistíme stav ještě složitější, s pěti přechodnými sadami koncovek:

⁵⁴ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 63 – 65

	1. sg.	3. sg.	3. pl.
I.	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
I. / I. + - aju	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u/-</i> <i>aju</i>
I. + -aju	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-aju</i>
I. / V.	<i>-u/-óm</i>	<i>-e/-o</i>	<i>-u/-</i> <i>aju</i>
I.f	<i>-óm</i>	<i>-e</i>	<i>-aju</i>
I.f / V.	<i>-óm</i>	<i>-e/-o</i>	<i>-aju</i>
V.	<i>-óm</i>	<i>-o</i>	<i>-aju</i>

Tab. 24

8.4.2 II. třída (vzory *tohňe*, *hyňe*)

a) vzor: *tohňe*

Prézens:

sg.

1. *tohnu* | *mérznu, lehnú, padnu, rosnu, řeknu, zdwihnu, zhasnu...*
2. *tohňeš** | *mérzňeš, padňeš, přehlédňeš, wyférkňeš, zóstaňeš, zwładňeš...*
3. *tohňe* | *ćisňe, hasňe, chytňe, padňe, władňe, zbledňe, zdwihňe...*

pl.

1. *tohňém(y)* | *chytňémy, přestaňém(y), staňémy, začňémy, zahládňémy //*
2. *tohňeće* | *//*
3. *tohnu* | *blednu, hasnu, kwjétnu, mérznu, padnu, rosnu, wiadnu, żółtnu...*

Imperativ: *tohni**, *tohnimy** *tohniće** | *dotkni še, řekni, wytohni; chytnimy; řekniće*

Participium préterita aktiva: *tohnuł, tohła, tohło, tohli, tohły* | *blisknuł, bliskło, ćisła, ćisło, padnuł, padło, padli, padły, přýćisnuł, spod × spadnuł, wćisły, wtohnuł, wtohła, wtohły, zdwihnułch, zdwihła, zdwihło, zhasło, zhasły*

Participium préterita pasiva: *tohnuty* | *padnutych, śćisnuto, wyrosnuto, zdwihnuty, zhasnuty, zwyknuty, zżułtnuty*

Substantivum verbale: **tohnući*** | *dotknući, leknući, padnući*

Infinitiv: **tohnuć** | *odtérhnuć, rosnuć, rozkwjétnuć, řeknuć, upadnuć, zdwihnuć*

Podle tohoto vzoru se časují slovesa, jež mají v infinitivu příponu *-nu-*, avšak v participiu préterita aktiva si ji zachovávají pouze v mužském rodě v singuláru (je doloženo i několik případů, kde přípona *-nu-* a následně i *-t* odpadá i ve tvarech mužského rodu). V ostatních rodech singuláru a v celém plurálu toto *-nu-* u naprosté většiny sloves odpadá (výjimky jsou uvedeny ve výčtu níže).

V přičestí trpném je všude přípona *-t*, a to i u slov adjektivizovaných: *padnuty, zwyknuty*. Přípony *-l* a *-n*, které jsou u tohoto typu běžné v češtině, nejsou v lašském korpusu zaznamenány téměř vůbec.

-běhnuć: rozběhnuć še

blednuć: wyblednuć (wyblednute), zblednuć

blisknuć (še): przeblisknuć, rozblisknuć še, zablisknuć (še)

bodnuć: przebodnuć, przybodnuć

břenknuć

-ćichnuć: ućichnuć

ćisnuć (še): naćisnuć, przyćisnuć še, wćisnuć

-ćnuć: začnuć (zaćnuła i začła)

-dechnuć/-dychnuć: oddechnuć, wdychnuć še, zdechnuć

-dwihnuć: pozdwihnuć, zdwihnuć

-férknuć: oférknuć, przyférknuć, sférknuć, wyférknuć, zaférknuć

hasnuć: dohasnuć, wyhasnuć, zhasnuć

-hérknuć: obhérknuć, ,whérknuć še, wyhérknuć

-hlédnuć: przehlédnuć, zahlédnuć

-hłechnuć: zahłechnuć

hłupnuć

hnuć (še): nahnuć, uhnuć, wyhnuć, zehnuć še

-hodnuć: rozhodnuć (še), zgodnuć še

-hrubnuć: zhrubnuć

hustnuć: zhustnuć

-hybnuć: shybnuć še, zhybnuć še

-chładnuć: wychładnuć

chłapnuć

chytnuć, zachytnuć

-kélznuć: wykélznuć

kleknuć

-klénuć: sklénuć

-křehnuć: okřehnuć

-křyknuć: zakřyknuć

kwjétnuć: odkwjétnuć, rozkwjétnuć, wykwjétnuć, wzkwjétnuć, zakwjétnuć

lehnuć (še)

-léhnuć še: wyléhnuć še

-leknuć še- zleknuć še

-létnuć: přylétnuć, wlétnuć

-łknuć: zalknuć še

-łupnuć: rozłupnuć

-łusknuć: rozłusknuć (še) (rozłušcény?!)

-měknuć: změknuć

-mélknuć: zamélknuć, zmélknuć

mérznuć, zamérznuć, zmérznuć

mihnuć še

-mknuć: !!! přymknuć (še) (přymknuła × přymkli), přyzamknuć, zamknuć, zémknuć

mładnuć

odpočnuć (k -čnuć???)

pachnuć

padnuć: odpadnuć, popadnuć, přepadnuć, rozpadnuć še, spadnuć (spod × spadnuł),

upadnuć, wpadnuć, wypadnuć (wypod!)

-pichnuć: wpichnuć

-pisknuć: odpisknuć

pnuć še: obepnuć

prasknuć : praskły i prasknuły

-přohnuć: zapřohnuć

puknuć

rosnuć (róść): narosnuć, obrosnuć, rozróść še, srosnuć, wyrosnuć (wyrosnuł × wyróśt,

wyrośła, wyrosło, wyrosły), zarosnuć (zarosnute × zaroscéno)

*rožnuć (< **roz-žhnuć)*

-rudnuć: zrudnuć

*řeknuć (**řec není doloženo)*

řnuć: zařnuć

-schnuć- oschnuć, uschnuć, wyschnuć

-skřypnuć: přyskřypnuć, zaskřypnuć

-slepnuć: oslepnuć

-slabnuć: zeslabnuć

-slechnuć: wyslechnuć, zaslechnuć

-starnuć: zestarnuć

-střyknuć: postřyknuć

-swjětnuć: zaswjětnuć

śćeknuć śe

śćichnuć

śednuć: přyšednuć, uśednuć

-šeknuć: odšeknuć

śiwnuć

śohnuć: dośohnuć, wśohnuć

šarpnuć, sšarpnuć, wyšarpnuć

šasnuc

škérchnuć śe: oškérchnuć, wyškérchnuć

-škubnuć: wyškubnuć

-škwérchnuć: oškwérchnuć

šlohnuć: wyšlohnuć

-šwihnuć: wyšwihnuć

térhnuć: odtérhnuć, roztérhnuć, stérhnuć, wytérhnuć

tknuć śe: dotknuć śe

tłusnuć

tnuć śe: přetnuć (přetla × přetnuli), rozetnuć (rozetnula × rozetli, rozetły), wtnuć,

zatnuć, zetnuć

tohnuć: obtohnuć, přytohnuć, roztohnuć (śe), stohnuć (śe), wtohnuć, wytohnuć,

zatohnuć

-trysknuć: wytrysknuć

twérdnuć: stwérdnuć

-wélhnuć: zwélhnuć

wiadnuć, zwiadnuć

-*wlék- zewléknuć*

władnuć: owładnuć, zawładnuć, zwałdnuć

-*wyknuć: pŕywyknuć, zwyknuć še (zwyknuty)*

-*wysknuć: zawysknuć*

-*żobnuć: wyżobnuć*

żduchnuć

-*żiwnuć: ożiwnuć*

żnuć (żła)

żółtnuć

b) vzor: *hyně*

Prézens:

sg.

1. *hynu* | *klnu, stanu, usnu*

2. *hyňeš** | *staňeš, zhyňeš*

3. *hyňe* | *hérně, chyně, miňe, rozwiňe še, utyňe, zahyňe*

pl.

1. *hyňémy*** | *staňémy*

2. *hyňeće** | *hérneće //*

3. *hynu* | *hérnu še, płynu, utynu, tynu*

Imperativ: *hyň**, *hyňmy**, *hyňeće*** | *zóstaň; staňmy še*

Participium préterita aktiva: *hynuł**, *hynuła**, *hynuło**, *hynuli**, *hynuły** (ale *dostoł, dostała* atd.) | *utynuły, zhynuł, zahynuło*

Participium préterita pasiva: (za)*hynuty* | *překlnuty, wklnuty*

Substantivum verbale: *hynući** | *překlaći*

Infinitiv: *hynuć* | *odchynuć, zahynuć, zasnuć //*

Podle vzoru *hyňe* se časují slovesa, u nichž je *n* součástí kořene a nemizí tedy ani v přičestí minulém (výjimkou je sloveso *stać še* a všechna od něj tvořená, která mají podle tohoto vzoru pouze přítomní tvary):

hérnuć še

hynuć: uhynuć, zahynuć, zhynuć

chynuć: odchynuć

-klénuć: *preklénuć, sklénuć*

klnuć: *preklnuć, wklnuć*

minuć (*še*): *póminuć*

phynuć: *rozphynuć še*

-snuć: *usnuć, zasnuć*

stanuć

-térnuć: *stérnuć, ustérnuć*

tynuć: *utynuć*

-winuć: *rozwinuć še*

stać (še): dostać, nastać, powstać, přestać, ustać, wstać, zostać

**-jmuć, -jać: -objemuć, přyjmuć*

8.4.3 III. třída (vzory *kryje, daruje*)

a) vzor: ***kryje***

Prézens:

sg.

1. ***kryju*** | *biju, kuju, piju, ryju, směju še, zdřaju, žiju...*

2. ***kryješ*** | *hraješ še, (ně)skuješ, piješ, phuješ, usměješ še, wryješ, žiješ //*

3. ***kryje*** | *bije, duje, chwěje še, ryje, směje še, šeje, truje, wyje, zdřaje, žije...*

pl.

1. ***kryjémy**** | *rozbijémy, zdřajémy, žijémy //*

2. ***kryjeće**** | *(ně)dobijeće, ukujeće //*

3. ***kryju*** | *biju, hřeju, kuju, leju, piju, ryju, umyju, wyju, zdřaju...*

Imperativ: ***kryj**, *kryjmy**, *kryjeće**** | *bij, duj, nalěj, podkuj, přykryj, séj, ukuj, wlěj, žij; přežijmy, ryjmy; pijće, wlějće*

Participium préterita aktiva: ***krył, kryła*, kryło, kryli*, kryły**** | *zakryła, odkryli, zakryły, zaśoł, nalolch, hřoła, loły, włoł, włoła, wloli, włoły, zdřoł, zdřało*

Participium préterita pasiva: ***kryty**** | *bitym, nedopito, dozdróte, oblote, obuty, odkryty, okuty, otruty, podrytych, poplutym, rozesmioty, rozśote, spitej, ubići × opily, rozehrany*

Substantivum verbale: (od)***kryći*** | *bići, pići, žići × hrani, kowani, zdřani*

Infinitiv: **kryć*** | *bić, duć, hrać, kuć, pić, pęc / pioć, ryć, skryć, soć, zdřoć, žić...*

Podle tohoto konjugačního typu se časují slovesa s kořenem zakončeným na vokál, jež mají v přítentním kmeni příponu *-j* a v minulém kmeni a v infinitivu nemají příponu žádnou. U řady sloves se střídá *-o-* v kmeni minulém s *-e-* v kmeni přítentním: *hřoła – hřeje, loły – leju, smioł še – směje še, soć – seje* aj.

V korpusu zastupuje tento vzor více než 110 sloves, z toho je však jen 27 neodvozených:

bić: dobić, nabić, odbić, pobić, podbić, przebić (še), przybić, rozbić (še), ubić, wbić, wybić, zabić, zbić

duć: rozduć, zduć

-hnić: zhnić

hrać (še): odehrać, przehrać, rozehrać (še), wyhrać

hřoć: ohřoć

chwęc še: roz(e)chwęc (še), zachwęc še

kryć: odkryć, pokryć, przykryć, rozkryć (še), skryć (še), zakryć

kuć: okuć, podkuć, przekuć, przykuć, skuć, ukuć

loć (še) (leje): naloć, obloć, przełoć, rozłoć še, wloć (še), wyłoć, zaloć

myć še: podmyć, umyć, zmyć

pić: dopić, napić še, opić še, popić, spić še, wpić (še), wypić

-pluć: popluć, spluć, wypluć

psuć: popsuć, zepsuć

płyć

ryć: podryć, pręryć, rozryć, wryć še, wyryć, zaryć

smioć še: rozesmioć še, usmioć še, zasmioć še

soć (šeje): rozsoć, wsoć, zasoć

ścić

toć: roztoć, stoć

truć: otruć

wyć: dowyć še, rozwyć še, zawyć

zdřoć: dozđřoć, przeđřoć, rozeđřoć, uzđřoć (ptc. pręc. pas. zdřały × dozđřoty)

żać/żoć?

żyć: dożyć še, ożyć, przeżyć, wżyć še

b) vzor: **daruje**

Prézens:

sg.

1. **daruju*** | *buduju, dżekuju, recytuju, utérhuj, wandruju, wesłuju, wykupuju...*2. **daruješ*** | *mudruješ, podaruješ, tancuješ, zadéržuješ, zbuduješ, zwozuješ...*3. **daruje*** | *bičuje, buntuje, doharuje, fedruje, hotuje, očekuje, rysuje...*

pl.

1. **darujémy*** | *budujémy, wychwolujémy, wymurujémy, zwěčšujémy //*2. **darujeće** | *budujeće, spróbujecie //*3. **daruju*** | *bubnuju, hotuju, ménuju, rabuju, slubuju, ukazuju, zanótuju...*Imperativ: **daruj***, **darujmy***, **darujće*** | *bičuj, dokazuj, morduj, oddžehuj, opatruj;**wybudujmy; dżekujće, hotujće, rozpamatujće še //*Participium préterita aktiva: **darował, darowała*, darowało*, darowali, darowały***| *bićował, dżekowały, interesowali, očekował, pakowała, wandrowało*Participium préterita pasiva: **darowany** | *kaménowany, křyzowany, ménowany,**roztancowanymi, schowany, wćarowany*Substantivum verbale: **darowani** | *dżekowani, panowani, prorokowani*Infinitiv: **darować*** | *budować, podżekować, radować še, rozhodować,**wandrować...*

Podle vzoru *daruje* se časují slovesa s infinitivním sufixem *-owa-*, který se v prézentu střídá se sufixem *-uj-*. Jedná se o typ velmi produktivní, v korpusu jsou doloženy dvě stovky těchto sloves:

*absorbować**-cudzować: odcudzować**banować**-cyfrować: rozcyfrować**bantować**cytować**bićować**-ćişować: ućişować**-bliskować: obliskować še,**-ćarować: wćarować, wyćarować,**prębliskować**zćarować**-bliźować: přbliźować še**-ćastować: poćastować**-boźñować: zboźñować**-ćekować: očekować**bubnować: rozbubnować**-dalować: oddalować**budować: wybudować, zbudować**darować: podarować**buntować**-dechować /-dychować:*

<i>dodychować, podychować,</i>	<i>-hryzować: ohryzować</i>
<i>wdechować, wydychować</i>	<i>-huščować: zhuščować še</i>
<i>-déržować: zadéržować</i>	<i>-hybować: wyhybować</i>
<i>-dźelować: oddźelować</i>	<i>-chodować: pochodować</i>
<i>démoralizować</i>	<i>-chowować: schowować še</i>
<i>dołować</i>	<i>-chwalowć /-chwołować:</i>
<i>dušować še</i>	<i>wychwalować / wychwołować</i>
<i>-drancować: wydrancować</i>	<i>interesować</i>
<i>dyktować</i>	<i>-jasňować: objasňować,</i>
<i>dyskutować</i>	<i>rozjasňować še, wyjasňować še</i>
<i>dżekować: podżekować</i>	<i>kaménować</i>
<i>egzystować</i>	<i>-katować: skatować</i>
<i>eksploatować</i>	<i>-kóncéntrować (še): skóncéntrować</i>
<i>énerwować</i>	<i>(še)</i>
<i>fedrować: wyfedrować</i>	<i>-kuřować: okuřować</i>
<i>-férkować: wyférkować</i>	<i>-kazować / -kozować: dokazować,</i>
<i>formować</i>	<i>ukazować (še) / ukozować (še)</i>
<i>-fukować: odƒukować</i>	<i>křyžować (še)</i>
<i>-germanizować: zgermanizować</i>	<i>-kupować: wykupować</i>
<i>gestykulować</i>	<i>-létować: oblétować, wylétować</i>
<i>-haňbować: zahaňbować</i>	<i>-łuščować: rozłuščować (še)</i>
<i>-harować: doharować, rozharować</i>	<i>małować (-l-): pomalować</i>
<i>še</i>	<i>mařsirować</i>
<i>-hadzować / -hodzować:</i>	<i>maskować: zamaskować</i>
<i>odhodzować, zhadzować /</i>	<i>mařsirować</i>
<i>zhodzować, rozhadzować,</i>	<i>-mélčować: umélčować,</i>
<i>wyhadzować</i>	<i>zamélčować</i>
<i>-hodować: rozhodować</i>	<i>ménować</i>
<i>-hłybować: zhłybować še</i>	<i>-mjěřować: wymjěřować</i>
<i>hotować (še): přyhotować (še)</i>	<i>-množować: rozmnožować</i>
<i>-hrabować: přehrabować</i>	<i>mobilizować</i>
<i>-hradzować: odhradzować,</i>	<i>-mordować: zmordować</i>
<i>ohradzować</i>	<i>-mřežować: zamřežować</i>
<i>-hrožować: ohrožować</i>	<i>mudrować</i>

-murować: wymurować	-skokować (skak-): obskokować,
-nótować: zanótować	odskakować
-nuć: wynuć	ślubować: nasłubować
-obrazować: wyobrazować	-spjéwować: rozespjéwować,
ofjérować	wyspjéwować
-orować: přeorować	-s-pokojować: uspokojować
-padować: opadować, spadować	-stawować: předstawować
pakować	-stérkować: odstérkować,
paktować	podstérkować
-palować: rozpalować	-střykować: odstřykować
-pamatować: rozpamatować še	studować
-patrować: opatrować	stupňować še
péntličkować	-stupować: wstupować, wystupować
-pérskować: rozpérskować	subzumować
-pějować: opějować	sużować
pijanstwować	-swědčować: doswědčować
-piskować: odpiskować, popiskować	swětélkować
-pisować: odpisować, opisować	-swětłować: oswětłować
plagatować	-swobodzować: oswobodzować
-plazować: wyplazować	-sypować: wsypować
-pojować: spojować še	-šeptować: pošeptować
-prašować: oprašować	-šiřować: rozšiřować (še)
preferować	-škérchować: podškérchować
próbować	-tahować / tohować: dotahować,
publikować	přytohować (-tah-), stahować,
putować	stohować še
rabować: wyrabować	tancować: roztancować
radować še	-térhować: stérhować, utérhować,
recytować	wytérhować
-rušować: wzrušować	tryjumfować
-rubować: wyrubować	-walować: powalować še
rysować (še)	wandrować: odwandrować,
-sadzować, wysadzować	přewandrować
serwirować	warować

<i>wartować</i>	<i>-wodzować: prowadzować</i>
<i>-wēcšować: zwēcšować</i>	<i>-wodńować: zawodńować</i>
<i>-wélńować: rozwélńować (še)</i>	<i>-wozować¹: rozwozować, swozować</i>
<i>wėnować</i>	<i>-wozować²: wywozować</i>
<i>-wėřować: swėřować</i>	<i>-značować: wyznačować</i>
<i>wesłować</i>	<i>-zdrawować: ozdrowować</i>
<i>-wesńować: rozwesńować</i>	<i>-z-radzować: przeczradzować</i>
<i>-wėstować: zwėstować</i>	<i>żałować</i>
<i>winšować</i>	<i>-żiwować: ożiwować</i>

Uvedený materiál dobře ilustruje skutečnost, že sem přešla řada nedokonavých sloves od původu z V. se sufixem **-áva-*, která se v důsledku fonetické změny (*-áva-* \rightarrow *-ova-*) formálně přiblížila ke slovesům III. třídy typu *darować*:

doharować – doharuje
*obliskować še – obliskuje še**
očekować – očekuje, očekuju
odpiskować – odpiskuje
opadować – opaduju
podškérchować? - podškérchuju
popiskować – popiskuje
*pošeptować – pošeptuje**
preorować – preoruju
rozespjéwować – rezespjéwuju
rozharować še – rozharuju še
rozpérskować – rozpérskuju
schowować še – schowuje še
spadować – spada, spada
wsypować -wsypuje
wyférkować – wyférkuju
wylétować – wylétuju
*wyrubować – wyrubuje**

Avšak slovesa jako *dować, dostować, dozdrówać, potkować, stować się* mají
prézentní tvary podle V. třídy: *dowo, dostowo, dozdrówo* atd. (polsky *daje, staje*).

8.4.4 IV. třída (vzory *mławi, hledzi*)

a) vzor: *mławi*

Prézens:

sg.

1. *młuwim* | *bludžim, brónim, cyćim, chodžim, košim, lubim, prošim, snim...*
2. *młuwiš* | *budžiš, zrobiš, pélniš, plaćiš, połožiš, sudžiš, swjéćiš, tušiš...*
3. *mławi* | *lubi, robi, rodzi, sudzi, swjéći, tuši, ući, woži, wodži, zradži...*

pl.

1. *młuwimy* | *hónimy, odložimy, plaćimy, służimy, straćimy, trefimy, wodžimy...*
2. *młuwiće** | *cyganiće, krużiće, poswjéćiće, przybawiće, zródlicé się, zwóniće...*
3. *młuwio* | *barwio, gładźo, krużo, mraćo, niśćo, plaźo się, robio, sño, zródło...*

Imperativ: *młuw, młuwmy*, młuwće** | *nakłóń, polub, ponóř, włóż, zrób,*
ńeplaś × zmjérnij; wypéłńmy, wywoźmy, zaduśmy; spolće, zasadźće, zwolće

Participium préterita aktiva: *młuwil, młuwila* młuwilo*, młuwili, młuwily* | *cyćil,*
ćénilo, domłóćil, duśil-ch, duśili, dźéłilo, gładźilo, hodžiły, pómśćila, pośilnił, robił,
straciły

Participium préterita pasiva: *młuwény** | *oćadzéných, omamény, opuscéne,*
stracény, zrobény, zradzény

Substantivum verbale: *młuwéni** | *bruséni, budzéni, narodzéni, oćiscéni,*
odpuscéni, pochwoléni, pomscéni, pozdrawéni, proséni

Infinitiv: *młuwić* | *bludzić, brónić, bruścić, kościć, kupić, robić, rodzić się, swjéćić*

Podle vzoru *mławi* se časují slovesa s kmenotvorným sufixem (tematickým vokálem) *i* v kmeni přítomném i minulém, v korpusu jich je zastoupeno přes 500, jedná se tedy o typ nejfrekventovanější:

-bahnić: zbahnić

bańwanić się: zabañwanić

barwić: zbarwić

bawić se: pobawić se, przybawić, zabawić, zbawić
-bjędać: zbędać
bęć
bliżyć se: przybliżyć se, zbliżyć
-bować: ować
bludzić: zabludzić, zbudzić
-boć: odboć, zaboć
brodzić (se)
bronić
bruścić
budzić: obudzić (se), przebudzić (se), rozbudzić, zbudzić
-bujnić: rozbujnić se
cénić: ocenić
cyć: ucyć, wycić
cyganić
ćenić: odćenić, zaćenić
ćesnić
ćęzić
-ćęzić: ścęzić
-ćiszyć: ućiszyć se
-ćadzić: oćadzić
-ćernić: sćernić
-ćmudzić: zaćmudzić
dłaździć
-dnić: rozdnić se, zdnić se
-drażyć: podrażić
drobić
duścić: poduścić, przyduścić, uduścić, zaduścić
dychać
dymić
-dździć: zdździć
dźelić: rozdźelić se
dziwić se
dziwożyć

*hanić**hašić: zhašić**hładzić: pohładzić**hłóšić**-hłušić: přehłušić, zahłušić**-hłybić: zhłybić še**-hnojić: pohnojić**hñězdzić**hodzić: odhodzić, wyhodzić, zahodzić**hojić: wyhojić, zahojić, zhojić še**hónić (še): předhónić**-hradzić: nahradzić, ohradzić, wynahradzić**hrozić: zhrozić (še)**hubić: zahubić, zhubić**-hušćić: zhušćić**hutnić**chlašćić**chładzić: ochładzić**chodzić: nadchodzić, obchodzić, odchodzić, pochodzić, poschodzić še, przechodzić,
přychodzić, rozchodzić še, schodzić (še), wchodzić, wychodzić**-chrónić: zachrónić**chyćić: zachyćić**-inaćić: přeinaćić**jasnić še: rozjasnić (še), wyjasnić (še)**-jawić: objawić, zjawić še**-jednoćić: zjednoćić še**-jénić: zajénić še**-jezić: rozjezić**kalić: skalić še**karbónić še**kérćić (še): přykérćić še, skérćić še**kérmić**kérwawić: pokérwawić, překérwawić še, skérwawić (še)**-klinić: wklinić*

kludzić: pŕykladzić, skladzić

-klónić: naklónić, pŕyklónić, sklónić (še)

-kłopić: skłopić

kónčić še: dokončić, skónčić

-kořenić: wykořenić, zakořenić

košić: dokošić, skošić, zkošić

-košaćić: skošaćić

kotwić

-kreslić: dokreslić

-kročić: pŕekročić, pŕykročić, rozkročić še, wkročić, wykročić

kropić: pokropić, skropić

kručić: pŕekručić, skručić

kruhlić še: rozkruhlić še, skruhlić (še), zaokruhlić

-krušić: skrušić

kružić: okružić, rozkružić še, zakružić

kŕybić še: rozkŕybić še

-kŕyšić: wskŕyšić / (wz-)

kŕywić še: skŕywić

kupić: nakupić, odkupić, wykupić, zakupić

-kušić: skušić

-kwawić: pŕekwawić še, rozkwawić, skwawić

lepić: polepić, pŕylepić, ulepić (še)

-lepšić: zlepšić

-lesnić: zalesnić (še)

ličić: wyličić

lubić: polubić, pŕyslubić, slubić, wlubić še

lubić še: zalubić še

ładzić: naładzić

-lómić: złómić

-łowić: wylówić

-łózić: dołózić, nałózić, odłózić, połózić, pŕedłózić, pŕyłózić, rozłózić, słózić, włózić,

załózić, złózić

łučić še: rozłučić še

malić še: zmalić še

mamić: omamić
marašić: zmarašić
-marnić: zmarnić
-měkčić: změkčić
-mélžić: zamélžić
-mhlić: zamhlić
mjénić: přemjénić (še), zamjénić, zmjénić
mjérnić
młócić: domłócić
młuwic: domłuwic, přemłuwic
množić (še): rozmnožić
-mocnić: umocnić
mozolić
mračić še: zamračić
mražić
-mšćić: pómšćić še
-mučić: zmučić
-mylić: zmylić
-nawić: unawić
nišćić: znišćić
nošić: přynosić
-nóćić: zanóćić
nućić
-ohnić: rozohnić
otročić: zotročić
-pečećić: rozpečećić
pélnić (še): napélnić (še), přepélnić, spélnić (še), wypélnić
pjénić še: rozpjénić (še)
pláćić: zapláćić
-plaménic: přeplaménic, rozplaménic, splaménic
plašić: rozplašić
plazić še: pryplazić še
-plodnić: oplodnić, rozplodnić
plodzić: oplodzić, splodzić

-poćić: *spoćić še*
 -podobić: *spodobić*
 -podobnić: *napodobnić*
 -pojić: *spojić*
 -pokojić: *uspokojić še*
 polić: *opolić, přepolić, rozpolić(se), spolić, wypolić*
 -pósobić: *spósobić*
 praméníć: *zapraméníć*
 -prašić: *rozprašić (še), zaprašić*
 prawić: *oprawić, przygoć, sprawić, wyprawić še*
 prošić: *poprošić, wyprošić*
 -přyćinić: *zapřyćinić*
 pušćić: *opušćić, přepušćić, rozpušćić, spušćić še, zapušćić*
pyšnić še
 radzić: *přezradzić, zradzić*
 -ranić¹: *rozranić še*
 ranić²: *zranić*
 razić: *přerazić, rozraćić, wraćić, wyraćić, zarazić*
 robić: *narobić, urobić, zrobić*
 rodzić (še): *narodzić še, obrodzić, zrodzić (še)*
 rojić še: *rozrojić še*
 rošić: *zarošić, zrošić*
 -(w)rubić: *obrubić*
 řydzić
 sadzić: *usadzić še, wsadzić, zasadzić*
 skoćić: *doskoćić, přyskoćić, wyskoćić*
 sklepić: *wysklepić*
 -slepić: *oslepić*
 -slabić: *osłabić*
 sławić
 -słowić: *wysłowić*
 służyć: *dosłużyć,*
smradzić
 -smyćić: *přysmyćić*

snić: přesnić, wysnić

snožiť

starčić: wystarčić

-stawić: odstawić, podstawić, postawić, przedstawić, wystawić, zastawić

-stérčić: odstérčić, wystérčić

stoć (neprav.): postuć

-strakaćić: rozstrakaćić se

-stranić: odstranić

-strašić: wystrašić, zastrašić

strojić: nastrojić, wystrojić (še)

-střelić: sestřelić, zastřelić

střežić

stupić: nastupić, odstupić, postupić, přystupić, ustupić, wstupić, wystupić

sudzić: odsudzić

sušić: wysušić

-swęćić: poswięćić

-swętlić: rozswętlić se, wyswętlić

-swężyć: oswężyć

swjécier: oswjécier, poswjécier, rozswjécier (še), zaswjécier

-swjéżyć: oswjéżyć

-swobodzić: oswobodzić, wyswobodzić

syćić: nasycić

śaćić (śaćić)

-śćeklić: rozśćeklić se

śilnić: pośilnić

śaćić

škérčić: wškérčić

škodzić: uškodzić

-školić: wyškolić

špinić: pošpinić, zašpinić

-šramoćić: pošramoćić

šuścić

tajić (še): zatajić

tarašić: zatarasić

tesknić: přetesknić, roztesknić še
tlačić: wtlačić
točić (še): otočić, roztočić še
topić (še): utopić (še)
traćić (še): potraćić, roztraćić še, straćić (še), utraćić, wytraćić še
trefić (še)
treščić
tropić: utropić
trubić: dotrubić
tryznić
tušić: wytušić
tužić
twérdzić
učić (še): naučić
-urodnić: zurodnić
užić (še)
wabić
walić še: powalić, wywalić, zawalić
wélnić še: dowélnić še, rozwélnić (še), zwélnić (še)
-wesnić: rozwesnić (še)
-wědomić: uwědómić še
wěścić
-wěšić: powěšić, zawěšić, zwěścić
wężnić
-winić: obwinić, zawinić
wobić
wodzić
-wolnić: uwolnić
wożić (še)
wożić: wywożić, zwożić
wroćić (še): obroćić, przewroćić (še), wywroćić
-wyćezić: zwyćezić
-wyšić: zwyšić
zdobić še: ozdobić

*złacić**złościć**znać (śe): naznać, wyznać, zaznać**-zrać: zozrać**zřodlić**zřydlić**zwónić: odzwónić, zazwónić**-żiwić: ożiwić, użiwić**żiżnić*a²) podtyp: *twořy*

sg.

1. *twořym* | *měřym, nořym śe, wěřym*2. *twořyš** | *patřyš, pónořyš śe, ščiřyš śe, wytwořyš //*3. *twořy* | *buřy, kuřy, měřy, modřy śe, nořy śe, patřy, ščiřy śe, wěřy, udeřy*

pl.

1. *twořymy** | 02. *twořyce** | *doměřyce, nořyce śe //*3. *twořo* | *buřo, kuřo, měřo, mořo śe, nořo śe, ščiřo śe, udeřo*Imperativ: *twoř*, twořmy*, twořće** | *ponóř śe, wnoř śe*Participium präterita aktiva: *twořyl, twořyla* | *hospodařyla, opatřyl, patřyl, wěřyl, udeřyl, udeřyla*Participium präterita pasiva: *twořény** | *stworény, naměřeno, rozbuřéne*Substantivum verbale: *twořéni* | *pónořéni, usmjěřéni, zbratřéni*Infinitiv: *twořyc* | *chmuřyc śe, kuřyc, měřyc, podařyc śe, pónořyc śe, (ńe)wěřyc*

Podle vzoru *twořy* se časují slovesa s kmenovým ř, po němž vystupuje poziční varianta kmenotvorného sufixu *-i*, tedy *-y*. Neboť zde *-y* nepovažujeme za samostatný morfém, nýbrž za alomorf, nevyčleňujeme tato slovesa jako samostatný konjugační typ, ale jako podtyp ke vzoru *młwi*. Jejich výčet (více než 40 sloves) zde však uvádíme zvlášť:

*buřyc: rozbuřyc (śe), zabuřyc**-dařyc: podařyc śe, zdařyc śe**hospodařyc*

*chmuřýc še**-iskřýc: roziskřýc, zaiskřýc**-kořýc: pokořýc**kuřýc**měřýc: doměřýc, naměřýc, odměřýc, zaměřýc, změřýc**modřýc še: rozmodřýc še**mořýc še**nořýc še: pónořýc, wnořýc še, wynořýc še**ostřýc: přyostrýc, zaostřýc**-pařýc: wypařýc**pařýc: opatřýc**-pestřýc: spestřýc še**smjěřýc še**ščiřýc še**šetřýc**šiřýc (še): rozšiřýc (še)**šuřýc**twořýc: přetwořýc, stwořýc, wytwořýc**udeřýc**wěřýc*b) vzor: **hledži**

Prézens:

sg.

1. **hledžim** | *déržim, lećim, ležim, mėlćim, mušim, myslim, térpim, słyšim*2. **hledžiš** | *čniš, ležiš, mušiš, myśliš, słyšiš*3. **hledži** | *boli, duni, hérći, hući, kleći, křyći, leži, mdli, mėlći, muši, myśli,**słyši*

pl.

1. **hledžimy** | *lećimy, ležimy, térpimy, słyšimy, widzimy, wydéržimy (rozumjémy)*2. **hledžiće** | *lećiće, mėlćiće, myśliće, térciće, wydéržiće //*3. **hledžo** | *čńo, déržo, hřmio, křyčo, lečo, mdlo, mėlčo, słyšo, šumio, widžo*

Imperativ: **hledž, hledžmy*, hledžće** | *dérž, leć, slyš; ; déržće, slyšće*

Participium präterita aktiva: **hledžél, hledžela*, hledželo, hledželi, hledžely*** |

křýčela, ležél, ležela, mdlél, mdlela, slyšél, slyšela, slyšeli, šedžél, šedžela, térčely, térpjél, térpěli, widzél, widzela, wišely

Participium präterita pasiva: **-hledžény*** | *přetérpény, zadéržénym, zamyslény*

Substantivum verbale: **hledžéni*** | *bzućéni, hřmjéni, porozumjéni, widzéni*

Infinitiv: **hledžec** | *duñec, křýčec, lećec, šedžec, šumec, térpēc, widzec, wišec*

Podle vzoru *hledži se* časují slovesa, která mají přítomný kmen zakončený na -i, avšak v kmeni minulém a v infinitivu mají -e; ze zkoumaného materiálu sem patří zhruba sto sloves:

-bećec: zabećec

bérñec

běžec: přeběžec, rozběžec še

blišćec

boleć: zaboćec

-bujñec: zabujñec

ćmēc še: śćmēc, zaćmēc

čñec

déržec: přydéržec, wydéržec, zadéržec

-držec: zadržec

duñec

-dźiwoćec: zdźiwoćec

hérćec

hledžec: rozhledžec še, zahledžec (še)

hřmēc: dohřmēc, zahřmēc

hućec: dohućec, přehućec, rozhućec (še), zahućec

-hutñec: zhutñec

-chrobaliwēc: schrobaliwēc

-kaméñec: skaméñec

kérñec

klećec

košaćec?

křýčec: wykřýčec, zakřýčec

kwićec

lećeć: odlećeć, přełećeć, přylećeć, wylećeć
ležeć: zoležeć
mdleć: zmdleć
mélčeć: zamélčeć
mušeć
mysleć: pomysleć, zamysleć še
ńénowidžeć
-ńéměć: ońéměć
piščeć
plaméńeć
-pómńeć: přypómńeć, rozpómńeć še, spómńeć (še), zapómńeć
-rezawěć: zrezawěć
rozuměć: porozuměć
-skřypěć: zaskřypěć
styšeć: usyšeć
směć
stydžeć še
syčeć
śedžeć: pośedžeć
-śiwěć: ześiwěć
škwérčeć
šuměć: došuměć, rozšuměć (še), zašuměć
-šuščeć: zašuščeć
térčeć
térpěć: přetérpěć, wytérpěć
tleć
uměć
wědžeć (neprav.): powědžeć
widžeć: uwidžeć, zańewidžeć
wišeć
wlećeć
wóńeć
wřeščeć
zérzawěć

zñeć

zwućeć: rozezwućeć še

8.4.5 V. třída (vzor *spjéwo*)

vzor: *spjéwo*

Prézens:

sg.

1. *spjéwóm* | *čekóm, dźiwóm še, hledóm, hodzóm, ñechóm, wołóm, začinóm*2. *spjéwoš* | *čekoš, dowoš, obrocoš, otwjéroš, usmjéwoš še, zdwihoš*3. *spjéwo* | *čeko, nazbjéro, nazywo, woło, wroco, zahwizdo, zdo še*

pl.

1. *spjéwómy* | *hledómy, klekómy, odpowjédómy, potkómy, stawiómy, wstowómy...*2. *spjéwoće* | *čekoće, hledoće, ñechoće, ściskoće, wołoće, žebroće...*3. *spjéwaju* | *čekaju, čihaju, hloskaju, otwjérajū, přemyšlaju, wstowaju, žodaju*

Imperativ: *spjéwoj* | *doj / dej, dychoj, klóňoj, ñehleđoj, ñepytoj, ñeswjéroj, obhléđoj, počkoj, přečitoj, přetérhoj, řykoj, spjéwoj, térhoj, wstowoj, wytérhoj, žehnoj; 0; padojće, ñezamykojće, nabjérojće, stawiojće, wstowojće //*

Participium préterita aktiva: *spjéwoł, spjéwala, spjéwalo*, spjéwali, spjéwały* | *čekoł, čekala, čekali, čekały, dowoł, nabjérały, nazywało, ñechała, ñechali, wołoł, wołało*

Participium préterita pasiva: *spjéwany* | *čekanym, požehnanym, překlinanych, schowanym, šlohany*

Substantivum verbale: *spjéwani* | *břynkani, čekani, rozmyšlani, rozwidňani, řykani, swodzani, žehnani*

Infinitiv: *spjéwać* | *bliskać, čekać, hledać, ñechać, podować, podpjérać, stawiać*

Ke vzoru *spjéwo* patří slovesa, jejichž přítomný kmen je zakončen na -o (zastoupené v 1. os. sg. a pl. alomorfem -ó) a kmen minulý a infinitivní na -a. Při srovnání s češtinou můžeme konstatovat, že sem patří i slovesa, která v češtině tvoří typ *sází*, jenž v lašských nářečích díky zachování archaičtějšího stavu hláskosloví vůbec nevznikl. Naopak, jak jsme uvedli výše, řada sloves původně s iterativním sufixem -áva- v důsledku fonetické změny *á > o* přešla ke třídě III. U řady sloves jsme zaznamenali některé tvary podle třídy první; míšení obou tříd je způsobeno shodou ve kmeni minulém s typy I. d, I.e

a I. f, jak pojednáváme podrobněji u nich.

Vzor *spjéwo* je v korpusu druhým nejhojněji zastoupeným konjugačním typem (přes čtyři sta sloves):

-bidzac: pobidzac

-bijac: dobijac, odbijac, přebijac (še), rozbijac še, ubijac, zabijac

-bjéhač: přebjéhač, sbjéhač še, zbjéhač še

-bjérac: dobjérac, nabjérac, nazbjérac, podebjérac še, pozbjérac, pozobjérac, přebjérac, sbjérac še, ubjérac, wybjérac, zabjérac, zaobjérac, zbjérac blaňac

bliskač (še) (bléskač): rozbliskač, zabliskač

-budzac: obudzac še, přebudzac

bulač: rozbulač, zbulač

buncač še

bywač: ubywač, zabywač še

-ccéwač (-ccíwač): ucčíwač

cófač (I.d?)

-cwérkač: scwérkač še

cyckač

-cékač (-číkač): pozucíkač, ucékač

-cérac: océrac, scérac, ucérac, wcérac še, wycérac

-ćesnač: wćesñač

-ćichač: śćichač

-ćiskač: śćiskač, wćiskač

-ćmjéwač: přyćmjéwač še, śćmjéwač še

čekač: doč(e)kač še

-čerňač: sčerňač

čerpač: wyčerpač

-čerwénač še: rozčerwénač še, začerwénač še

čihač

-činač: začinač

čitač (V./I.e): dočitač, přečitač, wyčitač

-čńéwač: wyčńéwač

dowač: podowač, pospodowač, rozdowač (še), przedowač, przydowač še, wzdowač še

-držać: zdržać

-dumać: zadumać še

-duwać: naduwać

-dwihać: zdwihać

dychać: dodychać, nadychać, předychać še, rozdychać, wdychać, zadychać

dziwać še: podziwać še, zadziwać še

férkać: offérkać, rozférkać še, zaférkać

-fujać: zafujać

hajać

-hašiñać: dohašiñać, zhašiñać

hérkać

hledać

-hlédać: obhlédać, pohlédać, přyhleđać, rozhleđać še, wyhleđać, zagleđać

hloskać: pohłoskać

-hłosać: rozhłosać

-hniwać: dohniwać

hodzać

-hóñać: odhóñać, ohóñać še, pozwyhóñać, zhóñać

-hrować: wyhrować

hušać še

-hwizdać: zahwizdać

-chodzać: przechodzać

chodziwać

chować: pochować, schować še, zachować

chrupkać

chybiać

chystać (še): přychystać (še)

-jédać: dojédać,

-jednać: dojednać

-jéždzać: odjéždzać, wjéždzać

-jimać: objimać (-jé-), przyjimać

-kérćać: skérćać še

kiwać

klekać

-klinací: překlínací

-kludzáč: poskludzáč, skludzáč

-klódač: odklódač, předklódač, příklódač, rozklódač (še), sklódač (še), uklódač,
wkłódač, wykłódač

klónáč (še): naklónáč še, sklónáč še

-kónáč: překónáč

-krodač: wkrodač še

-krywač: odkrywač, pospřykrywač, přykrywač, rozkrywač (še), skrywač (še),
ukrywač (še), zakrywač

-křybiáč: rozkřybiáč še

-kwjétač: rozkwjétač (-i-), wykwjétač

léhač: rozléhač še, uléhač

-lekač: wylekač (še)

-léwač: naléwač (še), poléwač, přeléwač, přyléwač, rozléwač še, wléwač, wyléwač

-lézač: rozlézač še, slézač, wylézač

-łotač: połotač

-łykač: załykač še

-mdléwač: zmdléwač

-mélač: rozmélač

meškač

-mětač: zamětač, změtač

mihač (še)

mijač: pomijač

-mjénač: přypómjénač, spómjénač, zapómjénač

-mjérač: umjérač, wymjérač, zmjérač

-mjéřáč: odmjéřáč

mješáč še

-mjétač: rozmjétač

mjéwač

-młuwiač: přemłuwiač

modřáč

-mykač: pómykač še, smykač

-myšlač: přemyšlač, rozmyšlač

-mywač: podmywač, zmywač

-nikać: *přenikać*
-nořać: *wnořać še, wynořać še*
-nošać: *odnošać, přynošać, roznošać, wznošać še*
ńechać: *zańechać*
oběcać
-padać: *zapadać*
-pélňać: *napélňać*
pěrskać: *popěrskać, rozpěrskać (še), zapěrskać*
-pijać: *opijać še, přepijać, spijać še, wpijać (še)*
-pinać: *napinać, obepinać, rozpinać, spinać*
-piskać: *odpiskać*
-pjerać: *opjerać še, podepjerać, podpjerać, upjerać*
plewać: *wplewać*
-počiwać: *odpočiwać, spočiwać*
podobać še
pojčać
porać
-potňać: *rozpotňać še*
praskać: *popraskać, rozpraskać, zapraskać*
-prowiać: *rozprowiać*
-próchňać: *spruchňać*
pukać: *rozpukać*
pušćać: *opušćać, přepušćać, spušćać (še), zapušćać*
pytać (še)
-robiać: *obrobiać*
-rostać: *dorostać, narostać, rozrostać še, wrostać, wyrostać*
rownać: *přyrownać, wyrownać, zrownać*
ruhać še
rušać še
-rywać: *podrywać .přerywać še, wrywać (še), wyrywać*
řékać (řykać): *nařékać*
-řénać: *wřynać še*
skokać
słyhać / -sluchać: *nasłyhać, posłyhać*

-smjéwać: usmjéwać še, wysmjéwać
 -snjéwać (místo -sňéwać): wysnjéwać
 -spjéchać: pospjéchać
 spjéwać: dospjéwać, přespjéwać še, roz(e)spjéwać (še), wyspjéwać, zaspjéwać
 starać še
 stawiać: dostawiać, postawiać
 stérkać (še)
 stować še: dostować, přestować, wstować, zóstować
 struhać: ustruhać, wystruhać
 strélać: postřélać, přestřélać, roz(e)strélać
 střyhać
 střykać: postřykać
 stupać
 -swjécać: rozswjécać
 -sychać: wysychać
 ścélać
 śédać: pośédać, wyśédać
 -śedlać: osedlać
 śekać: rozśekać
 -śéwać: rozśéwać
 -śilać: wyśilać
 -šinać: ušinać
 śohać
 śčekać
 -śčéřać (-śčīřać): rozśčīřać še, wyśčéřać
 -śiřać: rozśiřać še
 -śiwać: zaśiwać
 -škérchać: wyśkérchać
 ślohać
 -śpélhać: přyśpélhać
 śpluchać
 -śumiać: rozśumiać še
 świhać
 térhać (še): přetérhać, roztérhać, stérhać, wytérhać

-térpiać: přetérpiać
térwać: přetérwać
tkać¹: utkać
-tkać²: potkać (še)
-tkować: potkować še
-thukać: pothukać še
-toćać: otoćać
-tracać: stracać
tryskać
-třasać: otřasać
třéskać (třyskać): roztřyskać
-tupiać: otupiać
tykać še: dotykać še, stykać še, wytykać
-wesñać: rozwesñać še
wěšać (še): owěšać
-widñać: rozwidñać še
-wijać: rozwijać še, swijać (še)
witać: przywitać (V./I.f)
-wjédać: odpowjédać, przedwjédać, zodpowjédać
-wjérać: otwjérać (še), pozawjérać, swjérać (še), pozotwjérać, rozetwjérać še,
zawjérać
-(w)lékać: oblékać še, zewlékać
-wodzać¹ („-vázat“): swodzać
-wodzać² („-vádět“): uwodzać, wywodzać, zwodzać
wolać: rozwolać, zawolać
wónać
-woźać: přewoźać, rozwoźać, zwoźać
wrocać (še): obrocać, přewrocać
wšimać še
wyskać
zdać še: pozdać še
zdrawiać še
-zdřować: dozřować
zeléňać še: rozzeléňać še, zazeléňać še

znać: poznać, rozpoznać, rozeznąć, uznać

-znaménać: poznaménać

-znować: poznować, rozeznować, uznować

zófać

zygłać

-zywać: nazywać (še), odzywać še, wzywać, wyzywać

-žérać (-žirać): obžérać, zžérać (zžirać)

žebrać

-žéhać: rozžéhać

žehnać: požehnać, rozžehnać, zažehnać

žgorać: nažgorać

-žiwać: przeżywać, užíwać, wžíwać še

žodać

-žuwać: przeżuwać

-żwichlać: zżwichlać

Takto se časuje i původně atematické sloveso *dać* a slovesa od něj odvozená:

oddać, odewzdać, podać, prodać, předać, rozdać, wydać, zaprodać, zapředać

8.4.6 Nepravidelná (atematická) slovesa

być

Prézens:

sg.

1. *(jo)-ch je / jech*

2. *(ty)-ś je / (ty) śi je / jeś*

3. *(ón) je*

pl.

1. *(my) smy su*

2. *(wy) śće su*

3. *(óni) su*

Imperativ: *budź, budźmy, budźće*

Participium präterita aktiva: *był, była, było, byli, były*

Participium präterita pasiva: *(na)byty*

Infinitiv.: *być*

Futurum: *budu, budżeś, budże, budżém(y), budżeće, budu*

Příklady užití z lašského korpusu:

sg.

1. *Jech nojménšej zémě poeta, jech nojbohatšej zémě syn; Joch je z tej zémě kwawo roztérhanej;*
2. *Kajś je ty?; Jak šumnoś je, pestro wesňano luko;*
3. *Kaj je mój noród?;*

pl.

1. *My listy smy su nóty symfónije; My smy su bez krowa bohaći;*
2. *jak blizcy śće su mi, dalecy rybiorzy; Kaj śće su, kroky ćežkych myśli w padajucym liścu?;*
3. *Moje pėsne su horske ohńe.*

Vidíme, že do všech osob singuláru pronikl tvar původně jen třetí osoby *je*, do všech osob plurálu se rozšířil rovněž tvar třetí osoby *su*. Tento složený prézens slovesa *być* vznikl analogií k složenému času minulému, kde máme tvary *joch był /byłch, tyś był /byłś* atd.⁵⁵ Proto americký badatel Kevin Hannan, který jako jediný zpracoval tuto problematiku z hlediska obecně západoslovanského (na materiálu dialektů tří západoslovanských jazyků), nazval tuto nářeční inovaci analogickou změnou.⁵⁶

Podobný jev charakterizuje i spisovnou polštinu, kde však do celého paradigmatu (s výjimkou 3. pl.) pronikl tvar 3. osoby sg.: *jestem, jesteś, jest, jesteśmy, jesteście, są*. Tyto tvary vznikly stejným způsobem, tj. spojením formy pro třetí osobu tvořící základ paradigmatu s enklitickým tvarem slovesa být vyjadřujícím osobu. Ve spisovné polštině však tyto osobní koncovky ztratily schopnost enklize a pevně srostly v jeden slovesný tvar, čímž vznikl kromě prostého prézentu i prostý minulý čas (*byłem, byleś* atd., jistá pohyblivost se částečně zachovává jen v plurálu).

Jinou situaci však nalézáme v polských dialektech slezských a malopolských. Zde

⁵⁵ Český jazykový atlas 4. Praha 2002., s. 604

⁵⁶ HANNAN, K.: Analogical change in West Slavic *be*. In: *Journal of Slavic Linguistics* I.II 1993, s. 306 – 324

jsou formanty vyjadřující osobu stále příklonné, v 1. sg. se ve slezských dialekttech vyskytuje *-ch* jako v laštině, v malopolských jeho fonetické obměny *-k* nebo *-f*.⁵⁷

Toto *-ch*, které v laštině slouží k tvoření 1. sg. minulého času a odsud proniklo i do přítentu, považoval Łysohorsky za „*ostatek stareho aorystu*“⁵⁸ a používal ho jako jeden z hlavních argumentů dokazujících samostatnost lašského jazyka. Prapůvod tohoto nářečního enklitika je sice skutečně v aoristové koncovce, avšak vytvořeno bylo nejspíše až podle kondicionálu *bych*,⁵⁹ který se územním rozsahem kryje s tvary *bylch*, *bylech*.

V dialektologických popisech hornoostravického nářečí bývá vždy vedle formy 1. sg. *joch je* uváděna ještě forma *jo sym je*,⁶⁰ která svědčí o provedení analogické změny a vzniku složeného přítentu, avšak původní slovesný tvar pro 1. sg. *sym* tu zůstal zachován. Stejně tak se podle údajů dialektologie vyskytují v tomto nářečí paralelně formy préterita typu *-ch* + přičestí minulé a *sym* + přičestí minulé, lze tedy předpokládat, že tento tvar existoval i v rodném nářečí Łysohorského.

Prověříme-li výskyt tvaru *sym* (pravopisem Łysohorského *sém*) v korpusu, zjistíme, že jeho absolutní četnost je 10, což u tak frekventovaného slovesa znamená skutečně jen drobnou odchylku od normy, kde vládne enklitické *-ch*. Zajímavé je rozložení této formy v korpusu – zatímco v poezii nacházíme jen jediný výskyt (*Jo, zatracény syn Ostrawy, pro kořeň mjésta němjel sém*), všech zbývajících devět výskytů je z dopisu Petru Bezručovi, který byl napsán 8. prosince 1932, tedy v době, kdy psal Łysohorsky první lašské verše a jeho laština ještě neměla zcela definitivní podobu. O tom svědčí i pravopis použitý v dopisu, jenž byl později Łysohorským ještě poměrně výrazně upraven. V dopisu je *sém* použito osmkrát jako tvar pomocného slovesa *byc* ve složeném préteritu: *dluho sém rozmyšľoľ o wydaňu wéršów; wérše, kěre sém Jim posľoľ; jak sém byl maľym klukém* aj. a jednou v přítentu v záporu: *Ňeni sém zrodzény pro polityku*. V celém dopisu se jen jedenkrát objevuje préteritum tvořené příklonným *-ch*: *Nikdych němjel dość tych smutnych pěsniček*.

⁵⁷ NITSCH, K.: *Dialekty języka polskiego*, Wrocław – Kraków 1957, s. 57-58

⁵⁸ ÓNDRA ŁYSOHORSKY: *Laško poezija, 1931-1997*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan, Köln – Wien 1988, s. 824

⁵⁹ KLEMENSIEWICZ, Z.; LEHR-SPLAWIŃSKI, T; URBAŃCZYK, S: *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1965, s. 372

⁶⁰ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I*, Brno 1886, s. 131; LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 67; BĚLIČ, J.: *Nástin české dialektologie*, Praha 1972, s. 201

To dosti přesvědčivě potvrzuje domněnku, že v rodném dialektu Łysohorského existovaly paralelně oba tvary prézentu i préterita, z nichž však jen jeden byl vybrán pro jazyk jeho poezie. Motiv takového výběru lze vysvětlit tím, že tvar *sém* laštinu příliš přibližoval češtině, zatímco tvary s enklitickým *-ch* jsou cizí jak spisovné češtině, tak spisovné polštině, čímž vymezoval laštinu proti oběma spisovným jazykům, a jak již bylo zmíněno, Łysohorsky považoval tento prvek za velmi starobylý. Takováto selekce je tedy zcela v souladu s básnickovou snahou, aby v jeho jazyce byly polské a české prvky v rovnováze.⁶¹

Prézens – negace:

sg.

1. (jo)-**ch** **ńéni** / **ńénich**
2. (ty)-**ś** **ńéni** / **ńéniś** / **ńéni śi**
3. (ón) **ńéni**

pl.

1. (my) **smy** **ńesu**
2. (wy) **śće** **ńesu**
3. (óni) **ńesu**

Příklady užití z lašského korpusu:

sg.

1. *Joch* **ńéni** *jo, pěśničkach je; Už* **ńénich** *jak kějśi směły; Poetach je, śak* **ńéni ech** *bez zbróni;*
2. *Subtelno březo před okném mojim, ńéni śi dźeuśka mało?; ńéniś to ty;*
3. *ńéni papjéra, ńéni kobzoli, ńéni kuska chleba, ńéni trochu soli; ńéni swět ludstwa dómowina?;*

⁶¹ Naopak když psal dopis pročesky orientovanému Bezručovi, neměl důvod oddalovat jazyk dopisu za každou cenu od češtiny. To potvrzují i jiné české vlivy v dopisu, zejména v oblasti lexika. Objevuje se zde např. výraz *Wanoce*, který se jinak v korpusu vůbec nevyskytuje (místo něj používá Łysohorsky k polštině odkazující název *Boží narodzení*, v korpusu celkem šestkrát), slovo *kluk* (opět jediný výskyt, v korpusu je běžný výraz *synek*) a dále tvar *dybych*, který se opakuje jen jednou (*dyby*), a to opět v prozaickém textu (jinak Łysohorsky důsledně používá tvar *kěby, kěbych*). Tento dopis tedy odráží laštinu ještě ne zcela vytříbenou, snad blízkou jazyku, který básník získal od rodičů, v každém případě svědčí o tom, že Łysohorsky při vytváření svého poetického jazyka promyšleně třídil lexikální i gramatické prostředky rodného nářečí.

pl.

1. *Ňesu smy bratřý z jednej matky klina?; Už Ňesu smy truhly;*
2. *ňesu šće wšecy wšaj hóném psancy?*
3. *To Ňesu kroky, to su hybke skoky.*

Zcela symetricky k tvarům nezáporným se v celém singuláru rozšířila forma třetí osoby *ňeni*, která přibírá enklitické formanty první a druhé osoby (*-ch* a *-ś*), a v celém plurálu forma *ňesu*, původem rovněž pouze třetí osoby. Porovnáme-li uvedené paradigma s dialektologickými popisy lašských nářečí, nalezneme opět větší pestrost tvarů. Loriš i Bartoš uvádějí pro oblast Frýdecka jednak fonetickou variantu *nyni*, jednak tvary *nima*, *nimaš*.⁶² Tvar *nima* je také charakteristický pro slezské dialekty polštiny.⁶³ V korpusu se však tato forma vůbec nevykazuje, Łysohorsky ji tedy do své laštiny nezahrnul. U Bartoše nacházíme ještě paradigma, v němž se tvar *ňeni* rozšířil i do plurálu a stal se tedy univerzálním prostředkem negace v celém paradigmatu: *ňeni sem, ňeni sy, ňeni, ňeni smy, ňeni stě, ňeni su*.⁶⁴ Ale jak uvádí sám autor a jak je patrné z fonetické podoby těchto tvarů, vyskytují se převážně v moravské (jižní) skupině lašských nářečí. Pomocí korpusu můžeme potvrdit, že v literární laštině se forma *ňeni* vyskytuje vždy jen v singuláru. Paradigma negace slovesa *być* je tedy zcela symetrické k paradigmatu nezápornému, tvar *ňeni* vystupuje na místě *je* a *ňesu* místo *su*.

Tvary futura slovesa *być* ve spojení s infinitivem slouží k tvorbě složeného futura nedokonavých sloves (viz oddíl 8.2.3).

Sloveso *być* má v laštině třemi příklady doloženo i dokonavou formu – **zabyć*, a to ve futuru – *zabudže* – a v préteritu – *zabyło*:

Tebe – kómu zabudže luto?

kole sérca zabyło nóm ćesno.

Šak před Lóndóném ji zabyło uzko.

⁶² LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 68; BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 132

⁶³ KELLNER, A.: *Východolašská nářečí I*, Brno 1946, s. 200

⁶⁴ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 132

měć

Prézens:

sg.

1. *móm*2. *moš*3. *mo*

pl.

1. *mómy*2. *moće*3. *maju*Imperativ: *mjěj***, *mjějmy***, *mjějće***Participium min. činné: *mjěl*, *měla*, *mělo*, *měli*, *měly*

Participium min. trpné: 0

Infinitiv: *měć****chćeć***

Prézens:

sg.

1. *chcu*2. *chceš*3. *chce*

pl.

1. *chcém(y)*2. *chceće*3. *chcu*Imperativ: *chćěj***, *chćějmy***, *chćějće***Participium préterita aktiva: *chćěl*, *chćela*, *chćelo*, *chćeli*, *chćely*Participium préterita pasiva: *chcény***Infinitiv: *chćeć******wědźeć***

Prézens:

sg.

1. *wjém*2. *wjěš*3. *wjé*

pl.

1. *wjémy*2. *wjěće**3. *wědžo*Imperativ: *(po)wjédz!* *wjédzmy*!*, *wjédzće**Participium préterita aktiva: *wědźěl**, *wědźela*, *wědźelo**, *wědźeli*, *wědźely**Participium préterita pasiva: *wědžény***Infinitiv: *wědźeć*

U slovesa *odpowědźeć* máme ve 3. pl. vedle formy *odpowědžo* doloženu i formu *ńeodpowio* analogií podle IV. třídy.

jeść

Prézens:

sg.

1. ***jém***2. ***jěš***3. ***jé***

pl.

1. ***jémy****2. ***jéce***3. ***jedžo****Imperativ: ***jéz*****, ***jézmy*****, ***jézce*****Participium préterita aktiva: ***jéd*****, ***(ně)jedla***, ***jedlo****, ***jedli****, ***jedly****Participium préterita pasiva: ***(ńedo)jedzény***Infinitiv: ***jeść******wzac (-jać)***

Prézens:

sg.

1. ***wezmu****2. ***wezmeš*** | ***obejměš***3. ***wezme*** | ***obejme, přyjme***

pl.

1. ***wezmémy***2. ***wezmeće***3. ***wezmu***Imperativ: ***wém!***Participium préterita aktiva: ***wzoł***, ***wzala***, ***wzalo****, ***wzali***, ***(ně)wzaly***Participium préterita pasiva: ***(zau)wzato*** | ***objaty***Infinitiv: ***wzac*** | ***objać***

Vedle infinitivu *objać* se v korpusu vyskytuje i tvar *obejmuć*, vytvořený podle prézentu nápodobou II. třídy, jak je tomu i v češtině.

9. Vztah morfologického systému literární laštiny k hornoostravickému nářečí

9.1 Dosavadní literatura o vztahu morfologie literární laštiny k jejímu nářečnímu základu

Jako jediná z badatelů, kteří se tvorbě Ó. Łysohorského věnovali, zabývala se vztahem tvarosloví literární laštiny k její nářeční bázi a ke spisovné i nespisovné polštině G. Balowska. Této problematice věnovala značnou část svého článku „*Ляшский литературный язык*“ на фоне чешского языкового пространства. Проблемы фонетики и морфологии.⁶⁵

Výčet charakteristik, které odlišují systém koncovek v literární laštině od nářečního základu, začíná Balowska případy, kdy Łysohorsky kodifikuje pro svůj básnický jazyk jednu ze dvou variant vyskytujících se v hornoostravickém nářečí, což naznačuje slovem „упрощение“ (všechny se týkají tvarů slovesa *być*):

„1. упрощение спряжения глагола *być* настоящего времени в результате отказа от формы *sum* верхнеостравского говора в 1. л. ед. ч.;

2. упрощение отрицательной формы спряжения глагола *być* в ед. ч. настоящего времени в результате отказа от существующих в верхнеостравском говоре специфических форм *nimaś, nima*;

3. упрощение форм 1. л. ед. ч. сослагательного наклонения: из двух существовавших в верхнеостравском говоре частиц (*busum* и *bych*) была выбрана форма *bych*.“⁶⁶

Dále Balowska uvádí případy, kdy Łysohorsky přejal koncovky typické pro jiná lašská nářečí:

„1. заимствование из западной группы ляхских диалектов (из опавских говоров) окончания *-ej* для родительного, дательного и предложного падежей ед. ч. прилагательных женского рода с твердой основой вместо верхнеостравского окончания *-e* (...)“

⁶⁵ In: *Путь к родному слову. Сборник научных статей к 60-летию профессора Р. И. Кубряшовой*, ред. Е. В. Брысина – В. И. Супрун. Волгоград 2006, с. 106 – 121. Citováno podle BALOWSKA, G.: *Lašské dílo Óndry Łysohorského. Kapitoly z lexika*. Acta Slavica et Baltica. Praha 2008, s. 33–46.

⁶⁶ Tamtéž, s. 40 (Terminologicky nevhodné označení „částice“ pro tvary podmiňovacího způsobu slovesa *być* je snad způsobeno překladem do ruštiny.)

2. wybór dla 1. l. mn. ч. глаголов настоящего времени окончания *-my* (из двух возможных окончаний *-me*, *-my*), возможно, с учетом того, что в других ляхских диалектах окончание *-my* появляется значительно чаще, чем *-me*.“

Dále vyjmenovává rysy, které sblíží flexe literární laštiny s polštinou:

„1. стремление упростить склонение множественного числа одушевленных существительных мужского рода в случае использования родительного падежа в функции винительного, напр. *chłopów*, *hawjérów*;

2. употребление по польскому образцу формы деепричастия прошедшего времени на *-wszy* (в поэзии Лысогорского появляется только раз): *Kěj podžim přydže, możne céńe wtoków, | bhudziwši letém w Lašsku po dolinach, | padnu na swjézi hrób w pjésčanym kraju*.“⁶⁷

Dále jmenuje po jednom rysu „sblížujícím“ laštinu s polskými slezskými dialekty a s češtinou: „...принятие для 1. л. ед. ч. глагола *być* формы *jech* (как параллельной к *joch je*). (...) “чешской“ чертой является наличие в остаточной форме типа склонения существительных мужского рода, заканчивающихся на гласный *twórca* (творительный падеж ед. ч. *twórcém*).“⁶⁸

Na základě těchto faktů dochází Balowska k závěru: „...канон флексивных окончаний остается в своей основе таким же, как в верхнеостравском говоре. В ряде случаев он был модифицирован введением флексий, не характерных для родного диалекта поэта, но появляющихся в других ляхских говорах. Иногда вводимые поэтом флексии в названных частях речи сближают ляхский язык Лысогорского с языком польским или чешским. В то же время трудно однозначно определить мотивы отбора названных грамматических явлений. Можно сказать, что наблюдается синтез флексий, типичных для ляхских диалектов, объединяемых на базе верхнеостравского диалекта.“⁶⁹

Tento příspěvek k morfologii literární laštiny se pokusím kriticky zhodnotit. V případě variantních tvarů přítentu, negace přítentu a kondicionálu slovesa *być* je postřeh autorky článku jistě správný; Balowska jako první upozorňuje na to, že v hornoostravickém nářečí zde podle dialektologické literatury (u tvaru *sym* máme dokonce jasný důkaz z dopisu Łysohorského Petru Bezručovi) existovaly variantní tvary,

⁶⁷ Tamtéž, s. 41

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

z nichž Łysohorský vybral pouze jeden. Zajímavé je, že pouze v jednom ze dvou případů byl vybrán tvar odlišný od spisovné češtiny, mohlo by to svědčit o tom, že tvar *nima* pro negaci se ve starém nářečí Frýdku nevyskytoval a byl tedy básníkovi cizí (pokud uznáme náš předpoklad, že Łysohorsky se při selekci tvarů řídil do značné míry snahou odlišit svůj jazyk od češtiny). Zcela náležitě řadí Balowska koncovku *-ej* v gen., dat. a lok. sg. tvrdých adjektiv ženského rodu mezi rysy, přejaté z jiných lašských dialektů; bylo by pouze vhodné doplnit, že koncovka se vyskytuje i u ukazovacích zájmen a že do paradigmatu měkkých adjektiv a zájmen přivlastňovacích a některých osobních (*óna*) byla přejata stejným způsobem koncovka *-ěj*.

V případě koncovky 1. os. pl. ind. přítomny sloves *-my* není vliv ostatních lašských nářečí zcela prokazatelný, považovali bychom za vhodnější jeho zařazení do skupiny tvarů variujících v nářeční bázi, z nichž básník používá pouze jeden (v celé lašské poezii máme jen jediný doklad na koncovku *-me* ve tvaru spony préterita *sme*). Pokud jde o charakteristiky, které mají být do laštiny přejaty pod vlivem polštiny, můžeme souhlasit s genitivem na místě akuzativu v plurálu životných maskulin; v nářečí máme ve funkci ak. pl. doložen i tvar gen. i nom. *-ak.*, Łysohorsky užíval jen tvar gen. (opět máme v jeho poezii doloženu jednu výjimku: *rodziče ñechóm ci*).

Příklad Balowské na přechodník minulý považujeme spíše za adjektivum od tohoto přechodníku odvozené (přesný překlad by tedy podle našeho názoru zněl: „...*stíny ptáků, bloudivší...*“, nikoli „*bloudivše*“), to však nehraje velkou roli, jistě se jedná o tvar v nářečí neživý, přejatý pod vlivem spisovných jazyků (nikoli nezbytně jen polštiny, uvědomme si, že báseň byla napsána v SSSR, jistou roli zde tedy mohla sehrát i ruština). Nesouhlas musíme vyslovit s hodnocením tvaru 1. os. sg. slovesa *być – jech, (jo)-ch je*. Ten sice skutečně sbližuje literární laštinu s polským slezským nářečím, avšak nemáme důvod považovat ho za tvar přejatý básníkem z těchto nářečí; v dialektologické literatuře máme pro hornoostravické nářečí (alespoň pro jeho větší část) doložen paralelní výskyt tvarů *(jo)-ch je* a *(jo) sym je*. Není tedy potřeba tento tvar vyčleňovat jako zvláštní rys, měl by být doplněn k odmítnutí básníkem tvaru *sym*, na které autorka studie zcela správně upozornila výše.

V případě koncovky *-ém* v instr. sg. typu *twórca* nemůžeme spolehlivě určit situaci v nářečí, neboť není zmíněna ve starší dialektologické literatuře a nepojednává o ní ani ČJA.

Loriš udává pouze vzor *vľadyka* (s paradigmatem slova *shuha*) s koncovkou *-u* v instr. sg,

žádné výjimky z tohoto typu nejsou uvedeny.⁷⁰ ČJA mapuje pouze typ *předseda*, který si v hornoostravickém úseku v instr. sg. ponechává původní tvar od feminin.⁷¹ Nezpochybnitelnou skutečností zůstává, že v laštině Łysohorského tvoří maskulina na *-ca* zvláštní podskupinu mezi maskuliny zakončenými na *-a*, neboť mají koncovku instr. sg. podle ostatních typů maskulin *-ém*; zda však k tomuto procesu došlo již v nářečí, nebo je to úmyslné básníkovo přiblížení k češtině, zatím nevíme.

Balowska je vůbec první, kdo přináší analýzu vztahu morfologického systému literární laštiny k nářečnímu základu a k sousedním jazykům a nářečím, a to v době, kdy ještě žádný popis morfologie literární laštiny neexistoval, proto je třeba zdůraznit (přes některé dílčí nedostatky) mimořádný přínos a průkopnickou roli tohoto článku.

Nyní se pokusíme o vlastní porovnání morfologického systému literární laštiny, který jsme se snažili představit výše, s morfologickým systémem v hornoostravickém okrajovém úseku východní podskupiny lašských nářečí, který je bez pochyb jeho hlavním konstituentem, jeho živým dialektním zdrojem. Na základě srovnání našeho materiálu s údaji odborné dialektologické literatury se pokusíme odhalit a vytknout ty případy, ve kterých se oba systémy liší.

9.2 Rozdíly v deklinaci substantiv

Dialektologické prameny dokládají pro ak. sg. některých neživotných maskulin koncovku *-a*, která sem pronikla od maskulin životných. Łysohorsky však tuto koncovku nepřijal, v jeho básních se v ak. sg. neživotných maskulin vyskytuje pouze koncovka nulová. Je možné, že koncovku *-a* považoval za stylově nižší.⁷²

Koncovka ak. pl. životných maskulin je v literární laštině vždy genitivní, proti stavu v nářečí, kde je zaznamenána konkurence genitivu-akuzativu (*-uv*) a samostatného tvaru pro ak. pl. jako v češtině (*-y*). Zvláštní skupinu tvoří životná maskulina s měkkým zakončením kořene (v ČJA je mapován tento pád u slova *pekař*), která mohou mít jak koncovku *-uv*, tak *-i/-y*. U Łysohorského jsme zaznamenali jen jeden případ výskytu koncovky *-i/-y* v ak. pl.: *rodźić-i mojich widźiš wšaj*. Která z koncovek byla v nářečí

⁷⁰ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 42

⁷¹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa 86, text na s. 146.

⁷² LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 38, např.: *našel sym hřiba, nasadźili zme hrachu choć na šćedroka (= na Štědrý den), přinislí šće mi vitoka?, mum na noze boloka, šćali zme javora, buka, duba, smęreka...*

frekventovanější dnes již sotva zjistíme (údaje starších dialektologických prací nejsou vždy zcela jasné), musíme se tedy spokojit s konstatováním, že zde vedle sebe existovaly dvě varianty, z nichž si Łysohorsky pro svůj básnický jazyk vybral pouze jednu – gen.-ak. s koncovkou *-uv* (v jeho grafice *-ów*), čímž svou laštinu oddálil češtině a přiblížil polštině.

Koncovka *-ém* v instr. sg. maskulin typu *twórca*. Bohužel nelze zjistit, jaká koncovka se vyskytovala v nářeční bázi. Starší dialektologická literatura se o ní nezmiňuje, což by si bylo možno vykládat jako nepřímý důkaz, že maskulina zakončená na *-ca* mají ve sledovaném nářečí stejné tvary jako ostatní maskulina zakončená na *-a*, tudíž v instr. sg. mají *-u*. Za průkaznější však považujeme zmínku ČJA: „Z jazykovězeměpisného hlediska jsou z tvarů instr. sg. zajímavá jen maskulina zakončená na samohlásku *-a*, typ *předseda...*“⁷³ Považujeme za pravděpodobné, že pokud by se lišil tvar instr. sg. maskulin typu *soudce* od tvaru ve spisovné češtině a zbytku českého jazykového území, byla by zde tato skutečnost uvedena. Z údajů ČJA tedy vyplývá, že na celém území českého jazyka vládne v instr. sg. tohoto typu koncovka *-em*. Łysohorsky tedy v tomto případě pravděpodobně zásah do struktury svého nářečí neprovedl.

V systému flexí feminin a neuter neshledáváme mezi nářečím a literární podobou laštiny žádné rozdíly.

9.3 Rozdíly v deklinaci adjektiv

V deklinaci adjektiv provedl Łysohorsky hlavní zásah do morfologie svého rodného nářečí – v gen. dat. a lok. adjektiv ženského rodu nahradil původní koncovky *-e* tvrdého typu a *-i* měkkého typu koncovkami *-ej* a *-ěj*, přičemž *-ej* přejal z jiných lašských nářečí (vyskytuje se v části nářečí opavských⁷⁴, Bartoš ji dokládá také na Frenštátsku a Příborsku⁷⁵) a *-ěj* u měkkých adjektiv je výtvorem básníka samotného, jedná se o sloučení koncovky původní a přejaté. Ve zmíněných nářečích, odkud Łysohorsky přejímal, je u měkkého typu adjektiv rovněž *-ej*⁷⁶, zdá se tedy, že chtěl zachovat výslovnost stejnou (nebo blízkou) jako v hornoostravickém nářečí, avšak graficky situaci učinit systematictější.

⁷³ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 146

⁷⁴ Tamtéž, mapy 205a, 205b.

⁷⁵ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 121

⁷⁶ Bartoš uvádí tvar *ryběj*, tamtéž.

Další drobnou odlišnost nacházíme u tvarů adjektiv posesivních. Tvar pro nom. sg. rodu ženského nemá totiž v literární laštině koncovku *-a*, jak je doloženo u Loriše⁷⁷ a v ČJA⁷⁸, nýbrž *-o* (*Karłowo Huć, Wilsónowo myślénka, matčino ruka*) podle typu *nowy*. Jediným tvarem, který posesivní adjektiva odlišuje od tvrdého typu, tak v laštině Łysohorského zůstává nom. sg. mužského rodu (nulová koncovka proti *-y*).

9.4 Rozdíly v deklinaci zájmen

Stejná situace se opakuje u zájmen, zájmena ukazovací mají tvrdou adjektivní deklinaci, proto i do gen., dat. a lok. sg. zájmen *ta* přejal Łysohorsky koncovku *-ej* místo původního *-e*. Do stejných pádů měkkých typů zájmen, tj. zájmen osobního pro 3. osobu *óna* (gen., dat., lok. *ńej*) a většiny zájmen přivlastňovacích – *moja, twoja, swoja, naša, waša* – zavedl koncovku *-ěj*, o jejímž původu jsme se zmínili výše. Nezavedl ji však do uvedených pádů zájmena *jeji*, které píše takto ve všech pádech ženského rodu místo systematictějšího **jejěj*.

S posesivním zájmenem *jeji* je spojena další odchylka literární laštiny od stavu v původním nářečí. V ženském rodě používá Łysohorsky snad vlivem češtiny jediný tvar *jeji*, pro nářečí však máme doloženy tvary podle měkkých adjektiv, v nom. sg. by měl tedy být tvar *jejo*⁷⁹, v lašském korpusu však máme doklady *jeji ruka, jeji nojlepšo odpowědz*, ak sg. *jeji krotkozrakość*. Tvar *čijo* má přitom koncovku náležitou.

U posesivních zájmen *muj, twuj a svuj* uvádí Loriš v závorce i tvary kontrahované (*myho, mymu, ma, me* atd.) a poznamenává, že se vyskytují jen zřídka, a to pouze v písních a ustálených rčeních.⁸⁰ ČJA je pro tuto oblast nezaznamenává vůbec.⁸¹ Není proto divu, že je Łysohorsky ve své poezii nepoužívá.

Avšak ještě některé zásahy do tvarů zájmen provedl básník vědomě. Odmítl paralelně se vyskytující tvary osobních zájmen *teje* a *seje*, jež jsou doloženy pro gen., dat., ak. a lok. u Loriše⁸² a v ČJA⁸³. Łysohorsky používá výhradně jen tvary *tebe* (2× *tebě*) a

⁷⁷ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 46

⁷⁸ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa 211, pozn. petitem k mapě 216 na s. 322.

⁷⁹ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 50

⁸⁰ Tamtéž, s. 49-50

⁸¹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapy 250-253

⁸² LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 48. Pro gen. a ak. uvádí Loriš tvar *seje* dokonce jako nedubletní.

sebe pro gen. a ak. a tvary *tobě* a *sobě* pro dat. a lok. Tvary *tobě* a *sobě* v dat. a lok. Loriš vůbec neuvádí, ČJA je zaznamenal jen v jedné z hornoostravických obcí jako paralelní k převažujícímu *tebě* a tvar *teje* popisuje jako charakteristický pro Frýdecko.⁸⁴ Na tuto vědomou selekci nářečních tvarů osobních zájmen poukázal již A. Duličenko.⁸⁵ V odmítnutí tvarů *teje* a *seje* snad můžeme spatřovat snahu vyvarovat se jevů úzce lokálních (nebo je Łysohorsky vnímal jako stylově snižené), v případě nahrazení tvaru *tebě* tvarem *tobě* se zřejmě jedná o snahu docílit větší tvarové diferenciaci.

V gen., dat., ak. a lok. zájmena *jo* pak básník užívá vždy tvaru *mě* (v dat. po předložce, jinde je vždy tvar *mi*), ačkoli Loriš na prvním místě uvádí podobu *mne*⁸⁶ (ČJA ji však v této oblasti nezaznamenal⁸⁷, není tedy jasné, zda se skutečně jedná o selektivní zásah Łysohorského).

9.5 Rozdíly v deklinaci číslovek

Tvary číslovek *jedén*, *dwa*, *třý*, *štyry* zaznamenané v lašském korpusu vesměs odpovídají tvarům, které uvádí dialektologická literatura. Skutečnost, že v ČJA máme často doložen paralelní výskyt dvou nebo tří tvarů a v lašském korpusu zaznamenáváme jen tvar *jeden*, lze vysvětlit nízkou frekvencí těchto tvarů, některé pády těchto číslovek nejsou v korpusu doloženy vůbec. Za zmínku však stojí, že zatímco Loriš pro dat. a instr. číslovky *dva* (dvě) uvádí tvar *dvima*⁸⁸, v lašském korpusu je doložen pro dat. tvar *dwóm* (1×) a pro instr. *dwóma* (2×). Pro tvar dativní nalézáme potvrzení v ČJA (pouze jedna obec nad Ostravicí má tvar *dvuma*, tvar *dvum* se však vyskytuje v jiných lašských dialektech).⁸⁹

U tvarů číslovek *třý* a *štyry* nacházíme drobnou odchylku jen v nom. sg. životných maskulin. Loriš pro tento případ uvádí tvary *tří*, *třo*, *tře*, *štyře* a *štyři*. Tvar *třo* podle něj:

⁸³ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapy 232 a 234 a komentář k mapám na s. 344 a 346

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ DULIČENKO, A. D.: Úvahy o lašském literárním jazyce. In: Óndra Łysohorsky. 1905 – 1989. Kolokvium uskutečněné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka. Red. K. Janásová. Frýdek-Místek 1996, s. 50. Duličenko zde uvádí básnickovy poznámky a vpisky do vlastního konspektu Lorišovy monografie.

⁸⁶ LORIŠ, J.: Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku. Praha 1899, s. 48

⁸⁷ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapy 227-230

⁸⁸ LORIŠ, J.: Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku. Praha 1899, s. 50

⁸⁹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa 275

„stojí absolutně, značí-li mužské osoby: su zme tře.“⁹⁰ U Ó. Łysohorského máme i v absolutní pozici tvar *tře*: *byli tře* (stejně jako *tře policyšci*). Jinak se s životnými maskuliny pojí i tvar *třy*. Zvláštní je také, že v lašských básních je doložen tvar *štyre* místo *štyře*, vzniklý zřejmě podle tvaru pro ostatní rody *štyry*. V odborné literatuře není uváděn.

U číslovek od 11 do 19 se v laštině Łysohorského liší hlásková podoba od údajů Lorišových, který uvádí podoby *jedynost*, *dvanost*, zatímco v korpusu je vždy *jedénast*, *dwanast* atd. Zdá se, že je to podle jiných lašských nářečí, kde neproběhla změna *á* > *o*.

9.6 Rozdíly v konjugaci sloves

V tvarosloví sloves vytkla nejvýznamnější odchylky literární laštiny od nářečního základu již Balowska. Tři z nich se týkají tvarů slovesa *być*. V 1. os. ind. přítomku se v hornoostravickém nářečí vyskytují formy paralelní formy *je-ch* a *sym je*⁹¹, z nichž si Łysohorsky vybral pro svůj jazykový projekt pouze jednu – *je-ch*, zatímco tvar *sym* odmítl (použil ho v poezii pouze jednou, ve své první sbírce, a to ve funkci préteritové spony, nikoli v přítomku; několik upotřebení tohoto tvaru je v dopisu Petru Bezručovi, srov. podrobněji na příslušném místě u slovesa *być*). S tím pochopitelně souvisí stejný zásah do tvaru 1. os. sg., kde byly tvary *bych* a *bysym*⁹², z nichž básník užívá jen tvaru prvního.

Łysohorsky také odmítl tvary *nyni*, *nima*, *nimaš*⁹³, jež se v negaci přítomku slovesa *być* ve sledovaném nářečí vyskytují vedle tvaru *nini*, který jako jediný je básníkem používán (v podobě *néni*).

Dalším případem, kdy Łysohorsky vědomě třídil materiál rodného nářečí, je 1. os. pl. indikativu a imperativu všech typů sloves. V hornoostravickém nářečí se totiž paralelně vyskytují flexe *-me* a *-my* (u sloves I., II. a III. třídy také pouhé *-m*), přičemž ve většině dialektologických pramenů máme dosvědčenu převahu koncovky *-me* (avšak s jistým

⁹⁰ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 51. ČJA uvádí jen tvar *štyřo*, a to pouze pro nářečí česko-polského smíšeného pásu (mapa 278).

⁹¹ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 68; BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 131; *Český jazykový atlas 4*. Praha 2002, mapa 425

⁹² LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 68; BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 133

⁹³ BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886, s. 132: „*jo sym nyni (nima), joch nyni*“ atd.; LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 68: „*(jo) sým nyni, (jo) sým nimaš, joh nimaš*“ atd., *Český jazykový atlas 4*. Praha 2002, mapa 427

územním omezením).⁹⁴ Básník si ve shodě s většinou ostatních lašských nářečí a polštinou vybral pouze *-my* (jen jednou se v jeho poezii vyskytuje tvar *sme*).

Zmíníme ještě jeden jev, který stojí na pomezí fonetiky a morfologie. Superlativní prefix *noj-*, který Łysohorsky důsledně používá, nemá v nářečí zcela jistou oporu. Loriš uvádí, že podoba *noj-* se „zachovala“ jen ve slově *nojspiš*.⁹⁵

9.7 Shrnutí

Obecně lze tedy společně s Balowskou říci, že morfologický systém literární laštiny se jen málo odlišuje od systému, který dialektologické prameny dokládají pro hornoostravický okrajový úsek východní (ostravské) podskupiny lašských (slezských) nářečí. V podstatě existuje jen jeden případ (pomineme-li zcela ojedinělé užití přechodníků), kdy Óndra Łysohorsky vědomě vnáší do svého básnického jazyka tvaroslovný prvek z jiného nářečí. Jedná se o přejetí koncovky *-ej* (a podle ní vytvořené koncovky *-ěj* pro měkké typy) do paradigmát adjektiv a některých zájmen ze západní skupiny lašských dialektů, kterým básník ukázal, že jazyk své tvorby konstruoval s nadějí, že se v budoucnu stane spisovným jazykem pro celou oblast lašských (slezských) nářečí. Všechny ostatní zásahy do morfologie rodného nářečí jsou selekcí jen jednoho tvaru tam, kde v nářečí existovaly tvary dubletní. Často se může jednat o výběr značně subjektivní, na což má Łysohorsky jako tvůrce spisovné podoby lašského jazyka jistě nárok. Můžeme však též předpokládat, že i zde, tak jako v případě konstrukce grafiky svého básnického jazyka, se Łysohorsky řídil zásadou, že české a polské prvky by měly být v rovnováze, přičemž jistě chtěl také zdůraznit prvky, které laštinu od obou spisovných jazyků odlišují (enklitický morfém *-ch* místo *sym/sém* v přítentu a préteritu slovesa *być*).

Na výběr některých tvarů (koncovky *-my* pro 1. os. pl., *ńeni* pro negaci přítentu slovesa *być*), mohla mít vliv i mluva Ostravy, kterou Łysohorsky právem vnímal jako centrum Laška. Některými jinými tvary se však naopak (pravděpodobnému) ostravskému úzu vzdálil (např. právě často zmiňovaným enklitickým *-ch* místo ostravského *sem*).

⁹⁴ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 53: Koncovka 1. os. množ. jest *-me*, řídčeji *-my*. ČJA zaznamenal v obcích jižně od Frýdku-Místku tvar *volume*, jinde jsou tvary s koncovkou *-my*. Srov. také BĚLIČ, J.: *Nástin české dialektologie*, s. 189: „Koncovka *-me* se ve slez. nářečích převahou vyskytuje pouze v nevelkém jv. okrajovém úseku v počítí horní Ostravice (k severu asi po Frýdek) a kromě toho na Příbořsku...“

⁹⁵ LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku*. Praha 1899, s. 11

Závěr

Tato práce se vytkla za cíl pospat morfologický systém v literární laštině, v jazyce vytvořeném na základě jednoho z lašských nářečí básníkem Óndrou Łysohorským. Pro tento účel byly všechny básnické texty (a část prozaických) vydané v básníkových sebraných spisech převedeny do podoby korpusu, který umožnil přesnější a detailnější zpracování jazykového materiálu. Korpus obsahuje přes 70 000 textových slov a kolem 16 000 různých slovních tvarů. Tvary jednoho slova jsme přiřazovali k sobě a získali jsme tak asi 6 500 lexikálních jednotek. Můžeme tedy říci, že Ó. Łysohorsky ve svých lašských básních použil zhruba 6,5 tisíce slov, to je zároveň slovní zásoba celého lašského mikrojazyka.

Vznikl tak základ gramatického slovníku, který obsahoval celou slovní zásobu lašského literárního jazyka a u každého lexikálního hesla udával všechny jeho tvary, v poezii Ó. Łysohorského použité. Díky tomu bylo možno všechna slova lašské poezie, jež proto mají dostatek tvarů, slovnědruhově určit a příp. zařadit ke konkrétním paradigmatickým typům. Tento gramatický heslář se tak spolu s lašským korpusem (nezbytným pro dohledávání kontextu použití slovních tvarů) stal materiálovým východiskem pro popis morfologického systému literární laštiny.

Kapitoly 1., 2. a 3. lze považovat za úvodní. V kapitole 1. se pokoušíme představit dosavadní literaturu věnovanou literární laštině Óndry Łysohorského. Osvětlujeme v ní, z jakých aspektů byla literární laština zatím zkoumána, a vytýkáme zejména články A. Duličenka, které byly do značné míry ideovou inspirací pro vznik této práce. Duličenko upozornil na absenci gramatického a lexikologického popisu literární laštiny, která je podle něj unikátním jazykovým fenoménem, jenž si zaslouží větší pozornost filologů. Tuto mezeru se předložená práce pokouší alespoň částečně zaplnit.

V kapitole 2. se věnujeme dialektologickým pramenům, se kterými jsme pracovali ve snaze rekonstruovat co nejpodrobnější obraz morfologického systému nářečního základu literární laštiny, jímž je nářečí hornoostravické, okrajový úsek východní (ostravské) podskupiny lašských (slezských) nářečí. Cenné informace nám poskytly zejména monografie J. Loriše a F. Bartoše, stěžejní dialektologické práce B. Havránka a J. Běliče a samozřejmě *Český jazykový atlas*. Získané údaje nám posloužily pro srovnání s vlastními údaji o morfologii literární laštiny, o které se pokoušíme v kapitole 9.

Kapitola 3. je fragmentárním nástinem fonologického systému lašských nářečí (s důrazem na hornoostravický okrajový úsek) a pokusem o jeho diachronní interpretaci.

Neúplnost této kapitoly si uvědomujeme, přesto jsme považovali za užitečné podat alespoň ve zkratce základní fonologické charakteristiky lašských nářečí a z nich vycházející literární laštiny, neboť jevy fonologické se odrážejí i v rovině morfologie a ovlivňují podobu gramatických morfémů. Fonologický systém lašských nářečí byl také často používán jako ilustrace přechodového charakteru lašských nářečí mezi češtinou a polštinou, jen zřídka však byly uváděny argumenty morfologické.

Dále následuje pokus o samostatný morfologický rozbor literární laštiny (kapitoly 4. – 8.). V těchto kapitolách se snažíme co nejúplněji představit a roztrždit jazykový materiál získaný pomocí lašského korpusu. Paradigmata jednotlivých námi rozeznávaných deklinačních a konjugačních typů bývají nejprve představena ve formě tabulky na příkladě určitého vybraného vzoru (chybějící tvary bývají rekonstruovány nebo přejaty z dialektologických pramenů, jsou vždy označeny hvězdičkou), poté obvykle následuje komentář, v němž vysvětlujeme principy třídění jazykového materiálu, snažíme se nastínit vzájemné vztahy paradigmát i jednotlivých tvarů v paradigmatu, popř. naznačujeme souvislost těchto vztahů a tvarů s tvaroslovnými systémy spisovné češtiny a polštiny. Dále ke každému paradigmatu uvádíme několik příkladů ke každému pádu z lašského korpusu (pokud příklad v korpusu existuje). Na závěr vždy ke každému deklinačnímu či konjugačnímu typu uvádíme plný výčet zástupců doložených v lašském korpusu, tedy všech zaznamenaných slov básnické laštiny, která podle daného typu tvoří tvary. Takto v jednotlivých kapitolách popisujeme všechny ohebné slovní druhy (kapitola 4. je věnována substantivům, kapitola 5. adjektivům, kapitola 6. zájmenům, kapitola 7. číslovkám a kapitola 8. slovesům).

V kapitole 9. se snažíme provést srovnání takto získaných údajů s morfologickými údaji o nářeční bázi literární laštiny z dialektologických pramenů a vytknout hlavní rozdíly obou systémů. Tímto srovnáním bychom chtěli přispět ke zkoumání problematiky geneze literární laštiny. Pokoušíme se zodpovědět otázku, nakolik se Łysohorsky při vytváření svého básnického jazyka přidržoval morfologického systému v rodném nářečí, které tvary naopak přejal ze sousedních dialektů a spisovných jazyků. Docházíme k závěru, že morfologický systém, představený v jazyce lašské poezie, velmi věrně odráží stav doložený pro dialekty v povodí horní Ostravice. Básník do tvarosloví rodného nářečí zasahoval jen minimálně, pouze pro gen., dat. a lok. sg. ženského rodu všech adjektiv a některých zájmen přejal vědomě z jiných lašských nářečí koncovky *-ej/-ěj* místo hornoostravických *-e, -i*; dále jsme pozorovali zásahy selektivní v těch případech, kdy se v nářečním základu vyskytovaly tvary dubletní (některé tvary zájmen, tvary slovesa *być*

apod.).

Jak jsme se již zmínili výše, cílem předkládané práce je zejména pokusit se o popis morfologického systému literární laštiny Óndry Łysohorského a učinit tak první krok k vytvoření celkového gramatického popisu tohoto jedinečného jazykového fenoménu, ke kterému bychom jen těžko hledali obdoby.

Literatura

I. Primární literatura

ŁYSOHORSKY, Ó.: *Laško poezyja, 1931-1997*. Herausgegeben von Jiří Marvan und Pavel Gan. Köln – Wien 1988

MARVAN, J.: *Bard swojého ludu / Euro-lašsky poeta Óndra Łysohorsky* (s paralelním anglickým nadpisem *A Euro-Lachian poet / The bard of his people Óndra Łysohorsky*). Ostrava 2009

MARVAN, J.: *Poručénstwo / Odkaz*. Acta Slavica et Baltica 3. Praha 2005

III. Dialektologická a obecně lingvistická literatura

BALHAR, J., JANČÁK, P. a kol.: *Český jazykový atlas 1-5*. Praha 1992-2005 (zvláště *Český jazykový atlas 4*. Praha 2002)

BARTOŠ, F.: *Dialektický slovník moravský*. (III. třída České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Č. VI.) Praha 1906

BARTOŠ, F.: *Dialektologie moravská I. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské*. Brno 1886

BĚLIČ, J.: Hranice mezi příbuznými jazyky a pomezí nářeční izoglosy. In: *Československé přednášky pro V. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii*. Praha 1963

BĚLIČ, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972

BĚLIČ, J.: *Sedm kapitol o češtině*. Praha 1955

DEJNA, K.: *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski I, II*. Łódź 1951, 1953

DEJNA, K.: Z zagadnień polsko-czeskiego pogranicza językowego. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955

DOSTÁL, A.: K otázce přechodných jazykových oblastí, zvláště česko-polských. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955

GREGORCZYKOWA, R., LASKOWSKI R., WRÓBEL, H.: *Gramatyka współczesnego języka polskiego: składnia – morfologia – fonologia*. Morfologia, Warszawa 1984

HANNAN, K.: Analogical change in West Slavic *be*. In: *Journal of Slavic Linguistics I.II* 1993, s. 306 – 324

HAVRÁNEK, B.: *Nářečí česká, Čs. vlastivěda III (Jazyk)*. Praha 1934

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*. Praha 1981

KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z.: *Příruční mluvnice češtiny*. Brno 1995

KELLNER, A.: *Východolašská nářečí I, II*. Brno 1946, 1949

KNOP, A., LAMPRECHT, A., PALLAS, L.: *Dějiny českého jazyka ve Slezsku a na Ostravsku*, Ostrava 1967

KOPEČNÝ, F.: Nové rozdělení jazyků slovanských a v souvislosti s ním problém nářečí lašských. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací II*. Praha 1955

LAMPRECHT, A.: *České nářeční texty*. Praha 1976

LAMPRECHT, A.: *Praslovanština*. Brno 1987

LAMPRECHT, A.: *Slovník středoopavského nářečí*. Ostrava 1963

LAMPRECHT A., ŠLOSAR, D., BAUER, J.: *Historický vývoj češtiny: hláskosloví, tvarosloví, skladba*. Praha 1977

LORIŠ, J.: *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku* (Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, roč. VII, tř. III. č. 1). Praha 1899

NITSCH, K.: *Dialekty języka polskiego*. Wrocław – Kraków 1957

NITSCH, K.: *Dialekty polskie Śląska*. 2. vyd., Kraków 1939

ROMPORTL, M.: *Zvuková stránka souvislé řeči v nářečích na Těšínsku*. Ostrava 1958

ROSPOND, S.: *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1973

SKULINA, J.: *Ostravská mluva*. Ostrava 1979

SOCHOVÁ, Z.: *Lašská slovní zásoba. Jihovýchodní okraj západolašské oblasti*. Praha 2001

STIEBER, Z.: *Geneza gwar laskich*. Kraków 1934

III. Literatura o literární laštině Ó. Łysohorského

BALOWSKA, G.: *Lašské dílo Óndry Łysohorského. Kapitoly z lexika*. Acta Slavica et Baltica, Vol. VIII. Praha 2008

BALOWSKA, G.: Spisovná laština Óndry Łysohorského. In: *Integrace v jazycích – jazyky v integraci*. M. Krčmová a kol. Praha 2010

DULIČENKO, A. D.: Fenomen Ondry Łysogorskogo: Odin čelovek – odin jazyk. In:

Umělecký a lidský odkaz básníka Óndry Łysohorského. Kolokvium uskutečněné ve dnech 13. a 14. září 1990 u příležitosti nedožitých 85. narozenin básníka. Red. K. Bogar. Frýdek-Místek 1992

DULIČENKO, A. D.: O ljašskom literaturnom jazyke. In: *Umělecký a lidský odkaz básníka Óndry Łysohorského. Kolokvium uskutečněné ve dnech 13. a 14. září 1990 u příležitosti nedožitých 85. narozenin básníka.* Red. K. Bogar. Frýdek-Místek 1992

DULIČENKO, A. D.: *Slavjanskije literaturnyje mikro jazyki. Voprosy formirovanija i razvitija.* Tallin 1981

DULIČENKO, A. D.: *Slavjanskije literaturnyje mikro jazyki: obrazcy tekstov I, II.* Tartu 2003-4

DULIČENKO, A. D.: Úvahy o lašském literárním jazyce. In: *Óndra Łysohorsky. 1905 – 1989. Kolokvium uskutečněné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka.* Red. K. Janásová. Frýdek-Místek 1996

HANNAN, K.: K lingvistickému přehodnocení Łysohorského literární laštiny. In: *Óndra Łysohorsky. 1905 – 1989. Kolokvium uskutečněné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka,* Red. K. Janásová. Frýdek-Místek 1996

HANNAN, K.: The Lachian Identity of Óndra Łysohorsky (1905 – 1989). In: *Příspěvky z kolokvia Óndra Łysohorsky (1905 – 1989). Odkaz a inspirace.* (Frýdek-Místek, 8. listopadu 2005). *Práce a studie Muzea Beskyd č. 16.* Frýdek-Místek 2005

MARVAN, J.: Łysohorského lašský projekt – daň době minulé, či odkaz pro budoucnost? – Příspěvek k záchraně jazykového euroregionu. *Brána jazykem otevíraná aneb O češtině světové.* Praha 2004

PALLAS, L.: K problematice díla Ó. Łysohorského. In: *Slezský sborník.* Roč. 58. Opava 1960